

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха
Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему: **«НОМІАЦІЯ ТА ТРАНСЛЯЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ
ІНФОРМАЦІЇ В ТЕКСТАХ ПРО РОДИННУ ОБРЯДОВІСТЬ (НА
МАТЕРІАЛІ ГОВІРОК КОЗЯТИНСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ
ОБЛАСТІ)»**

Студентки 2 курсу МУУ групи
Освітньої програми Середня освіта.
Українська мова і література
Спеціальності 14. 01 Середня освіта
(Українська мова і література)
Галузі знань 01 Освіта
Ступеня вищої освіти магістра
Харахонді Тетяни Олександрівни
Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Гороф'янюк І. В.

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____
Голова комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2019 рік

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ СЛОВ'ЯН: ІСТОРІЯ ТА ЗДОБУТКИ.....	8
1.1. Етнолінгвістика як галузь знань.....	8
1.2. Школи етнолінгвістики в славістиці.....	17
1.2.1 Українська школа етнолінгвістики.....	17
1.2.2. Польська школа етнолінгвістики.....	21
1.2.3. Російська школа етнолінгвістики.....	27
1.3. Зв'язок етнолінгвістики з діалектологією.....	31
Висновок до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ ОБРЯДОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ.....	37
2.1. Весільний традиційний обряд: номінація та трансляція культурної інформації.....	37
2.2 Поховально-поминальний обряд: номінація та трансляція культурної інформації.....	61
2.3. Трансляція культурної інформації в діалектних текстах обрядової проблематики.....	81
Висновок до розділу 2.....	89
ВИСНОВКИ.....	93
ДОДАТКИ.....	105

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА ПОЗНАЧЕНЬ

- д.-р. – давньоруська мова;
див. – дивіться;
діал. – діалект;
обл. – область;
псл. – праслов'янська мова;
р-н – район;
рос. – російська мова;
слов. – слов'янська мова;
СУМ – сучасна українська мова;
укр. – українська мова;
хорв. – хорватська мова.

Умовні позначення назв населених пунктів

- Брод. – с. Бродецьке, Козятинський р-н, Вінницька обл.;
Мах. – с. Махнівка, Козятинський р-н, Вінницька обл.;
Мед. – с. Медведівка, Козятинський р-н, Вінницька обл.

ВСТУП

Упродовж останніх десятиліть у слов'язознавстві помітно зріс інтерес до вивчення етнолінгвістики у сукупності елементів матеріальної й духовної культури та їх номінації. З'явився ряд досліджень, здійснених на суміжжі лінгвістики, етнографії, історії, археології, географії, які побудовані на синтезі методів, свідчень і результатів цих різних наук. Із початку ХХ сторіччя розвивається етнолінгвістика – галузь, яка вивчає мову як джерело пізнання духовної культури народу.

Нашу увагу привернула родинна обрядовість Поділля, зокрема поховально-поминальна та весільна традиція трьох населених пунктів Вінницької області – сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району.

Актуальність дослідження зумовлена, по-перше, необхідністю збереження національної самобутності українців, по-друге, відсутністю ґрунтовних описів поховально-поминального та весільного обрядів подолян, їх специфіки, структури та номінації.

Вивчення поховально-поминальної обрядовості України набуло системності лише в другій половині ХІХ ст. – І пол. ХХ ст.: на сьогодні добре вивчені поховальний і поминальні обряди Полісся у працях В. Конобродської. Інформацію про поховальний обряд у контексті дослідження лексики сімейних обрядів на матеріалі інших українських говорів подано в наукових працях М. Бігусяка (гуцульські говірки), Ю. Руснак (буковинські), В. Дроботенко (східностепові говірки), О. Жвавої (подільсько-буковинсько-наддністрянське суміжжя), Л. Хомчак (надсянські говірки). Натомість поховально-поминальний комплекс традицій подолян до сьогодні мало привертав увагу мовознавців, нам відомі поодинокі праці І. Гороф'янюк [24] із цієї проблеми.

Натомість вагоме місце у вивченні традиційної весільної обрядовості українців займають праці М. Бігусяка (гуцульський говір), В. Дроботенко (східностеповий говір), І. Гороф'янюк (подільський говір) та інші.

Мета дипломної – опис весільного і поховально-поминального обрядів та їх номінації в подільських говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області; етнолінгвістичний аналіз весільного і поховально-поминального обрядів сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області; з'ясування окремих складових обряду та його цілості.

Зазначена мета зумовила необхідність розв'язання таких **завдань**:

1) зафіксувати територіальні варіанти поховально-поминального та весільного обрядів у (с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області) і укласти відповідну тематичну діалектологічну текстотеку;

2) з'ясувати структуру весільного та поховально-поминального обрядів та систематизувати номінації всіх структурних елементів у говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області;

3) здійснити опис поховально-поминальної та весільнообрядової номінації говірок сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області в етнолінгвістичній площині, що передбачає розгляд предметно-дійового складу обрядів;

4) встановити відношення семантики і символіки обрядової лексики поховально-поминального та весільного обрядів сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області до типових слов'янських мовних традицій.

Об'єкт дослідження – центральноподільські говірки сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області.

Предметом дослідження є лексика традиційного поминально-поховального та весільного обрядів сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області.

При виконанні цієї роботи ми використовувались такі **методи**: експедиційний (збір говіркового матеріалу), описовий (систематизація й аналіз мовних одиниць), елементи порівняльно-історичного методу (з'ясування етимології окремих лексичних одиниць), квантитативний (кількісна характеристика досліджуваних явищ).

Емпіричною базою роботи слугували власні польові записи, здійснені автором за спеціальним питальником В. Конобродської [39, с. 167–171; 172–180] упродовж вересня 2018 – серпня 2019 рр., обсягом понад 270 хв. аудіозапису.

Ми оперуємо говірковим матеріалом з 3 населених пунктів:

1. с. Махнівка Козятинського району Вінницької області;
2. с. Бродецьке Козятинського району Вінницької області;
3. с. Медведівка Козятинського району Вінницької області.

Практичне значення роботи полягає в можливості використати її результати при викладанні в закладах вищої освіти етнолінгвістики та діалектології.

Теоретичне значення дослідження вбачаємо в розширенні емпіричної бази етнолінгвістичних свідчень про Поділля.

Апробація дипломної роботи. За матеріалами магістерського дослідження підготовлено та опубліковано 2 статті: 1) *«Весільний обряд снт Бродецьке Козятинського району Вінницької області: з етнолінгвістичних спостережень»*, опублікована в збірнику наукових праць «Подільська регіональна лексикологія Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих учених», м. Вінниця, 11–12 квітня 2019 р; 2) *«Поховальний обряд села Махнівки і снт Бродецьке Козятинського району Вінницької області: етнолінгвістичний аспект»*,

опублікована в «Науковому часописі Східноподільського лінгвістичного центру» (м. Умань, 2019 р.).

Структура роботи Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (Розділ 1 «*Етнолінгвістичні студії слов'ян: історія та здобутки*», Розділ 2 «*Діалектні тексти обрядової проблематики як джерело регіональної етнолінгвістики*»), висновків, списку використаної літератури (80 позицій), додатку «*Текстотека говірок с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області*», який містить 84 сторінки затранскрибованих текстів зразків мовлення носіїв зазначених говірок Козятинського району Вінницької області.

Загальний обсяг магістерської роботи становить 191 сторінку.

РОЗДІЛ 1

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ СЛОВ'ЯН: ІСТОРІЯ ТА ЗДОБУТКИ

1.1. Етнолінгвістика як галузь знань

Останні десятиліття ознаменовані активними етнолінгвістичними студіями, спрямованими на вивчення й відродження традиційної культури народів. У зв'язку з цим комплексне дослідження етнокультури й етнології лінгвістичними методами сприяє розбудові етнолінгвістики як інтегративної наукової царини. Дослідженню багатьох аспектів етномовного бачення й мовної картини світу приділяють увагу Т. О. Агапкіна, О. Л. Березович, Г. І. Берестнева, В. Бован, Т. І. Вендіна, Є. М. Верещагін, Т. В. Гамкрелідзе, Г. І. Кабакова, В. Г. Костомаров, К. Леві-Стросс, А. Лома, В. А. Маслова, В. Я. Петрухін, А. А. Плотнікова, Л. Ч. Ріллмор, М. Е. Рут, Б. О. Серебренніков, Л. О. Софронова, С. М. Толстая, М. І. Толстой, В. Н. Топоров, Є. В. Урисон, Е. Цанева, та ін.).

Численні наукові розвідки концентруються навколо проблематики етноцентричності, культурної ідентичності й етнічних стереотипів (М. А. Алексеєнко, В. І. Коваль, М. Л. Ковшова, С. А. Кошарна, В. В. Красних, О. С. Кубрякова, О. О. Ляшчинська, В. М. Манакін, В. М. Мокієнко, А. А. Станкевіч, В. М. Телія, Г. В. Токарев, О. Т. Хроленко, Т. Б. Щепанська та ін.).

У вітчизняному мовознавстві посилюється науковий інтерес до вивчення фрагментів національно-мовної картини світу в аспекті специфіки етнічної свідомості, етнопсихологічних і фонових знань, магічної, міфологічної та сміхової культури українців (Г. Л. Аркушин, М. Бігусяк, А. А. Бурячок, Н. К. Гаврилюк, Г. І. Гримашевич, П. Ю. Гриценко, Г. Доброльожа, В. М. Войтович, В. В. Жайворонок, В. Конобродська, В. І. Кононенко, З. Г. Коцюба, Л. А. Лисиченко, І. В. Магрицька, В. М. Мойсієнко, М. В. Никончук, О. М. Никончук, О. С. Пальчевська, П. Ф. Романюк,

Л. В. Савченко, О. Сімович, О. В. Тищенко, Н. Хобзей та ін.), орієнтованих на специфічний спосіб світобачення і пов'язаних з концептуальною, ціннісною (В. В. Карасик), ідіоетнічною та «гасловою» (Ю. М. Левін) картинами світу, основною одиницею яких є концепт. Вивченням слов'янської картини, різних концептів національно-мовних картин світу займаються Ф. С. Бацевич, Л. В. Бублейник, І. О. Голубовська, М. П. Кочерган, Н. Г. Озерова, О. О. Селіванова, Н. В. Слухай, О. С. Яковлева та ін. Інтеграція зусиль представників різноманітних наукових царин (мовознавців, етнографів, антропологів, істориків та ін.) у розв'язанні проблем, пов'язаних з відображенням у мові традиційної культури народу, устрою його життя, етнічної історії зумовили виникнення в ХХ столітті нової наукової дисципліни – етнолінгвістики. Науковці найчастіше визначають етнолінгвістику як комплексну науку, предметом якої є «план змісту» культури, народної психології та міфології незалежно від засобів і способів їх формального втілення (слово, предмет, звичай, обряд, метафора, образ тощо) [78, с. 13–14].

Академік М. І. Толстой засновник етнолінгвістичної школи зазначає, що етнолінгвістика є розділом мовознавства або – ширше – напрямком у лінгвістиці, який орієнтує дослідника на розгляд зв'язку мови й духовної культури, мови і народної творчості, мови і народного менталітету, їх взаємозалежності [74, с. 16].

Український етнолінгвіст В. В. Жайворонок розуміє етнолінгвістику як наукову галузь, що стоїть на суміжжі власне лінгвістики, етнографії, фольклористики, культурології [4, с.6].

Мовознавець дає власну дефініцію поняттю «Таким чином, етнолінгвістика – галузь мовознавчої науки, що вивчає мову як творчий продукт її носія, тобто етносоціуму, що породив мовний феномен як ключовий елемент і водночас рушій національної культури» [33, с. 8].

В. Колесов також кваліфікує етнолінгвістику як «учення про ментальність, що може розглядатися в психологічному, етносоціальному, етнокультурному та етнічному аспектах» [37, с. 4 – 6].

О. Селіванова визначає етнолінгвістику як «маргінальну галузь мовознавства, спрямовану на вивчення віддзеркалення в мові й мовленнєвій діяльності (етнотекстах) етнічної свідомості, менталітету, національного характеру, матеріальної та духовної культури народу» [65, с. 148].

За В. Конобродською, важливим аспектом етнолінгвістики, є вивчення мови явищ традиційної народної культури, зафіксованої від її носіїв [44, с. 9]. Загалом у славістиці поширений погляд на те, що етнолінгвістика є окремим напрямком мовознавства, його окремою галуззю [6, с. 33], яка навіть виходить за межі власне мовознавства [74, с. 28 – 40].

Попри відсутність єдиного визначення етнолінгвістики, усі вчені сходяться на тому, що в етнолінгвістиці йде вивчення мовних одиниць з погляду антропоцентризму, як творчий продукт їхнього носія, етносоціуму, що породив мовний феномен.

Етнолінгвістичний напрям має свій об'єкт, предмет вивчення, проблематику й завдання, понятійну базу та власну методику.

Об'єктом етнолінгвістики є мовні тексти з етнології, історії тощо.

Предмет етнолінгвістики – мова етносу в усіх її проявах і взаємодіях, духовна природа мови, що містить свідчення про її носія – народ. Ці дослідження засвідчують, що визначати етнолінгвістику як науку, об'єктом якої є мова в її відношенні до культури, було б вузько. Це радше комплексна наука, предметом якої є „план змісту” етнокультури, народної психології й міфології, вона втілена в різних формах — у слові, предметі, тому чи іншому зображенні тощо.

Мета етнолінгвістики полягає в історичній ретроспективі, тобто- виявленні народних стереотипів, розкритті національної картини світу. Реалізація цієї мети дозволяє виявити вплив мови у різних формах її

існування на історію народу, на становище того чи іншого етносу в сучасному світі.

Крім того, за мету сучасна етнолінгвістика має «показати, як мова в різних формах її існування, на різних етапах її історії впливала и впливає на історію народу, на місце того чи того етносу в сучасному суспільстві. Категорії й факти мови та тексти в етнолінгвістиці використовуються лише як засіб для більш глибокого занурення у власне етнічні процеси. Загальним завданням етнолінгвістики О. С. Герд визначає аналіз користування мовою в різних мовних ситуаціях в різних етносоціальних верствах і групах [22, с. 5]. Відтак одним з основних аспектів цієї галузі знань, на думку провідних етнолінгвістів, є дослідження мови в її відношенні до культури, установлення взаємозв'язків і взаємозумовленості елементів національної мови й народної культури. «І цей аспект є особливо важливим в україністиці, оскільки український діалектно- культурний ландшафт включає слов'янські архаїчні ареали (зокрема Карпати й Полісся) з відносно добре збереженою унікальною мовно-культурною спадщиною» [44, с. 10].

Мета передбачає розв'язання низки власне етнолінгвістичних і суміжних з ними культурологічних, етнопсихологічних, історіософських, соціально-політичних та інших проблем крізь призму мови.

Етнолінгвістичне вивчення номінації культурних явищ на фоні їх предметно-дійового складу передбачає вирішення ширшого кола завдань, основними з яких є такі:

- виявлення структури культурного явища та його просторово-часових варіантів;
- з'ясування його історії та генези, реконструкція прастану явища культури;
- визначення плану змісту культурного явища та його елементів – основних тем і мотивів, які формують культурний текст;
- опис плану вираження – системи різнопланових одиниць культурного тексту;

- установлення багатогранних парадигматичних відношень між різноплановими одиницями культурного тексту;
- розкриття експресивно-композиційних засобів вираження синтагматичного характеру;
- з'ясування різноманітних номінативно-семантичних процесів і явищ у розвитку вербальних і невербальних засобів вираження;
- виявлення мотивів номінації тощо [78, с. 16].

Наведені мета й коло завдань розкривають актуальні й перспективні напрямки досліджень з етнолінгвістики – як вітчизняної, слов'янської, так і загалом світової. М. І. Толстой стверджує, що етнолінгвістика сьогодні переживає друге своє народження, «ще або знову визначає свої межі, завдання, свій предмет і матеріал» [74, с.154]. Сучасні етнолінгвістичні студії виходять далеко за межі етнографічного й ареального (діалектного) трактування, а визначаються лінгвокультурологічною оцінкою етнічних явищ. З позиції сьогодення етнолінгвісти акцентують, що «різноаспектні етнолінгвістичні дослідження мусять охопити всі явища традиційної народної духовної культури усього українського етнокультурного простору. Тоді реально можна ставити питання про створення етнолінгвістичного словника української традиційної духовної й матеріальної культури та загальноукраїнського етнолінгвістичного атласу» [44, с. 12].

Об'єктом етнолінгвістики є насамперед тексти з етнології, історії тощо, тобто всі сторони мови в її проекції на культуру, історію, філософію, психологію, релігію, звичаї, побут, менталітет, художню творчість, етногеографію, етнопедагогіку. Відтак об'єкт становлять «всі сторони мови як в її усній формі (фольклор, діалект, міське мовлення, наріччя), так і все різноманіття писемних текстів» [22, с. 5]. Етнолінгвістика є пограничною дисципліною, що знаходиться на стику мовознавства, етнографії й соціології, її предмет – «мова в її співвідношенні з етносом та етнос у його ставленні до мови» [22, с. 3].

У сучасному мовознавстві існує широке й вузьке розуміння сутності етнолінгвістики як галузі знань (Є. Бартмінський, В. В. Жайворонок, М. І. Толстой). Такий погляд на об'єкт етнолінгвістики М. І. Толстой вважає досить продуктивним, оскільки важливим є суміжжя між частковими дисциплінами, їхня взаємодія та спільна методологічна основа [74, с. 32]. В. В. Жайворонок розбудовує цей підхід і зазначає: «Якщо розуміти етнолінгвістику в широкому плані, вона може включати значною мірою мову фольклору, а також діалектологію, частково історію мови (пов'язану з історичною лексикологією, або етимологією, і культурною та етнічною історією народу), крім того майже всі аспекти мови як соціального явища» [33, с. 29]. Предметом етнолінгвістики в широкому сенсі є «вивчення плану змісту етнокультури, тобто давньої моделі світу, побудованої за міфологічними уявленнями, або з'ясування етимології явищ духовної культури, реалізованої в різних її формах. Останні становлять об'єкт етнолінгвістики» [44, с. 9–10]. Вузьке осмислення об'єкта і предмета етнолінгвістики, за В. Конобродською, відображає перетин цієї лінгвістичної дисципліни ще з одним розділом мовознавства: «Останнім часом українська етнолінгвістика (у вузькому розумінні) розвивається в тісному зв'язку з діалектологією, є одним із її аспектів. І в цьому сенсі етнолінгвістичний аналіз можна вважати складовою системного опису діалектної лексики» [44, с. 9].

Об'єктом вивчення етнолінгвістики є не лише сама мова (хоч вона й визначається головним виразником і хранителем культурної інформації в часі), а й інші форми та субстанції, у яких виражає себе колективна свідомість, картина світу, склалася в тому, чи іншому етносі чи взагалі соціумі, тобто сприйняття людиною навколишньої дійсності, її категоризація й інтеграція.

У такому розумінні етнолінгвістика орієнтована на аналіз не лише мови як такої, а «мови культури», тобто всіх знакових продуктів культури в аспекті їхньої культури та змісту. Такий підхід ґрунтується на принципі

інтегральності культури, тобто смислової єдності всіх її форм і жанрів, зумовлених єдністю картини світу людини, сприймає, осмислює світі створює культуру.

Безперечно, розділити семіотичні коди культури доволі важко, однак за умови, коли об'єктом дисципліни стає не лише мова, а й всі семіотичні продукти культури, вона повинна отримати статус етносеміотики. Етнолінгвістика ж має свій об'єкт – природну мову та її знакові продукти, взяті під кутом зору подібного з семіотикою, але обмеженого однією семіотичною системою предмета – культурно й етнопсихологічно маркованих знаків, а точніше – мовної репрезентації особливостей етнічної свідомості й культури.

Інтегративний принцип аналізу знакового матеріалу культури зумовлює подвійне трактування об'єкта етнолінгвістики у польській школі Є. Бартмінського: предметна кваліфікація об'єкта цієї галузі - мови й мовлення певного етносу й самого етносу як носія мови, а також суб'єктне визначення, яке полягає в тому, що етнос, не перестаючи бути об'єктом вивчення, у той самий час розглядається як суб'єкт пізнавальної діяльності, той, хто створює деяку сферу знань, «наївну» картину світу і є її носієм. Однак суб'єктна трактовка об'єкта етнолінгвістики проектує цю галузь на дослідження етнічної психології, об'єктом якої є етнос, а предметом – особливості поведінки, емоційних реакцій, психіки, характеру, а також національної самосвідомості народу.

Наведені підходи є важливим для окреслення меж етнолінгвістики, яка, з одного боку, є насамперед лінгвістичною галуззю, з іншого боку, застосовує для аналізу етнокультурної семантики мови й мовлення всю культурну інформацію певного народу, зафіксовану також в інших знакових системах. Тому дифузність об'єкта та предмета цієї дисципліни є передбачуваною й зумовленою тим, що для етнолінгвістичних досліджень одночасно актуальними є феномени мовного коду, колективної свідомості етносу, його культури й онтології. Останнє явище не можна ігнорувати, адже

у природній мові екстралінгвістична реальність є світом, що береться в інтерпретації його людьми разом із їхніми відносинами один до одного, і в цьому розумінні «онтологія» явищ, як вона представлена природною мовою, визначається тим, як люди, що використовують мову, концептуалізують позамовну дійсність.

Складовими частинами етнолінгвістики дослідники вважають етнопсихолінгвістику й лінгвокультурологію, які можуть формувати власні вектори самостійних мовознавчих дисциплін у ракурсі всеєдності погляду на етнос, його мову й культуру.

Етнопсихолінгвістика орієнтована на відбитки в мові й мовній діяльності ознак психічного складу, характеру, ментальності етносу. За О.Потебнею, мова є не тільки найкращою, а й вірною, єдиною прикметою, за якою ми впізнаємо народ.

Лінгвокультурологія вивчає фіксацію в мові, етнотекстах і дискурсивній практиці духовної й матеріальної культури народу. Дотичними до цих напрямів етнолінгвістики є антропологія, етнологія й етнографія, фольклористика, культурологія, мистецтвознавство, етнічна психологія, соціологія і т. ін. [3].

Сучасна вітчизняна етнолінгвістика характеризується такими положеннями:

- 1) застосуванням методик експериментальної психології, психо- й соціолінгвістики, дискурсології, прагматики;
- 2) зіставленням моделей різних мов, увагою до різних фрагментів картин світу;
- 3) створенням таксономії (загального методу класифікації досліджуваного матеріалу) культурно значущих концептів;
- 4) дослідженням паравербальних засобів комунікації певного народу, які передають значно більшу частину інформації, ніж вербальні – від 60% до 93%;

5) вивчення етнографії мовлення – напрямку дослідження, який з'ясовує вплив культурних і соціальних чинників на процеси мовного спілкування, зокрема соціокультурну зумовленість зміни комунікативних ролей, правил виведення, обґрунтування вибору комунікантом мовних і позамовних засобів спілкування з урахуванням наявних в адресата попередніх знань і очікувань;

б) реконструкцією духовної культури на підставі мови й етнотекстів, простору етнічної комунікативної ситуації, зокрема, дослідженням культурної специфіки різних мовних жанрів, особливостей спілкування. [36]

Перед українською етнолінгвістикою постає широке коло проблем, які потребують свого дослідження й розв'язання. Насамперед – це системне накопичення інформації про традиційну культуру та формування достатнього корпусу свідчень про неї, що уможливить вирішення інших питань, зокрема:

- проблема реконструкції культурних текстів;
- географічне представлення української традиційної культури;
- проблема етнолінгвістичного картографування явищ матеріальної і духовної культури;
- створення етнолінгвістичних атласів і словників;
- встановлення взаємозв'язку і взаємозумовленості елементів мови і народної культури;
- виявлення етимології явищ традиційної народної культури.

Вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх працях здійснили різноаспектний аналіз етнолінгвістики як науки, що дало змогу визначити основний об'єкт та предмет дослідження науки, структурувати понятійну базу етнолінгвістики. Узагальнено науковці визначають етнолінгвістику як науку, що вивчає зв'язок між мовою та духовною культурою окремого етносу – звичаями мистецтвом, ментальністю. Це зумовлює те, що для етнолінгвістичних досліджень важливими є знання з етнології, психології, лінгвістики, історії, оскільки в текстах народної обрядовості можуть бути

відображені історичні події, національні риси етносу, культурні традиції та їхня сучасна трансформація.

Уроширеному значенні М. І. Толстой розглядає етнолінгвістику к комплексну науку та розділ мовознавства який спрямовує дослідника на взаємозалежності духовної культури та розвитку національної мови.

Мовознавець В. В. Жайворонок акцентує на тому, що етнолінгвістика є перебуває на суміжжі фольклористики, культурології лінгвістики зазначаючи, що етнолінгвістика вивчає мову як творчий продукт її носія.

Попри наявність різних поглядів на трактування етнолінгвістики як науки, дослідники дійшли спільної думки, що основним її завданням є вивчення мовних одиниць з погляду антропоцентризму як творчий продукт етносоціому, що породить мовний феномен.

Основною метою етнолінгвістики дослідники визначають як історичну ретроспективувиявлення народних стереотипів у розкритті національної картини світу в різні періоди існування етносу.

Перспективою подальших етнолінгвістичних студій може стати вивчення сучасних етноментальних рис, що впливають на розвиток мови, сприяючи зокрема поповненню лексичного складу мови у зв'язку з розвитком науки етносу національної історії.

1.2. Школи етнолінгвістики в славістиці

1.2.1 Українська школа етнолінгвістики

Українська етнолінгвістика розвивалася в контексті теоретичних засад світової етнолінгвістики, проте найбільший вплив на неї мала московська школа М. І. Толстого, певно, через тісніші контакти та доступність до її надбань. Як самостійна галузь українська етнолінгвістика почала виділятися в середині 90-х років ХХ ст. насамперед працями з діалектної лексики, що називала предмети матеріальної культури і пов'язані з нею аспекти культурної номінації. Першою узагальненою теоретичною працею про українську етнолінгвістику, її міждисциплінарні зв'язки, історію формування

стала монографія В. В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика. Нариси». Автор пропонує своє визначення предмета: «етнолінгвістика — галузь мовознавчої науки, що вивчає мову як творчий продукт її носія, тобто етносоціуму, що породив мовний феномен як ключовий елемент і водночас рушій національної культури» Таке визначення є близьким до засад сучасної когнітивної лінгвістики, бо його стрижневою ідеєю є людина як мовно-культурний суб'єкт. У руслі лінгвокогнітології сприймається також запропонована автором схема концептуально-мовного універсуму, «що в цілому окреслює сприйману картину світу людиною / людством, з одного боку, і людиною / етносом,— з другого»

Українська етнолінгвістика спирається на здобутки зарубіжних учених. Фіксацію інформації про українські традиції, звичаї, обряди здійснювали польські науковці (К. Мошинський, С. Петкевич, О. Кольберг). Українська етнолінгвістика розвивалась у тісному взаємозв'язку із російською: спільний збір і обробка етнолінгвістичної інформації про родинні обряди українців, народну кулінарію, медицину, мовний етикет, народну фразеологію. До цього напрямку дотичними є суто лінгвістичні дослідження мовного боку культурних явищ.

О. Потебня та Г. Шпет своїми працями в галузях лінгвістики, фольклористики та психології значно вдосконалили науковий інструментарій етнолінгвістики.

Етнолінгвістика в Україні характеризується різноаспектністю дослідження. Найактуальнішими були такі напрямки дослідження:

1) дослідження тематичних груп діалектної лексики, де поєднується лексична проблематика з проблемою культурної мотивації:

- 1) лексика ткацтва (І. Ніколаєнко);
- 2) кулінарна лексика (Є. Турчин);
- 3) номінації традиційного одягу та взуття (Г. Гримашевич, М. Никончук, М. Пономар);
- 4) ботанічна лексика (М. Поістогова);

2) дослідження явищ традиційної культури:

1) весільні звичаї (П. Романюк, М. Бігу сяк, В. Дроботенко, І. Магрицька);

2) поховально-поминальні обряди (В. Конобродська);

3) календарні обряди (Г. Аркушин, К. Глуховцева, М. Шарапа);

4) міфологічно-демонологічна сфера (П. Гриценко, Н. Хобзей);

5) норми етики (Миронюк, С. Богдан);

6) культурологічний аспект дослідження мотивології та діалектного словотворення (М. Жуйкова, М. Олійник, Н. Данилюк, В. Конобродська, Г. Аркушин);

7) проблеми реконструкції культурного тексту та етнолінгвістичного вивчення українських діалектно-культурних ареалів (В. Конобродська);

8) дослідження обрядової семантики, виявлення закономірностей лексико-семантичної типології, структурно-семіотичного і концептуального моделювання (О. Тищенко);

3) дослідження етнології тексту: етнокультурна, етнопсихологічна, етнофілософська основи мовних явищ з символічним значенням, проблема виникнення, функціонування, розвитку, мовного символу (В. Кононенко, М. Голянич, В. Жайворонок.)

Різноманітність тематики української етнолінгвістики не призвела в цей час до вироблення певної концепції, методології, яка б ознаменувала появу української етнолінгвістичної школи.

Перед українською етнолінгвістикою постає широке коло проблем, які потребують свого дослідження й вирішення. Насамперед – це системне накопичення інформації про традиційну культуру та формування достатнього корпусу свідчень про неї, що уможливить вирішення інших питань, зокрема:

1) проблема реконструкції культурних текстів;

2) географічне представлення української традиційної культури;

3) проблема етнолінгвістичного картографування явищ матеріальної і духовної культури;

4) створення етнолінгвістичних атласів і словників;

5) встановлення взаємозв'язку і взаємозумовленості елементів мови і народної культури;

б) виявлення етимології явищ традиційної народної культури.

Різноманітні індивідуальні дослідження превалюють в українській етнолінгвістиці. Вони різні за тематикою, за обсягом представлення, за способом подачі матеріалу, за географічною приналежністю.

Отже, українська етнолінгвістика розвивалась в контексті теоретичних засад світової етнолінгвістики, проте найбільший вплив на неї мала московська школа М. І. Толстого. Однак, як самостійна галузь українська етнолінгвістика почала виділятися із середини 90-х років ХХ ст.

Першою узагальненою теоретичною працею про українську етнолінгвістику, її міждисциплінарні зв'язки, історію формування стала монографія В. В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика. Нариси». У якій дослідник пропонує своє визначення предмета етнолінгвістики.

Етнолінгвістика в Україні характеризується різноаспектністю дослідження. Найактуальнішими були такі напрямки:

- дослідження тематичних груп діалектної лексики, де поєднується лексична проблематика з проблемою культурної мотивації;
- аналіз явищ традиційної культури;
- культурологічний аспект дослідження мотивології та діалектного словотворення;
- проблеми реконструкції культурного тексту та етнолінгвістичного вивчення українських діалектно-культурних ареалів;
- дослідження обрядової семантики, виявлення закономірностей лексико-семантичної типології, структурно-семіотичного і концептуального моделювання;

- вивченню етнології тексту: етнокультурна, етнопсихологічна, етнофілософська основи мовних явищ з символічним значенням, проблема виникнення, функціонування, розвитку, мовного символу.

1.2.2. Польська школа етнолінгвістики

Етнолінгвістика в Польщі розвивається у двох напрямках: мовознавчому і соціологічному.

Найбільша етнолінгвістична школа, що знаходиться у Любліні, займається мовознавчою тематикою та розвивається під впливом американської антропологічної школи та використовує досягнення московської етнолінгвістики.

Постать Єжи Бартмінського – науковця, педагога, громадського діяча та людини – є безсумнівно видатною. Він не лише активно й плідно працює науково, але й захоплює своїм ентузіазмом та натхненністю інших співробітників і студентів. А це дозволяє в єдиному творчому колективі виконувати, здавалося б, нездійсненні за своєю масштабністю й глибиною проекти.

С. М. Толстая, пишучи про етнолінгвістику Єжи Бартмінського, зазначала: “Головна риса наукового підходу Є.Бартмінського – інтегральність, цілісність сприйняття мови і культури як явищ, що мають одного і того самого суб’єкта (носія), увага до цього суб’єкта, його погляду на світ. Бартмінський рішуче ламає кордони, які розділяють різні галузі гуманітарних знань: спочатку кордони між діалектологією й фольклористикою, потім між лінгвістикою, фольклористикою й етнологією (культурною антропологією); він повертає філології її синтетичний характер, бачачи у слові вікно у світ. Він сприймає і творчо засвоює когнітивний підхід до мови, збагачуючи його новим та жанрово різноманітним матеріалом, і в той же час відроджує старий, гумбольдтівський і потєбніанський погляд на мову. Він використовує поняття стереотипу слідом за В. Ліппманном і Х.Патнемом, але суттєво перетворює його і пристосовує до задач побудови

адекватної словникової дефініції та створення словника нового типу. Він звертається до класичного поняття стилю і робить його ключовим поняттям загальної текстології.” [72, с. 9 – 10.]

Теоретичні питання, що стосуються основних понять етнолінгвістики та методології етнолінгвістичного опрацювання матеріалу, Єжи Бартмінський розглядає у багатьох статтях. (Із бібліографією його праць можна ознайомитися в збірнику “У дзеркалі мови та культури” Те, яким напрямком мовознавства є етнолінгвістика і чому вона інакше називається антропологічною лінгвістикою, Єжи Бартмінський пише в тексті “Чим займається етнолінгвістика” [72, с. 27– 35]. Автор знайомить нас із тими проблемами, з якими зіштовхнулися науковці люблінської школи етнолінгвістики при роботі над першими пробними статтями до “Словника народних мовних стереотипів”. Створення такого словника було тим практичним завданням, виконання якого спонукало дослідників розв’язати цілий ряд теоретичних питань, розробити власний підхід до опису словникової одиниці, власну методологію опрацювання матеріалу. Так утворилася нова етнолінгвістична школа – люблінська.

Метою проекту зі створення “Словника народних мовних стереотипів” було “на підставі мовних текстів, а також етнографічних записів реконструювати картину світу і людини в народній польській культурі, історичній (тобто даній у записах, переважно з XIX та XX ст.) та сучасній (тобто на підставі здійснюваних авторським колективом спеціальних польових досліджень)”. У зв’язку з визначеною таким чином метою праця набула етнолінгвістичного характеру, тому Є. Бартмінський аналізує існуючі на той час дефініції етнолінгвістики та антропологічної лінгвістики, що вважається синонімічною назвою цієї науки. Автор порівнює етнолінгвістику з етнографією мови, визначає їхні спільні та відмінні риси. Є.Бартмінський пише, що “етнолінгвістика прагне до того, аби, виходячи від мови, дійти до людини, до її способу розуміння світу”. Учений спирається на польсько-, англо- та російськомовні праці в галузі етнолінгвістики, виділяє основні

етнолінгвістичні проблеми, які в них вивчаються, а також визначає методологічні засади їхнього дослідження, окремо розглядаючи методологію, використовувану в люблінському етнолінгвістичному словнику, в контексті світових етнолінгвістичних робіт. На думку Є.Бартмінського, «етнолінгвістичний словник має бути словником стереотипів, тобто культурно та мовно усталених характеристик предметів, які співвідносяться з назвою». Розглядаючи питання аналізу значення слів, автор досліджує проблему меж мови і меж лінгвістичного опису, а також поняття мовного стереотипу [55].

Під стереотипом у найбільш загальному значенні польський дослідник розуміє «уявлення про предмет, оформлене в певній суспільній рамці і таке, що визначає, чим цей предмет є, як він виглядає, як діє, як його трактує людина тощо, при цьому уявлення, закріплене в мові, доступне через мову і таке, що стосується колективного знання про світ». Раніше Є. Бартмінський також писав про стереотипи як про «стабілізовані у культурі й мові характеристики предметів, що співвідносяться з назвами». Наведу ще одне з його визначень: стереотип – це «суб'єктивно детерміноване уявлення про предмет, у якому співіснують описові й оцінні ознаки і яке є результатом тлумачення дійсності в межах соціально вироблених пізнавальних моделей». Стереотип – це сукупність рис, приписана об'єкту, що творить його мовно-культурний образ, докладна бібліографія європейських і зокрема польських досліджень проблеми). Отже, стереотип певного явища – це те, що будь-який пересічний мовець відразу згадає, якщо його розбудити серед ночі. Стереотип є вираженим у сукупності стійких суджень природною мовою (на зразок «блондинки нерозумні», «японці працьовиті», «кішки ловлять мишей» і т.ін.), які, розглянуті з формального боку, становлять для Бартмінського одну з категорій мовних стереотипів (а також – в іншому плані реальності – ментальних, що, втім, у концепції Є. Бартмінського, на відміну від точки зору московських етнолінгвістів – суттєво не розрізняється: ментальний план, по суті, ототожнюється із семантикою). Мовні стереотипи, таким чином, – це

складні одиниці, семантично або формально стабілізовані, що закріплені й регулярно відтворюються в мовному узусі (конвенціоналізовані). Таке розуміння стереотипу, зрозуміло, розходиться із загальноприйнятим, і насамперед, навіть не змістовно (термін цей надзвичайно багатозначний і використовується багатьма науками), а через відсутність зазвичай приписуваних цьому слову негативних конотацій (порівняймо заклики «звільнитися від стереотипів», негативну оцінку «стереотипного мислення» і т. п.). Серед джерел теорії Є. Бартмінського — концепція так званої жорсткої референції американського філософа мови Хіларі Патнема (Putnam 1975), американська когнітивна лінгвістика й психологія, семантика Анни Вежбицької.

З когнітивістами й А. Вежбицькою етнолінгвістику Є. Бартмінського особливо ріднить увага до типового й прототипного в мові й культурі. Власне типове й прототипне в народній культурі як основу її картини світу й покликаний у першу чергу описати «Словник народних стереотипів і символів». Для цього служить розроблений Є. Бартмінським особливий тип словникової дефініції, яка одержала назву когнітивної. Когнітивною він називає дефініцію певного явища з погляду пересічного, звичайного носія мови, яка моделює стійкий зміст, що асоціюється з цим явищем у широких культурних сферах, масовій народній свідомості. Зміст цієї дефініції закріплений в так званому мовному стереотипі явища. Межі такої дефініції відкриті, а ознаки, що в ній наводяться, можуть належати до своєї категорії більшою або меншою мірою. Дефініція такого типу відтворює зафіксовані мовою способи «наївного» пізнання людиною навколишнього світу. У її основу покладене розуміння значення слова як форми інтерпретації людиною світу. Це дає змогу вивчати способи представлення світу, відбиті в мові. Така дефініція містить аналіз великого корпусу контекстів досліджуваного поняття (як власних вибірок, так і даних наявних електронних корпусів), розгляд традиційних словникових дефініцій, а також практичне анкетування великих груп мовців відповідно до спеціально розроблених анкет. Роботи за

цією методологією вже давно ведуться в Любліні й інших містах, вони тривають і сьогодні [79, с.14–16].

Познайомитися з історією етнолінгвістичних досліджень, здійснюваних у Любліні, та зрозуміти, чому люблінська етнолінгвістика називається когнітивною, можна завдяки тексту Єжи Бартмінського “Люблінська етнолінгвістика”. Автор показує, як етнолінгвістичні дослідження в Любліні, скеровані на створення “Словника народних стереотипів і символів” (*Słownik stereotypów i symboli ludowych*), спочатку концентрувалися “тільки на народній польській мові, адже вони розвинулися у 60-х і 70-х роках на пограниччі діалектології та фольклористики, проте в міру просування робіт поширювалися також на загальну польську мову, на її внутрішнє, стильове і жанрове різноманіття, а потім на порівняльні, міжмовні аспекти, зокрема в семантичній і аксіологічній площині, а водночас ніби паралельно породжували ряд загальних питань та теоретичних проблем. Остаточо вони розташувалися у напрямку антропологічно-культурної та когнітивної лінгвістики”. Є. Бартмінський показує етапи розвитку люблінської етнолінгвістики:

1) вивчення фольклору на тлі розмовної говірки, тобто діалектологічні дослідження у поєднанні зі стилістичними;

2) створення етнолінгвістичного архіву, здійснюване шляхом розширення досліджень у напрямку фольклористики. Було розроблено принципи збору та використання текстів, які спиралися на фасетно-дескриптивну інформаційно-пошукову мову. Одночасно зі створенням картотеки пісень та ексцерпуванням матеріалів із друкованих джерел продовжувалися польові дослідження, спрямовані на збирання живих діалектних матеріалів;

3) “свого роду “програмним маніфестом” люблінської етнолінгвістики став виданий у 1980 р. колективно опрацьований пробний зошит “Словника народних мовних стереотипів” (Вроцлав, Університетське видання), котрий визначав основні поняття, а також мету і методи роботи”;

4) Реалізація вищезгаданого лексикографічного проекту вимагала вирішення багатьох питань у галузі теорії мови та семантики. Ці проблеми розв'язувалися колективно в гроні мовознавців, об'єднаних навколо конфераторію “Мова та культура”.

Необхідність розв'язання чергових теоретичних питань усе більшою мірою надавала люблінським етнолінгвістичним працям “антропологічно-культурного і водночас наближеного до когнітивістичного напрямку характеру, який набирає ваги у світовій, зокрема американській, лінгвістиці”;

5) публікація першого тому “Словника народних стереотипів і символів” (1996 р.) презентувала позицію авторського колективу щодо розширення опису від стереотипів суто мовних до мовно-культурних, а відповідно, аналізу не лише пісень, але й інших фольклорних жанрів, народної прози та записів вірувань і поведінки. “Це дозволило повніше представити народну концептуалізацію світу та народну ментальність”;

б) підготовка словника нового типу спонукала до видання журналу “Етнолінгвістика”, на сторінках якого обговорювалися пов'язані з ним методологічні та теоретичні питання. Перша серія “Етнолінгвістики” (томи I-VII) зосереджувалася на теоретичних проблемах мовної семантики та її зв'язку з мисленням і культурою. Пізніше, у зв'язку з тим, що журнал став функціонувати самостійно та вписався у проблематику сучасного антропологічного й когнітивного мовознавства, було прийнято рішення про продовження цього видання, але вже з розширеним профілем та сферою. Таким чином, томи VII-XIII мають уже міжнародний профіль та становлять серію з підназвою “Проблеми мови та культури”. Починаючи від XVI тому, “Етнолінгвістика” стала органом Етнолінгвістичної комісії Міжнародного комітету славістів, який очолює Єжи Бартмінський, та Етнолінгвістичної комісії Комітету мовознавства Польської академії наук;

7) іще одну важливу ділянку люблінських етнолінгвістичних досліджень становить аксіологічний словник. Проект і загальні принципи

укладення аксіологічного словника були сформульовані Є. Бартмінським у 1989 р.;

8) Поступово відбулося розширення праці на загальну польську мову. У цьому ключі було створено II том “Енциклопедії польської культури ХХ ст.”: “Сучасна польська мова” (1993 р.), – що має антропологічно-культурний та когнітивний характер, а отже, кореспондує із принципами етнолінгвістики [55].

Отож, етнолінгвістика в Польщі розвивалась у двох напрямках – мовознавчому і соціологічному. Найбільша етнолінгвістична школа, що знаходиться у Любліні, займається мовознавчою тематикою та розвивається під впливом американської антропологічної школи та використовує досягнення московської етнолінгвістики.

Визначною постаттю польської етнолінгвістичної школи є науковець Єжи Бартмінський. Як зазначає С. М. Толстая, «головною рисою підходу Є. Бартмінського – інтегральність, цілісність сприйняття мови і культури як явищ, що мають одного і того самого суб’єкта (носія), увага до цього суб’єкта, його погляду на світ».

Однією з основних праць польської етнолінгвістичної школи став “Словник народних мовних стереотипів” ініціатором розробки якого став Єжи Бартмінський. Він аналізує існуючі на той час дефініції етнолінгвістики та антропологічної лінгвістики, що вважається синонімічною назвою цієї науки. Автор порівнює етнолінгвістику з етнографією мови, визначає їхні спільні та відмінні риси.

1.2.3. Російська школа етнолінгвістики

Біля витоків російської школи етнолінгвістики стояв М. І. Толстой, який розрізняє вузьке і широке тлумачення цього терміна. У вузькому розумінні вона є напрямом лінгвістики, у широкому — комплексною гуманітарною дисципліною, і цим вона відрізняється від засад польської Люблінської етнолінгвістичної школи Є. Бартмінського, хоч остання й має

спільну з московською школою назву. Вихідними етнолінгвістичної школи Є. Бартмінського є такі положення: «Етнолінгвістика є напрямом у мовознавстві, а не міждисциплінарною галуззю; етнолінгвістика тісніше контактує з етнонаукою (антропологією культури, когнітивістикою), ніж з етнографією (етнологією). Етнолінгвістика, що вивчає зв'язки мови і культури, не обмежується лише діалектами і народною традицією, вона охоплює також усі різновиди загальнолітературної мови, у тому числі наддіалекти, – літературну мову в усьому її історичному й сучасному багатстві (різновиди, стилі, мовні жанри)»

Російська етнолінгвістична школа має ще один науковий напрям на чолі з В'яч. Вс. Івановим і В. М. Топоровим. Умовно його можна назвати «етимологічним», що ставить та вирішує завдання реконструкції, відтворення найдавнішої системи онтологічних, космологічних, соціальних уявлень у «культурній» лексиці передусім міфологічного характеру. Різне бачення етнолінгвістики, вважав М. І. Толстой, є допустимим і навіть корисним.

«Словянские древности» – перший у славистиці досвід енциклопедичного словника традиційної духовної культури всіх слов'янських народів. Він підводить підсумок більш ніж вікового вивченню слов'янського фольклору, міфології, етнографії, народного мистецтва.

Словник дає уявлення про слов'янські «древности», тобто тих формах і елементах середньовічної слов'янської культури, які дожили до нашого часу або недавнього минулого і стали предметом уваги вчених з кінця XVIII ст. Завдання словника – не просто зібрати воедино і тлумачити ці релікти минулого, але по можливості відтворити на їх основі цілісну традиційну «картину світу», світогляд давніх слов'ян, їх космологічні, міфологічні, природні уявлення і вірування, виявити змістовні категорії середньовічної слов'янської народної культури, відображені в ній ментальні, моральні, соціальні стереотипи і цінності, її символічну систему. Як зазначає С. М. Толстая задум словника сформувався в рамках етнолінгвістики – дисципліни, яка вивчає мову крізь призму людської свідомості, менталітету,

побутового та обрядового поведінки, міфологічних уявлень і міфопоетичного творчості [73, с.83].

На титульному аркуші видання значиться: «Словянские древности. Етнолінгвістичний словник ». Кожне з цих чотирьох слів містить в собі один з основних параметрів (одне з основних положень) його концепції. Слово «словянские» вказує на общеславянський характер словника, що принципово важливо для поставленої в ньому завдання реконструкції найдавніших елементів слов'янської духовної культури. В цьому відношенні словник слід за лінгвістикою, що спирається на порівняльно-історичний метод. Подібно до того, як праслов'янська мова може бути реконструйований лише з урахуванням даних всіх слов'янських мов, праслов'янська культура може бути реконструйована лише шляхом порівняльного вивчення всіх слов'янських етнокультурних традицій. На задум словника не могли не вплинути досвід і результати таких найбільших наукових підприємств загальнослов'янської масштабу в області слов'янського мовознавства, як «Общеславянский лінгвістичний атлас», «Етимологічний словник слов'янських мов. Праслов'янська лексичний фонд » під ред. О. Н. Трубацова, «Праслов'янський словник» під ред. Ф. Славського.

Ці фундаментальні праці, розпочаті в 50-70-і роки ХХ століття, тривають досі. Подібних праць загальнослов'янської масштабу в області духовної культури і фольклору слов'янських народів не існує. Якщо лінгвісти добре знають, де говорять хліб, а де хліб або сльота, де говорять будинок, а де хата, хижа або куйа, то щодо культурних явищ такого чіткого уявлення про ареали їх поширення у нас все ще немає. Словник «Словянские древности» в деякій мірі поповнює цей недолік і прагне окреслити географічні кордони описуваних елементів духовної культури.

Слово «древности» в назві словника також пов'язано з ідеєю реконструкції архаїчних елементів слов'янської духовної культури, проте воно застосовується по відношенню не тільки до явищ, реконструюється для праслов'янського періоду історії, а й до тих форм культури, що виникли в

подальші епохи, які в своєму змісті і структурі відтворюють механізми і відображають поняття найдавнішої культурної традиції. Такі, наприклад, багато елементів християнської культури, сприйняті народною традицією, але інтерпретовані в категоріях міфології і магії. Йдеться, таким чином, про реконструкцію не "історичною», а «семантичною», спрямованою на відтворення прадавніх (споконвічних) значень досліджуваного явища.

Слово «етнолінгвістичних» відображає специфіку того підходу до культури, який запропонований Н. І. Толстим і передбачає вивчення культури «Крізь призму мови». Мається на увазі як сама мова (перш за все лексика і фразеологія), який зберігає в собі архаїчні культурні «сенси», так і наука про мову, лінгвістика, в якій розроблені ефективні методи вивчення семантики слова і тексту, в тому числі і культурної семантики, а також методи порівняльно-історичного, структурного та ареалогічного вивчення мовних явищ, які можуть бути застосовані в дослідженнях духовної культури в цілому і фольклору зокрема. Навіть загальноживана лексика може містити важливі в культурному відношенні значення. У свою чергу аналіз культурних контекстів слова дозволяє реконструювати не тільки конотації слова, але і його глибинну міфологічну семантику.

Потужний імпульс етнолінгвістики дають дослідження в області міфології і слов'янських, індоєвропейських та інших народів, вивчення найдавніших форм народного релігійної свідомості, багато в чому спираються на дані мови. Мова, який консервує в собі архаїчні елементи світогляду, психології, культури, виявився одним з найбагатших і надійних джерел для реконструкції доісторичних, позбавлених документальних письмових свідчень форм човеческое культури. Ще одним стимулом для розвитку етнолінгвістики стала семіотика, яка вивчає принципи організації (структуру) і функціонування так званих вторинних знакових систем і текстів, обслуговуючих культуру.

Проект етнолінгвістичного словника слов'янських народних древностей був висунутий ще на I Міжнародному з'їзді славистів у Празі в 1929 р

Професор Едмунд Шнеевайс запропонував робочий план «настільного словника слов'янських народних вірувань і звичаїв» [80]. Кілька років по тому на II з'їзді славистів у Варшаві і Кракові (1934), а потім на IV з'їзді слов'янських географів і етнографів у Софії (1936) задум такого словника підтримав Х. Вакарелській, запропонувавши коло тем, пов'язаних з сімейними звичаями і повір'ями, господарськими обрядами, народним календарем, рослинним і тваринним світом.

Однак події другої світової війни відсунули здійснення цього задуму на невизначений термін.

Також дослідниця С. Толстая у своїй науковій праці стверджує, що була ще ідея створення етнолінгвістичного словника для окремого слов'янського етносу і розробка його принципів належать російській діалектології С. Єрьоміну, який ще в 1926 р виступив з проектом «Словника російської етнографічної діалектології» [73, с.84].

Отже, засновником російської етнолінгвістичної школи був М. І. Толстой. Серед лексикографічних праць енциклопедичного характеру, що присвячені дослідженню традиційної духовної культури славистиці варто виділити словник «Словянские древности». У праці відображені давні форми слів, що зберігають риси середньовічної слов'янської етнокультури.

1.3 Зв'язок етнолінгвістики з діалектологією

Дискусійною проблемою на сьогодні є співвідношення етнолінгвістики й діалектології, діалектографії й ареальної лінгвістики. Останні перебувають на межі із соціолінгвістикою і принаймні в більшості мовознавчих шкіл традиційно залучаються до неї. Поєднання етнолінгвістики та діалектології у різних лінгвістичних школах має свої особливості й залежить від методологічних пріоритетів і теоретичних підходів.

Етнолінгвістика займається вивченням етнокультурних мовних одиниць, що побутують чи побутували в обрядовій культурі певної країни, й різних регіонів України. Будь-яке етнокультурне явище має власну

лінгвогеографію, а тому часто й говіркові варіанти найменувань. Наприклад, в Україні ще з дохристиянського періоду відомі пісні, які оспівували пробудження природи, кохання, надію на врожай тощо, проте в різних регіонах вони називаються по-різному: *веснянки - гайвки - ягілки*. Так само простежуються відмінності й у фразеології: *бити бомки - бити байдики - бити баглаї*. Як бачимо, в основі цих фразеологізмів лежить різна мотивація. Саме етнолінгвісти й визначають причину існування такої міждіалектної синонімії, тобто з'ясовують паралелі в галузі лексики та науково їх інтерпретують. Ареальне вивчення мови і культури виявило накладання зон поширення мовних і позамовних явищ, що підготувало новий напрям етнолінгвістики – діалектологію.

Останнім часом українська етнолінгвістика (у вужчому розумінні) розвивається у тісному зв'язку з діалектологією, є одним з її аспектів. І в цьому сенсі етнолінгвістичний аналіз можна вважати складовою системного аналізу діалектної лексики. Адже без аналізу лексичної одиниці в усіх складних взаємозв'язках як компонента цілісного культурного тексту системний опис не є достатнім і повним [44, с. 8].

Основним джерелом етнолінгвістичних досліджень є діалектна лексика, яка відображає ментальність нації, у якій збереглися духовні скарби і набутки, отримані від попередніх поколінь. Проте вивчення і впорядкування лише лексичної бази зумовлює структурну неповноту, а інколи – й фрагментарність зібраного матеріалу. Це також призводить до того, що описових та лінгвогеографічних працях зневиразняються або не враховуються функціональні характеристики, які творять індивідуальне обличчя говірки.

Тому для її відтворення як функціонуючої системи необхідним є залучення до аналізу тексту. Діалектні тексти значною мірою компенсують неповноту свідчень описових та лінгвогеографічних праць [29, с. 8–10].

У сучасних умовах, коли нівелюються говірки й традиційна селянська культура, гостро постає питання про дослідницькі методи, які б дали змогу

зафіксувати максимальну кількість інформації від старшого покоління діалектоносіїв. Одним з таких методів може бути запис діалектних текстів за етнолінгвістичними програмами. За нашими спостереженнями, запис діалектних текстів за етнолінгвістичними програмами має певні переваги: 1) у перших контактах з дослідниками інформатори спокійніше сприймають розмови на «неособисті» етнолінгвістичні теми; 2) питання про традиційну селянську культуру допомагають діалектоносіям активізувати (пригадати) застарілу лексику; 3) такі тексти можуть бути первинним джерелом не тільки для діалектологічних досліджень, але й для етнографічних та фольклористичних; 4) тексти зіставні з матеріалами, записаними за тими ж програмами на інших територіях; 5) формується відносно повний образ локальної («діалектної») форми традиційної народної культури [10, с. 113].

Отож, простеживши наукові праці відомих дослідників, сміливо можемо стверджувати, що етнолінгвістика перебуває у тісному зв'язку з діалектологією. Тому що вивчення діалектного тексту дозволяє прослідкувати історію й еволюцію культури народ, віднайти давні слова.

У діалектних текстах в первісному вигляді збереглися ментальність нації, духовні скарби і набутки, отримані від попередніх поколінь.

Висновок до розділу 1

Отже, проаналізувавши етнолінгвістику як галузь знань і детально ознайомившись із етнолінгвістичними школами в славістиці, ми дійшли висновку, що вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх працях здійснили різноаспектний аналіз етнолінгвістики як науки, що дало змогу визначити основний об'єкт та предмет дослідження науки, структурувати понятійну базу етнолінгвістики. Узагальнено науковці визначають етнолінгвістику як науку, що вивчає зв'язок між мовою та духовною культурою окремого етносу – звичаями мистецтвом, ментальністю. Це зумовлює те, що для етнолінгвістичних досліджень важливими є знання з психології, етнології, лінгвістики, історії, оскільки в текстах народної обрядовості можуть бути відображені історичні події, національні риси етносу, культурні традиції та їхня сучасна трансформація.

Урозширеному значенні М. І. Толстой розглядає етнолінгвістику к комплексну науку та розділ мовознавства який спрямовує дослідника на взаємозалежності духовної культури та розвитку національної мови.

Мовознавець В. Жайворонок акцентує на тому, що етнолінгвістика перебуває на суміжжі фольклористики, культурології лінгвістики зазначаючи, що етнолінгвістика вивчає мову як творчий продукт її носія.

Попри наявність різних поглядів на трактування етнолінгвістики як науки, дослідники дійшли спільної думки, що основним її завданням є вивчення мовних одиниць з погляду антропоцентризму як творчий продукт етносоціому, що породить мовний феномен.

Основну мету етнолінгвістики дослідники визначають як історичну ретроспективувиявлення народних стереотипів, розкритті національної картини світу у різні періоди існування етносу.

Перспективою подальших етнолінгвістичних студій може стати вивчення сучасних етноментальних рис, що впливають на розвиток мови, сприяючи зокрема поповненню лексичного складу мови у зв'язку з розвитком науки етносу національної історії

А щодо етнолінгвістики в славістиці, то українська етнолінгвістика розвивалась в контексті теоретичних засад світової етнолінгвістики, проте найбільший вплив на неї мала московська школа М. І. Толстого. Однак, як самостійна галузь українська етнолінгвістика почала виділятися в середині 90-х років ХХ ст .

Першою узагальненою теоретичною працею про українську етнолінгвістику, її міждисциплінарні зв'язки, історію формування стала монографія В. В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика. Нариси», у якій дослідник пропонує своє визначення предмета етнолінгвістики.

Етнолінгвістика в Україні характеризується різноаспектністю дослідження. Найактуальнішими були такі напрямки:

- дослідження тематичних груп діалектної лексики, де поєднується лексична проблематика з проблемою культурної мотивації;
- аналіз явищ традиційної культури;
- культурологічний аспект дослідження мотивології та діалектного словотворення;
- проблеми реконструкції культурного тексту та етнолінгвістичного вивчення українських діалектно-культурних ареалів;
- дослідження обрядової семантики, виявлення закономірностей лексико-семантичної типології, структурно-семіотичного і концептуального моделювання;
- вивчення етнології тексту: етнокультурна, етнопсихологічна, етнофілософська основи мовних явищ з символічним значенням, проблема виникнення, функціонування, розвитку, мовного символу.

А польська етнолінгвістика розвивалась в двох напрямках мовознавчому і соціологічному. Визначною постаттю польської етнолінгвістичної школи є науковець Єжи Бартмінський. Як зазначає С. М. Толстая, головною рисою підходу Є.Бартмінського – інтегральність, цілісність сприйняття мови і культури як явищ, що мають одного і того самого суб'єкта (носія), увага до цього суб'єкта, його погляду на світ.

Однією з основних праць польської етнолінгвістичної школи став “Словник народних мовних стереотипів” ініціатором розробки якого став Єжи Бартмінський. Він аналізує існуючі на той час дефініції етнолінгвістики та антропологічної лінгвістики, що вважається синонімічною назвою цієї науки. Автор порівнює етнолінгвістику з етнографією мови, визначає їхні спільні та відмінні риси.

Щодо російської етнолінгвістичної школи, то її засновник – М. І. Толстой. Серед лексикографічних праць енциклопедичного характеру, що присвячені дослідженню традиційної духовної культури славистиці варто виділити словник «Словянские древности». У праці відображені давні форми слів, що зберігають риси середньовічної слов'янської етнокультури. Простеживши наукові праці відомих дослідників, сміливо можемо стверджувати, що етнолінгвістика перебуває у тісному зв'язку з діалектологією. Тому що вивчення діалектного тексту дозволяє прослідкувати історію й еволюцію культури народ, віднайти давні слова. У діалектних текстах в первісному вигляді збереглися ментальність нації, духовні скарби і набутки, отримані від попередніх поколінь.

РОЗДІЛ 2

ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ ОБРЯДОВОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ ЯК ДЖЕРЕЛО РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕТНОЛІНГВІСТИКИ

2.1. Весільний традиційний обряд: номінація та трансляція культурної інформації

Весілля – один з найдавніших обрядів кожного народу. Українці кажуть «Як склався у людини шлюб, так і піде все життя». Ця народна мудрість пов'язана з тим що, українці надавали велике значення шлюбу і сім'ї – одружувалися раз і на все життя.

На думку багатьох вчених (Я. Головацького, Н. Здоровеги та інші.) лексема «*весілля*» походить від назви сонячного свята «*веселія*», яке відзначалося у кожному фазу сонцестояння відповідними обрядами. Саме до таких святкових обрядів належали і шлюбні дієства [15, с. 84].

Вагоме місце у вивченні традиційної весільної обрядовості українців займають праці О. Кравець, В. Борисенка, Н. Здоровеги, В. Кушніра та Н. Петрової, І. Насен. Із лінгвістичного аспекту номінацію весільної обрядовості українців досліджували М. Бігусяк, В. Дроботенко, І. Гороф'янюк та інші.

Обряд весілля умовно поділяють на три цикли: передвесільний, власне весільний та післявесільний.

Весільна обрядовість в Україні починається із сватання.

Сватання – одна з частин традиційного весілля, під час якої вирішується питання про шлюб [70, с. 66].

У досліджуваному ареалі цей етап весілля репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядовій, назви учасників обряду, назви атрибутів сватання. У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *с'ватан'а*, *робл'ат' в 'тайн'і*, *при'слати сва'т'іў*, *бе'рут' х'л'іб*, *при'ход'ат' до 'хати*, *сп'іва'йут' в пороз'і*, *почи'найут'*

дого'вор'уватис'а, колу'пати п'рип'іка, приглад'шали за с'т'іл, начи'нати ве'чер'ати , при'н'аў х'л'іб, при'ходити 'мат'ір'ю, 'бат'ком, с'вататис', да'йут' сог'лас'і'я, назна'чайут в'і'с'іл'а, ўбе'райец'а ў в'і'ночок і ў 'л'єнти, заси'лати сва'т'іў, бат'ки вибе'райут' (сватів – Т. Х.), і'ти на с'ватан'а, при'ход'ат' і с'тукайут' у д'вери, при'шли з х'л'ібом, по'казувати ск'рин'і, ве'сти' у х'л'іў, ко'рову да'мо поро'с'ат, 'ўз'ати 'хустку, по'в'язувати рушни'ки, в'і'д'айе х'л'іб, забе'райе х'л'іб, пере'в'язує моло'дому 'руку, сва'ти при'ход'ат', дого'вару'юц'а.

Учасників обряду сватання вербалізовано так: мати, бат'ко, 'тато, х'лопец', 'д'іўчина, сва'ти, с'тарши' мар'шалок, моло'да, моло'ди'ї, мар'шалок, сва'ти;

Завідчено назви атрибутів обряду: в'іночок, л'єнти, по'душка, 'хустка, рушни'ки, ск'рин'а.

Обов'язковим було частування гостей під час сватання, а тому фіксуємо сталі назви страв та напоїв: х'л'іб, виш'н'ак, слиў'н'ак.

Сам обряд за словами інформаторів проходить так: моло'ди'ї з мар'шалком с'вататис' при'шоў да до моло'дойі / то це спраў'л'айут' не в'і'с'іл'а / а ше с'ватан'а а по'том дого'ворац'а на коли с'вад'ба / да це та'ке дого'варайуц'а на коли с'вад'ба / це ж 'йіхн'і 'д'іти ви'ходить' моло'ди'ї з бат'ками і з мар'шалком до моло'дойі / от моло'ди'ї бат'ки моло'дойі при'майут' йіх да ни от'казу'ют' / а при'майут' дого'вару'юц'а на коли с'вад'бу ро'бити да / ота'ке це с'ватан'а (Мед.); ну от 'ходить' х'лопец' до 'д'іўчини 'ўже 'йі'ї спо'добаў і 'каже до нейі ти з'годна / шоб йа заси'лаў до 'тебе сва'т'іў / во'на зви'чайно по'годи'лас'а х'лопец' при'ходить' до'дому і 'каже / бат'кам / 'тато / 'мама йа 'буду с'вататис'а (Мах).

У смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області сватання проходило таємно: шоб там н'іх'то не' знаў 'тайно дого'вару'юц'а х'лопиц' / шо в'ін до нейі при'шле сва'т'іў але його бат'ки бо'йац'а / шоб це во'на ни в'ід'казала йо'му то ўсе це 'робл'ат' ў 'тайн'і н'і'кому не 'кажут' / шо це бу'де с'ватан'а н'іх'то не 'знає // с'і'да'йут за ст'іл / почи'найут гово'рити /

почи'найут' дого'вор' уватис'а // д' і'ўчина за ст'іл не с'і'даіе / а д' і'ўчина ну
йак ра'н'іше були ха'ти шо це одна 'хата і там і н'іч в ц'її ха'т'і / і коло печ'і
обо'в'їас'ково тап'чан / н' іл в нас ше казали / то 'д'і'ўчина там сто'їт' /
там ко'ло 'ц'ого тап'ча'на / ко'ло прип'і'ка ну ше ран'іше то 'д'і'ўчина 'ўрод'і
в'ід хви'л'уван'н'а / чи в'ід чо'го там колу'пала п'рип'і'ка пал'ц'ом о / а с'ваха
п'ід'холила до 'печ'і і г'р'іла 'руки / 'н'іби ко'ло 'вогнишча // за сва'т'і'ў
ка'н'ешно бе'рут'с'а са'м'і р'ід'н'іш'і 'л'уди // (Брод.).

Проте зазначимо, що за сватів не брали кого небудь у досліджуваній
місцевості нами було зафіксовано декілька вимог щодо їх відбору: 'л'уди ц'і /
шо і'дут' за сва'т'і'ў ни 'були жо'нат'і 'два 'рази / 'шоб 'гарно 'с'ім'їами
'жили ну 'шоб 'були хо'рош'і / 'шоб в 'них в с'і'м'їі ўсе 'було хоро'шо о ти'п'іро
во'ни 'маіут' іти за' сва'т'і'ў // за сва'т'і'ў ка'н'ешно бе'рут'с'а са'м'і
р'ід'н'іш'і 'л'уди // (Мах.).

Серед весільних обрядодій важливе місце займав процес запрошення
на весілля. У досліджуваному ареалі він репрезентований за допомогою
корпусу номінативних одиниць, що мають різну будову. Тематично
виділяємо назви обрядодій, назви учасників обряду, назви атрибутів обряду
запрошення.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району
Вінницької області зафіксовано такі назви обрядодій: 'ходить' п'росит' на
в'іс'іл':а, 'ходити з кала'чом, к'ласти ка'лач, сп'івати 'п'іс'н'у, над'і'вати
в'і'нок, іти по 'сел'і, 'іти с п'іс'н'ами, ц'і'лувати 'руку.

Учасників обряду запрошення вербалізовано так: моло'да, н'і'в'еста,
д'рушка, под'руга, 'тато, 'мама, моло'д'і хлоп'ц'і, су'с'іди, хаз'а'йін, 'родич'і,
'д'і'ўчину, коро'вайниц'і, дружеч'ки.

Також маємо змогу зафіксувати сталі назви страв: ка'лач, 'мука, 'йайц'а,
'мед, 'сахар.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка під час даного обряду
нами зафіксовано використання таких атрибутів: в'і'нок, 'л'енти, 'бинди.

Запрошують у 'суботу в'вечер'і (усі н. п.). А сам обряд за свідченнями інформаторів відбувався так: / ну на ве^мсіл':а зби'рає ц'а ўс'іх своїіх под'руг і це вони нази'вайуц'а д'рушки // во'ни над'і'вайут в'ін'ки і моло'да над'і'вайє в'і'нок і / вони 'ідут' по 'сел'і ўс'іх / ко'го т'реба запро'сити на ве^мсіл':а 'ідут' с п'іс'н'ами по се'л'і //

// св'і'ти м'іс'а'ц' з 'неба / св'і'ти м'іс'а'ц' з 'неба /

бо нам те'бе т'реба /

св'і'ти м'іс'а'ц' з 'неба

дого'ри р'іш'ками /

бо їде Та'н'а з д'ружеч'ками //

і моло'да 'каже ц'і'луйє ў 'руку там хаз'а'йіна хаз'а'їку і 'каже/ шо про'сили 'тато і про'сили 'мама і йа вас п'рошу на х'л'іб на 'с'іл' на ве^мсіл':а йаке в'ід'будет'с'а 'заўтра ў ме'не ў'дома // і йак'шо там йє моло'д'і 'д'іўчата во'на ше йійі то моло'дих д'іўчат бе'ре з со'бойу шоб да'л'ше їти про'сити на ве^мсіл':а п'росит' за д'рушку моло'ду 'д'іўчину // а хлоп'ц'іў йак'шо моло'д'і хлоп'ц'і там двойурод'н'і бра'ти то хлоп'ц'іў про'сит' д'ружк'іў до се'бе во'ни 'ідут' в'ід моло'дойі // ну і так во'ни хо'д'ат' по ўс'іх тих ха'тах / йакишо ко'гос' йім 'треба запро'сити на ве^мсіл':а // на ве^мсіл':а запро'шували су'с'ід'іў обов'яс'ково і запро'шували ўс'іх роди'ч'іў / на'в'іт дале'ких ўс'іх // (Брод.).

У с. Махнівка Козятинського району Вінницької області цей обряд дещо відрізнявся наречена ходила не тільки з д'ружками, але й з коровайницями, які під час цього дійства просили на коровай продукти: н'і'в'єста з д'руж'ками з коро'вайниц'ами 'ходить' п'росит' на в'іс'іл'а н'і'в'єста ўд'агнена 'дуже в укра'їнс'к'і 'форму в'і'ночки / 'л'єнти / 'бинди 'ц'і та'к'і в'іс'ат' 'гарн'і' ўс'ак'і там та'к'і ўс'ак'і // ўс'ак'і р'ізн'і кол'орів'і ну і п'рос'ат' во'на а коро'вайниц'і 'ход'ат' во'на 'ходить' з кала'чом / за'ходить' у 'хату п'росит' на в'іс'іл'а // н'і'в'єста кла'де кла'де ка'лач 'заду 'ідут' коро'вайниц'і 'нейі і п'рос'ат' на коро'вай і сп'і'вайут' 'п'існ'у:

*'ми на коро'ваї про'сили
ко'робочку йа'йец' но'сили
пере'дибали ме'не х'лопц'і
таї 'но'били йаїц'а ў ко'робиц'і*

*'отак попро'сили 'йім да'йут' 'йаїц'а / му'ку ўсе во'ни п'р'ос'ат' на
коро'ваї ў 'кого 'шо йе 'мука / 'йаїц'а 'мед / 'сахар 'ўс'о да'йут' // (Мах.).*

Весільний обряд не обходиться без дівич-вечора. Згідно словника української мови *дівич-вечір* – обрядова вечірка молодої напередодні весілля; прощання з дівуванням. [71, с. 297.]. Цей обряд репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядовій, назви учасників, назви атрибутів обряду дівич-вечора.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *гу'л'ати, бу'кетики ро'бити, ч'іп'л'ати бу'кетики, п'лести в'іночки, 'хату ўби'рати, са'дили за 'ст'іл, бу'кетики прич'іп'л'ували, сп'і'вати п'і'сен'і, прош'чатис'а з'і сво'йім д'і'воцтвом, про'сити на в'і'с'іл: 'а.*

Учасників обряду сватання вербалізовано так: *ж'і'н'іх, моло'да, моло'диї, бат'ки.*

Атрибути були такі: *бу'кетики, в'іночки.*

За словами інформаторів обряд відбувався у суботу: *обр'ад в'ідбу'ваўс'а ў суботу / це 'буў нази'ваўс'а 'д'іў 'веч'ір у суботу 'д'іў 'веч'ір // до 'нейі при'ходили 'ўс'і под'ружки з йа'кими во'на дру'жила / це во'ни шчи'таї 'буў 'йіх 'веч'ір во'ни гу'л'али бу'кетики ро'били / 'шоб моло'дим і моло'дому ч'іп'л'ати бу'кетики ўс'ім 'гост'ам ро'били бу'кетики прич'іп'л'ували / х'то на в'і'с'іл'і гу'л'айе ўс'ім // бу'кетики ч'іп'л'али ну в'іночки пл'ели 'хату ўби'рали 'гарно де 'майут' си'д'іти ж'і'н'іх 'цеї з моло'дойу ну та'ке во'ни со'б'і гу'л'али 'ц'ілий 'веч'ір // (Мах.), начи'наўс'я 'д'івич 'веч'ір // са'дили за 'ст'іл ўгош'чали ўс'о і моло'да сп'і'вали п'і'сен' ба'гато і ве'с'іл'них п'і'сен' і та'ких // і це ўже моло'да прошчала'с'а з'і сво'йім д'і'воцтвом // (Брод.).* Однак, під час дівич-вечора наречений йде до батьків молодої, запрошувати їх на весілля, але він не повинен там зустрітись зі своєю майбутньою

дружиною: *а ў 'цей 'час де во'ни 'там гул'али при'ходиў жи'н'іх до бат'к'іў про'сити 'тоже 'йіх на в'і'с'іл'а да но во'ни по'вин'і були не зуст'р'ічатис' з моло'дойу т'і 'дес' 'там гул'али со'б'і в йа'комус' 'там в йа'к'іс' к'ім'нат'і а жи'н'іх попро'сиў бат'к'іў на в'і'с'іл'а бо 'так т'ре було // (Мах.).*

Без короваю не обходилося жодне весілля. Випікання цього обрядового хліба було важливою частиною весільного обряду. Зоряна Марчук у праці “Українське весілля: генеалогія обряду” пише, що протослов’янське слово “коровай” походить від слова “корова”, доводячи тим, що у весільній церемонії корова – це символ нареченої, який повністю узгоджується з етимологічним та історичним призначенням корови як “жіночого начала” [47, с. 22].

Цей обряд репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядовій, назви учасників, назви обрядодій.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *м'ісити коро'вай, хо'дити і про'сити на коро'вай, вироб'лати коро'вай, за'м'ішувати з'добне т'істо, про'с'ат на ве'с'іл':а, шу'кати ў гн'іздах йа'ц'я; кур'ку ўк'расти; пекли ў печ'і; ўкра'шати бар'в'інком і ка'линову; пек'ти кала'ч'і, ходити по родичах; пекли шишечки; р'ізати коро'вай, розда'вати коро'вай. м'ісити з'добне т'істо //.*

Учасників обряду випікання короваю вербалізовано так: *коро'вайниц'а, 'ж'інка, ха'з'айін, д'рушка, моло'да, родич'і.*

Атрибути обряду: *'ночва, бар'в'інок, ка'лина, 'п'іч.*

Зафіксовано такі страви: *йайц'а, сахар, мука, 'курка, з'добне т'істо, коро'вай, 'цукор, кала'ч'і, шиш'ки.*

За коровайниць не брали будь яких жінок: *за коро'вайниц' брали ж'інок моло'дих / т'іл'ки ве'селих і неваг'іт'них і йак'і до'бре 'жили з чоло'в'іками в йа'ких була хо'роша с'ім'я// (Брод.), коро'вайниц'і по'вин'і 'бути ну 'замужем // йа'ка коро'вайниц' / а по'вина м'ісити коро'вай йа'ка 'ж'інка 'замужем / 'гарно жи'ве з чоло'в'іком ну пр'ім'ерна с'ім'я там ну*

ха'з'айін 'дуже ве'ликий / 'шоб моло'дим було 'тоже та'ке жи'т':а ха'роше // (Мах.). Їхня кількість була парною, що мало забезпечити молодим щасливе життя. Детально було описано цей обряд у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області: коро'вай вип'ікали сп'іц'і'ал'но приглад'шали сво'їх 'родич'і'ю // чо'тири коро'вайниці'і чи бувало / шо й 'ш'іст' і'ак іе і во'ни хо'дили по 'цих 'родичах кого приглад'шали на в'і'с'іл':а во'ни до них хо'дили і про'сили на коро'вай / а йім да'вали 'йайц'а / 'сахар / му'ку / ўсе 'пот'ім во'ни при'ходили до моло'дойі і за'м'ішували на 'цих 'йайц'ах м'ісили з'добне 'т'істо і вироб'л'али коро'вай з 'н'ого //.

У с. Бродецькому Козятинського району Вінницької області коровайниці просили на коровай дещо своєрідно, навіть могли вкрати курку: ўпе'ред д'рушки прої'дут' про'с'ат на ве'с'іл':а / а по'том по цих са'мих хатах по ро'дичах їдут' коро'вайниці'і / то коро'вайниці'і ўже ни церемо'нилис' / коро'вайниці'і шу'кали ў гн'іздах йа'їц'я забир'али і му'ку про'сили на коро'вай і 'цукор / оп'шим коро'вайниці'і ўже хо'дили з таки'ми 'шутками / з та'ким ўс'а'ким могли і кур'ку ўк'рати / п'іти на 'с'і'дало шоб шоб було оце йа знайу/ шо у нас ро'били //.

Замішували коровай у спеціальних ночвах: та'к'і 'ночви 'були та'к'і дере'в'ан'і со'б'і 'ночви 'там 'було ў'се ту'ди 'сипали 'так 'йак му'ка ў'се ў'се і ста'вали по'парно // (Мах.). Пекли у печі 'ранше пек'ли са'м'і ў пе'ч'і 'пал'ат да коро'вай на 'деко таї п'і'чут' // (Мед.), коро'вай пек'ли ў печ'і // (Мах.). Із слів інформаторів нам відомо, що зверху коровай прикрашали різними фігурками: коро'вайниці'і 'дуже 'гарно ўкра'шали 'цеї коро'вай на коро'вайі заўж'ди 'були д'ва 'голуби / д'ва 'голуби / д'ва кол'ца / д'ва кол'ца / коло'сочки / ба'гато коло'сочк'і'ю по'том ше ўкра'шали бар'в'інком і ка'линову і цеї коро'вай с'тавили ў 'хат'і 'там / де моло'душка; з'верха на коро'вайов'і 'там 'шишечки 'там з 'іроч'ки там на'л'іпл'ували // (Мах.).

Обрядовий хліб, який пекли крім короваю представлений у досліджуваному ареалі такими номінативними одиницями: ка'лач (Мах.), 'шишечка (усі н.п.). Пе'чут' к'роми коро'вайу пе'чут' кала'ч'і кала'ч'і пе'чут'

і ко^січкою і сер^дечком ви^п'ікали та^к'і не^величк'і та^к'і і пе^чут' та^к'і йак це го^робчики та^к'і нази^валис'а да та^к'і пташич^к'и та^к'і це нази^валис'а 'ц'і йак же ш це во^ни нази^валис' / а шишеч^к'и ну це ни шишеч^к'и 'були пек^л'и та^к'і го^робчики / п^ташички та^к'і пек^л'и / а 'ц'і пташич^к'и по^том розда^вали 'д'іткам на в'іс'іл'і 'д'іткам розда^вали / а з кала^ч'ами хо^дили про^сити з кра^с'івими кала^ч'ами хо^дили про^сити хриш^ч'ених на в'іс'іл'а з кала^ч'ами / а та^к'і з сер^дечками розда^вали 'там ну ха^рошим зна^йомим та^к'им // ну про^сили та^к'е ў^с'аке пек^л'и // (Мах.), к^р'ім коро^вайу пек^л'и шишеч^к'и // і во^ни та^к'ий 'вигл'ад 'мали 'йак 'шишечка з 'ними хо^дили про^сити на в'іс'іл':а і пригош^ч'али ў^с'іх / х^то ше 'буў з 'родич'іў; пе^чут' шиш^к'и / це по колиш^н'ому і розда^йут / коли 'л'уди ўже 'ідут' до^дому / роз^ход'ат'с'а ўже с^вад'бу в'ідгу^л'али і 'р'іжут' коро^вай розда^йут' і ше йе шиш^к'и 'тоже розда^йуц'а // (Мед.).

Одним із головний ритуалів весільного обряду було **виготовлення і прикрашення весільного дерева**. Цей обряд репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області зафіксовано такі назви обрядодій: *г'іл'це ўби'рати, ўстаў'л'ати у коро^вай г'іл'це, ставити г'ілочку*.

Учасників обряду вербалізовано так: *н'ів'еста, 'гост'і, ж'ін'іх*.

Зафіксовано такі атрибути: *гил'це, гил'це, г'іл'це, 'вишн'а, ст'рушки, 'л'енти, бу^кетки, г'ілочка, к'в'ітки*.

Весільне деревце у вигляді прикрашеної гілки дерева позначене в говірках номенами: *гил'це, гил'це* (Мед.), *г'іл'це* (Мах.). Важливу символічну роль відіграє вибір породи дерева для гільця. У досліджуваному ареалі за словами інформаторів використовували гілку з дерева вишні. Тому що це щедро плодоносне дерево. Дослідники весільної обрядовості дійшли майже одностайної думки, що цей атрибут первісно символізував світове дерево, “дерево життя” [53, с. 64].

У досліджуваних населених пунктах деревце прикрашають, горіхами, цукерками, квітами, калиною. Інформатори коментують так: *г'іл'це ўби'рали з 'вишин'і 'там і кан'ф'ети / і 'ўс'ак'і кв'іточ'ки / і ка'лина; ўби'ралас'а ў'с'акими 'р'ізними ст'рушками / 'л'ентами ну 'шо х'то 'маў 'те і ч'іп'л'аў ту'ди х'то / шо 'хоче те і ч'іп'л'аў йа'к'іс' і кв'ітки / і букет'ики / і ў'с'аке 'р'ізне 'так / а по'том це г'іл'це' ўстаў'л'али у коро'ваї ж'ін'іха // ўстаў'л'али ў коро'ваї і 'несли до н'і'в'ести / (Мах.), ўбирали кв'іточками цукерками і воно стоїало на стол'і перед молодими / а ў к'ін'ц'і в'і'с'іл':а цеї коро'ваї роз'р'ізали і часту'вали ў'с'іх 'гост'іў // (Мед.). Ставили його у короваї: в'і'с'іл'не дереў'це назив'алос'а гил'це // с'тавили з 'вишин'і 'гарну 'г'ілочку рас'нен'ку с'тавили йійі ў коро'ваї; с'таў'л'ат' з 'вишин'і ну йак гил'аку чи йа с'кажу так і ўб'ране во'но ў коро'ваї ўст'ромл'ане гил'це (Мед.), г'іл'це' ўстаў'л'али у коро'ваї ж'ін'іха // ўстаў'л'али ў коро'ваї і 'несли до н'і'в'ести // (Мах.).*

Ще одним важливим обрядом, який входить до власне весільного циклу був обряд **підготовки нареченої** до шлюбу який репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області зафіксовано такі назви обрядодій: *го'товити моло'ду, са'дити моло'ду на табу'ретку, са'дили моло'ду на по'душку; розпл'ітати 'косу; ро'шч'іп'лувати, рос'пускати 'коси; сп'і'вати п'іс'н'у; над'і'вати вел'он; ўд'і'вати пла'т':а; са'дити на по'душку; од'і'вати наре'чену; гир'л'анду ч'іп'л'ати; за'ч'ісувати 'коси; в'і'ночки скла'дати; ч'іп'л'ати 'л'ентучку //.*

Назви учасників обряду підготовки нареченої до шлюбу вербалізовано так: *наре'чена; с'тарша д'рушка; друга д'рушка; л'і'пша 'подружка; д'ружки; 'мати; моло'да; 'гост'і.*

Нами зафіксовано ряд атрибутів: *б'іле п'лат:а; ка'рал'і; гир'л'анда* (вінок – Т. Х.); *'туфл'і; 'чорний кос'т'ум; 'вел'он; 'б'іла рубашка; вел'ін; гер'л'анда; фа'та; по'душка; 'л'енточки, зе'лене 'лист'а; 'б'іл'і кв'іточ'ки.*

Обряд підготовки нареченої до шлюбу в смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області проходить так: *наре'чену до ш'л'убу 'рано при'ходила с'тарша д'рушка і друга д'рушка при'ходили вони і начи'нали го'товити моло'ду до ве'с'іл':а са'дили моло'ду на табу'ретку / на по'душку обов'ясково са'дили і начи'нали йійі розпл'ітати 'косу // розпл'італи 'косу рос'ч'ісували ну і сп'івали п'іс'н'у:*

// ої даї'мати мас'ла / ої даї'мати мас'ла /

бо йаш то'б'і коро'виц'у нас'ла /

го'нила на 'росу /

даї же 'мати мас'ла /

помас'тити 'косу //

ну зна'чит' розч'ісу'вали зби'рали 'коси йак'шо бу'ли 'дуже 'доўг'і 'коси / то 'йакос' йіх ро'шч'іпл'ували / рос'пускали і над'івали вел'он / ўд'івали пла'т':а / са'дили на ц'у по'душку / ну і ўже 'ждали моло'дого з гост'ами //

У с. Махнівка Козятинського району Вінницької області цей обряд репрезентовано так: *ни'д'іл'а 'рано при'ходила йі'йі 'л'іпша 'подружка / 'цейі моло'дойі ну во'на йі'йі пома'гала п'лат':а ўд'аг'нути / 'косу заплес'ти на голо'в'і 'там ўс'ак'і ш 'л'енточки / ше ч'іпл'али на голо'в'і / ше ч'іпл'али 'розову 'л'ентучку 'ну ї 'там ше во'на / шо 'там 'ше йі'йі пома'гала ўзу'т':ам йі'йі пома'гала / а шо 'там ше сп'івали во'ни ну йа / шо ўже 'помн'у йа'к'і ў'же п'іс'н'і сп'івали ў'же 'дон'у не 'помн'у н'і'чо //*

Зазначимо, що в с. Медведівка Козятинського району Вінницької області обряд підготовки нареченої до шлюбу проходив так: *наре'чену при'ходили д'ружки ў не'д'іл'у 'рано д'ружки при'ходили од'івали наре'чену ў п'лат':а 'вел'она гир'л'анду ч'іпл'али за'ч'ісували йі'йі 'коси і сп'івали:*

благосло'ви 'Боже і о'тец' і 'мати,

сво'йему ди'т'ат'і 'вел'она нак'ласти

*три 'рази ц'у 'п'існ'у прос'п'іували накла'дали 'вел'он'мати п'ід'ходить'
Саму герлянду виготовляли таким чином: ну на вел'он'і робилося дв'і
шл'арочки таких / і гир'л'анда з зеленого 'лист'а / і з 'б'ілих кв'іто'чок дв'а
т'ри в'іночки скла'далос'а / і з к'райію шч'іп'л'увалис' до'купи / і 'м'іж ц'і
шл'арочки за'ложувалис' в'іночки ц'і // (Мед.).*

Ще одним важливим обрядом, який входить до власне весільного циклу був обряд викупу молодої, який репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *прода'вати; тургу'ватис'; да'вати г'рош'і; хо'вати моло'ду; про'сити 'викуп; начи'нати 'торг; шу'кати моло'ду; т'ребувати г'рош'і; 'дати грош'і; в'ід:ати наре'чену; 'йхати в'ін'чатис'; роз'писатис'; са'довити на по'душку; тургу'ватис'.*

Назви учасників обряду викупу нареченої вербалізовано так: *моло'да, моло'духа; моло'дий; стар'ший бо'йарин; роди'ч'і; св'і'тилка; сест'ра; б'рат; ж'і'н'іх; сва'ти; наре'чена; с'тарший мар'шалок; 'гост'і; д'іу'чата; моло'душка; 'мати; мар'шалки; плі'м'ін:ики.*

У межах цього обряду нами було зафіксовано ряд атрибутів: *г'рош'і; табу'речка; по'душка; с'туло; обра'за.*

У досліджуваних говірках даний ритуал проходить так: *п'еред росп'іс'юу моло'дий з своїми роди'чами стар'шим бойари'ном прий'жайут' за моло'дойу // ну а тут і моло'дойі ў 'хат'і моло'ду ўже хова'йут' або 'дес' на сус'і'дах або 'дес' ў ха'т'і / во'на хова'йет'с'а йі'йі не'ма / а роди'ч'і моло'дойі чи сест'ра / чи б'рат /чи плі'м'ін:ики хто не" пуска'йут' н'і моло'дого до 'хати н'і його роди'ч'іу / а про'с'ат' за моло'ду 'викуп ў моло'дого // ну начи'найт'с'а торг / шу'тки там ўс'а'к'і і ўже моло'дий і його бойа'рин стар'ший і роди'ч'і збе'райут' там йа'к'і йе г'рош'і в'ід:а'ут' за моло'ду / а то'д'і пус'кайут' ўже моло'дого / шоб шу'каў моло'ду / ну в'ін йі'йі нахо'дит' збира'йут'с'а ўс'і роди'ч'і ўже в'ід моло'дойі і в'ід моло'дого*

і їдут' там чи на рос'п'іс' / чи на в'ін'чан':а // (Брод.); ў ни'д'іл'у 'рано
 моло'дїї з мар'шалками / з св'ітилками при'ходить' до моло'дойї / а ў
 моло'дойї б'рат чи йа'кийс' д'ругїї 'родич т'ребуєє з моло'дого г'рош'ї
 моло'дїї 'даст' г'рош'ї то'д'ї 'в'ін йо'му в'ід:а'їє наре'чену і во'ни йї'дут'
 в'ін'чатис' чи роз'писуватис' йак // (Мед.); 'першим ж'ін'їх заї'де сто'їт'
 табу'речка сто'їт' ж'ін'їха не пус'кайут' хл'їб ле'жит' го'р'їлка і
 прода'йут' 'кажут' куп'л'айте моло'ду до ж'ін'ї'ха 'кажут' куп'л'айте ну
 прода'йут' прода'йут' йак'шо ў моло'дойї йє б'рат то б'рат прода'їє йак'шо
 не'ма б'рата 'то прода'йут' у'же д'ружки сто'їат' да і почи'найут'
 тургу'ватис' моло'дїї да'їє г'рош'ї 'мало с'таршїї мар'шалок ше ки'даїє
 'заду г'роши 'мало ко'роче ў'с'ї ў'же кида'йут' ў'же ї до сват'їў д'ї'їде
 'очер'їд' ў'же ї свати бо д'ї'їчата 'кажут' 'мало 'мало 'мало от у'же во'ни і
 согла'силис' на 'ц'ому 'ц'ї г'рош'ї заб'рали ў'же моло'дїї при'ходить' до 'хати і
 шу'каїє н'ї'в'есту де де 'ц'а моло'духа не'ма ў'же 'цейї моло'духи шу'каї ну
 наї' шоў 'їїїї і са'доў'ат' на по'душку бе'ре с'туло сто'їт' по'душка і
 са'доў'ат' моло'душку на с'туло ну / от 'мати ў'же са'довит' моло'душка
 ў'же с'ї'даїє на це с'туло з по'душкойу і 'мати ў'же бе'ре 'вел'она і 'буде
 ўд'а'гати моло'ду // ў'же благослоў'л'айє 'мати бе'ре обра'за благослоў'л'айє
 'перше / а по'том у'же ўд'а'гаїє / а ў'с'ї 'л'ули сп'ї'вайут' 'ц'ї 'гост'ї
 сп'ї'вайут' 'п'існ'у

Благосло'ви 'Боже і о'тец' і 'мати

Сво'їєму ди'т'ат' і 'вел'он од'а'гати

І так сп'ї'вайут' т'ри 'рази // посп'ї'вали ў'же 'мати ўд'а'гнула ў'с'о // і
 бе'ре ж'ін'їх п'їд'ходе бе'ре н'ї'в'есту за 'руку і п'їд'водит' йї'її з с'тула //
 (Мах.).

У центрі діїства знаходиться шлюбна пара, яких під час весілля називають *моло'дїї*, *моло'да* (усі н. п.) Ці обрядові назви утворились шляхом субстантивації прикметників. І мають місце у всьому досліджуваному ареалі. Окрім цих лексем побутують і інші позначення шлюбної пари, а саме: *моло'духа*, *н'ї'в'еста* (Мед., Мах.), *ж'ін'їх* (Мах.), *наречена* (Мед.).

Зауважимо, що слово «наречена», діал. «жінка; дружина; невістка», безперечно, праслов'янського походження. Воно добре збереглося не тільки в українській мові, а й у всіх інших слов'янських: рос. невеста «наречена; заручена; відданиця», бр. нявеста «наречена», діал. «молода жінка; невістка», д.-р. невіста «наречена; невістка», діал. «дружина; невістка; наречена», ч. nevěsta «наречена; невістка», слц. nevesta «наречена; молода заміжня жінка; дівчина на порі; невістка», болг. невеста «молода дружина; молода заміжня жінка, молодиця; невістка; наречена», невяста, серб. невеста «молодиця; невістка», хорв. nêvjesta «молода заміжня жінка; наречена; невістка», слн. nevésta «наречена», діал. «дружина брата; невістка», ст.-сл. нев'ѣстд «наречена; невістка». Проте походження псл. *nevěsta не зовсім ясне. Я більшість дослідників вважає, що псл. *nevěsta (< *nevědta < іє. *ne-uoid-tā) складається із заперечної частки *пе «не» і дієприкметника на -t- жін. р. *věsta (< *vědta) «відома, знайома» від дієслова *věděti «знати» (пор. друс. невість «невідомість», нjewěstu «невідомий, невизначений, сумнівний», букв. «невідома»). При цьому виникають труднощі семантичного характеру: не зовсім зрозуміло, чому наречена названа невідомою. Як зазначає Ф. Міклошич, таке значення («невідома») не зовсім відповідає реаліям. Р. Брандт не бачить тут семантичної неузгодженості: викрадену з чужого племені дівчину цілком могли назвати невідомою, незнайомою. Й. Зубатий вважає, що й при звичайних умовах шлюбу (без викрадення дівчини) назва нареченої («невідома») достатньо вмотивована: якщо лише батьки хлопця і дівчини спілкувалися між собою, домовляючись про весілля, то для хлопця його наречена залишалася невідомою, незнайомою. На думку В. Ягича, наречена була невідомою не нареченому, а його сім'ї. Е. Бернекер «невідомість» нареченої пояснює страхом перед демонами, тобто назва нареченої («невідома») може трактуватися як прояв мовного табу (намагання утаїти від злих духів перехід дівчини в іншу сім'ю) М. Будимир, дотримуючись старого пояснення псл. *nevěsta як *ne-věsta, заперечує, що це

слово могло означати «невідомо для інших членів сім'ї»; на його думку, псл. *nevěsta означало «невидима» [68, с. 3–4]

Учасники весільного обряду діляться на групи не тільки за приналежністю до родів молодої чи молодого. Ще В. Охрімович визначив, що весільний рід розпадається на дві групи: 1) неодружені і незаміжні, тобто хлопці і дівчата; 2) одружені й заміжні, тобто чоловіки і жінки [57, с.53].

Неодружених і незаміжніх учасників весілля, тобто хлопців і дівчат називають *д'ружба* 'неодружений учасник весілля, родич або товариш молодого' і *д'ружка* 'незаміжня учасниця весілля, родичка або подруга молодої' . Номінації від кореня *друж-* уживаються у вторинній функції, мотивовні обрядовими функціями цих весільних чинів: супроводжувати й охороняти молоду чи молодого, бути для них опорою. Це також підтверджується їх етимологією: походить від псл. *drugь 'товариш, приятель' [34, с.134].

Лексема *бо'йарин* вживається на позначення неодруженого учасника весілля, родича або друга молодого. За відомостями етимологічного словника української мови [34, с. 241], загальноприйнятої етимології цього слова немає. Якщо брати до уваги його первісне значення др. *бояринь* 'дружинник' і ту функцію, що виконує цей весільний чин, можемо припустити, що основою номінації назви *бо'йарин* є обрядова функція: супроводжувати і захищати молодого.

А лексему *св'ити'лка* вживають на позначення всіх незаміжніх учасниць весілля з родини молодого. Побутує на усьому досліджуваному ареалі.

Серед неодружених учасників весілля, які побутують на досліджуваній місцевості, виділимо такі: *с'тарша 'друшка*, *д'руга 'друшка*, *друж'ба* (усі н.п.).

На перший погляд, мотивація лексеми *дружка* є прозорою - утворена від праслов'янського *drugb «товариш, приятель» й споріднена з лит. draugas «супутник, товариш», draugi «разом, спільно», sbdrūgti «приєднатись». Проте, більш вірогідно, що лексема *дружка* споріднена з блр. другі, стсл.

друуга, болг. други, лтс. draugs «другий член пари» і походить від праслов'янського *drugb, яке розвинулось у числівникове значення «другий». Тобто, дружка є другою за рангом учасницею весільного обряду після нареченої.

Зазначимо, що ще одним не менш важливим учасником весілля є хрещений батько. Він дуже часто на весіллі виконує функції весільного ба́тька — чоловік, який виконує на весіллі роль батька нареченого або нареченої. Інформатори наголошують: *ну хре"ш'ченому бат"ков'і на ве"сіл':і ве'лика зна'чит та'ка 'шана // 'його са'д'ат 'бліс'ко 'коло моло'дого о і 'можна ска'зати ви'конує функ'ц'ії т'і / шо ї р'ід'ній 'бат'ко йак'шо 'не"ма 'р'ідного 'бат'ка/ то в'ін ви'конує в'ін шче"та'йет'с'а йак 'бат'ко хре"ш'чений 'бат'ко // (Брод.), йак'шо ў 'н'ого / чи ў моло'дойі / чи ў моло'дого не'ма 'бат'ка / 'в'ін зай'має йо'го 'м'ісце / 'зам'іст' 'бат'ка // (Мед.), 'бат'ко хриш'чений на в'іс'іл'і 'в'ін 'зам'іст' 'бат'ка 'в'ін 'зам'іст' 'бат'ка // 'в'ін і 'дивит'с'а за ў'сім і 'в'ін і йо'го ў'се ни'тайут' / і 'в'ін за ў'се в'ідпов'ідає т'рохи то'мушо 'в'ін 'бат'ко хриш'чений 'в'ін 'дивит'с'а / 'шоб кру'гом 'буў було ў'се 'добре // (Мах.).* А до функцій хрещеної матері відносять благословення молодят: *хриш'чена та'ка 'сама по'важна л'у'дина на в'іс'іл'і // во'на при'ходить' з 'образом з коро'вайом / благослоў'лає сво'їх моло'д'ат / моло'дого й моло'ду ну й 'каже йім ў'с'ак'і 'гарн'і сло'ва / на'пуцтв'іа да'є і в'с'о // (Мах.).*

Учасників весільного обряду позначали спеціальними ленточками та букетами – знак участі у весільному обряді: *моло'дим йак'і не 'замужем д'іў'чатка моло'ден'к'і / х'лопц'і моло'ден'к'і / 'д'ітки ў'с'ім ч'іп'л'али 'л'енточки 'ленти ч'іп'л'али / а 'ц'і шо на ве'с'іл'і гул'айут' ў'же жо'нат'і та'к'і ў'с'і та'к'і / то 'йім ч'іп'л'али бу'кетики ў'с'іх позна'чали на в'іс'іл'і ў'с'і 'були поз'начен'і / шо во'ни ў'с'і гул'айут' на в'іс'іл'і // йак'і по'бачат' і з'найут' шо це ц'а л'у'дина гул'ає на в'іс'іл'і // ў'с'і поз'начен'і / а коро'вайниц'і 'були ў хусточ'ках оди'накових і фартуш'ки і ў фартуш'ках і ў хусточ'ках 'були коро'вайниц'і // (Мах.).*

Зазначимо, що темпоральний проміжок власне самого весілля у досліджуваних говірках різний. Наприклад, у с. Махнівка Козятинського району Вінницької області весілля прийнято було святкувати один день спочату в нареченої, а потім у нареченого: *в'іс'іл'а гул'айут' о'дин'ден' // у нас в'Махн'івц'і в'іс'іл'а гул'али о'дин'ден' // з'ранку при'ходили ж'ін'іх до н'ів'ести забе'рає н'ів'есту і'дут' роз'пису'ют'с'а там в'клуб'чи с'іл'со'в'ет і'дут' роз'пису'ют'с'а // гул'айут' у н'ів'ести на'веч'ір ж'ін'іх забе'рає н'ів'есту і'дут' до ж'ін'іха гул'ати в'іс'іл'а і гул'айут' / о'дин'ден' в'іс'іл'а а на'д'ругий'ден' / в'же то'б'і х'то йак'хоче так гул'айе і де'хоче.*

А у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області весілля святкували два дні. Ця традиція побутує і у смт. Бродецьке Козятинського району Вінницької області. За словами інформаторів зазвичай це відбувалось у неділю та понеділок *ну ў не'д'іл'у гул'али ў мо'ло'дойі / а в'поне'д'ілок мо'ло'дий забе'раў мо'ло'ду і йі'йі'родич'іў і в'іў до'себе до'дому // там'бат'ки йіх зустр'ічали з х'л'ібом'с'іл'у / за'прошували до'хати і ўгош'чали // (Мед.), ну ў нас так за'вед'ано / шо'перший'ден' ве'с'іл':а ў не'д'іл'у ў мо'ло'дойі гул'айут' до'вечера і до'ноч'і / а на'д'ругий'ден' ў поне'д'ілок та'ке'са'ме ве'с'іл':а в'мо'ло'дого // (Брод).*

У с. Медведівка Козятинського району Вінницької області нами було зафіксовано маловідомий обряд *молотіння снопа молодими*. Із слів інформатора: *ў'ден' в'іс'іл':а с'тавили з'жита с'н'іп і в'ін на по'кут'і сто'йаў аж до'д'ругойі не'д'іл'і / а на'д'ругу не'д'іл'у зби'ралис'а ц'і ўс'і'сам'і'гост'і і ў'же з'жартами мо'лотили'ц'ого сно'па / розс'і'вали по'го'род'і'жито // мо'ло'дих у'борону за'пр'а'гали і во'ни т'а'гали'борону'по'го'род'і / скоро'дили'жито*. Оскільки сніп – символ багатства, забезпеченого життя і родинного благополуччя, а жито – символ життя і життєвого благополуччя. То можемо припустити, що даний обряд виконували для щасливого і благосприятливого подружнього життя і продовження роду.

Ще одним важливим обрядом, який входить до власне весільного циклу був обряд перепій, який репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *пири'нити пи'рип'її; в'їс'їл'на 'мати обда'ровує; да'рувати.*

Учасників обряду вербалізовано так: *в'їс'їл'на 'мати; моло'да; моло'диї.*

Зафіксовано такі атрибути: *'хустка; со'рочка; ку'сок к'раму; г'роши; прос'тин'; хвар'тух.*

Сам обряд відбувався так: *от у'же ў моло'дойї 'маїє зак'їн'чуватис' в'їс'їл'а пири'нили пи'рип'її // про'ходить' в'їс'їл'на 'мати обда'ровує 'ц'їх / шо йє ў'с'їх на в'їс'їл'ї 'тому 'хусточку 'тому со'рочку / 'тому йа'кос' ку'сок к'раму / а 'тому 'хустку / а 'тому хварту'ха / а 'т'ї ў'же ко'го во'на да'рує / то т'ї ў'же перепи'вайут' 'тоже чи г'роши / чи йа'кус' прос'тин' / чи йа'кус' ц'у со'рочку моло'дому / шо ў'кого 'було // (Мах.).*

Ще одним важливим обрядом, який входить до власне весільного циклу був обряд виходу наречених з хати нареченої тобто, **переміщення у будинок нареченого** і святкування там весілля, який репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: *обси'пати; по'сипати; 'нести 'бутел' розни'суватис'а; 'вийти з 'хати; заб'рати моло'ду; гул'ати; дер'жати хл'їбину; б'рати коро'ваї; б'рати г'їл'це; зап'рошувати до ха'ти; 'р'ізати коро'ваї; к'ласти пода'рунки; коро'ваї розр'їзати; обда'ровувати го'стей; тан'ц'увати по до'роз'ї.*

Учасників обряду вербалізовано так: *моло'диї; моло'да; 'родич'ї; 'мати; с'вахи; д'рушка; мар'шалок; бо'йарин; 'хлопц'ї; св'їтил'ки; 'сестри; 'блис'к'ї; моло'духа; с'тароста; хре"ш'чені бат'ки; р'їд'ний 'д'ад'ко; р'їд'на 'т'отка.*

Обов'язковим було частування гостей під час обряду переміщення у будинок нареченого, а тому фіксуємо сталі назви страв і напоїв: *ши'нка запе'чана, рул'ети, м'я'со на'р'ізане, коўба'са домашн'а, карт'ошка, ва'реники, м'ясні за'куски, соло'дке, кисе'лиц'а, су'шен'і фру'кти, крох'мал, пе'р'іш'ки, ст'рудл'і з маком, с'іл'; вишн'ак, сли'ўн'ак, го'р'ілка, печен'а, кисе'лиц'а, ка'пуста, жар'ко́е, коло'туха, боршч, каша, йушка з гри'бами, холо'дець, хл'і́б, цу'керки.*

Нами було зафіксовано такі атрибути: *'жито; г'рош'і; обра'зи; г'іл'це; руш'ник; друш'л'ак.*

А сам обряд за словами інформаторів проходив так: // ну вихо'д'ат' з хати моло'дий і моло'да з ни'ми їдут' // бат'ки і обсипа'ють їх г'р'ішми / кан'ф'етами і бажа'ють їм шча'ст'а доўгих л'іт житт'а / с'ім'ейного шчасливого жит':а ўс'ак'і хорош'і побажанн'а / а дал'ше їдут' ўс'і родич'і до церк'ви або їдут' ў с'іл'с'ку раду розни'сுவатис'а / так прхо'дит' цей об'рад // (Брод.), наре'чен'і з наре'ченою ви'ход'ат' разом / а бат'ки їйх поси'пайут' житом г'р'ішми цу'керками // (Мед.).

Далі за місцевими звичаями і досліджуваних говірках ідуть святкувати весілля до молодого. Зі слів інформаторів цей процес проходив так: зби'райуц'а їдут' до молодого мати з бат'ком бе'рут' хл'і́б п'ід па'фу // моло'д'і ўпе'ред / друшка з мар'шалком заду / мати з боку з бат'ком сва'ти не'сут' бутел' го'р'ілки / с'вахи не'сут' на тар'ілках за'куску / хто по до'роз'і зустр'ічайе ўс'ім нали'вайут' // с'вахи да'ють їм заку'сити ўс'і ўс'ім нали'вайут' го'р'ілку / хто по до'роз'і зустр'ічайут' отак їдут' до молодого / а там ўже йак при'ход'ат' до молодого їйх зустр'ічайут' молодого бат'ки молодого // бат'ки так само сто'ят' дер'жат' хл'і́бину над високо руш'ник розт'агнули по о'бидв'і с'торони і ўс'і про'ход'ат' п'од' цієї руш'ник у хату і так начи'наєт'с'а в'іс'іла ў молодого (Мах.); і в поне'ділок ра'но моло'дий при'ходить так само / йак перед росп'іс'у там чи в'ін'чанн'ям до молодой з бо'йарином сво'їми / але ўже їйх за ст'іл не са'д'ат' / во'ни ўже забира'ють моло'ду забира'ють ўс'іх гос'тей молодой

йак'і ма'йут' їти до моло'дого / ну'сам'і 'блис'к'і ўже 'друшки ўже на це ў поне'д'ілок / ўже не ма'йут' пра'ва во'ни гул'а'йут' 'т'іл'ки і не'д'іл'у / а бо'йарину 'хлопц'і моло'дого гул'а'йут' і ў поне'д'ілок // і св'ітил'ки 'його 'сестри то бе'рут' коро'ваї / бе'рут' г'іл'це ўб'ране кв'іт'ками таки'ми ну штуч'ними кв'іт'ками ўб'ране г'іл'це // і ўти'кайут' 'його в 'книш це ве'с'іл'ниў хл'іб / шо пек'ли і не'сут' це ўсе їдут' до'рогойу до моло'дого сп'іва'йут' н'іс'ні там 'ўс'ак'і // тан'ц'уйут по до'роз'і 'музика 'грає 'музику наї'мали 'музика 'грає і в моло'дойі і ў моло'дого 'музика 'грає і таке ц'а про'цес'ія з тан'ц'ами / з н'іс'нами просу'вайет'с'а до моло'дого // ў моло'дого 'значит' ви'ход'ат' бат'ки 'його і ше 'там 'йак'іс' 'блис'к'і роди'ч'і сва'ти с'тароста ў'с'і ви'ход'ат' на пор'іх і зустр'і'чайут' там моло'дих 'тоже сп'іва'йуть 'там н'і'сен' //

'Добриў 'веч'ір 'тому/

'хто в 'ц'ому 'дому

ста'рому і ма'лому / і богов'і св'а'тому //

оце три ра'зи сп'іва'й'ют' і в 'другий раз / і в 'трет'ій раз сп'і'вайут' // сп'і'вайут' значит' ц'і / шо приї'шли від моло'дойі їм в'ідс'п'іву'ют і за'прошуйут' до моло'дого до ха'ти / шо про'симо і начи'наєт'с'а та'ка 'таке 'саме ве'с'іл':а йак і було ў моло'дойі // (Брод.)

За весільну трапезу молодих садять на покуті : моло'д'і 'йак о'бично моло'д'і си'д'іли на по'кут'і і н'ід обра'зами (Мах.); молодих сад'ат на покуті // з л'івого боку чи з правого си'дит' моло'да і ўже ко'ло нейі стар'ша дру'шка/ дал'ше ше там дру'шки си'д'ат там ко'ло моло'дойі бли'с'ко/ а там 'бат'ки ну і са'м'і та'к'і ўже по'чесні го'сц'і та'кому по'р'адку із сто'рони моло'дого си'д'ат' 'його то'вариш'і/ бо'арин / стар'шиї дру'гий і ше там то'вариш'і / і 'дал'ше 'тоже 'його роди'ч'і / там са'м'і блиш'ч'і / там хре'ш'чені бат'ки і так 'дал'ше / там р'ід'ниї 'д'ад'ко / р'ід'на 'т'отка і так 'дал'ше // часту'йут' ран'ше ше ко'лис' / то йак'і були 'страви обов'яс'ково / це хо'лодн'і закус'ки ну на ве'с'іл':а ўс'іг'да ко'лоли каба'на / то була та'ка ши'нка запе'чана рул'ети там ўс'ак'і / то пода'вали холо'дн'і закус'ки / м'я'со на'р'ізане/

коу́ба'са домаш'н'а та'ке бу'ло ко'лис' о а // по'том / обов'яс'ково бу'ла карт'ошка до карто'шки пе'чен'а / пе'чен'а там з ку'реї / гу'сеї чи з ін'дик'їў хто три'маў шо вари'ли там і 'боршч / і те / і се і ва'реники ў нас оце пода'вали 'мїасні заку'ски / а на к'їнец' на соло'дке / йак за'раз 'кажут' об'їзат'ел'но бу'ла кисе'лиц'а / це бра'ли су'шен'ї фру'кти сухо'фрукти перети'рали йїх на друш'л'ак добаў'л'али тро'шки крох'малу і це бу'ла 'дуже 'добра 'йїжа пе'к'ли пе'р'їш'ки / обов'яс'ково пек'ли ст'рудл'ї з 'маком/ пек'ли хл'їб / буў спец'їал'но спече'ний ка'лач і час'тували гос'теї і це ўсе в так про'ходило в пере'м'їшку ў к'їн'ц'ї ўже 'там коли 'там в'їс'їл'а 'р'їжут' сва'ти 'р'їжут' коро'вай 'р'їжут' / коро'вай д'в'ї та'р'їлки на д'в'ох та'р'їлках на д'вох з'разу чоло'в'їка і 'ж'їнку да'руйут' коро'вайом (Мах.), коро'вай розр'їзает'с'а на мале'н'к'ї куски і ўс'їх го'стеї обда'рову'ють коро'вайем // (Брод.).

Обряд **зміни головного убору нареченій** репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: ски'дати вел'она, ўд'а'гати 'хустку, розтан'ц'увати 'вел'она; закручувати вел'ан; сп'ївати п'їс'н'у; зн'ати 'вел'она, нак'ласти 'хустку; по'в'азати 'хустку, по'святити ж'їн'ки.

Учасників обряду зміни зняття вельона вербалізовано так: свек'руха; с'тарша д'рушка; моло'да; 'мати; моло'духа; стар'ший мар'шалок; моло'душка; д'їў'чата.

На цьому етапі весілля зафіксовано такі атрибути: вел'он; вел'ан; пу'душка; с'тул'чик; 'хустка.

А сам обряд відбувався так: ну вел'он зн'їмає свек'руха ўже моло'дой і над'їває на 'старшу д'рушку / а моло'ду во'на по'в'азує хут'койу і ўже моло'да ну ўже по'свайшчайут' йїї / ж'їн'ки (Брод.); мати зн'їмає вел'она і накладає хустку / а родич'ї сп'ївайут' :

А ш'чо х'т'їли / те ї зро'били /

С х'л'іба пал'а'ниц'у /
З 'ж'інки моло'диц'у //.

(Мед.).

Зауважимо, що у с. Махнівка Козятинького району Вінницької області цей обряд супроводжувався цією самою піснею : ну у'же к'і'нец' в'і'с'іл'а к'і'нец' в'і'с'іл'а 'мати обдару'вала у'се моло'душка с'і'дає на посе'редин'і 'хати на с'тул'чик на пу'душку і 'мати ски'дає 'вел'она 'мати не 'мати а св'ек'руха ски'дає вел'она а у'с'і сп'і'вайут' п'і'с'н'у

А ш'чо х'т'іли / те зро'били //

А ш'чо х'т'іли / те ї зро'били /

С х'л'іба пал'а'ниц'у /

З 'д'і'ўки моло'диц'у //.

'Мати ўд'а'гає 'хустку во'на йі'йі ўд'а'гає / а моло'духа по'вина т'ри 'рази йі'йі с'кинути / 'мати ўд'а'гає / а во'на йі'йі т'ри 'рази ски'дає і на т'рет'ій 'раз то'п'іро у'же 'мати завй'азала 'ц'у 'хустку // і у'с'о і ўже ўс'і розтан'ц'овуйут' 'ц'ого 'вел'она // бе'ре стар'ший мар'шалок ўс'ім д'і'ўчатам йа'к'і йе ну моло'д'і д'і'ўчатка на 'голову 'ложат' 'цого 'вел'она і тан'ц'уйе з 'ними.

Останній ритуал весілля, яким завершувався власне весільний цикл був обряд **першої шлюбної ночі** (комора), який репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: ви'в'ішувати со'рочку; пров'і'рати 'просте"н'.

Учасників обряду комора вербалізовано так: сва'ти; моло'д'і; моло'да; 'свахи.

Зафіксовано такі атрибути: со'рочка, 'просте"н'.

Іформатори розповідають, що на д'ругий 'ден' у'же сва'ти хо'дили шу'кали ў'же шутку'вали ди'вилис'а де ж 'це 'ц'а моло'да с'пала і да'ваї со'рочку 'будем 'в'ішати над'в'ір ви'в'ішувати со'рочку ну ви'в'ішували 'ц'у

со'рочку х'то 'так ди'ви'єс'а // (Мах.); 'ран'ше ше даў'но / то моло'дих ло'жили 'дес' в окрем'їй к'ім'нат'ї о 'рано 'йшли сва'хи і пров'їрали 'просте"н' пров'їрали чи моло'да 'чесна / чи не" 'чесна // 'йак'шо не" 'чесна /то там 'єс'ако 'їїї оскорб'л'али обзи'вали і так дал'ше ну це 'ўже 'було даў'но // (Брод.).

Останній цикл післявесільний, коли відбувається **входження невістки до сім'ї чоловіка**. Цей обряд репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови. Тематично виділяємо назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів.

У говірках сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка зафіксовано такі назви обрядодій: ва'рити об'їд, 'порати; пост'їрати со'рочку; 'їс'ти приго'товити; 'їс'ти ва'рити; ст'їрати; па'лити.

Учасників обряду вербалізовано так: моло'да; свек'руха.

Нами було зафіксовано такий атрибут: со'рочка.

Закінчення весілля і початок буденного подружнього життя молодих людей за свідченнями інформаторів розчинилось так: на на 'другий 'ден' це 'ў поне'д'їлок в'їдбу'лос'а ве"сіл':а 'ў моло'дого / а 'ў в'їв'торок моло'да пови'н:а 'єс'тати і 'ўже пост'їрати чоло'в'іков'ї со'рочку ц'у / шо в'їн бу'ў на ве"сіл':і 'вопшиим ко'лис' 'йак па'лила там свек'руха 'ў не'ч'ї / то 'ўже моло'да пома'гала 'її 'їс'ти приго'товили 'єс'о це ро'била 'ўже так 'йак ну ха'з'айка і 'ранше ка'зали ка'н'єшно свек'рух 'дуже 'слухали свек'руха / шо 'ўчила не 'мала 'права 'їїї 'шчос' запе'речити / а ро'била 'йак за'ведено / бо 'може 'ў них там бу'ло за'вед'ано 'йакос' по 'д'ругому в 'дома/ а во'на 'ўже 'мус'їла присто'совуватис' до чоло'в'ікової 'мами / і до чоло'в'ікових цих уклад'ї' / 'поки там не ст'ройілис' і не за'водили 'с'їо'є окреме госпо'дарство // (Брод.); ну 'ў моло'дого в'їдс'в'атку'ют' 'родич'ї роз'їйш'лис' моло'да ос'тайетс'а 'ў моло'дого / а на д'ругий 'ден' 'ўже ста'їє з свек'рухойу 'разом 'шос' 'робл'ат' 'варат' об'їд 'пора'ют' 'ўсе 'робл'ат' // (Мед.); почи'на'єт'с'а та'ке жит':а ни'в'їстка почи'на'є свик'рус'ї го'дити / по'суду 'мити 'їс'ти ва'рити ст'їрати оце 'ўже почи'на'єт'с'а і так с'к'їки во'ни бу'д'ут' 'жити / так 'воно

й 'буде ўс'іг'да ни'в'істка поў'вина свик'рус'і го'дити ў'с'о кон'чилос' в'і'с'іл'а // (Мах.).

Таким чином, традиційний весільний обряд у досліджуваних с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області ми проаналізували крізь призму номінації об'єктів, суб'єктів та дій обряду.

Засвідчено такі обрядодії весілля на всіх його етапах: с'ватан':а, 'робл'ат' в 'тайн'і, при'слати сва'т'іў, бе'рут' х'л'іб, при'ход'ат' до 'хати, сп'іва'йут' в поро'з'і, почи'найут' дого'вор'уватис'а, колу'пати п'рип'іка, пригла'шали за с'т'іл, начи'нати ве'чер'ати, при'н'аў х'л'іб, при'ходитьи 'мат'ірйу, 'бат'ком, с'вататис', да'йут' сог'лас'ійа, назна'чайут в'і'с'іл'а, ўбе'райец'а ў в'і'ночок і ў 'л'єнти, заси'лати сва'т'іў, бат'ки вибе'райут' (сватів – Т. Х.), і'ти на с'ватан':а, при'ход'ат' і с'тукайут' у д'вери, при'шли з х'л'ібом, по'казувати ск'рин'і, ве'сти' у х'л'іў, ко'рову да'мо поро'с'ат, 'вйзати 'хустку, по'вйазувати руши'ки, в'і'д:аїе х'л'іб, забе'райе х'л'іб, пере'вйазуїе моло'дому 'руку, сва'ти при'ход'ат', дого'варуїуц'а; 'ходитьи п'росит' на в'і'с'іл':а, 'ходитьи з кала'чом, к'ласти кала'ч, сп'івати п'існ'у, над'івати в'і'нок, і'ти по 'сел'і, і'ти с п'існ'ами, ц'ілувати 'руку; гу'л'ати, бу'кетики ро'бити, ч'іп'л'ати бу'кетики, п'лести в'і'ночки, 'хату ўби'рати, са'дили за 'ст'іл, бу'кетики прич'іп'л'ували, сп'івати п'існ'і, прош'чатис'а з'і сво'їїм д'і'воцтвом, про'сити на в'і'с'іл':а; м'ісити коро'ваї, хо'дити і про'сити на коро'ваї, ви'робл'ати коро'ваї, за'м'ішувати з'добне т'істо, про'с'ат на ве'с'іл':а, шу'кати в гн'іздах йаї'ц'я, кур'ку ўк'расти, пекли ў печ'і, ўкра'шати бар'в'інком і ка'линову, пек'ти кала'ч'і, ходити по родичах, пекли шишечки, 'р'ізати коро'ваї, розда'вати коро'ваї. м'ісити з'добне т'істо; г'іл'це ўби'рати, ўстаўл'ати у коро'ваї г'іл'це, ставити г'ілочку; го'товити моло'ду, са'дити моло'ду на табу'ретку, са'дили моло'ду на по'душку, розпл'ітати 'косу, ро'шч'іп'л'увати, рос'пускати 'коси, сп'івати п'існ'у, над'івати вел'он, ўд'івати пла'т':а, са'дити на по'душку, од'івати наре'чену, гир'л'анду ч'іп'л'ати, за'ч'ісувати 'коси, в'і'ночки скла'дати,

ч'іп'л'ати л'ентучку; прода'вати, тургу'ватис', да'вати г'рош'і, хо'вати моло'ду, про'сити 'вкуп, начи'нати 'торг; шу'кати моло'ду, т'ребувати г'рош'і, 'дати грош'і; в'ід:ати наре'чену; 'йіхати в'ін'чатис'; роз'писатис'; са'довити на по'душку; тургу'ватис'; пирі'пити пи'рип'йї; в'іс'іл'на 'мати обда'ровуйе; да'рувати; обси'пати; по'сипати; 'нести 'бутел' розпи'сுவатис'а; 'вийти з 'хати; заб'рати моло'ду; гул'ати; дер'жати хл'і'бину; б'рати коро'ваї; б'рати г'іл'це; зап'рошувати до ха'ти; р'ізати коро'ваї; к'ласти пода'рунки; коро'ваї розр'ізати; обда'ровувати го'стей; тан'ц'увати по до'роз'і; ски'дати вел'она, ўд'а'гати 'хустку, розтан'ц'увати 'вел'она; зак'ручувати 'вел'ан; сп'івати п'іс'н'у; з'н'ати 'вел'она, нак'ласти 'хустку; по'в'азати 'хутку, по'святити ж'ін'ки; ва'рити о'б'ід, 'порати; пост'ірати со'рочку; йіс'ти приго'товити; йіс'ти ва'рити; ст'ірати; па'лити.

Засвідчено такі назви учасників весільного обряду на всіх його етапах: 'мати; 'бат'ко; 'тато; х'лопец'; 'д'іўчина; сва'ти; с'тарший мар'шалок; моло'да; моло'дий; мар'шалок; сва'ти; моло'да, н'ів'еста, д'рушка, под'руга, 'тато, 'мама, моло'д'і хлоп'ц'і, су'с'іди, хаз'айін, 'родич'і, 'д'іўчину, коро'вайниц'і, дружеч'ки; ж'ін'іх, моло'да, моло'дий, бат'ки; коро'вайниц'а, 'ж'інка, ха'з'айін, д'рушка, моло'да, родич'і; н'ів'еста, гост'і, ж'ін'іх; моло'да, моло'духа, моло'дий, стар'ший бо'йарин, роди'ч'і, св'ітилка, сест'ра, б'рат, ж'ін'іх, сва'ти, наре'чена, с'тарший мар'шалок, 'гост'і, д'іўчата, моло'душка, 'мати, мар'шалки, пли'м'ін:ики; моло'дий, моло'да, 'родич'і, 'мати, с'вахи, д'рушка, мар'шалок, бо'йарин, 'хлоп'ц'і, св'ітил'ки, 'сестри, 'блис'к'і, моло'духа, с'тароста, хре"ш'чені бат'ки, р'ід'ній 'д'ад'ко, р'ід'на 'т'отка; свек'руха, с'тарша д'рушка, моло'да, 'мати, моло'духа, стар'ший мар'шалок, моло'душка, д'іўчата, сва'ти, моло'д'і, моло'да, с'вахи; моло'да, свек'руха.

Засвідчено такі назви страв та напоїв на всіх етапах весілля: хл'і'б, виш'н'ак, слиў'н'ак; ка'лач, 'мука, 'йайц'а, 'мед, 'сахар; йайц'а, сахар, мука, 'курка, здобне т'істо, коро'ваї, 'цукор, кала'ч'і, шиш'ки; ши'нка запе'чана,

рул'ети, мйа'со на'р'ізане, коўба'са домаш'н'а, карт'ошка, ва'реники, мйасні за'куски, соло'дке, кисе'лиц'а, су'шен'і фру'кти, крох'мал, пе'р'іш'ки, ст'рудл'і з ма'ком, с'іл'; виш'н'ак, сли'ўн'ак, го'р'ілка, пе'чен'а, кисе'лиц'а, ка'пуста, жар'које, коло'туха, боршч, каша, йушка з гри'бами, холо'дец', хл'іб, цу'керки.

Засвідчено такі назви атрибутів весільного обряду на всіх його етапах: *в'іночок, л'енти, по'душка, хустка, рушни'ки, ск'рин'а; в'іноч, л'енти, бинди; б'укетики, в'іночки; б'іле п'лат:а, ка'рал'і, гирл'анда (вінок – Т. Х.), туфл'і, чорний кос'т'ум, вел'он, б'іла рубашка, вел'ін, герл'анда, фа'та, по'душка, л'енточки, зелене лист'а, б'іл'і кв'іточ'ки; грош'і, табу'реточка, по'душка, с'туло, обра'за; хустка, со'рочка, ку'сок к'раму, г'роши, простин', хвар'тух; жито, г'рош'і, обра'зи, г'іл'це, руш'ник, друш'лак; ночва, бар'в'іноч, ка'лина, п'іч; вел'он, вел'ан, пу'душка, с'тул'чик, хустка; со'рочка, просте'н'; со'рочка.*

2.2 Поховально-поминальний обряд: номінація та трансляція культурної інформації

Поховальний обряд слов'ян серед явищ традиційної народної культури становить чи не найбільшу цінність як матеріал для етнолінгвістичних досліджень. Передовсім це зумовлено консервативністю обряду: смерть, а ще більше стан людини після смерті ще й дотепер приховує чимало таємниць, а невідоме споконвіку лякало людину. Отож і маємо в наших пращурів та сучасників неусвідомлену містичну повагу до поховального обряду, який шанують і максимально зберігають у вигляді, успадкованому від батьків, бо вірять, що будь-яке відхилення неминуче буде покарано.

Виникнення поховань узагалі й поховального обряду як складного комплексу ритуально-магічних актів та його розвиток – усе це було зумовлене багатьма чинниками, насамперед – міфологічними уявленнями: *народжуються, щоб умерти, умерають, щоб жити* – були пере конані давні

слов' яни. Тож наші далекі предки уявляли смерть не як остаточне зникнення, а як зміну статусу, як перехід в інший простір в іншій формі буття, що зумовило формування цього перехідного обряду [40, с. 32].

Вагоме місце у вивченні традиційного поховально-поминального обряду українців займають праці А. В. Гури, В. Конобродської, О. Седакової, М. Толстого, В. Гнатюка, І. Гороф' янюк.

Номінація поняття ' безнадійно хворий, умираючий' у досліджуваному ареалі представлено такими номінами: *при'шоў к'і'нец'*, *ган'лик* (Мах.). Найуживанішими є назви, що безпосередньо вказують на близьку смерть, – номінативні одиниці з коренем -мер-, що сягає індоєвропейського *mer- / *mor- (В. В. Іванов, етимологізуючи утворення від індоєвропейського кореня *mer- / *mor-, пов'язує його давнє значення зі 'зникати', що свідчить про його евфемічне походження: *ўми'райе* (Брод.), *п'рисмерт'і* (Мед.), а також зафіксовано номінативну одиницю, яка безпосередньо вказує на смерть і містять мотив могильної ями: *од'нойу но'гойу ў мо'гил'і*. Мотив утрати життєвих сил людиною формує назва *бизна'д' йниї* (Мед.).

Для номінації процесу агонії в досліджуваній місцевості поширені номінативні одиниці, які репрезентують певну дію чи стан умираючої людини: *без св'і'домост'і*, *'берут 'судорги*, *ли'шило'а 'йому ше не ба'гато 'жити* (Мах.).

Отож коли починається агонія, біля помираючого обов'язково повинен хто-небудь перебувати, щоб виконати необхідні дії. Певною мірою вони продиктовані прагненнями полегшити передсмертні страждання, що з свого боку є виявом милосердя. Проте не варто залишати поза увагою їх магічного знаення і міфологічної мотивації. Переважно дії становлять магічні акти, функціонально спрямовані на розімкнення межі *життя / смерть* з метою допомогти вмираючому швидше і легше перейти у той світ. Власне, сприяння переходу в потойбічний світ – одна з основних функцій поховального обряду: „*на поколінні живих лежала моральна*

відповідальність... допомогти померлим перейти у вічність і полегшити їм життя в царстві блаженства” [40, с.72]

Із метою полегшення агонії та прискорення смерті в досліджуваній місцевості вдалось зафіксувати такий звичай, коли помираючий *ста'райут'с'а 'ноги п'ід'н'атис'а 'перед с'мерт'у і спус'тити 'ноги до'долу* (Мах.) – це свідчить про те, що земля полегшує муки вмираючого. Також під час агонії, коли людина знаходиться на смертному обрії, то він [помираючий – Т. Х.] просить *повер'н'ім' ме'не до ст'іни / коли л'у'дину повер'тайем до ст'іни / 'через го'дину / дв'і в'ін з спо'к'ійно йо'го ду'ша в'ідл'і'тайе на небе'са* (Мах.).

Померлу людину в досліджуваному ареалі називають *по|к'ійник* (усі н.п.). Спеціальну назву вживають для тих, хто сам вкоротив собі віку / *в'ішал'ник* ‘той, що повісився’ (Мах.).

Коли присутні переконались, що смерть наступила, то вони починають готувати покійника до поховання. Насамперед його миють і одягають.

Обмивання та одягання померлого певною мірою зумовлене практичними потребами та морально-етичними нормами, проте такі фактори, як обов’язковість обмивання (навіть коли померлий мився перед самою смертю) і часто його суто символічний характер свідчать про нього як про ритуально-магічний акт, оскільки вода в традиційних уявленнях наділена очищувальними властивостями не лише фізичного характеру. [40, С. 94.].

У досліджуваній місцевості обряд обмивання та одягання померлого представлений такими обрядодіями як: *нагр'івати во'дичку, обми'вати* (Мед., Мах., Брод.): *ну з'р'ійут' во'дичку обми'вайут' йо'го* [покійника – Т. Х.] *т'рапочкою і 'милом 'можна і 'милом 'тоже 'можна і т'рапочкою обми'вайут'* (Мед.) ; *нагр'івайемо 'теплу во'дичку/ бе'ремо 'марл'ачку чи йа'кус' полот'нину / та'ку полот'нинку ўмо'чайемо ў 'воду і 'робимо йо'му обми'ван':йа / то'мушо л'у'дина по'вин:а при'йти на той св'іт 'чистойу //* (Мах.).

Досить стійкою в часі та просторі відоме всім східним слов'янам [24, с. 66] є обрядодія з «мертвою» водою, у якій мили покійника: *во'дичку вили'вайут' / 'дес' у йа'кийс' ку'точок і зем'лейу приси'пайут' або п'ід 'дерево / шоб зем'лейу прико'пати та й шоб н'іх'то там не хо'диу' / там вили'вайут' де н'іх'то не 'ходить' // (Мед.).*

Але перед обмиванням померлого на всіх досліджуваних місцевостях було зафіксовано обряд зв'язування рук, ніг, підборіддя, який представлено такими номінативними одиницями як: *п'ід'в'язати, об'в'язати, роз'в'язати, з'ложити* (Брод.); *зв'язати* (Мах., Мед.): *'ноги / і 'руки / і 'голову п'ід'в'язуют' / шоб 'зуби не 'видно // 'було та'ко с'тул'уйут а по'том ки'дають / йак ўже на к'ладбишч'і / то ки'дають в т'руну ўсе з'ложуют це пла'точками об'в'язуют 'ноги / і ру'к'і / і це'го ли'це* (Брод.) ; *'руки і 'ноги з'в'язуют' ну 'марл'а чи там 'б'іле 'шос' та'ке в'ід 'ір'вут' шма'тин'у та'ку / шоб це зв'язати 'руки 'б'ілу о чи 'марл'ойу ну 'саме 'луче 'марл'ойу ка'н'ешно ну не так 'т'існо ну та'ким шо йе ў 'кого // (Мед.); під'в'язуюемо полот'нинкою 'руки з'в'язуюемо 'ложимо 'наўхрест // (Мах.).* За свідченнями інформаторів ці речі якими підв'язували (*пла'точки*) (Брод.), *полот'нинка, с'мужка, мо'тузки* (Мах.) померлого обов'язково потрібно перед тим як опускати померлого у яму, розв'язати їх і положити у гроб, бо їх можуть використовувати для магічних ритуалів: *обо'в'язково коли л'у'дину ўже в'ідпрау'л'айемо на к'ладб'ішче / на ц'винтар / то по'вин':і ц'і с'мужки / шо ми зв'язували обо'в'язково поло'жити на ў г'р'іб / бо йе так'і 'л'уди йіх кра'дуть' / і роб'л'ат' по'том ўс'ак'і обр'ади* (Мах.), *ўже йак 'майут' опус'кати в йаму / роз'в'язуют' і 'ложат' у тру'ну до по'к'ітного // (Мед.).*

Щодо складу виконавців одягання і обмивання покійного, то він варіюється в межах *свої – чужі* [64, с. 11–12] Наприклад, у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області ці дії виконують і свої, і чужі: *ну 'кого поп'рос'ат' / із цих сус'ідіу' бу'вайут' / бу'вайут' шо і у'частвуют' ўже і с'вої / пода'ють' о'дежу / пода'ють' ў'жеш і во'дичку і це то це ў'же своїй*

там наг'р'ійут' і пода'ійут' / а ўже п'рос'ат' ко'гос' / але 'йак в 'кого бу'вайе так / шо нема кому чи то і сво'йі 'можут //.

Щодо одягу покійного, то він має бути 'тої 'йакиї в'ін сам со'б'і приго'туїе. (Брод.). І майже одноголосна думка зафіксована нами у с. Махнівка Козятинського району Вінницької області: од'аг та'киї / 'йакиї во'ни 'хочут' / щоб 'йїх в 'н'ому похоро'нили. А у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області інформатор – Бельмич Людмила Петрівна стверджує, що 'темний 'од'аг ну та'киї ко'ричн'евий / чи 'чорний / чи 'син'її та'киї 'темний 'од'аг / та'киї 'темний 'од'аг по'вин:иї 'бути. Але потрібно зауважити, що неодруженого хлопця і дівчину вдягають у 'б'іле п'лат': а ўд'і'вайут 'йїї 'вел'она ўд'і'вайут, хлопця у 'чорний кос'т'ум 'б'іла ру'башка (Брод., Мах.).

Щодо весільних мотивів у поховальному обряді, то особливо виразно вони виявляються у похованні неодружених.

Обряд імітації весілля на похороні молодої дівчини чи хлопця представлений такими обрядодіями: 'г'іл'ку с'тавити, 'б'іле п'лат':а ўд'і'вати, 'вел'она ўд'і'вати, коро'ваї пе'кти, г'іл'це ўби'рати, хо'ронити (Брод.); ч'ін'л'али стр'іч'ки, ч'ін'л'али 'йаблука цу'керки (Мах.). І в свою чергу такими номінативними одиницями: 'б'іле п'лат':а 'вел'он 'чорний кос'т'ум 'б'іла ру'башка, коро'ваї, г'іл'це (Мах., Брод.). А самий обряд репрезентовано так: 'йак'шо х'лопец' по'мер / з'начит' мар'шалки 'йе / 'йак'шо 'д'іўчина з'начит' друж'ки 'йе / но а близ'к'і ўс'і п'лачут' // 'б'іле п'лат':а 'вел'он 'йак'шо моло'да / то 'б'іле п'лат':а ўд'і'вайут 'йїї / 'вел'она ўд'і'вайут і коро'ваї пе'чут' / і ў мар'шалка так 'само 'чорний кос'т'ум 'б'іла ру'башка і к'в'іточка б'ілен'ка / і ў моло'дойі 'тоже к'в'іточка б'ілен'ка по'вин:а 'бути // 'тоже коро'ваї пе'чут' чи мар'шалков'і чи моло'д'іў // моло'дий помер знаит' повинен коро'ваї 'бути 'йак'шо в'ін ше не жо'натий буў // коро'ваї і 'тоже 'г'іл'ка ўби'райут 'г'іл'ку 'гарно г'іл'це ўби'райут і хо'рон'ат // а 'йак'шо 'д'іўчина ше 'тоже 'замужом не була 'тоже коро'ваї пи'чут' / і г'іл'це ўби'райут от і хо'вайут // (Брод.); 'йак'шо 'йа'кас' моло'да 'д'іўчина ка'зала 'мама по'мерла то

йїї хоро'нили ў 'б'ілому п'лат':і обов'яз'ково і на голо'в'і ў нейї була 'вел'он ка'зала йак 'зара фа'та ко'лис' ка'зали 'вел'он то'мушо во'на була не од'ружена / шчоб во'на со'б'і на небе'сах найшла со'б'і сво'їу поло'винку йа'ку во'на не найшла при 'ц'ому с'в'іт'і // йак поме'раў хлопец' моло'дий то 'його заўж'ди хоро'нили ў ко'ст'ум'і // і коли йшла похорон:а про'цес'їа було та'ке г'іл'це // це та'ке 'дерево заўж'ди ч'іп'л'али стр'ічки кол'ор'ов'і / ч'іп'л'али 'яблука / цукерки і це йшли до моло'дойі / коли ў 'нейї ўже вести йїї п'ід в'інец' // (Мах.), не'чут' коро'ваї а 'г'іл'це то це хлоц'ам хлопец' йак'шо не од'руженїй / то г'іл'це 'робл'ат' да г'іл'це не'сут' / да 'д'іўчину хо'вайут' у 'б'ілому п'лат':і / не'чут' коро'ваї / а хлоц'а у 'чорному ко'ст'ум'і 'б'іла со'рочка і г'іл'це не'сут' // (Мед.).

Після обмивання та одягання померлого його кладуть на лаву. У досліджуваній говірці цю дію репрезентовано такими номінативними одиницями: 'лаўка (Мах., Брод.), ст'іл'ц'і, д'вер'і, г'р'іб, рад'нина (Мах.), 'лава, п'ростин', покре'вало (Мед.), і такими обрядодіями: 'ложити на п'рост'ін' при'нос'ити в д'ругу хату, на 'лаўку поло'жити, обкла'дати к'в'ітами (труну – Т. Х.) (Брод.); на 'лаву 'ложити, п'ростин', покре'вало засти'лити 'ложити (померлого – Т. Х.) но'гами до 'вихода (Мед.).

А репрезентована ця дія (перекдання померлого на лаву) так: р'іўнен'ко 'ложат' по'ка на п'рост'ін' / і при'нос'ат в д'ругу хату / напри'мйер / так 'йак в нас оз'до то пере'несли ў д'ругу 'хату і на 'лаўку поло'жили і ж'дут по'ка при'йіде приве'зут тру'ну / а по'том ўложу'ють р'іўнен'ко ў тру'ну кру'гом по'к'їїника обкла'дають к'в'ітами / 'цими не жи'вими к'в'ітами / бо жи'в'і к'в'іти не 'можна // (зафіксовано у Брод); на 'лаву 'ложат' по'к'їїника / засте'л'айут' по'к'їїника ну 'п'ід с'п'ід там 'чимос' г'рубшим / а на 'верх уже і п'ростин'у засти'л'айут' / і покре'вала 'таке засти'л'айут' / о і по'к'їїника 'ложат' но'гами до 'вихода до д'вер'ей // (н.п. Мед.); Індорматори цих двох населених пунктів були майже обноголосні щодо даної обрядової дії. Однак нами було зафіксовано поодинокий випадок у с. Махнівка Козятинського району Вінницької області там померлого

ложили не тільки на лаву, а й на двері пояснювали це відсутністю лави: *заўж'ди по'ви:но 'бути 'лаўка / йаки'чо не 'має 'лаўки / то ло'жили та'к'і д'вер'і / 'даже зн'і'мали йак ни було 'лаўки / і с'тавили два ст'іл'ц'і і на ц'і д'вер'і / ло'жили по'к'їніка по'том ўже йак з'робл'ат' з'роба / ну то ўже то'д'і перекла'дали у з'р'іб //.*

А для того, щоб тіло померлого не пухло інформатори повідомили ряд дій, які потрібно виконувати, а саме: у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області відомий обряд «заземлення» *'робл'ат' за'землен':а 'дл'а 'того 'шоб 'в'ін ни б'рак то 'м'едну 'ц'у п'роволочка 'м'едного за'в'язу'ют' на 'мизині 'палец' 'і 'п'ід 'лаўкою чи 'п'ід тру'ноюу сто'їт в'ід'ро із зем'лею і туди ўти'ка'ют' ц'у п'роволочку в'ід 'пал'ц'а 'опишм і ўти'ка'ют' туди / шоб заз'ем'л'ен'їє 'робл'ат' //.*

А у смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області вдалось зафіксувати невідомий раніше обряд з сокирами: *'ложат' ў з'р'іб ц'і со'кири / шоб ни б'рак 'п'ід 'боки / а по'том ви'ма'ют' 'йак ўже хо'рон'ат' йо'го / то ви'ма'ют в'ід по'к'їніка // а ще 'ложат 'с'іл' на жи'в'їт / шоб то'же не б'рак або 'воду ше 'ложат' хо'лодну то'же //.*

Тим часом у хаті де є померлий *не 'можна прибе'рати / не 'можна при по'к'їнику ўже нап'р'їм'єр / йак пом'ре по'к'їник / то 'вечером 'то'же не 'можна прибе'рати / ни зам'ї'тати / а на другий ден' за'мести йак на'мусорили за'мести і ў ку'точку ха'ї'буде до де'в'яти 'ден' ле'жати 'мусор 'цеї // (Брод.); н'є при по'к'їнику ни 'можна ни приби'рати / ни зам'ї'тати / н'ї'чо то'му / шо це вим'ї'тайемо 'його 'душу з 'хати // і ни 'можна 'даже йак'шо йа'кас' по су'с'їдству 'ж'їнка там ко'лис' же ж ну 'бабц'а гово'рила / шо к'васили ка'пусту / ог'їр'ки ў д'їж'ках // та'к'і ве'лик'і бу'ли ду'бов'і д'їж'ки 'то'же не 'можна було бо чи раз 30 дн'їў во'но ўсе пог'ниє і бу'де та'ке 'дуже та'кий гни'лий 'запах // (Мах.) зерка'ла пот'р'їбно закри'вати / шоб ни по'казува'с'а по'к'їник // т'реба спи'н'ати го'дин:ик // (Брод.).*

Загальновідома назва церемонії – *'похорон* – охоплює весь досліджуваний ареал. На церемонію виявлення почесней померлому до хати

приходять *родич'і / б'лиз'к'і / су'с'іди хто пова'жає ц'у л'удину про'вести в ос'тан':її 'путь / і ос'тан:у до'рогу* (Мед.), *при'ходить' прош'чатис'а з по'к'їйником // шчи'тати йак в'їд:ати 'почест' / ос'тан':у 'путь про'вести по'к'їйника //* (Брод.).

На цьому етапі засвідчено такі обрядодії: *перехрес'титис', прив'ї'татис'а 'Богу с'лава поц'їлу'вати йо'го ў лоб 'пот'ім 'руки і 'пот'ім 'ноги і шче 'раз перехрес'титис'* (Мах.) Збережене вірування, за яким можна позбавитися страху покійника, якщо подивитись спочатку йому на ноги: *з'разу йак за'ходитьи ў 'хату / то т'реба ди'витис'а на 'ноги по'к'їйнику / то ни 'будии бо'їатис'а і не 'буде 'в'ін с'нитис'а то'б'і* це вірування побутує на всьому досліджуваному ареалі. Цей звичай був відомий і чехам [24, с. 67].

Упродовж церемонії відвідин рідні та близькі плачуть біля покійника, так виявляючи своє горе, біль утрати, і голосять, що вже більше є ритуальним актом, ніж проявом жалю [40, с. 146]. Бернштам зауважує що: *«Плач у поховальному обряді – це ритуалізація природного стану скорботи»* [7, с. 13].

Як свідчить матеріал назвами акту оплакування у досліджуваній місцевості є деривати від таких коренів: *-плак-: п'лакати* (Мах, Мед.), *оп'лакувати* (Мах.); *-каз-: при'казувати* (Мед.).

Номінація *при'казувати* поширена і в інших українських діалектних зонах (Гоцульщина) [46, с.198], (Голови Косівського пов.) [26, с.278]. Згідно свідчень інформаторів оплакували померлого: *'р'їдн'і і ко'му б'лиз'ко ц'а л'удина і ко'му 'дуже 'жалко* (Мед.), *ну р'їдн'і п'лачут су'с'іди п'лачут бо ха'роша л'удина була ну там 'родич'і п'лачут* (Брод.). Проте якщо у померлого не має родичів то наймали плакальниць: *йакшо по'мер і ў 'н'ого не'має 'родич'їў / то були 'н'ат' / 'ш'їст' ж'їнок вони нази'валис'а // п'лакал'ниц'ї ну во'ни так 'дес' нази'валис'а // і це во'ни си'д'їли і оп'лакували по'к'їйника / бо не було 'кому за ним п'лакати ў 'н'ого не 'було 'р'їдн'і / то ц'ї ж'їнки си'д'їли йо'го і оп'лакували* (Мах.).

Збережено рекомендацію не плакати за покійником після поховання, як зазначає В. Конобродська така заборона охоплює весь подільський ареал і навіть виходить за його межі відома всім слов'янам та іншим індоевропейським народам (Тростянець Снятинського пов., Гуцульщина) [67, с.25, 28], (Карпатсько-Буковинська зона) [21, с.29], (укр. Підляшшя) [46, с.114 – 115], [40, с.167]. Нами теж зафіксовано цю заборону: *п'лачут ка'н'ешно / але з'держуйут'с'а і за 'того 'кажут' / шоб це 'йому там не 'було 'мокро // (Брод.)*.

За звичаєм покійник повинен обов'язково ніч переночувати у своїй хаті: *по'винен переночу'вати обов'яз'ково ў сво'йїй 'хат'і попрош'чатис'а із с'войу до'м'їўкоюу / а ўже на д'ругий 'ден' його 'можут' хоро'нити (Мах.), обов'яз'ково 'н'іч по'вин:а л'ўдина поночу'вати у с'воїй 'хат'і / а ну йак у 'кого ви'ходить' йе шо 'н'іч / йе шо д'воє / йе шо т'роє йе 'ноч'і / а 'н'іч обов'яз'ково шоб переночу'ваў у сво'йїй 'хат'і // (Мед.)*. Стостерігаємо відмінність цього обряду в смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області : *ну напр'їм'ер в нас / то т'ри д'н'а повинен в хат'і бути ночувати / йе шо на д'ругий 'ден' хо'вайут / йе шо на пер'шій 'вот 'рано ў'ноч'і по'мер / а на першій 'ден' хо'вайут з'разу на 'цей 'ден' хо'вайут його / а йе шо на т'рет'їй 'ден' хо'вайут*. Нічне пильнування померлого виконували найчастіше *'роди'ч'і, б'лиз'к'і, су'с'їди (Мах.), 'р'їдн'а 'сама 'р'їдн'а там 'ж'їнка / 'д'їти / йак муж'чина // з'начит' 'ж'їнка ц'а по'вина ли'шитис'а / сист'ра чи б'рат ше йе то по'вин'і ли'шитис'а / ни с'пати не 'можна с'пати ў 'ц'у 'н'іч // (Брод.)*. А сам обряд у досліджуваних місцевостях проходив так: *'л'ўди си'д'ат' / мо'л'ат'с'а чита'йут' 'Отче 'Наш чи'тайут' баб'ки та'к'і бу'ли йа'к'і чи'тали к'нижку і ў 'цїй к'нижц'і іде одп'їван'їє по'к'їїним / там чи'тайет'с'а сорок запов'їд'ї і це цих сорок запов'їдеї про пок'їїника / повин:а ц'а ж'їнка чи чоло'в'їк прочи'тати / вони си'д'ат' 'ц'їлу н'іч по'вин':і прочи'тати ц'у 'запов'їд' // по'том при'ходить' 'н'їп уже і відп'їває 'разом із 'н'еўчойу по'к'їїника // 'роди'ч'і по'вин':і си'д'їти 'ц'їлу н'іч / йак'шо це по'мер чоло'в'їк / то по'вин:а си'д'їти 'ж'їнка / 'д'їти ў'нуки ну з'родич'їў це 'таке і*

з су¹с¹ід¹іу¹ це так хто йак¹ хоче / а¹б¹іл¹ше¹ у¹с¹ого¹ це¹ р¹ідн¹і¹ б¹лиз¹к¹і¹ по¹вин¹:і¹ си¹д¹іти¹ б¹іл¹а¹ по¹к¹їїника¹ с¹лухати¹ ц¹у¹ псал¹тир¹ / і¹ це¹ ц¹а¹ ж¹інка¹ повин¹:а¹ чи чолов¹ік¹ прочи¹тати¹ ц¹ей¹ псал¹тир¹ // і¹ це¹ ц¹ілу¹ н¹іч¹ іде¹ за¹ по¹к¹їїником¹ в¹ід¹читуван¹:а¹ (Мах.), ви¹читу¹йут¹ / мол¹ат¹с¹а¹ / ви¹читу¹йут¹ і¹ по¹том¹ вете¹р¹айут¹ / і¹ по¹том¹ ну¹ си¹д¹ат¹ розмо¹у¹л¹айут¹ ха¹роше¹ у¹се¹ роз¹казу¹йут¹ про¹ ц¹ілу¹ н¹іч¹ си¹д¹ат¹ не¹ сп¹л¹ат¹ / сп¹ати¹ не¹ сп¹л¹ат¹ // (Мед.).

Одночасно з приготуванням до поховання померлого копають яму і виготовляють труну. Поширеною назвою труни у досліджуваній говірці є *труна* (усі н. п.). Зауважимо, що назву цієї обрядової реалії *труна* подає «Словник української мови» [69, Т.10, с. 298]. Також нам вдалось зафіксувати назву труни, утворену засобом афіксації від кореня -дом- : *домо¹вина* (Мед.) Назва *гроб* (гріб) мало поширена і побутує лише одному з досліджуваних населених пунктів *гроб¹* (гр¹іб) (Мах.).

Щодо назви кришки труни, то є поширені такі лексеми: *в¹іко* (Мах.) *к¹ришка* (Мед.).

Загалом підготовка труни і її оздоблення у досліджуваній говірці представлена такими номінативними одиницями: *в¹іко¹*, *с¹іно¹*, *пу¹душка¹*, *покри¹вало¹*, *полот¹нинка¹* (Мах.) і певними обрядодіями: *накри¹вати¹* (покійника Т. Х.), *накла¹дати¹*, *об:у¹вати¹*, *и¹шити¹* (подушки Т. Х.) : *з¹найу¹ шо¹ було¹ д¹нишче¹ та¹ке¹ // це¹ дно¹ і з¹у¹ерху¹ це¹ шо¹ накла¹дали¹ / то¹ це¹ було¹ в¹іко¹// І на¹ це¹ в¹іко¹ йак¹ поми¹рали¹ йо¹го¹ оздоб¹л¹ували¹ // ви¹роб¹л¹али¹ та¹к¹і¹ з¹ де¹рева¹ у¹с¹ак¹і¹ та¹к¹і¹ у¹зори¹ / а¹ у¹ се¹редину¹ тру¹ну¹ / то¹ об:у¹вали¹ та¹кими¹ р¹ад¹ниною¹ та¹кою¹ ну¹ / шо¹б¹ і насти¹л¹али¹ на¹ дно¹ с¹іно¹ і ро¹били¹ пу¹душку¹ то¹же¹ із¹ с¹іна¹ та¹кого¹ др¹іб¹нен¹ко¹ і и¹шили¹ та¹к¹і¹ пу¹душки¹ / шо¹б¹ було¹ п¹ід¹ голо¹ву¹ м¹яг¹ко¹ і та¹ке¹ накри¹вали¹ тако¹йу¹ з¹верху¹ то¹же¹ лу¹ди¹ виши¹вали¹ со¹б¹і¹ са¹м¹і¹ ба¹бус¹і¹ // Ну¹ йак¹ во¹ни¹ бу¹ли¹ моло¹д¹і¹ со¹б¹і¹ виши¹вали¹ та¹ке¹ з¹ полот¹нинки¹ та¹к¹і¹ у¹с¹ак¹і¹ ор¹намент¹ укра¹йінс¹ки¹ / обо¹в¹язково¹ по¹винен¹ бу¹у¹ виши¹тий¹ х¹рест¹ / во¹ни¹ накри¹вали¹ йак¹ поми¹рали¹ це¹ у¹ них¹ в¹ ц¹ому¹ клу¹ночку¹ / шчо¹ це¹ по¹вино¹ бу¹ти¹ покри¹вало¹ // (Мах.).*

У день поховання померлого кладуть у домовину. Місцеві звичаї передбачають вкладати в труну до покійника певні речі, зокрема його особисті. В залежності від того кого хоронять, якщо це дитина, то у труну ложать: *йакус' іграшку // йакошо нап'риклад во'но т'іл'ки ро'дилос'а / то ложат' іграшку / йак'шо ўже ди'тинка була с'тарша п'іў рочку було йій нап'риклад в'іс'ім м'іс'ац'іў / ложат' іграшку йакоіу саме б'іл'ше граўс'а / його полу'чайет'с'а л'убиму іграшку*. Якщо помирав столяр, то у труну жили *шос' та'ке шо в'ін те'саў можна поло'жити но'жа* (Мах.). Також ложать атрибути церкви – *і'конку* (чоловікові – *Г'суса Хрес'та*, жінці – *Божойі Матер'і*), *х'рестик*, *с'в'ічечку*, *прох'ід'на* ('папірець з написаною молитвою'). Обряд з прохідною побутує у всьому досліджуваному ареалі: *нап'ірець цеі ложат' це коли в'ідс'п'івує н'ін при'ходить / то в'ін ложит' та'киї нап'ірець і там на'писано: «Упо'кої 'душу ра'ба 'божого» і цеі нап'ірець йому скла'даєт'с'а на лоб // (Мах.), при'ходить 'бат'ушка і ложит' на лоб ну 'мертвому ўже ложит' на лоб о і з ним / а по'том уже йак опус'кайут' в 'йаму / то його скла'дайут' і йо'му ложат' та'ко з'боку 'дес' ложат' йому прох'ід'на нази'вають'с'а // (Мед.).*

Померлого завжди накривають шматком світлої тканини, яка, напевно, є пережитком савана – *т'ул'йу або покре'валом / шчо в'ін сам со'б'і приготоў'л'ує* (Брод., Мах.) Або покривалом, яке за словами інформатора купували в церкві: *покре'вало ку'п'айут' у 'церкв'і сп'іц'і'ал'но та'ке покре'вало* (Мед.), а потім, як вже опускають покійника в яму то: *цим покри'валом зата'гайут' аж до голо'ви покри'вайут' / аж до голо'ви* (Мед.).

Поріг, за народними уявленням, – це те місце в хаті, де концентрується сила родових духів, можливо, – й предків роду. Звідти сила силенна повір'їв та заборон, які вимагають шанобливого ставлення до порогу. Обряд доторку труною до хатніх порогів символізує прощання небіжчика із власною оселею та домовими духами [58, с.41]. Звичай відомий в інших українських і східнослов'янських культурних зонах та в багатьох слов'янських народів. Отож, цей звичай має місце і в досліджуваних говірках. При виносі труни з

хати *три 'рази с'к'іл'ки по'рог'іу ѝе тут о'з'до три 'рази пос'тукали / тут оз'до три 'рази пос'тукали і тут оз'до три 'рази пос'тукали; тру'ну опус'кають 'раз д'ва т'ри і ви'нос'ат'// це нази'вають'с'а шо в'ін вже прои'чайет'с'а з сво'їм 'домом (Мед., Брод.). Також цей обряд описує Н. Толстой в словнику «Старословянские древности» *При винесенні покійного з будинку стукали труною (або його кришкою) об поріг три рази, щоб померлий попрощався з будинком (слов.), щоб не повертався до живих, щоб з цього будинку ніхто більш незабаром не помер (хорв.).* О. Огієнко пов'язував цей звичай із культом предків, яких у давнину ховали під порогом [25, с.234].*

Покійника виносять *но'гами ѝне'ред (усі н. п.)* При виносі відьми з хати інформатори були суголосні *'в'ід'му ви'нос'ат голо'войу вне'ред* пояснюючи це тим *шо це шчи'тайет'с'а з'р'іх робити 'л'уд'ам ѝс'ак'і 'накост'і ѝс'ак'і та'к'і ц'і нега'разди / щоб 'були ѝ с'і'мїі // (Мах.).* Ще у смт Бродецьке Козятинського району Вінницької області побутує обряд пробивання стелі, щоб допомогти душі відьми відійти на той світ *ни 'може ѝ'мерти 'в'ід'ма / то ше проби'вайут с'тел'у / щоб 'вона по'бачила 'ўже 'небо / то'п'іро во'на ѝт'і'кає на 'небо ду'ша ѝїї.*

Коли винели покійника з хати то *'форточка закри'вайут'с'а д'вер'і на за'мок це д'л'а 'того / щоб 'б'ільш 'н'ікого з 'хати ми не ви'носили по'к'їїник'іу (Мах),* суголосна думка побутує у с. Медведівка Козятинського району Вінницької області : *'хату зами'кають' закри'вайут' зами'кають' і 'в'ікна і 'форточки 'ўсе позакри'вайут' 'шоб 'вошим 'ўсе зами'кають' і д'вери об'і'зат'ел'но закри'вайут' за 'їак 'ўже 'винесли по'к'їїника ну шоб не вер'талос'а шоб 'б'іл'ше не хо'вати н'і'кого шоб не це 'ўсе не по'ўто'ралос'.*

З метою якомога швидше очистити дім від присутності смерті, виконавці спалюють речі після покійника *'м'ісце де по'к'їїник ле'жаў / його ѝс'ак'у п'ростин' / од'і'яло/ пу'душку / 'наволочку / це 'ўсе бе'рет'с'а згр'і'байет'с'а мат'рац зби'раєт'с'а і с'пал'уєт'с'а // (Мах.).*

Після виносу труни нами зафіксовано звичай прощатись з покійником на дворі: *стави'т'с'а на под'в'ірїї с'тавит'с'а шче д'ва с'т'іл'ц'і / 'лаўка і на 'н'ого с'таўл'ат' ше й по'к'їїника // ў'с'і ше прош'чайут'с'а на д'вор'і з н'им // (Мах.).*

Шлях з дому до кладовища, як вважають дослідники, є предметним втіленням переходу людини з цього світу в той, а тому становить кульмінаційний момент у структурі поховального обряду [24, с. 68].

Для номінації процесу супроводження померлого в досліджуваних говірках зафіксовано лексеми: *про'вадити* (Брод.), *прово'жати*, *про'вести*, *прово'жати в ос'тан':у 'пут*, *про'вести в ос'тан':у 'пут'* (Мед.), які втілюють тему шляху в поховальному обряді. Поняття 'поховальна процесія' вербалізоване в досліджуваному ареалі назвами *'похорон* (усі н.п.), *п'роводи* (Мед), *процес'їя* (Мах.).

Коли проходить поховальна процесія існує ряд заборон і застерег, зокрема нами зафіксовано такі: *'ложит' йак ди'тинка с'пит' 'п'ід го'лоўку 'ложит' 'н'їж або 'ножниц'і / щос' метал'їчне т'реба ло'жити / шоб ди'тина не в'їдчу'вала // бо ма'лен'к'і 'д'їтки во'ни ж 'дуже чу'тлив'і та'к'і ну во'ни та'к'і 'дуже чу'їут' / йак іде по'к'їїник во'ни по'том 'можут' не с'пати 'доўго по тиж'н'ах в'ї не'д'їл'ї і обо'в'язково йак іде по'к'їїник / іде похо'рона про'цес'їя ше гово'рили / ни мож'на диви'тис' у в'їк'но / кра'шче або 'зоўс'їм не ди'витис'а / або п'росто ви'йти з 'хати і с'тати за за'бором / ни 'можна ди'витис'а ў'себе на под'в'ірїї / т'реба 'вийти за ого'рожу // (Мах.).*

Згідно зібраному матеріалу померлого до кладовища несуть: *'т'їло не'сут' чолов'їки / а 'в'їко несут' ж'їнки не'сут' ну йак далеко ц'винтар / то ни'сут' с'к'їл'ки 'можут' а то'д'ї 'ложат' на ма'шину* (Мед.). Даний звичай у с. Махнівка Козятинського району Вінницької репрезентовано так: *б'ралис'а спец'їал'но так'ї були но'с'їлки дере'вїан'ї ц'ї но'с'їлки зас'тел'алис'а р'ад'ном і на 'н'ого с'тавили по'к'їїника / і чоло'в'їки за ц'ї 'ручки 'несли до кладо'вишча. А йак ше 'нема 'цих но'с'їлок не 'було і ни 'було 'кому 'нести бу'вало ж так шчо 'л'удина са'ма і 'н'їкого ў'н'ого ни'має о 'везли п'росто на*

'кон'ах но заўж'ди с'тавили по'к'їїника до ко'н'аки нап'риклад / йак на 'воз'ї ногами // (Мах.).

По дорозі до кладовища існував звичай заносити покійника до церкви: по'к'їїника за'нос'ат' у 'церкву (Мед.), за'нос'ат' от його 'тоже стаўл'ат на нос'їлки і за'нос'ат' / а по'том кру'гом 'ц'ого алта'ра чи йак там 'кажут про'ход'ат і ви'нос'ат на д'в'ір на'зад з над'вору це про'цес'їя по'хо'рон:а іде на к'лад'бишче з'начит' з 'музикою / не'ма 'музики / з'начит' без 'музики хо'вайут. А заносять покійника че'рез во'рота і кладо'вишче по'вин:о 'бути ого'рожене то'му/ шоб 'душ'ї мертв'ї не ви'ходили із-за 'н'ого // (Брод.).

Для номінації могильної ями в переважній частині подільських говірок використовують загальноукраїнську назву 'йама (усі н. п.). Копають її копа'ч'ї (Мед.), мо'гил'ники (спец'їал'но три чо'тири чоло'в'їки) (Мах.), два чоло'в'їки (Брод.). А щодо особливостей копання могильної ями, то всі інформатори одноголосно зазначили, що 'йама ко'пает'с'а мо'гил'ники це чолов'їки во'ни це спец'їал'но три чо'тири чоло'в'їки йе ў сел'ї / йак'ї копа'йут' 'йаму і во'ни 'йаму начи'найут' ко'пати з 'вечора // но во'ни до к'ін'ц'а 'йаму ни ви'копуйут' / а по'вин':ї доко'пати на с'л'їдуйучий 'ден' / 'йама ни по'вин:а 'бути викопана в о'дин 'ден' це по'гана прик'мета / з'начит' з 'цейї ро'дини шче хтос' помре т'реба ше 'йаму доко'пати на с'л'їдуйучий 'ден' (Мах.), ко'пайут' 'йаму од'ного д'н'а начи'найут а на д'ругий 'ден' кон'чайут' шоб ни 'було д'ругого по'к'їїника (Мед.) Обов'язково потрібно було віддячити за роботу: п'лат'ат г'р'їшми (Мах., Мед., Брод.), і ви'нос'ат' 'йім о'б'їд (Мед.).

Не властиву для інших населених пунктів подяку копачам за роботу зафіксовано у с. Махнівка Козятинського р-ну Вінницької обл. Ко'лис' на г'роб на це 'в'їко йак йа гово'рила ло'жили йа'кийс' руш'ник чи йа'кус 'хустку / і ту'ди ло'жили хл'їбину / а ў хл'їбин'ї ро'били та'ку ма'лен'ку 'дирочку і 'сипали т'рошки 'сол'ї / і ж'їнки йак'ї несли 'в'їко або 'йаке 'везли на 'в'їков'ї ко'ли його при'возили на к'ладбишче / в'їд:авали' цим копа'чам 'йами в'їд:авали цей руш'ник чи 'хустку із цим х'л'їбом.

Місце загального поховання небіжчиків має такі назви: *кладо'вишче*, *ц'винтар* (Мед), *клад'бишче*, *кладо'вишче* (Мах.), *клад'бишче* (Брод.). Такі і схожі назви виявляють паралелі в інших українських діалектах та східнослов'янських мовах: *кладбище* (сх.- слоб.) *кладовище* (укр.) [78, т. 2, с. 247], (укр.) [68, т. 5, с. 172], *цвинтар* (Зеленець Надвірнянського пов., Голови Косівського пов.) [26, с. 248, 290].

Відома традиція переїмати по|к'їйника: родина, яка мала останнього в селі покійника, повинна зустрічати нового покійника з хлібом (хусткою, цукерками) на кладовищі: *при'несли по'к'їйника 'через во'рота і стаў'л'ат' його наподс'таў'ці 'перед кап'личкою і т'і 'родич'і ў'кого по'мер 'перед 'цим по'мер х'тос' / то 'ложат' переда'їут' чи руш'ник 'хустку ну хто / шо 'може хто шо 'хоче переда'їе 'ложит' у тру'ну 'ц'ому по'к'їйнику / щоб пере'дали моў'тому шо 'перед ним по'мер // (Мед.).* Потім труну несуть до могили. Біля неї рідні й близькі востаннє прощаються з померлим, і труну опускають у яму. У досліджуваній місцевості поширений звичай кидати в яму жменю землі. У досліджуваному ареалі цей обряд представлено так: *П'ісл'а 'того йак 'ўже по'к'їйника при'везли при'несли до 'їами 'кожен / х'то 'буў на кладо'вишч'і бере ш'ч'іпочку зем'л'і і ки'дає у ни ў з'роб / а в 'їаму це ми в'ідаєм:о 'їому ос'тан:їу 'чест' // (Мах.), ўс'і ну хто 'хоче і 'р'ідн'і по ж'мен'ц'і три 'рази по ж'мен'ц'і зем'л'і і 'кажут' 'хай то'б'і 'буде зем'л'а пухом // (Мед.)* І ще окрім землі кидають монети *ки'даїут' мо'нети / та'к'і ма'лен'к'і / щоб во'ни там 'мали // (Мах.).* А ще нам вдалось зафіксувати поодинокий випадок, перед тим як запечатати труну батюшка «кропить» покійника, а воду що залишилась виливає в яму *'йак 'бат'ушка пос'в'атит' 'їаму і пок'ропит' по'к'їйника а то'д'і ўже ц'у 'воду шо 'там ос'тайет'с'а св'а'чена во'да вили'вайут' у 'їаму і ўсе те 'чим кро'пили ўсе те 'ложат' у 'їаму // (Мед.).*

Знаряддя, яке використовують лдя опускання труни в яму в дослідженому ареалі представлено такими номінативними одиницями: *мо'тузки* (Мед.), *л'енти* (Брод.), *рушни'ки*, *'паси* (Мах.). *Опус'каїут' ў'с'їх на*

таких рушниках полотн'ан'і колис' були так'і рушники здоров'і і це на цих рушниках опускають це ц'і шо л'уди викопу'ють 'йаму ў них так'і ѓе спец'іал'н'і рушники або 'наси но к'рашче / коли на рушниках // (Мах.); ц'і х'лопц'і шо 'несли то опускають на так'іх цих 'широких л'ентах так шчитати опускають в 'йаму // (Брод.); опускають ўс'іх на таких рушниках полотн'ан'і колис' були так'і рушники здоров'і і це на цих рушниках опускають це ц'і шо л'уди викопу'ють 'йаму ў них так'і ѓе спец'іал'н'і рушники або 'наси но к'рашче коли на рушниках // (Мед.).

Після цього формують насип – мо¹гилу (усі н. пп.).

Не всіх небіжчиків хоронили на кладовищі. Як правило, поза його межами ховали нехрещених дітей, мертвонароджених та самогубців: ў ро¹ву (Брод.), за ро¹вом (Мах.). Традиція ховати позбавлених християнських почестей мерців на межі сіл сягає язичницького звичаю ховати померлих на межах родових земель, що відповідає уявленню про померлих як про предків-заступників [24, с.70].

Після поховання всі його учасники повертаються в оселю родини померлого на трапезу. Вони обов'язково повині помити три рази руки обов'язково при поминал'ному об'ід'і йак ми при'шли з кладо¹вишча т'реба помити 'руки // це такий закон заўж'ди сто'їт' в'ідро з во¹дойу кру'жечка 'чист'і рушники і 'кожен со¹б'і мийе руки (Мах.). Таким чином люди, що були на похороні очищаються.

Для поминальної трапези у досліджуваному ареалі поширена назва: поминал'ний об'ід (усі н. п.). На ньому обов'язково має бути **коливо** — поминальна кутя у вигляді каші з пшениці (коливо — з грецьк. — «варена пшениця»), ячменю, рису і т. ін. з солодкою підливою (з меду). Люди з давна вважають, що коливо разом з узваром вважалася здавна *Божою їжею*, бо була їжею для добрих духів бога Лада та душ покійників. Походження назви коливо вчені пояснюють запозиченням з грецької мови [34, Т.2, с. 511; 77, Т. 2, с. 291].

Поширеною назвою поминальної страви у досліджуваній місцевості є коливо (усі н.п.). А спосіб приготування однаковий у всій досліджуваній місцевості *'коливо го'туїут' або із ку'т'і це пше'ниц'а по'дerta во'на в'ід'вар'уїет'с'а по'том ро'бит'с'а з 'медом або з род'зинками і зам'і'шуїет'с'а і с'тавит'с'а на та'р'ілочки // (Мах.), 'коливо і го'туїут' йо'го із пше'ниц'і / і го'туїут' із 'рису із ну з 'сахаром со'лодке шоб бу'ло так / йак та'ко поли'вайут' пше'ниц'у з 'сахаром / а 'коливо 'тоже со'лодке убе'райут' йо'го ше кан'ф'етами та'ко йак'то марме'ладки йе кан'ф'ети таї розр'і'зайут' так'і там ў'с'ак'і цв'і'та йе / то уберайут' це 'коливо // (Мед.).* Перед тим, як розпочати трапезу, то спочатку потрібно скуштувати коливо *на 'самїй пе'ред дайут' 'коливо ў'с'і бе'рут' 'коливо по три 'рази ложичку 'коливо // (Мед.), 'першим 'долгом бе'рут' 'коливо три 'рази ў'з'али 'коливо / а тод'і ўже бе'рут' ў'с'і ст'рави йа'к'і йе на сто'л'і // (Брод.).* Обов'язково має бути *'парна 'к'іл'к'іст' ст'раў (Мах.).*

Нами звичай, коли рідня під час поминального обіду у гостей просить вибачення від імені покійного *'п'ід 'час поми'нал'ного о'б'їду 'йак йа ка'зала 'родич'і п'рос'ат' / йакш'чо по'к'їїник ко'гос' обра'зиў / то п'рос'ат' у 'них 'вибачен':а і 'три 'рази ска'зати / шо про'бачте йо'му про'бачте йо'му про'бачте йому а л'уди по'вин'і казати хаї 'бог йо'му про'стит' 'хаї 'бог йо'му п'ростит' / хаї 'бог йо'му про'стит' // (Мах.).* Далі розпочинається сама поминальна трапеза. Проте інформатори наголошували на забороні їсти вилками *на поми'нал'ному о'б'їд'і не 'можна 'їїсти 'вилками / а чого не можна // бо це та'кий за'кон йе / шо йо'го не'наче йак 'їїсти 'вилкойу / то йо'го 'колит' 'буде ко'лоти // (Мах.).* Також не можна викидати з поминального столу їжу у смітник *'залишки поми'нал'ного об'їду не 'можна вики'дати ў см'їт'ник / йїх 'луче в'їд:ати тва'ринам так со'бакам / ко'там // (Мед.), йак'шо ли'шайут'с'а ст'рави 'п'їсл'а поми'нал'ного о'б'їду / н'їколи не 'можна да'вати 'курам вики'дати / ш'чоб 'з'їли / а к'рашче ки'дати со'бац'і // 'кажут' со'бака ви'гаўкуїе це ўсе / і 'даїе йак ото 'дан' по'к'їїнику // (Мах.).* Обряд «частування померлої душі» відбувався так: *на 'в'їкно або на по'кут'і*

с'тавили т'рошечки ви'на с'кибочку х'л'іба туди 'сол'і і 'коливо / це було часту'ван':а померл'її душ'ї // (Мах.), ставл'ат' та'р'їлку / і 'ложку / і с'топочку дл'а по'мерлого це обов'яз'ково по'вин:о 'бути на стол'ї // (Брод.), стаўл'ат' на в'ік'но ста'кан во'ди / і з'верху ц'їлушку х'л'іба і це 'буде дл'а по'к'їйного / сто'їт' н'їд 'час у'с'ого об'їду йак с'їдають за с'т'їл то на 'самий пе'ред запа'л'уйут' с'в'ічку / шоб 'ц'їлій об'їд гор'їла с'в'ічка // (Мед.).

Одним із способів поминання померлого є звичай відвідувати могилу на другий день після поховання, який охоплює весь досліджуваний ареал.

Цей обряд у дослідженому ареалі має таку назву нес'ти с'н'їдати (усі н. п.). А представлений даний він так: на д'ругий 'ден' і'дут' не'сут' с'н'їданок і там йїд'т' і п'їут і йїд'ат' хто шо при'н'їс і розда'їут' хто там ше при'шоў поди'витис'а розда'їут' 'д'їт'ам кан'ф'ети там 'печево о і п'лачут' у'споми'найут' го'ворат' ка'н'ешно у'споми'найут' про по'к'їйного // (Мед.), на мо'гилу 'ход'ат на д'ругий ден' обов'яз'ково т'реба їти с'н'їдати нес'ти нас 'кажут а п'рот'агом соро'ка 'ден' т'реба їти // (Брод.), на д'ругий 'ден' 'н'їсл'а то'го 'йак 'ми переночували у'же 'дома ми йдемо несемо на кладо'вишче с'н'їданок / шо ми з со'бойу бе'рем бе'ремо у'с'ого по трошки / шо бу'ло на стол'ї і не'сем на кладо'вишче бе'ремо бутилку чи 'келишок к'расного ви'на с'топоку нали'ваймо 'ц'ого ви'на і с'таavimo де голо'ва пок'їйного і у'с'ого по т'рошки 'ложимо на 'гр'їб це сч'ї'тайемо / шо ми йо'му при'несли с'н'їданок 'пот'їм і'дем до'дому і ще 'раз помо'лилис'а і ж'дем де'віат' д'н'їў / шоб про'вести об'р'ад дев'я'тини // (Мах.).

Поминки сорокового дня ще називають проводом душі, тому що 'н'їсл'а соро'ка 'ден' / на д'ругий 'ден' пр'ї'мерно / то ду'ша в'їдл'ї'тайе у'же на 'небо / то прова'жайут йїї і'дут' на клад 'бишче 'тоже там спраўл'айут ну шо ни 'зйїли 'л'уди / то забера'їут туди і ше дої'дають там (Брод.). А у с. Махнівка Козятинського району Вінницької області має назву сороко'вини і проходить він так: 'можна в'їдп'ї'вати у' 'церкв'ї соро'коуст так кажи'т'с'а це і'деш в 'церкву за'кажеш соро'коуст / і це сорок дн'їў коли прави'т'с'а у' церкв'ї в'їдп'ї'вайут' 'нашого по'к'їйника або 'сорок дн'їў в 'церкв'ї ми

в'ід'н'или // то'д'і при'ходить 'ж'іночка 'йака там 'тоже чи'тайе запо'в'іт і п'ят' 'ш'іст' ба'бок 'йак'і сп'і'вайут' / 'йак'і 'мол'атс'а і так 'само зби'рати 'родич'і'сус'і'д'і'ї го'товити 'їс'і 'ц'і ст'рави 'йак'і ми і в'ід'бути сороко'вини// 'п'ісл'а сороко'вин 'їже 'кажут' шо ду'ша по'к'і'їника повер'тайет'с'а на небо // (Мах.).

Після похорону сім'я носить траур— глибока скорбота, спричинена смертю когось або суспільним, загальнонаціональним лихом, яка виражається певними загальноприйнятими знаками [69, Т. 10. с. 238]. Цей звичай у досліджуваному ареалі характеризується такими обрядодіями: но'сити 'чорну 'хустку (Мах.), но'сити 'чорну 'хустку, 'л'енту, по'в'язку (Мед). Щодо темпорального проміжку, то траур на 'ц'ілій 'р'ік д'л'а с'і'м'ї (Мед.), до соро'ка д'н'і'ї (Мах.). Під час якого на його носіїв поширюється ряд заборон та обов'язків. Серед заборон у досліджуваних говірок, нами зафіксовано такі: 'можна сп'і'вати не 'можна танц'у'вати то'му шо 'йак'шо ми до соро'ка д'н'і'ї танц'у'ємо сп'і'вайемо / то це ми по'к'і'їнику танц'у'ємо по голо'в'і і 'йому там ду'же 'важко і ше не 'можна 'оце до дев'я'тин ми поп'лакали за по'к'і'їником / а до соро'ка д'н'і'ї уже п'лакати не 'можна то'му / шо прис'нит'с'а по'к'і'їник 'буде ле'жати у во'д'і // (Мах.), 'р'ік ни т'реба ви'ходити 'замуж ни тре висе'литис'а ни танц'у'вати ни сп'і'вати / (Мед.), танц'у'вати не 'можна до 'року // (Брод.). Учасники трауру 'носа'т' о'дежу 'чорну чи 'хустку ну хто / шо 'може но 'ї 'чорному шоб обов'яз'ково було / а ше ко'лис' то по'в'язку на руц'і но'сили 'чорну та'ку 'л'енту чи 'йа'кус' по'в'язку на руц'і но'сили / а те'пер хус'тиночку чи та'ко за'в'язу'ють на 'шийу 'часом за'в'язу'ють та'ко на 'голову // (Мед.), 'нос'ат' 'чорну 'хустку 'хустка 'носит'с'а до 'сорока д'н'і'ї в'ід'були сороковини зн'іма'єт'с'а 'чорна 'хустка // шче обов'яз'ково о'дежа по'вина 'бути 'темна до соро'ка д'н'і'ї 'темна 'йубка 'темна 'кофта пал'то // (Мах.), 'чорний 'од'аг (носять – Т. Х.) (Брод.).

У с. Махнівка Козятинського району Вінницької області зафіксовано унікальний випадок, що є метафоричним втіленням душі померлого 'п'ісл'а

сорок'ового д'н'а були по'минки і п'ішли на кладо'вище і прий'шоу до 'нас со'бака на кладо'вище цей со'бака це по'луч'єт'с'а шо 'бабц'а ка'зала / шо це ду'ша по'мерлого у н'ого всил'илас' і 'в'ін прий'шоу до 'нас ми йо'го по'часту'вали тим шо ми 'несли в'ін зй'ї і с'к'іл'ки ми бу'ли на кладо'вищ'і с'т'іл'ки в'ін бу'є шче а шче йа 'помн'у по'мер'тоже 'наша 'р'ідна л'у'дина і ми в'ідбу'вали 'сорок д'н'іу і приле'т'іла велика п'ташка 'с'іла во'на на в'ік'но і на'чала с'тукати / а 'мама мо'їа 'каже / шо це приле'т'іла ду'ша 'їака 'ўже в'ідл'і'тайе 'в'ід нас прош'чайет'с'а з 'нами ўс'іма і в'ідл'і'тайе на 'небо.

За місцевими звичаями не годиться згадувати у розмовах негативні вчинки та риси померлого: шоб 'в'ін не об'ї'жаўс'а (Брод.), про по'к'їїника па'ганого н'ічо не 'мона ка'зати 'т'іл'ки хо'роше ўспоми'нати і ўспоми'нати і 'царство йо'му не'бесне ка'зати / бо 'в'ін ўже од'ї'шоу о хаї йому 'буде зем'л'а пухом і 'царство ў 'неб'і (Мед.), про по'к'їїник'іу йак ка'зала мо'їа бабус'а / по'ганого не го'вор'ат' // (Мах.).

Таким чином, традиційний поховально-поминальний обряд у досліджуваних с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області ми проаналізували крізь призму номінації об'єктів, суб'єктів та дій обряду.

Засвідчено такі назви обрядових дій поховально-поминального обряду на всіх його етапах: розте'л'ати по'лот'но, ду'ша в'ідл'і'тайе, бе'рати 'марл'ачку, 'робити обми'ван':їа, по'мити, 'ложити (покійника – Т. Х.) на 'лаўку, об'в'язувати 'ноги, ру'к'і, ли'це, 'ложити на п'рост'ін', при'нос'ат в 'д'ругу 'хату, обкла'дати к'в'ітами, прош'чатис'а з по'к'їїником, пирехрес'титис'а, прикри'вати 'т'ул'їу, 'ложити, виї'мати со'кири; ложити і'конку, чи'тати псал'тир, ц'у'луйути ў 'голову ў 'руки ноги; ви'носити но'гами ўпе'ред; ви'носити голо'вою ўпе'ред (відьму); переночу'вати у сво'їй 'хат'і; вичиту'вати; 'мол'атис'а; ви'нести, с'палити (постіль); 'руки за'ложувати; опу'скати в 'їаму; покри'валом зата'гувати; 'ложити на 'лоб проход'ну; прош'чатис'а з сво'їм 'домом; зачи'нити д'вер'і; ви'нести на 'вулиц'у; с'тавити на 'машину; в'ідс'лужити у 'цркв'і; про'вести

в ос'тан':у 'пут'; за'нести у 'церкву; чи'тати псал'тир; 'винести з 'церкви; ўд'і'вати 'б'іле п'лат':а, 'вел'он; коро'ваї пек'ти; на но'с'ілки к'ласти; перей'н'ати; не'сти до мо'гили; ко'пати 'йаму; ки'дати 'земл'у, г'рош'і; оформ'л'ати мо'гилу; за'сипати; сполос'кати 'душу; с'тавити с'в'ічичку; кушту'вати три 'рази; про'сити про'бачен':а; спраўл'ати по'минки; л'у'деї час'тувати; прова'жайут 'душу; п'лакати ; оп'лакувати; при'казувати.

Зафіксовано такі назви страв та напоїв поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'коливо; го'рох; ка'пуста, голу'б'ц'і, г'речка, 'боршч, пам'пушки до боршчу, 'риба, о'ладки з часни'ком, голу'б'ц'і з гри'б'іў, кисе'лиц'а, марме'ладки, ва'рен':а, са'лати, коўба'са, си'рок, з голу'б'ц'і з гри'б'іў, пал'а'ниц'а, х'л'іб, кар'тошка, бу'р'ак, 'яблука, коро'ваї, 'маком ст'рудл'і, ц'у'керки, п'ран'іки, 'вафл'і, кам'пот, го'р'ілка, ви'но, со'лодка і м'ін'і'рал'на 'вода.

Зафіксовано такі назви елементи одягу поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'марл'ачка; фа'та; 'вел'он; 'б'іле п'лат':а; стр'іч'ки кол'о'ров'і; кос'т'ум; полот'нинки; покри'вало; п'ростин'; од'і'яло; пу'душка; 'наволочка; р'ад'но; руш'ник; 'хустка; п'лат'ачко; 'капа; пла'точки.

Зафіксовано такі назви атрибутів поховально-поминального обряду на всіх його етапах: г'роб; г'ріб; тру'на; домо'вина; 'в'іко; к'ришка; х'рестик; і'конка, с'в'ічка; прох'ід'на; г'іл'це; 'паси; в'і'нок.

Зафіксовано такі назви предметів побуту поховально-поминального обряду на всіх його етапах: ск'рин'а; 'лаўка; ст'іл'ц'і; д'вер'і; мат'рац; 'іграшка; 'н'іж; но'с'ілки; 'в'із; во'рота; за'бор; п'роволочка; в'ід'ро; х'в'іртка; ма'шина; коў'ри; с'т'іл; та'р'ілка; с'топочка; 'келишок; бу'тилка.

Зафіксовано такі назви темпоральних понять поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'сорок д'н'іў; д'ругий 'ден'; 'р'ік; р'іч'ниц'а; дев'я'тини; сороко'вини; 'н'іў го'дини; два ча'са.

Зафіксовано такі назви тварин і птахів поховально-поминального обряду на всіх його етапах: со'бака; п'ташка; 'кури.

2.3. Трансляція культурної інформації в діалектних текстах обрядової проблематики

Слово «забобони» має такі значення: 1) віра в існування надприродних сил, віщування, ворожіння, прикмети, в основі яких, як правило, лежать які-небудь релігійні, образи-тотєми, пов'язані з пересторогами, обмеженнями табу, тощо; 2) традиційні погляди на що-небудь, тобто такі, що стали зручними в житті певних верств населення; 3) упередження, марновірство, помилкові погляди на що-небудь [66, с. 1].

Потрібно зазначити, що саме слово «марновірство» означає неправдиву віру в що-небудь (від давньослов'янського «сує» або «всує» - «марно», «марно»). У словнику Даля марновірство пояснюється як «помилкове, пусте, нісенітне, помилкове вірування у що-небудь; віра в чудесне, надприродне, в ворожбу, ворожіння, у прикмети, знамення; віра в причину і наслідки, де ніякої причинного зв'язку не видно». Дуже коротке і в той же час вельми чітке визначення забобона можна знайти в Д. І. Менделєєва: з його слів – це «впевненість на знанні не заснована».

До сказаного необхідно додати, що всі забобони, незважаючи на з різні форми і прояви, об'єднує одна важлива ознака – вони незмінно пов'язані і визнанням потойбічних, таємничих сил, від яких нібито в чому залежить життя людини.

Забобони були предметом зацікавлення багатьох учених. Зокрема етнографів (М. Маркевич, С. Токарев), етнологів (А. Онищук, М. Зубридський), лінгвістів (А. Виноградов, Г. Аркушин, В. Конобродська та інші).

До сказаного необхідно додати, що всі забобони, незважаючи на з різні форми і прояви, об'єднує одна важлива ознака – вони пов'язані і визнанням потойбічних, таємничих сил, від яких нібито в чому залежить життя людини.

У записаних діалектних текстах сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області засвідчені малочисельні забобони

щодо весільної проблематики і широкий корпус забобонів, пов'язаний із поховально-поминальним обрядом подолян.

У весільній обрядовості у досліджуваних говірках зафіксований малочесельний, але вагомий корпус забобонів.

При'ходиу жи'н'іх до бат'к'іу про'сити 'тоже 'йіх на в'іс'іл'а да / но во'ни по'вин'і були не зустр'ічатис' з моло'дою // (Петришина Тамара Василівна, 1947 р. н., с. Махнівка).

Ішоу 'дошч // це з'начит' на ш'част'а 'будут' моло'д'і шчас'лив'і // (Петришина Тамара Василівна, 1947 р. н., с. Махнівка).

Йак'шо 'надали кол'ечка обру'чал'н'і // це на ну ни 'дуже 'було 'добре // (Петришина Тамара Василівна, 1947 р. н., с. Махнівка).

Йак'шо по'к'ітник 'тоже по'гано // у'сел'і там чи б'лиз'ко / во'ни 'тоже по'гано не т'реба зустр'ічатис' // (Петришина Тамара Василівна, 1947 р. н., с. Махнівка).

Йак'шо д'в'і в'іс'іл'і йшло / 'тоже по'гано од'на моло'да й'де і д'руга во'ни не по'вин'і зустр'ічатис'а / йак'шо йак'шо д'в'і моло'дих д'в'і моло'д'і й'де / од'не в'іс'іл'а і д'руге 'воцим ко'роче // од'на од'ну / не по'вина 'бачити // (Петришина Тамара Василівна, 1947 р. н., с. Махнівка).

Поховально-поминальному обряді сіл Бродецьке, Махнівка, Медведівка Козятинського району Вінницької області нами було зафіксовано широкий корпус забобонів.

Коли л'у'дину повер'тайем до ст'іни / 'через го'дину / дв'і в'ін з спо'к'іно його ду'ша в'ідл'і'тайе на небе'са і // ще 'важко х'вор'і л'уди / во'ни заўж'ди ста'райут'с'а 'ноги п'ід'н'атис'а 'перед с'мерт'у і спус'тити 'ноги до'долу / то'му шо зем'л'а ўже 'хоче йіх при'н'ати до 'себе // так гово'рили ў на'род'і // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Во'дичку вили'вайут' 'дес' у йа'кийс' ку'точок і зем'лейу приси'пайут' або п'ід 'дерево щоб зем'лейу прико'пати та й щоб н'іх'то там не хо'диу там вили'вайут' де н'іх'то не 'ходить' // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

Приби'ррати у 'хат'і / н'ісл'а де'війати д'н'іу в'ід'бути де'війатини / то'д'і у'же зам'ітайет'с'а / прибе'раєт'с'а ми'їет'с'а / бо ко'лис' ка'зала мо'їа 'мама / шо до де'війати д'н'іу не 'можна 'мити прибе'рати / бо ми вим'ітайемо / вими'ваймо 'душу по'к'їїника з 'хати // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

При по'к'їїнику / ни 'можна ни приби'рати / ни зам'ітати н'і'чо то'му шо // це вим'ітайемо 'його 'душу з 'хати // і ни 'можна 'даже йак'шо йа'кас' по су'с'ідству 'ж'інка там ко'лис' же ж ну 'бабц'а гово'рила / шо к'васили ка'пусту ог'ір'ки у д'їж'ках / та'к'і ве'лик'і бу'ли ду'бов'і д'їж'ки 'тоже не 'можна бу'ло / бо чи раз 30 дн'іу во'но у'се пог'ниє і бу'де та'ке // 'дуже та'кий гни'лий 'запах з в'ід'ти 'буде та'ка / та'ке во'н'ішче / шо не 'можна 'буде ни 'їти // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Не 'можна прибе'рати / не 'можна при по'к'їїнику у'же / нап'р'імєр / йак пом'ре по'к'їїник / то 'вечером 'тоже не 'можна прибе'рати / ни зам'ітати / а на дру'гий ден' / за'мести йак на'мусорили за'мести і у ку'точку хаї 'буде до де'війати 'ден' ле'жати / 'мусор 'цеї // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Су'с'ідам і 'родичам не рекомен'дуюет'с'а це ро'бити заготоу'л'ати і ну там с'ік'ти ц'у ка'пусту / там чи шо зак'рутки ро'бити / щоб ни 'було 'запаху та'кого / ну 'мертвого 'запаху // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

Не 'можна ста'вати на по'р'їг / коли і'деш до по'мерлого // т'реба ста'вати // або за по'рогом // або 'перед по'рогом // то'му шо / ко'лис' ка'зали ше дау'но / йак'шо с'танеш на по'р'їг / то з т'вейї ро'дини х'тос' пом'ре / ну у б'лижн'і ча'си // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

На по'роз'і не 'можна сто'їати // 'кажут' / шо не 'можна сто'їати / шо ну по'к'їїник 'буде ни ну по'к'їїник 'буде йак суму'вати // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Те¹пер шоб по¹к'їника не бо¹їатис'а / т¹реба заўж¹ди заїшоўши перехрес¹тиўшис' // т¹реба ди¹витис'а на ¹ноги // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Х¹то за¹ходит' до ¹хати / по¹винї перехрес¹титис'а т¹ри ¹рази / і з¹разу поди¹витис'а з ¹н'їг по¹к'їного / а то¹д'ї до об¹лич:а шоб ни ви¹жалос'а / шоб ни с¹нило¹с'а // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

З¹разу йак за¹ходити ¹хату то т¹реба ди¹витис'а на ¹ноги по¹к'їнику то ни ¹будиш бо¹їатис'а і не ¹буде ¹в'їн с¹нитис'а то¹б'ї // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

¹Ложат' ў з¹р'їб ц'ї со¹кири / шоб ни б¹рак / ¹н'їд ¹боки / а по¹том виї¹майут' ¹йак уже хо¹рон'ат' // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

¹Ложат ¹с'їл' на жи¹в'їт / шоб тоже не б¹рак / або ¹воду ше ¹ложат' / хо¹лодну тоже / шоб ни б¹рак // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Ди¹тин'ї / шо не ¹можна ¹нести ма¹лен'ке немоў¹л'а на кладо¹вишче / то¹му / шо ў них ¹може ўселити¹с'а / ў них ¹дуже ¹н'їжна ¹душа / і ў них ¹може ўсе¹литис'а ¹душа по¹к'їника і по¹том ц'ї ¹д'їтки робл'ат'с'а так'ї агре¹сивн'ї во¹ни ¹вес' час п¹лачут' / кри¹чат' / і так ¹само ва¹г'їтн'їй не ¹можна ¹ж'їнц'ї ¹їти на кладо¹вишче / бо ў н'у ¹тоже ¹може ў¹селитис'а ¹душа по¹к'їника // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

На час похо¹ван':а ў ¹дома зали¹шайут'с'а б'ї¹р'ємен'ї і ¹д'їти до ¹року / і нех¹решчен'ї ¹д'їтки ну нех¹решчен'ї / то оста¹йут'с'а у ¹дома / шоб йїм не виўжаўс'а по¹к'їниї // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

Йак ўже ви¹несли по¹к'їника із ¹хати / йак¹шо була в'їдк¹рита ¹форточка закри¹вайет'с'а ¹форточка закри¹вайут'с'а ¹двер'ї на за¹мок // це ¹дл'а ¹того / шоб ¹б'ільш ¹н'їкого з ¹хати ми не ви¹носили / по¹к'їник'їў // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Обов'язково д'вер'і т'реба зак'рити / щоб б'іл'ше не було по'к'їйник'їў // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

'Хату зами'каїут' / зак'ри'вайут' / зами'каїут' // і 'в'їкна / і 'форточки / 'ўсе позак'ри'вайут' / 'шоб 'вошим 'ўсе зами'каїут' / і д'вери об'ї'зат'ел'но зак'ри'вайут' // 'їак 'ўже 'винесли по'к'їйника ну / шоб не вер'талос'а / шоб 'б'їл'ше не хо'вати н'ї'кого / шоб не це 'ўсе не по'ўто'ралос' // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

'Мама то 'вона йїм 'ложит' 'їак ди'тинка с'пит' 'н'їд го'лоўку / 'ложит' 'н'їж або 'ножниц'ї / цос' метал'їчне т'реба ло'жити / шоб ди'тина не в'їдчу'вала / бо ма'лен'к'ї 'д'їтки во'ни ж 'дуже чу'тлив'ї та'к'ї // ну во'ни та'к'ї 'дуже чу'їут' 'їак їде по'к'їйник / во'ни по'том 'можут' не с'пати 'до'ўго по тиж'н'ах // (Зейланс Бронїслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Обо'в'язково / 'їак їде по'к'їйник / їде по'хорона про'цес'їяс' / ше гово'рили ни мож'на див'итис' у в'їк'но кра'шче / або 'зо'ўс'їм не ди'витис'а / або п'росто ви'йти з 'хати і с'тати за за'бором / ни 'можна ди'витис'а 'ў себе на под'в'їрїї / т'реба 'ви'йти за ого'рожу // (Зейланс Бронїслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Ну зерка'ла пот'р'їбно зак'ри'вати / шоб ни по'казува'єс'а по'к'їйник скр'їз' де їе дзерка'ла / то т'реба зак'ривати // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Зерка'ла зак'ри'вайут' за 'ў'хат'ї / шоб ни отра'жа'єс'а по'к'їйник і ча'си зупи'н'айут' на цей пе'р'їод шо по'к'їйник у 'хат'ї шо 'начебто зупи'нилос'а жи'т':а // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

Де їе зерка'ла 'ў 'хат'ї нам йїх т'реба поза'в'їшувати 'б'їлойу та'койу полот'нинкойу то'му / шо 'їакшо дзер'кала не за'в'їшен'ї / то ду'ша по'к'їйника 'ўсел'ает'с'а в ц'ї зерка'ла і 'пот'їм при'носить' 'ўс'ак'ї / 'можє при'нести неш'част'а // (Зейланс Бронїслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

Треба спи'н'ати го'дин:ик / шоб л'удина 'бачила / шо с'тало 'серце л'удини // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

На поми'нал'ному о'б'їд'ї не 'можна 'йїсти 'вилками / а чого не можна / бо це та'кий за'кон ѝе шо ѝо'го не'наче ѝак 'йїсти 'вилкоюу / то ѝо'го 'колит' 'буде ко'лоти // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Ст'рави 'п'їсл'а поми'нал'ного о'б'їду / н'їколи не 'можна да'вати 'курам / вики'дати ш'чоб 'з'їли /а к'рашче ки'дати со'бац'ї // 'кажут' со'бака ви'гаўкуѝе / це ѝсе і 'даѝе ѝак ото 'дан' по'к'їїнику // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка)

'Залишками поми'нал'ного об'їду не 'можна вики'дати ѝ см'їт'ник // ѝїх 'луче в'їд:ати тва'ринам так со'бакам / ко'там // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

Ко'пайут' 'йаму од'ного д'н'а начи'найут / а на д'ругий 'ден' кон'чайут' у'же / 'йак по'к'їїника 'майут' до'нести до ц'винтар'а / іс'нуѝе та'кий об'р'ад шоб ни 'було д'ругого по'к'їїника // (Бельмич Людмила Петрівна, 1932 р. н., с. Медведівка).

'Йама ни по'вин:а 'бути викопана в о'дин 'ден' / це по'гана прик'мета з'начит' з 'цейї ро'дини шче хтос' помре / треба // ше 'йаму доко'пати на с'л'їдуѝучий 'ден' // (Зейланс Броніслава Іванівна, 1942 р. н., с. Махнівка).

'Йама до к'ін'ц'а не ко'пайут / бо на д'ругий ден' ѝак ма'йут ѝже опуc'кати хо'вайут і на д'ругий ден' ѝак ма'йут опуc'кати в 'йаму / то ц'ї 'л'уди два чоло'в'їки / шо ко'пайут 'йаму / то два чоло'в'їки по'вин':ї доко'пати // (Слотвінська Емілія Петрівна, 1941 р. н., с. Бродецьке).

Обо'в'язково ко'ли л'удину ѝже в'їдпраў'л'айемо на к'ладб'їшче / на ц'винтар / то по'вин':ї ц'ї с'мужки / шо ми зв'я'зували обо'в'язково поло'жити на ѝ з'р'їб / бо ѝе так'ї 'л'уди ѝїх кра'дут' і роб'л'ат' по'том ѝс'ак'ї об'р'ади // об'р'ади 'мона робити на с'мерт' / шоб чоло'в'їка поз'бавити ѝ 'ж'їнки заб'рати шоб ко'мус' ди'тина захво'р'їла ѝе ѝс'їак'ї 'л'уди то'му / шо 'дуже заўж'ди т'реба сл'їдку'вати за тим / шоб ц'ї

мо'тузки бу'ли у по'к'їїника заўж'ди х'тос' заби'рає йїх із 'р'їдних скла'даєє ў ко'мочок і п'їд 'голову чи п'їд 'т'їло хо'ваєє там / де єє ў'сїака така тка'нина / шоб н'їх'то із чу'жих не заб'раў // (Зейланс Бронїслава Іванївна, 1942 р. н., с. Махнївка).

А ко'лис' ше 'мама роз'казувала / шо йак бу'ли 'в'їд'ми або з'нахар'ї / то йїх повер'тали наў'борот то'му / шо це шчи'тайет'с'а г'р'їх / ро'бити 'л'уд'ам ў'с'ак'ї 'пакост'ї ў'с'ак'ї та'к'ї ц'ї нега'разди / шоб 'були ў'с'ї'мїї / то йїх нап'риклад с'тавили / голо'войу не но'гами ўпе'ред / во'ни йш'ли на кладо'вишче а голо'войу // (Зейланс Бронїслава Іванївна, 1942 р. н., с. Махнївка).

Ну 'через ц'у ворота по'к'їїника // ну йак 'в'їд'му ви'нос'ат / то по'к'їїника та'кого об'екно'в'єного ви'нос'ат но'гами ўпе'ред / а 'в'їд'му ви'нос'ат голо'войу ўпе'ред 'в'їд'му ше ни 'можєє ў'мерти 'в'їд'ма / то ше проби'вайут с'тел'у шоб 'вона по'бачила 'ўже 'небо то'п'їро во'на ўт'ї'каєє на 'небо ду'ша йїїї. // (Слотвїнська Емілія Петрївна, 1941 р. н., с. Бродєцьке).

Ду'ша перебу'ваєє ў 'хат'ї до сорока дн'їў / а при'сутн'їст' йїїї 'можна д'їз'натис'а / шо 'шос' тара'банит' чи 'шос' у'пало / чи 'шос' перевер'нуло'с'о // це так 'можна уз'нати / шо ду'ша ше ў 'хат'ї // (Бєльмич Людмила Петрївна, 1932 р. н., с. Медведївка).

Отже, зафіксованї забобони у дослїджуванїй мїсцевостї вираженї конструкцією з обов'язковим запереченням (не 'можна прибе'рати, не ко'пайут,) і простим реченням, що репрезентує мотивування заборони (вими'ваймо 'душу по'к'їїника, ўсе'литис'а ду'ша по'к'їїника) та модальним словом треба, яке вказує на необхідність здїснення чогось (т'реба поза'в'їшувати, т'реба зак'ривати, т'реба ди'витис'а на 'ноги, т'реба ло'жити).

Висновок до розділу 2

Отож, проаналізувавши зібрані діалектні тексти весільної та поховально-поминальної обрядовості у с. Махнівка, с. Бродецьке та с. Медведівка Козятинського району Вінницької області крізь призму номінації об'єктів, суб'єктів та дій обряду, ми зафіксували понад 130 обрядовій весільної обрядовості: *с'ватан':а, 'робл'ат' в 'тайн'і, при'слати сват'іу, берут' х'л'іб, при'ход'ат' до 'хати, сп'іва'йут' в поро'з'і, почи'на'ют' дого'вор'уватис'а, колу'пати п'рип'іка, пригла'шали за с'т'іл, начи'нати ве'чер'ати, при'н'а'у х'л'іб, при'ходити 'мат'і'р'іу, 'бат'ком, с'вататис', да'йут' сог'лас'і'я, назна'чайут' в'іс'іл'а, ўбе'райе'ц'а ў в'і'ночок і ў 'л'єнти, заси'лати сват'іу, бат'ки вибе'райут' (сватів – Т. Х.), і'ти на с'ватан':а, при'ход'ат' і с'тука'йут' у д'вери, прии'шли з х'л'ібом, по'казувати ск'рин'і, ве'сти' у х'л'іу, ко'рову да'мо поро'с'ат, 'вйзати 'хустку, по'вйазувати рушни'ки, в'і'д:а'йе х'л'іб, забе'райе х'л'іб, пере'вйазує моло'дому 'руку, свати при'ход'ат', дого'вару'йуц'а; 'ходит' п'росит' на в'іс'іл':а, 'ходити з кала'чом, к'ласти кала'ч, сп'івати 'п'існ'у, над'і'вати в'і'нок, і'ти по 'сел'і, і'ти с п'існ'ами, ц'і'лувати 'руку; гу'л'ати, букетики ро'бити, ч'іп'л'ати букетики, п'лести в'і'ночки, 'хату ўби'рати, са'дили за 'ст'іл, букетики прич'іп'л'ували, сп'івати п'існ'і, прои'чатис'а з'і сво'ї'м д'і'воцтвом, про'сити на в'іс'іл':а; м'і'сити коро'ваї, хо'дити і про'сити на коро'ваї, ви'робл'ати коро'ваї, за'м'ішувати з'добне т'істо, про'с'ат на ве'с'іл':а, шу'кати в гн'іздах йа'ц'і'я, кур'ку ўк'расти, пекли ў печ'і, ўкра'шати бар'в'інком і ка'линову, пек'ти кала'ч'і, ходити по родичах, пекли шишечки, 'р'ізати коро'ваї, розда'вати коро'ваї, м'і'сити з'добне т'істо; г'іл'це ўби'рати, ўста'у'л'ати у коро'ваї г'іл'це, ставити г'ілочку; го'товити моло'ду, са'дити моло'ду на табу'ретку, са'дили моло'ду на по'душку,*

розпл'ітати 'косу, ро'шч'іпл'увати, рос'пускати 'коси, сп'івати п'іс'н'у, над'івати вел'он, ўд'івати пла'т':а, са'дити на по'душку, од'івати наре'чену, гир'л'анду ч'іп'л'ати, за'ч'ісувати 'коси, в'іночки скла'дати, ч'іп'л'ати 'л'ентучку; прода'вати, тургу'ватис', да'вати г'рош'і, хо'вати моло'ду, про'сити 'вкуп, начи'нати 'торг; шу'кати моло'ду, т'ребувати г'рош'і, 'дати грош'і; в'ід:ати наре'чену; 'йіхати в'ін'чатис'; роз'писатис'; са'довити на по'душку; тургу'ватис'; пири'пити пи'рип'й; в'іс'іл'на 'мати обда'ровує; да'рувати; обси'пати; по'сипати; 'нести 'бутел' розпи'суватис'а; 'вийти з 'хати; заб'рати моло'ду; гу'л'ати; дер'жати хл'і'бину; б'рати коро'ваї; б'рати г'іл'це; зап'рошувати до ха'ти; р'ізати коро'ваї; к'ласти пода'рунки; коро'ваї розр'ізати; обда'ровувати го'стей; тан'ц'увати по до'роз'і; ски'дати вел'она, ўд'а'гати 'хустку, розтан'ц'увати 'вел'она; зак'ручувати 'вел'ан; сп'івати п'іс'н'у; з'н'ати 'вел'она, нак'ласти 'хустку; по'в'азати 'хутку, по'святити ж'ін'ки; ва'рити о'б'ід, 'порати; пост'ірати со'рочку; йіс'ти приго'товити; йіс'ти ва'рити; ст'ірати; па'лити.

Також нами було засвідчено понад 46 назв учасників весільного обряду: 'мати; 'бат'ко; 'тато; х'лопец'; 'д'іўчина; сва'ти; с'тарший мар'шалок; моло'дий; моло'да, н'і'в'еста, д'рушка, под'руга, 'тато, 'мама, моло'д'і хлоп'ц'і, су'с'іди, 'родич'і, друже'чки, бат'ки; коро'вайниц'а, 'ж'інка, ха'з'айін, н'і'в'еста, ж'ін'их; стар'ший бо'йарин, св'ітилка, сест'ра, б'рат, сва'ти, наре'чена, с'тарший, 'гост'і, д'іўчата, плім'ін:ики; с'вахи, бо'йарин, 'блис'к'і, с'тароста, хре'ш'чені бат'ки, р'ідний 'д'ад'ко, р'ідна 'т'отка, с'тарша д'рушка, моло'духа, моло'душка, моло'д'і, свек'руха.

Як відомо, що жодне весілля не відбувалось без бенкету, а отже, проаналізувавши зібраний діалектний матеріал у досліджуваній місцевості нами було зафіксовано понад 38 назв страв та напоїв, а саме: х'л'іб, виш'н'ак, слиў'н'ак; ка'лач, 'мука, 'йайц'а, 'мед, 'сахар, 'курка, здобне т'істо, коро'ваї, 'цукор, кала'ч'і, шиш'ки; ши'нка запе'чана, ру'л'ети, мйа'со на'р'ізане, коўба'са домаш'н'а, карт'ошка, ва'реники, 'мйасні за'куски, соло'дке,

кисе'лиц'а, су'шен'і фру'кти, крох'мал, пе"р'іш'ки, ст'рудл'і з 'маком, 'с'іл', го'р'ілка, пе'чен'а, ка'пуста, жар'ко́йе, коло'туха, 'боршч, 'каша, 'йушка з гри'бами, холо'дец', цу'керки.

Невід'ємною частиною весільного обряду є використання певних атрибутів. Отож, нами було зафіксовано понад 39 атрибутів: в'іночок, л'єнти, по'душка, 'хустка, рушни'ки, ск'рин'а; в'інок, букетики, 'б'іле п'лат:а, ка'рал'і, гир'л'анда (вінок – Т. Х.), 'туфл'і, 'чорний кос'т'ум, 'вел'он, 'б'іла рубашка, вел'ін, фа'та, 'л'єнточки, зелене 'лист'а, 'б'іл'і кв'іточ'ки; табу'рєточка, с'туло, обра'за, со'рочка, ку'сок к'раму, г'роши, прос'тин', хвар'тух; 'жито, г'рош'і, обра'зи, г'іл'це, друш'л'ак; 'ночва, бар'в'інок, ка'лина, 'п'іч; вел'ан, с'тул'чик.

Також нами було досліджено та проаналізовано найконсервативніший із обрядів родинної обрядовості – поховально-поминальний обряд, на матеріалі зібраних діалектних текстах сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області. Згідно проаналізованому матеріалу ми зафіксували понад 57 назв обрядових дій: розте'л'ати полот'но, ду'ша в'ідл'і'тайе, бе'рати 'марл'ачку, 'робити обми'ван':я, по'мити, 'ложити (покійника – Т. Х.) на 'лаўку, об'віязувати 'ноги, ру'к'і, ли'це, 'ложити на п'рост'ін', при'нос'ат в д'ругу 'хату, обкла'дати к'в'ітами, прош'чатис'а з по'к'їйником, пирехрес'титис'а, прикри'вати 'т'ул'йу, 'ложити, вий'мати со'кири; ло'жити і'конку, чи'тати псал'тир, ц'у'луйути ў 'голову ў 'руки ноги; ви'носити но'гами ўпе'ред; ви'носити голо'войу ўпе'ред (відьму – Т. Х.); переночу'вати у сво'їй 'хат'і; вичиту'вати; 'мол'атис'а; ви'нести, с'палити (постіль – Т. Х.); 'руки за'ложувати; опу'скати в 'йаму; покри'валом зата'гувати; 'ложити на 'лоб проход'ну; прош'чатис'а з сво'їм 'домом; зачи'нити д'вер'і; ви'нести на 'вулиц'у; с'тавити на 'машину; в'ідслужити у 'церкв'і; про'вести в ос'тан':у 'пут'; за'нести у 'церкву; чи'тати псал'тир; 'винести з 'церкви; ўд'і'вати 'б'іле п'лат:а, 'вел'он; коро'ваї пек'ти; на но'с'ілки к'ласти; переї'н'ати; не'сти до мо'гили; ко'пати 'йаму; ки'дати 'земл'у, г'рош'і; оформ'л'ати

мо'гилу; за'сипати; сполос'кати 'душу; с'тавити с'в'ічичку; кушту'вати три 'рази; про'сити про'бачен':а; спраў'л'ати по'минки; л'у'деї час'тувати; прова'жайут 'душу; п'лакати ; оп'лакувати; при'казувати.

Ми зафіксували понад 33 назви страв та напоїв поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'коливо; го'рох; ка'пуста, голуб'ц'і, г'речка, 'боршч, пам'пушки до боршчу, 'риба, о'ладки з часни'ком, голуб'ц'і з гри'б'іў, кисе'лиц'а, марме'ладки, ва'рен':а, са'лати, коўба'са, си'рок, з голуб'ц'і з гри'б'іў, пал'а'ниц'а, х'л'іб, кар'тошка, бу'р'ак, 'яблука, коро'ваї, 'маком ст'рудл'і, ц'у'керки, п'ран'іки, 'вафл'і, кам'пот, го'р'ілка, ви'но, со'лодка і м'ін'і'рал'на 'вода.

Також ми зафіксували понад 18 назв елементів одягу поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'марл'ачка; фа'та; 'вел'он; 'б'іле п'лат':а; стр'іч'ки кол'о'ров'і; кос'т'ум; полот'нинки; покри'вало; п'ростин'; од'і'яло; пу'душка; 'наволочка; р'ад'но; руш'ник; 'хустка; п'лат'ачко; 'капа; пла'точки.

Ми зафіксували понад 13 назв атрибутів поховально-поминального обряду на всіх його етапах: г'роб; г'ріб; тру'на; домо'вина; 'в'іко; к'ришка; х'рестик; і'конка, с'в'ічка; прох'ід'на; г'іл'це; 'паси; в'і'нок.

Нам вдалось зафіксувати понад 21 назва предметів побуту поховально-поминального обряду на всіх його етапах: ск'рин'а; 'лаўка; ст'іл'ц'і; д'вер'і; мат'рац; 'іграшка; 'н'іж; но'с'ілки; 'в'із; во'рота; за'бор; п'роволочка; в'ід'ро; х'в'іртка; ма'шина; коў'ри; с'т'іл; та'р'ілка; с'топочка; 'келишок; бу'тилка.

Ми зафіксували понад 8 назв темпоральних понять поховально-поминального обряду на всіх його етапах: 'сорок д'н'іў; д'ругий 'ден'; р'ік; р'іч'ниц'а; дев'я'тини; сороко'вини; 'п'іў го'дини; два ча'са.

Зафіксовано 3 назви тварин і птахів поховально-поминального обряду на всіх його етапах: со'бака; п'ташка; 'кури.

Також нам вдалося зафіксувати низку вірувань і забобонів, які й до сьогодні побутують у селах.

ВИСНОВКИ

Із початку ХХ сторіччя розвивається етнолінгвістика – галузь, яка вивчає мову як джерело пізнання духовної культури народу. За останні десятиліття у слов'янистиці зріс інтерес до вивчення етнолінгвістики у сукупності елементів духовної й матеріальної культури та їх номінації.

Сучасна етнолінгвістика перебуває у полі зору таких науковців: А. Аркушина, М. Бігусяка, В. Дроботенко, І. Магрицької, В. Конобродської, М. Толстого, С. Толстої, Є. Бартмінського та інших, які представляють слов'янські школи – українську, польську та російську.

Щодо етнолінгвістики в Україні, то вона розвивалася в контексті теоретичних засад світової етнолінгвістики на основі вчень О. Потебні, проте найбільший вплив на неї мала московська школа М. І. Толстого. Першою узагальненою теоретичною працею про українську етнолінгвістику, її міждисциплінарні зв'язки, історію формування стала монографія В. Жайворонка «Українська етнолінгвістика. Нариси».

Українська етнолінгвістика характеризується різноаспектністю дослідження. Найактуальнішими були такі напрямки: вивчення етимології тексту; дослідження обрядової семантики; дослідження тематичних груп діалектної лексики та діалектних текстів обрядової проблематики в цілому. Діалектний текст – ідеальне поле для міждисциплінарних розвідок.

Керуючись цим постулатом, ми записали й проаналізували діалектні тексти про весільний та поховально-поминальний обряд 3 говірок – с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області обсягом 270 хв. аудіозаписів і уклали відповідну тематичну текстотеку розміром понад 84 сторінки.

Дослідивши історію питання, ми з'ясували, що український традиційний весільний та поховально-поминальний обряди здавна перебували в полі зору дослідників. Вагоме місце у вивченні традиційної весільної обрядовості українців займають праці О. Кравець, В. Борисенка, Н. Здоровеги, В. Кушніра та Н. Петрової, І. Насен. Номінацію весільної

обрядовості українців досліджували М. Бігусяк, В. Дроботенко, І. Гороф'янюк та інші.

Поховальний обряд у системі обрядів українського народу посідав одне з головних місць. На сьогодні добре вивчені поховальний і поминальні обряди Полісся у працях В. Конобродської [40]. Інформацію про поховальний обряд у контексті дослідження лексики сімейних обрядів на матеріалі інших говірок чи говорів подано в наукових працях М. Бігусяка (гуцульські), В. Дроботенко (східностепові), Ю. Руснак (буковинські), О. Жвавої (подільсько-буковинсько-наддністрянське суміжжя), Л. Хомчак (надсянські). Натомість поховально-поминальний комплекс традицій подолян до сьогодні мало привертав увагу дослідників, нам відомі поодинокі праці І. Гороф'янюк [24].

Для вирішення актуальних проблем у сфері весільної та поховально-поминальної обрядовості як важливих складових традиційної народної культури необхідним є формування корпусу свідчень про це культурне явище. Виконання цього завдання розширює можливості встановлення міфологічної мотивації, що лежить в основі номінації обрядової реальності, ритуальних дій, обрядових персонажів.

Ми дослідили структуру весільного та поховально-поминального обрядів сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області. Зазначимо, що структура весільного обряду досліджуваних населених пунктів має тричленну композицію: передвесільний, власне весільний та післявесільний етапи кожен з яких складається із значної кількості обрядів та звичаїв. До обрядів передвесільного етапу належать: *сватання* та *оглядини*. У межах цього етапу ми зафіксували численні номінативні одиниці на позначення обрядодій, учасників обряду, страв та напоїв та атрибутів.

Власне весільний етап нараховує близько двох десятків різноманітних обрядів та звичаїв, серед яких: *запрошення на весілля* у межах цього обряду ми зафіксували номінативні одиниці на позначення обрядодій, учасників

обряду, атрибутів обряду; *дівич-вечір* при дослідженні цього обряду ми зафіксували номінативні одиниці на позначення обрядодій, учасників обряду, атрибутів обряду; *виготовлення весільного деревця* зафіксували номінативні одиниці на позначення обрядодій, учасників обряду, *випікання короваю* цей обряд репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови ми зафіксували назви обрядодій, учасників, атрибутів; *підготовка нареченої до шлюбу* дослідивши цей обряд ми виявили номінативні одиниці на позначення обрядодій, учасників, атрибутів обряду; *викупу молодої* репрезентовано номінативними одиницями на позначення учасників, обрядодій, атрибутів обряду; *переній* також репрезентовано номінативними одиницями на позначення учасників, обрядодій, атрибутів обряду; *заміна головного убору молодої на головний убір заміжньої* репрезентовано за допомогою корпусу номінативних одиниць різної будови, тематично виділили назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів; *переміщення весільної церемонії в будинок нареченого* у межах цього обряду ми зафіксували назви обрядодій, назви учасників, назви атрибутів; *обряд першої шлюбної ночі* при дослідженні цього обряду ми зафіксували найменшу кількість номінативних одиниць на позначення атрибутів, обрядовій та учасників обряду.

Досліджуючи поховально-поминальну обрядовість сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області, ми зафіксували номінативні одиниці на позначення назв обрядодій, назв учасників обряду, назв основних атрибутів, назв страв та напоїв, назв предметів побуту, назв елементів одягу, назв темпоральних понять, назв тварин та птахів. Аналіз цих обрядових номінацій у слов'янському контексті дозволив констатувати відношення семантики і символіки обрядової лексики поховально-поминального та весільного обрядів сіл Махнівка, Бродецьке, Медведівка Козятинського району Вінницької області до типових слов'янських мовних традицій.

Отже, у проаналізованих обрядових текстах ми виявили, скласифікували, з'ясували походження такої кількості номінацій: понад 187 назв обрядодій, 46 назв учасників, понад 71 назва страв та напоїв, 52 назви атрибутів, 21 назва предметів побуту, 18 назв елементів одягу, 8 назв темпоральних понять, 3 назви тварин та птахів.

Отож, у подальшому відкриваються широкі перспективи докладнішого аналізу культурної інформації, яку транслюють діалектні тексти подолян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артюх Л. Ф. Обрядовий хліб у символіці культурно-побутової спільності народів // Народна творчість та етнографія. 1976. №5. С. 33–37
2. Артюх Л. Ф. Поминальні страви на Поліссі (народний етикет) // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. Вип. 1. Київське Полісся. 1994. Львів, 1997. С. 313 – 318
3. Бараннік М. Проблема об'єкта і предмета етнолінгвістики. URL: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Philologia/52979.doc.htm. (дата звернення: 07.08. 2019).
4. Барилова Г. К. Українська етнолінгвістика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г. К. Барилова, К. Д. Глуховцева ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. Луганськ: Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. 228 с.
5. Бартминский Е. Этноцентризм стереотипа : результаты исследования немецких (Бохум) и польских (Люблин) студентов в 1993–1994 гг. Речевые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии : Тези конф. Москва., 1995. С. 7–9.
6. Бартми́нский Е. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике. М.: Индрик, 2005. 528 с.
7. Бернштам Т. А. Плач в его отношении к жизни и смерти (восточнославянская традиция и балтские параллели) // Балто-славянские этнокультурные и археологические древности. Погребальный обряд. Москва, 1985. С. 12 – 14.
8. Бігусяк М. Із спостережень над весільною лексикою гуцульського говору // Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. Львів, 2000. С. 125 – 148.
9. Бігусяк М. В. Лексика традиційних сімейних обрядів у гуцульському говорі: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. філол. наук. зі спец. 10.02.01. Українська мова. Івано-Франківськ, 1997. 24 с.

10. Бідношия Ю. Діалектні тексти закордонних українців як джерельна база етнографічних студій // Народна творчість та етнологія. 2013. № 2. С. 112 – 125.
11. Бойко В. Г. Борисенко В. К. Співвідношення традиційного і нового в сучасному весіллі // Народна творчість та етнографія. 1980. № 6 . С. 32 – 37.
12. Богатырёв П. Г. Магические действия, обряды и верования Закарпатья. Вопросы теории народного искусства. Москва, 1971. С. 167 – 296.
13. Борисенко В. К. Весільна обрядовість поляків у с. Тарабанівці на Вінниччині // Народна творчість та етнографія. 1971. № 3. С. 66 – 69.
14. Борисенко В.К. Нова весільна обрядовість в сучасному селі (На матеріалах південно-східних районів України). Київ, 1979. 133 с.
15. Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні: історико - етнографічне дослідження. Київ. : Наук. думка, 1988. 192 с.
16. Борисенко В. К. Форми побутування весільного короваю // Народна творчість та етнографія. 1981. №5. С. 37– 44.
17. Вакалюк Я. Ю. Весільна лексика в українських говорах Прикарпаття. Структура українських говорів. Київ, 1982. С. 126 – 128.
18. Велецкая Н. Н. Языческая символика славянских архаических ритуалов Москва, 1978. 239 с.
19. Виноградова Л. «Хорошая» и «плохая» смерть в славянской мифологии // Природа. 1997. № 6. С. 88 – 91.
20. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. Київ: Мистецтво, 1995. – 166 с.
21. Гаврилюк Н. К. Традиционная погребальная обрядность Полесья в сравнении с Карпато-Буковинской зоной // Балтославянские

этнокультурные и археологические древности. Погребальный обряд. Москва, 1985. С. 28 – 30.

22. Герд А. С. Введение в этнолингвистику Курс лекций и хрестоматия. 2-е изд., исправл. ун-та, 2005. 457 с.

23. Гороф'янюк І. В. Акціональний і номінативний аспекти традиційного весільного обряду Центрального Поділля // «Studia Slawistyczne. Etnolingwistyka i komunikacja międzykulturowa». 4. Lublin : Wydawnictwo KUL, 2017. С. 21– 38.

24. Гороф'янюк І. В. Поховальний обряд Центрального Поділля: етнолінгвістичні студії. Вісник Донецького національного університету. Сер. Б : Гуманітарні науки. 2005. С. 63 – 71.

25. Гура А. В. Брак и свадьба в славянской народной культуре: Семантика и символика. М.: Издательство «Индрик», 2012. 936 с.

26. Гнатюк В. Похоронні звичаї й обряди // Етнографічний збірник. Т. XXXI-XXXII. Львів, 1912. С. 203 – 424.

27. Гнатюк В. М. Останки передхристиянського релігійного світогляду наших предків // Українці: народні вірування, повір'я, демонологія. Київ, 1992. С. 383 – 406.

28. Гузій Р. Б. Похоронні звичаї та обряди українців Карпат (XIXXX ст.): автореф. дис. на здобуття канд. істор. наук: спец. 07.00.05. «Етнологія». Львів, 2002. 23 с

29. Грищенко П. Тексти як джерело дослідження чорнобильських говірок. Говірки чорнобильської зони: Тексти. Київ, 1996. С. 7 – 19

30. Грінченко. Б. Словарь української мови / Упор. з додатком власного матеріалу Б. Грінченко. Т. 1– 4. Київ, 1996 – 1997.

31. Дроботенко Валентина. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Донецьк, 2001. 23 с.

32. Дроботенко В. Назви осіб – учасників весільного обряду в східностепових говірках // Лінгвістичні студії. Збірник наукових праць. Вип. 4. Донецьк, 1998. С. 216 – 219.

33. Жайворонок Н. В. Українська етнолінгвістика: Нариси: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів Київ: Довіра, 2007. 262 с.

34. Етимологічний словник української мови: 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. Наук. думка, Т. 2 1982 – 2012. Київ, 1985. 571 с.

35 «Етнолінгвістика».URL: https://revolution.allbest.ru/languages/00587718_0 (дата звернення: 11.09.2019).

36. Етнолінгвістика як навчальна дисципліна Лекція 1. URL: <http://philology.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Lekciyniy-kurs-6.pdf> (дата звернення: 11.09.2019).

37. Колесов В. В. Классификация ментальных исследований языка с позиций философского реализма. Концептуальные исследования в современной лингвистике : сборник статей / отв. ред М. В. Пименова. Санкт-Петербург Горловка : Издательство ГГПИИЯ, 2010. С. 3 – 7.

38. Конобродська В. Л. Вербальний компонент традиційного поховального обряду в поліських говорах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Львів, 1999. 21 с.

39. Конобродська В. Курсова і дипломна роботи з етнолінгвістики: Навчальний посібник. Житомир, 2003. 236 с.

40. Конобродська В. Поліський поховальний і поминальний обряди: монографія. Т. 1. Етнолінгвістичні студії. Житомир: Полісся, 2007. 356 с.

41. Конобродська В. Поліські повір'я, легенди, перекази «ходячих» мерців та запобіжні заходи проти їх «ходіння» // Діалектологічні студії 2. Мова і культура Львів, 2003. С. 223 – 240.

42. Конобродська В. Східнослов'янський поховальний обряд як об'єкт етнолінгвістичного дослідження / Діалектологічні студії. 2: Мова і культура /

Відп. ред. Павло Гриценко, Наталя Хобзей. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2003. С. 42–50.

43. Конобродська В. Традиційний поховально-поминальний обрядовий комплекс: Програма-питальник для збирання матеріалу. Житомир, 2007. 28с.

44. Конобродська В. Українська етнолінгвістика на шляху до пошуку (Замість передмови). Етнолінгвістичні студії. 1. Збірник наукових праць. Житомир : «Полісся», 2007. С.7 – 13.

45. Котляревский А. А. О погребальных обычаях языческих славян // Сочинения А. А. Котляревського. Т. III. // Сборник общества любителей русского языка и словесности. Т. 49. Санкт-Петербург, 1891. С. 1–296.

46. Кузеля З. Посижінє і забави при мерци в українськiм похороннiм обрядi // Записки Наукового Товариства iменi Шевченка. Т. СХХI. Львiв, 1914. С. 173 – 224.

47. Кушнірук (Панасюк) І. Особливості випікання та символіка короваю. URL: https://eprints.oa.edu.ua/1358/1/Kushniruk_210512.pdf (дата звернення: 25.05.2019).

48. Кміт Ю. Похоронні звичаї і вірування у Бойків // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1915. Т. СХХII. С. 161–166.

49. Ларина Л. И. Терминология свадебного обряда Курского региона в этнолингвистическом аспекте: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01. «Русский язык». Воронеж, 1990. 19 с.

50. Левкиевская Е. Е. Славянский оберег. Семантика и структура. Москва, 2002. 336 с.

51. Лозинський Й. І. Українське весілля. Київ: Наукова думка, 1992. 174 с.

52. Магрицька І. В. Весільна лексика українських східнословобожанських говірок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Запоріжжя, 2000. 23 с.

53. Магрицька І. В. Етнолінгвістичне прочитання назв весільного дерева (на матеріалі українських східнословобожанських говірок) // Вісник Житомирського педагогічного університету. 1999. № 4. С. 64 – 69.
54. Мицюк О. К. Сани в похоронах верховинцев Карпат // Подкарпатська Русь. Ужгород, 1932. Річ. ІХ. Ч. І–3. С. 24 – 26.
55. Непон-Айдачич Л. Етнолінгвістична школа Єжи Бартмінського. URL: <https://www.rastko.rs/rastko/delo/11710> (дата звернення: 10.09.2019)
56. Нидерле. Л. Славянские древности. Москва, 1956. 422с.
57. Охримович В. Значение малоруських свадебных обрядов и песен в истории эволюции семьи / В. Охримович // Этнографическое обозрение. 1891. № 4. С. 53 – 54.
58. Подолук С. «Невістка – чужа кістка». // Фольклористичні зошити: Зб. наук. пр. Луцьк, 2009. Вип. 12. С. 35 – 64.
59. Поріцька О. А. Семантика назв ритуального гільця // Семасіологія і словотвір. Київ, 1989. С. 44 – 48.
60. Прокопенко В. А. Лексика весільного обряду в буковинських говорах // Тези доповідей ХХ наукової сесії Чернівецького університету. Секція філологічних наук. Чернівці, 1964. С. 43 – 46.
61. Свенціцький І. Похоронні голосіння // Етнографічний збірник. Т. XXXI–XXXII. Львів, 1912. С. 1– 129.
62. Славянские древности: Этнолингвистический словарь: в 5 т. Москва. "Международные отношения", Т. 3 1995 – 2012. С. 465.
63. Седакова. О.А. Обрядовая терминология и структура обрядового текста (погребальный обряд восточных и южных славян): автореф. дисс. на здобуття наук. ступеня. канд. філол. наук: спец. 10.02.03 «Славянские языки». Москва, 1983. 17 с.
64. Седакова О. А. Поэтика обряда. Погребальная обрядность восточных и южных славян. Москва. : Индрик, 2004. 320 с.
65. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля, Київ, 2008. 712 с.

66. Сердега Р. А. Повір'я та забобони в говірках Центральної Слобожанщини // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. 2007. №787. Вип. 52. С.129 – 132.
67. Сицинский Е. Народные образы и представления о смерти // Подольские епархиальные ведомости. 1896. № 10. С. 216 – 218.
68. Скляренко В. Г. Етимологічні розвідки. 7. Невіста. Мовознавство, 2007. №3. С. 3 – 11.
69. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ. Наукова думка, 1970 – 1980.
70. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ. Наукова думка, Т. 9. 1978.
71. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ. Наукова думка, Т. 2 . 1971.
72. Толстая С. Этнолингвистика Ежи Бартминьского. Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике. Москва: Индрик, 2005. С. 9 – 10.
73. Толстая С. М. Образ мира в тексте и ритуале. Москва: Русский фонд содействия образованию и науке, 2015. 528 с.
74. Толстой Н. И. Язык и народная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. Москва: Индрик, 1995. 512 с.
75. Толстой Н. И. Про предмет етнолінгвістики і її ролі в вивченні мови та етносу // Ареальність дослідження в мовознавстві та етнографії (Мова і Раса). Львів, 1983. С. 181–190
76. Толстой Н. И. Славянская этнолингвистика: вопросы теории. Москва: Институт славяноведения РАН, 2013. 240 с.
77. Фасмер. М. Этимологический словарь русского языка / Пер. с нем. и. доп. О.Н. Трубачёва. Т. 1– 4. Москва, 1986 – 1987.
78. Шарманова Н. Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

79. Юдін О. Етнолінгвістичне вивчення народної культури і проблема деференціювання Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Випуск 52. С. 12 – 24.

80. Schneeweis E. Sur l'élaboration d'un dictionnaire-manuel des croyances et des usage populaires slaves // I Sjezd slovanských filologů v Praze 1929. These a poznámky k diskusi. Propositions. Sekce I. Praha, 1929. № 12.

ДОДАТКИ

Додаток А

Текстотека говірок с. Махнівка, с. Бродецьке, с. Медведівка Козятинського району Вінницької області

Село Махнівка Козятинський район Вінницька область.

Інформатори:

- 1) Зейланс Броніслава Іванівна – 1942 року народження. Закінчила 9 класів. Працювала в колгоспі «Мрія» дояркою з 1958–1997 рік, з 1997 р. на пенсії.
- 2) Поліщук Надія Мусіївна – 1941 року народження. Закінчила 10 класів. Працювала продавцем.
- 3) Петришина Тамара Василівна – 1947 року народження. Закінчила 7 класів і працювала у швейній «Подоланка».

*Записано в с. Махнівка
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Зейланс Броніслави Іванівни, 1942 р. н.,
освіта – 9 кл. (листопад 2018 р.)*

Поховально-поминальний обряд

Броніславо Іванівно, скажіть, будь ласка, як у вашій місцевості називають безнадійно хворого чи умираючого або говорять про його стан і ще скажіть, будь ласка, що відбувається під час агонії як називається агонія, що супроводжується муками втратою свідомості марення?

Ну 'можна ба'гато чого гово'рити по 'перше 'кажут' / шо при'шоу к'і'нец' або гап'лик // а'гон'і'я // це супро'воджуєт'с'а 'муками, л'у'дина 'дуже страж'дає в'ін полу'чайет'с'а без св'і'домост'і ў 'н'ого 'можут'

'бути 'судорги 'кажуть ли'шилось 'а 'йому / ше не ба'гато 'жити / шоб л'у'дина по'мерла і 'менше 'мучилас' 'як'шо 'в'ін при св'і'домост'і і може гово'рити в'ін заўж'ди с'каже повер'н'іт' ме'не до ст'і'ни // коли л'у'дину повер'тайем до ст'і'ни 'через го'дину / дв'і в'ін з спо'к'ійно 'його ду'ша в'ідл'і'тайе на небе'са // і ще 'важко х'вор'і л'уди во'ни заўж'ди ста'райут'с'а 'ноги п'ідн'атис'а 'перед с'мерт'у і спус'тити 'ноги до'долу / то'му шо зем'л'а ўже 'хоче 'їх приї'н'ати до 'себе / так гово'рили ў на'род'і. 'як'шо по'к'ійник уже по'мер ду'ша 'його в'ідле'т'іла розте'л'айемо 'б'іле полот'но / 'ложимо 'його на п'ід'логу / нагр'і'вайемо 'теплу во'дичку / бе'ремо 'марл'ачку чи 'я'кус' полот'нину та'ку полот'нинку ўмо'чайемо ў 'воду і 'робимо 'йому обми'ван':'я / то'мушо л'у'дина по'вин':а приї'ти на тої св'іт 'чистоїу // об'мили но 'т'іл'ки 'робимо обми'ван':а 'через 'п'іў го'дини 'як во'на по'мерла / 'ран'ше ро'бити не 'можна // по'мили то'д'і ж з цейу п'ростин'коїу / шо ми 'його по'мили ми 'ложимо 'його на 'лаўку / засти'л'айемо 'тоже чер'воноїу рад'ниноїу / 'ложим по'душечку і 'ложим ту'ди пок'ійника / те'пер шчо шче ми 'робим // т'реба 'перед 'цим 'як ми 'його обми'вайемо під'віязуємо полот'нинкоїу / 'руки з'віязуємо / 'ложимо 'наўхрест //.

А як називається коли руки зв'язують померлому і для чого це роблять?

То'му / / шо 'як'шо ми 'руки і 'ноги не з'віяжемо / 'вони ж захо'лонут' і 'будут' 'як ц'і 'як граб'л'і / а 'руки під'віязуємо дл'а 'того п'ін в'ін начи'нає ро'бити обр'ад / то туди ўстром'л'айет'с'а с'в'ічка / с'тавит'с'а коли іде поми'нал'ний цей го і і'конка 'Божя 'мат'ір // а 'ноги дл'а з'віязуємо дл'а 'того / шоб во'ни ни 'були ў гро'бу ў 'разн'і с'торони / а шоб були р'іўнен'ко л'у'дина захоло'дає ўже то'д'і / 'як в неї і вони полу'чайут'с'а 'р'іўно // но обо'в'язково / коли л'у'дину ўже в'ідпраў'л'айемо на к'ладб'ішче / на ц'винтар / то по'вин':і ц'і с'мужки / шо ми з'віязували обо'в'язково поло'жити на ў гр'іб / бо 'є так'і л'уди 'їх кра'дут' і роб'л'ат' по'том ў'с'ак'і обр'ади / обр'ади 'мона ро'бити на с'мерт' // шоб чоло'в'іка поз'бавити ў 'ж'інки заб'рати / шоб ко'мус' ди'тина захво'р'іла 'є ў'с'як'і

л'уди то'му / шо 'дуже заўж'ди т'реба сл'ідку'вати за тим / шоб ц'і мо'тузки були у по'к'їїніка заўж'ди // х'тос' заби'рає йїх із 'р'ідних скла'дає у ко'мочок і п'ід 'голову чи п'ід 'т'іло / хо'ває там / де є у'сїака така тка'нина / шоб н'їх'то із чу'жих не заб'раў //.

Скажіть ще мені будь ласка яким повинен бути одяг покійного і чи обов'язково має бути якогось одного кольору або білий або чорний?

Н'ї 'од'аг по'к'їїного / нап'риклад / заўж'ди л'уди ста'р'ї во'ни збира'ят' соб'ї од'аг та'кї йа'кї во'ни 'хочут' / шоб йїх в 'н'ому похоро'нили //.

Скажіть будь ласка а хто плаче за покійнитиком і хто це зазвичай робить?

За по'к'їїником п'лачут' 'родич'ї / то'мушо йїм 'жалко / це 'йїх'а 'р'ідн'а л'у'дина / йа'ку ти ўже 'б'їл'ш н'ї'коли не по'бачиш //.

Броніславо Іванівно, а скажіть, будь ласка, які особливості старих, дітей, жінок, неодружених?

Ну ста'рих хоро'нили ў 'т'її одеж'ї / йа'ку во'ни со'б'ї зби'рали ў клу'ночок і заўж'ди ў них збер'ї'гаўс'а у к'роўному / та'кому зака'пелочку // ск'рин'ї 'були та'к'ї дере'віан'ї ба'бус'а ко'лис' ше роз'казувала ме'н'ї / ск'рин'ї ўс'ї зби'рали со'б'ї ло'жили одежу ў клу'ночок // а йа'к'шо йа'кас' моло'да 'д'їўчина ка'зала 'мама по'мерла / то йїї хоро'нили ў 'б'їлому п'лат':ї обов'яз'ково і на голо'в'ї ў нейї була 'вел'он / ка'зала йа'к 'зара фа'та ко'лис' ка'зали 'вел'он / то'мушо во'на була не од'ружена / шчоб во'на со'б'ї на небе'сах найш'ла со'б'ї сво'їу поло'винку / йа'ку во'на не найш'ла при 'ц'ому с'в'їт'ї // йа'к поме'раў х'лопец' моло'дий / то 'його заўж'ди хоро'нили ў ко'ст'ум'ї // і коли йш'ла похорон:а про'цес'їа було та'ке г'їл'це / це та'ке 'дерево заўж'ди ч'їп'али стр'їч'ки кол'о'ров'ї ч'їп'али 'йаблука / цу'керки і це йшли до моло'дойї // коли ў 'нейї ўже вести йїї п'ід в'їнец' це так тоже казала моя мама // а коли помирало немоу'л'а 'д'їўчинка / то йїї та'кож хоро'нили ў б'їлен'кому та'кому 'од'аз'ї / а х'лопчик / то старали'с'а ўд'а'гати 'тоже ў чор'нен'ке // а йа'к'шо ди'тина не хреш'чена / то йїї

обов'яз'ково т'реба 'було похрес'тити / шоб во'на на тої с'в'іт ішла хреш'чена / шоб во'но було 'йанголом йак / це п'равил'но об'яс'нити шоб у потої'б'іч'і чи на 'неб'і / шоб було йак тої анге'лочок / бо ма'лен'к'і д'іт'ки йа'к'і поме'рали / то ка'зали ста'р'і л'уди / шо це на 'неб'і 'йанголи //.

А як називалася труна, яка була форма оздоблення і як називаються деталі труни?

З'найу / шо 'було д'нишче та'ке це дно і з'їерху це / шо накла'дали / то це було 'в'іко / і на це 'в'іко йак поми'рали йо'го оздоб'л'ували / вироб'л'али та'к'і з де'рева ў'с'ак'і та'к'і у'зори / а ў се'редину тру'ну / то об'и'вали та'кими р'ад'нинойу та'койу ну / шоб і насти'л'али на дно 'с'іно і ро'били пуду'шку тоже із 'с'іна та'кого др'іб'нен'ко і 'шили та'к'і пуду'шки / шоб було п'ід 'голову м'яг'ко і та'ке накри'вали тако'йу з'верху / 'тоже луди виши'вали со'б'і са'м'і / ба'бус'і // ну йак во'ни були моло'д'і со'б'і виши'вали/ та'ке з полот'нинки та'к'і ў'с'ак'і ор'намент укра'їнс'кий об'ов'язково по'винен буў 'вишитий х'рест / во'ни накри'вали йак поми'рали це ў них в 'ц'ому клу'ночку / шчо це по'вино 'бути покри'вало так ка'зала 'бабц'а //.

А куди перекладають тіло після омивання?

Ну заўж'ди по'ви:но 'бути 'лаўка / йаки'чо не 'має 'лаўку / то ло'жили та'к'і д'вер'і 'даже зн'і'мали / йак ни було 'лаўки і с'тавили два ст'іл'ц'і і на ц'і д'вер'і ло'жили по'к'їйника // по'том ўже йак з'робл'ат' г'роба ну / то ўже то'д'і перекла'дали у г'р'іб //.

А в якому положенні тіло має на лавці лежати і як застеляють лавку чим?

'Лаўка засти'л'ает'с'а рад'нинойу //.

А чи можна при покійнику прибирати в хаті працювати?

Н'е при по'к'їйнику ни 'можна ни приби'рати ни зам'і'тати н'і'чо то'му / шо це вим'і'тайемо 'його 'душу з 'хати // і ни 'можна 'даже йак'шо йа'кас' по су'с'ідству 'ж'інка / там ко'лис' же ж ну 'бабц'а гово'рила / шо к'васили ка'пусту ог'ір'ки ў д'іж'ках та'к'і ве'лик'і були дубов'і д'іж'ки // 'тоже не 'можна було бо чи раз 30 дн'іў во'но ўсе пог'ниє і бу'де та'ке / 'дуже та'кий

гнилий запах з відти буде така / таке во'н'ішче / шо не можна буде ни
йти не можна / коли по'к'їтник шос' та'ке ро'бити //.

А як називається відбування церемонії виявлення почесей померлому
в його хаті і хто приходить в хату, де є померлий з якою метою і що вони з
собою приносять і які дії повинні виконувати відвідувачі зайшовши до хати
як це робиться і які існують обереги для відвідувачів?

йак'шо за'ходитьи ў 'хату де по'к'їтник ле'жить / т'реба прив'і'татис'а
'Богу с'лава / а х'то си'дит' ў'же там б'іл'а по'к'їтника на'в'іки с'лава // не
'можна ста'вати на по'р'іг / коли і'деши до по'мерлого т'реба ста'вати / або
за по'рогом / або 'перед по'рогом // то'му / шо ко'лис' ка'зали ше даў'но йак'шо
с'танеш на по'р'іг / то з т'вейі ро'дини х'тос' пом'ре / ну в б'лижн'і ча'си //
те'пер / шоб по'к'їтника не бо'ятис'а т'реба заўж'ди за'шоўши
перехрес'тиўшис' // т'реба ди'витис'а на 'ноги / шоб попрош'чатис'а з
по'к'їником т'реба спочатку поц'ілу'вати його ў лоб / 'пот'ім 'руки і
'пот'ім 'ноги / і шче 'раз перехрес'титис' / йак при'йти до по'к'їтника / шо
при'нести / шо ў 'кого йе це шчи'тайет'с'а на поми'нал'ній цеі о'б'ід // хто
не'се кар'тошку / хто 'несе бур'ак / хто на по'кут'і ўс'іг'да ў кут'ку так йак
ка'зала по'вин:о ви'с'іти і'кона і 'коло по'к'їтника / 'тоже по'к'їнику в 'руки
ўкла'дает'с'а х'рестик / і ў н'ого заўж'ди по'винен 'бути на 'т'іл'і 'тоже
х'рестик на 'ниточц'і //.

А як потрібно поводити себе в хаті як називається ця дія?

За по'к'їником п'лачут' / йе ко'лис' ше ж'ін'ки нап'риклад / йакшо
по'мер і ў 'н'ого не'має 'родич'іў / то були 'п'ат' / 'ш'іст' ж'і'нок вони
нази'валис'а п'лакал'ниц'і / ну во'ни так 'дес' нази'валис'а // і це во'ни си'д'іли
і оп'лакували по'к'їтника / бо не було 'кому за ним п'лакати ў 'н'ого / не 'було
'р'ідн'і то ц'і ж'ін'ки си'д'іли його і оп'лакували //.

А скільки ночей ночує покійник і де як називається поняття ночувати в
своїй хаті?

Нап'риклад / йак'шо в'ін по'мер з'ранку / так його об'мили зро'били цеі
обр'ад оми'ван:а / поло'жили його на 'лаўку о'д'іли і в'ін ле'жит' // в'ін

по'винен переночу'вати обов'яз'ково ў сво'їй 'хат'і попрош'чатис'а із с'воїу до'м'іўкоюу / а ўже на д'ругий 'ден' його 'можут' хоро'нити //.

А хто залишається в ночі біля померлого хто приходить на нічне пильнування і чи можна спати цієї ночі?

'Ц'ілу 'н'іч не 'можна 'спати то'му / шо т'реба в'і'д:ати 'дан' по'к'їїному 'л'уди си'д'ат' / мо'л'ат'с'а / чита'їут' 'Отче 'Наш чи'тайут' баб'ки та'к'і були йа'к'і чита'ли к'нижку і ў 'цій к'нижц'і їде одн'і'ван'їе по'к'їїним / там чи'тайет'с'а сорок запов'ід'і і це цих сорок запов'ідей про пок'їїника / повин:а ц'а ж'інка чи чоло'в'ік / прочи'тати вони си'д'ат' 'ц'ілу н'іч по'вин':і прочи'тати ц'у 'запов'ід' // по'том при'ходить 'н'іп уже і відп'і'вайе 'разом із 'н'еўчою по'к'їїника // 'роди'ч'і по'вин':і си'д'іти 'ц'ілу н'іч // йак'шо це по'мер чоло'в'ік / то по'вин:а си'д'іти 'ж'інка / 'д'іти ў'нуки ну з 'родич'іў це 'таке і з су'с'ід'іў це так / хто йак' хоче / а 'б'іл'ше ўс'ого це 'р'ідн'і близ'к'і по'вин':і си'д'іти 'б'іл'а по'к'їїника / с'лухати ц'у к'нижку йак' це вона з'вет'с'а правил'но / о згадала псал'тир 'вилет'іло з голови // і це ц'а ж'інка повин:а чи чоло'в'ік прочи'тати цей псал'тир // і це 'ц'ілу 'н'іч їде за по'к'їїником в'ід'читуван':а //.

А скажіть будь ласка хто і коли кладе покійника в труну як називається ця дія і що роблять з місцем де лежав сам покійник?

Пок'їїника 'б'іл'ше 'с'ого це 'ложат' його 'родич'і їе ко'лис' / шче були баб'ки та'к'і 'йак'і обми'вали / по'к'їїника / то це во'ни йїх обми'вали / а по'том при'ходили 'родич'і / або близ'к'і і ло'жили 'його на 'лаўку / або ў тру'ну // там де 'м'ісце де по'к'їїник ле'жаў / його ў'с'аку п'ростин' од'і'яло пу'душку 'наволочку це ўсе бе'рет'с'а згр'і'байет'с'а мат'рац' зби'рает'с'а і с'пал'уїет'с'а //.

А що стелять на дно труни як називається ця постіль і чим накривають покійника?

На д'но тру'ни с'тел'ат' те / шо ми 'його сти'лили на зем'л'у / шо оми'вали це 'така п'ростин' їде і з 'цейу п'ростин'у / ми пд'і'маїемо по'к'їїника і 'ложимо 'його ў тру'ну // а покре'вало йаке накри'вайемо це шчо

'в'ін 'сам со'б'і приготоу'л'ує / нап'риклад ста'р'і ж'ін'ки со'б'і йак во'ни могли во'ни 'замолоду виши'вали со'б'і та'ке покре'вало / ро'били сво'їм чоло'в'ікам / шоб було ўсе го'тове //.

А що кладуть в труну жінці чоловікові неодруженим дитині старому музикантові майстру породіллі?

Нап'риклад / йакишо по'мер с'тол'ар / то 'йому 'ложат' шос' та'ке / шо в'ін те'саў // 'можна поло'жити но'жа 'ложат' ў тру'ну // йакишо по'мерло немоу'л'а / 'ложат' йакус' 'іграшку // 'йакишо нап'риклад во'но 'т'іл'ки ро'дилос'а / то 'ложат' 'іграшку йак'шо ўже ди'тинка була с'тарша п'іў 'рочку було йій / нап'риклад 'в'іс'ім 'м'іс'ац'іў / 'ложат' 'іграшку йакойу саме б'іл'ше граўс'а його полу'чайет'с'а л'убиму 'іграшку так // йакишо поро'д'іл':а по'мерла і ди'т'атко йійі по'мерло / то ло'жат' йійі 'разом з йійі ди'тинкойу 'разом хо'рон'ат' д'вох 'разом 'ложат' / ну да так 'бабц'а ме'н'і гово'рила і ко'л'ис' ше при ме'н'і було / шо по'мерла 'ж'інка / ро'дила ди'тинку і 'сама по'мерла п'ри 'родах / і йіх хоро'нили 'разом в од'ному гро'бу // ни то шо хоро'нили ди'тинку о'д'ел'но в'ід 'мами / а йіх хоро'нили 'разом ло'жили ди'тинку 'мам'і п'р'амо 'коло нейі / 'коло п'равойі сторо'ни //.

А що кладуть в руки мертвому і чи мертвому в труну або на лоб на груди який небудь папіреці і де його беруть?

Пап'ірец' / цеї ло'жат' це / коли в'ідс'п'івує 'п'ін при'ходить' / то в'ін ложит' та'киї па'п'ірец' і там на'писано: « Упо'кої 'душу ра'ба 'божого» і цеї пап'ірец' / йому скла'даєт'с'а на лоб / а йак ша ўже ў 'руки 'ложат' х'рестика с'таўл'ат' / або і'конку 'Божойі 'Мами або Ісуса Хрис'та / або п'росто 'ложат' х'рестика / йак'шо 'немає / то 'робл'ат' с'в'ічечок та'киї х'рестик і с'пайут' ц'у с'в'ічечку до 'купи / і по'к'іўнику 'ложат' ў 'руки //.

А що робить родина при виносі труни і чому і як називається ця дія виносити померлого з хати як виносять труну з хати?

Ну це нази'вають'с'а / прош'чан':а з по'к'іўником / по 'перше 'йак ви'носити тру'ну / то йійі бе'рут' чо'тири чоло'в'іки / чи п'йат' спо'чатку бе'рут' пере'нос'ат' / но'гами ўне'ред до 'виходу до д'верей / шо 'в'ін ішоў

ногами ўперед і по'вин':і йак ўже ви'несли по'к'їніка із 'хати / йак'шо була в'ідк'рита 'форточка закри'вайет'с'а 'форточка закри'вайут'с'а д'вер'і на за'мок це д'л'а 'того / шоб 'б'ільш 'н'ікого з 'хати ми не ви'носили по'к'їнік'іў по'том стави'т'с'а на под'в'ір'їі с'тавит'с'а шче д'в'і д'ва с'т'іл'ц'і 'лаўка і на 'н'ого с'таўл'ат' ше й по'к'їніка // ўс'і ше прош'чайут'с'а на д'вор'і з н'им по'т'ім ви'нос'ат' по'к'їніка во'рота по'вин':і 'бути в'ідк'рит'і // і ко'лис' / ше 'помн'у ў даў'нину ну йак гово'рила 'моја 'мама / то б'ралис'а спец'і'ал'но так'і були но'с'ілкі дере'в'їан'і ц'і но'с'ілкі зас'тел'алис'а р'ад'ном і на 'н'ого с'тавили по'к'їніка і чоло'в'іки за ц'і 'ручки / 'несли до кладо'вишча / а йак ше 'нема 'цих но'с'ілок не 'було і ни 'було 'кому 'нести бу'вало ж так / шчо л'удина са'ма і 'н'ікого ў 'н'ого ни'мае о 'везли п'росто на 'кон'ах / но заўж'ди с'тавили по'к'їніка до ко'н'аки нап'риклад / йак на 'воз'і ногами // а ко'лис' ше 'мама роз'казувала / шо йак були 'в'ід'ми / або з'нахар'і / то йїх повер'тали наў'борот то'му / шо це шчи'тайет'с'а з'р'їх ро'бити л'уд'ам ўс'ак'і 'пакост'і ўс'ак'і та'к'і ц'і нега'разди шоб 'були ў с'і'м'ї / то йїх нап'риклад с'тавили голо'войу не но'гами ўперед во'ни йшли на кладо'вишче а голо'войу //.

А чи імітується весілля на похованні померлої дівчини чи хлопця опишіть детально, будь ласка?

Коли поми'рає 'д'іўчина йїї на'р'ажайут' / ў 'б'іле п'лат':а і ў 'вел'он і 'ложат' / ше к'в'ітку ви'с'іл'ну ч'іп'л'айут' / до п'лат':а з ст'р'ікоу ко'лис' так ка'зали ти'пер над'і'вайут' йїї на 'палец' / на п'раву 'руку над'і'вайут' обру'чал'ний кал'цо / і шче од'не обру'чал'не кал'цо менше'н'ке ложат' йїї ў тру'ну / шоб во'на мог'ла зна'йти со'б'і там 'судженого // йак 'д'іўчину хо'рон'ат' / то бе'рет'с'а 'шеї коро'ваї // і ко'ли йїї не'сут' на кладо'вишче / то цеї коро'ваї розр'і'зайут' / або розло'муйут' і дайут' по кусках л'уд'ам йак'і були на кладо'вишч'і // йакшо поми'рає молодий хлопец' йому / так само над'і'вайет'с'а 'чорний кос'т'ум 'ложит'с'а 'йому ч'іп'л'ает'с'а к'в'ітка і так 'само да'йут' / 'йому обру'чал'н'і 'кол'ца над'і'вайут' / од'не на 'руку 'йому / а од'не 'ложат' у кар'ман і х'лопцев'і обов'яз'ково по'вин':о бути

г'іл'це це г'іл'це во'ни зби'раєт'с'а з ст'р'ічок цукерки / на 'н'ого ч'ін'л'айут 'йаблука у'се шчо 'є і / це обо'в'язково це г'іл'це / 'йак у'же по'к'їїника похоро'нили г'іл'це / у'стау'л'аєт'с'а на мо'гил'і //.

А скажіть будь ласка чи можна спати коли проходить поховальна процесія?

Ко'лис' ше мо'йа 'бабц'а / гово'рила 'йак'шо 'є ма'лен'ка ди'тина іде процес'їя і ди'тинка с'пит' 'є 'д'іти ж 'разн'і 'йак'і нап'риклад 'дуже веред'лив'і п'лачут' / 'без к'ін'ц'а /то 'їх буд'ити ж не 'хоче 'кожна 'мама / то 'вона 'їм 'ложит' 'йак ди'тинка с'пит' 'п'ід го'лоу'ку 'ложит' 'н'їж / або 'ножниц'і 'щос' метал'ічне т'реба ло'жити / шоб ди'тина не в'ідчу'вала / бо ма'лен'к'і / 'д'ітки во'ни ж 'дуже чут'лив'і та'к'і ну во'ни та'к'і 'дуже чу'їют' 'йак іде по'к'їїник во'ни по'том 'можут' не с'пати 'доу'го / по тиж'н'ах в'і не'д'іл'і і обо'в'язково / 'йак іде по'к'їїник іде похор'она процес'їя / ше гово'рили ни мож'на див'итис' у в'ік'но кра'шче / або 'зоу'с'ім не ди'витис'а або п'росто ви'йти з 'хати і с'тати за за'бором / ни 'можна ди'витис'а у'себе на под'в'ір'її т'реба 'вийти за ого'рожу //.

А чи бере участь у похованні священик і які він виконує дії на похороні?

Ну св'а'ченик бе'ре 'участ' 'в'ін іде з по'к'їїника спо'чатку / 'в'ін його в'ідп'і'вайє у'дома з ж'ін'ками ц'а 'ж'інка / шчо чи'тайє за по'к'їїником 'йак ми / ото гово'рили шчо 'вона 'ц'ілу 'н'їч чи'тайє псал'тир так те'пер при'ходить св'аш'ченик / і во'ни в'ідп'і'вайут' його і це в'ідп'і'ван':а іде 45 хви'лин // це шчитайєт'с'а похор'она ц'а та'ка пана'х'іда // шче 'йакцо 'хочут' нап'риклад ми 'дес' по'к'їїника / не'сем і б'лиз'ко 'церква 'можемо за'нести по'к'їїника у' церкву і / 'церкв'і 'тоже 'його св'аш'ченик в'ідп'і'вайє і ц'і / шо у'с'і і'дут' на похорон заход'ат' у' церкву пот'ім винос'ат' по'к'їїника з церкви і у'же вид'т' / 'його чи не'сут' чи ве'зут' на кладо'вишче //.

А де у вашій місцевості розм'іщене кладовище і 'йак ви називаєте його і чи можна заходити на кладовище через ворота можливо з іншого боку можна заходити чи потріб'но тільки через ворота?

Через ворота і кладовище повинно бути огорожене тому / щоб душ'ї мертв'ї не виходили із-за 'н'ого // а коліс' 'бабу'а моя / ше говорила мам'ї мойї / шо їа не пом'н'у 'ц'ого прос'то 'мама розпов'їдала шо пови'но:о 'бути на кладовищ'ї ну на клад'бищ'ї / так йак ми говоримо повин':ї 'бути ворота ц'ї ворота повин':ї бути / в'ідкрит'ї і кладовище повин:о бути обгороджене забором // а їа питала чо'го забором // а 'мама мо'їа говорила 'дл'а 'того 'шоб душ'ї пок'їйник'ї / не виходили із-за це їїх полу'чайет'с'а 'царство во'ни там гос'подар'ї //

А хто і коли копає могильну яму і які повір'я, можливо, ви знаєте з приготуванням ями?

Знайу 'їама ко'пает'с'а мо'гил'ники / це чолов'їки во'ни це спец'їал'но три чо'тири чолов'їки / їе 'ї кожному сел'ї / йак'ї копа'їут' 'їаму і во'ни їаму начи'наїут' ко'пати з 'вечора но во'ни до к'їн'ц'а / 'їаму во'ни ни ви'коп'їут' а повин':ї доко'пати на с'л'їдуйучий 'ден' // 'їама ни повин:а 'бути викопана в о'дин 'ден' це по'гана прик'мета з'начит' з 'цейї ро'дини / шче хтос' помре треба / ше 'їаму доко'пати на с'л'їдуйучий 'ден' //

А як з ними розраховувались гроші можливо якісь платили?

Коліс' на гроб на це 'в'їко йак їа говорила ло'жили їа'кийс' руш'ник / чи їа'кус 'хустку / і ту'ди ло'жили хл'їбину / а 'ї хл'їбін'ї ро'били та'ку ма'лен'ку 'дирочку і сипали т'рошки 'сол'ї / і ж'їнки йак'ї несли 'в'їко / або 'їаке 'везли на 'в'їков'ї / коли їо'го при'возили на клад'бище в'їд:авали' цим копа'чам 'їами в'їд:авали цей руш'ник чи 'хустку із цим хл'їбом //

А чи кладуть до опускання труни в яму стрічки хустки гроші або якісь можливо ще речі?

Ну їа з'найу / шо ки'даїут' гр'ош'ї ки'даїут' мо'нети та'к'ї ма'лен'к'ї / шоб во'ни там 'мали і ш'ч'їпочку зем'л'ї //

А як опускають труну дітей дорослих і неодружених?

Опус'каїут' 'їс'їх на та'ких руш'никах полот'н'ан'ї / коліс' були та'к'ї руш'ники здо'ров'ї і це на цих руш'никах опус'каїут' / це ц'ї шо л'уди ви'коп'їут' 'їаму 'ї них так'ї їе спец'їал'н'ї / руш'ники або 'паси но к'рашче

коли на рушні'ках // 'йакшо 'хочте на рушні'ках 'кожна жи'ва л'у'дина / 'йака со'б'і го'товила похо'роне та'ка 'посаг цей так ка'зала моя мама / то вони шеї куп'л'али со'б'і руш'ники та'к'і полот'н'ан'і / по п'йат' / по 'дес'ат' 'метр'іу / шоб 'можна йіх було опус'тити у' зем'л'у // і ц'і рушні'ки йак'шо йа йіх куп'ила нап'риклад це мо'йі руш'ники йіх з'разу ц'і гробар'і / шо ви'копували йаму во'ни кидайут' ц'і рушні'ки в 'йаму / а 'йакшо не'має 'цих рушні'к'іу то спец'і'ал'но та'к'і 'паса // 'цих л'у'деї / шо ви'копуйут' йаму во'ни на цих 'пасах опус'кайут' домо'вину у' зем'л'у //.

Чи існує звичай класти в яму жменю землі з якими словами це роблять і для чого?

Коли по'к'їника при'воз'ат' на кладо'вишче / х'тос' із р'ідн'і го'ворит' «Л'удон'ки / йак'шо 'в'ін 'вас / об'і'диу' прос'т'ит' йо'го» / а л'уди го'ворат' «Хай Бог прос'тит'» так т'реба гово'рити т'ри 'рази // п'ісл'а 'того йак 'ўже по'к'їника при'везли при'несли / до 'йами 'кожен х'то 'буу' на кладо'вишч'і бере ш'ч'іпочку зем'л'і і ки'дає у ни у' гроб / а в 'йаму це ми в'і'даєм:о 'йому ос'тан:йу 'чест' / йак це ска'зати ни 'чест / а ос'тан':у по'вагу про / те шчо ми йо'го прове'ли в оста'н':у 'пунт' шчо йо'му 'ўже т'реба 'бути у зем'л'і 'кожен із нас ки'дає йо'му час'тичку час'точку / с'вейі по'ваги / шо ми йо'го прове'ли у'же у' по заг'робне жит':а / шо 'в'ін у'же 'буде на небе'сах //.

Де раніше ховали нехрещених дітей або самогубць і п'яниць вішал'ників?

'В'ішал'ник'іу хоро'нили ко'лис' / ну йак'шо не'має кладо'вишче не обго'рожане нап'риклад за'бором / а ко'лис' ко'пали ро'ви / шоб ду'ша по'к'їника не могла 'вийти і оце ко'пали йіх за цим 'ровом то'му / шо йім хрес'та ж не пос'таavimo св'аш'ченик йіх / не 'буде в'ідп'івати п'равил'но то'му / шо во'но не хреш'чене л'у'дина зро'била в'ішал'ник це зро'биу' само'губство / 'церква та'кого не призна'є і ди'тина йак'шо не х'решчена во'но ж 'тоже / не шчи'тайет'с'а анге'лочок хоро'нили йо'го за цим ро'вом //.

Скажіть будь ласка чи буває частування на могилі після поховання і як частують як називаються такі поминки на могилі і що зазвичай кладуть на могилу?

Ну ў нас то 'зараз не'ма та'ких часту'ван' на мо'гил'і / шоб були похоро'нили на мо'гил'і 'можут' поло'жити п'р'ан'іка / два цукерки ўсе / а ўже коли при'ходиў до'дому / то то'д'і поми'нал'ний о'б'ід // йа гово'рила 'перед цим / шо 'кожен хто їде на 'похорон не'се / шо ў 'кого йе от з цих про'дукт'іў / ше до'маши'е і з цих / шо попри'носили 'родич'і су'сіді роб'л'ат' поми'нал'ний о'б'ід // обов'яз'ково при поми'нал'ному о'б'ід'і / йак ми при'шли з клado'вишча т'реба по'мити 'руки / це та'кий за'кон заўж'ди сто'їт' в'ід'ро з во'дойу кру'жечка 'чист'і рушни'ки / і 'кожен со'б'і мийе руки // даже йакишо ми 'несли по'к'їйника на тих 'йак йа 'казала нос'їлках / в нас та'к'і йе ц'і но'с'їлки / вимивайут'с'а 'чистойу во'дойу і вису'шуйут'с'а // йак'шо вез'ли по'к'їйника на воз'і / то 'в'із 'тоже проте'раєт'с'а ну ко'н'аку ж не будемо / а 'воза то про'терли по'мили те'пер обо'в'язково по'вина 'бути по'к'їйника / поми'нал'на / це йо'го йїжа / це 'коливо 'коливо го'туйут' або із ку'т'і / це пше'ниц'а по'д'ерта во'на в'ід'вар'уєт'с'а по'том ро'бит'с'а з 'медом / або з род'зинками і зам'і'шуйет'с'а і с'тавит'с'а на та'р'їлочкі і ц'і шо при'шли на поми'нал'ний о'б'ід // 'кожен по'винен т'ри 'рази лож'койу йїї скошту'вати це шчи'тайет'с'а / шо по'к'їйник з 'нами йїв // на 'в'ікно або на по'кут'і с'тавили т'рошечкі ви'на с'кибочку х'л'їба ту'ди 'сол'і і 'коливо / це було часту'ван':а померл'їй душ'і //

А скажіть будь ласка скільки повинно бути страв парна кількість чи непарна?

Обо'в'язково по'вин:а 'бути 'парна 'к'їл'к'їст' ст'раў // з'начит' / шо таке тради'ц'їйне по'вин:о 'бути / це 'коливо йа ска'зала холо'дец' ва'рили ка'пусту ту'шили / голуб'ц'і / 'боршч пам'пушки / 'каша гре'чана з под'л'івкойу ну / ше о'б'їди мо'гли 'бути п'їс'н'і і неп'їс'н'і // йакишо по'мерлий по'мер у 'п'їст / то то'д'і ўсе готу'валос'а на о'л'її 'мйаса ни було була 'риба / і ўсе ту'шило'с'а там така голуб'ц'і з пше'ном і за'жар'увалис'а

о'л'і'йейу / бу'ю холо'дец' ва'рили із 'риби / ка'пусту ту'шили із гри'бами ота'к'і
бу'ли // обов'яз'ково ва'рили го'рох ну 'ю 'кожн'ї' м'їс'цевост'ї своїй
р'їзно'видност'ї // от нап'риклад в нам в 'Махн'ї'ц'ї / ва'р'ат' го'рох / а 'я
бу'ла на Зали'ваничин'ї на похо'рон'ї / то там го'рох 'вар'ат' нази'вають'с'а
пер'ша ст'рава / а на н'ого накла'даєт'с'а з'речка це ме'н'ї 'було 'дуже 'якос'
так ни з'вично вилу'пила 'оч'ї / і ди'вилас'а думала / шо во'ни пода'ють' те'пер
'пот'їм шче по'к'ї'їнику ми по'бимо / це поми'нал'нїї ми при'шли п'їсл'а
'похорону 'пот'їм 'робит'с'а див'їа'тини сороко'вини і 'р'їк //.

А скажіть ще будь ласка хто залишається вдома під час поховання і
коли перший раз перуть після поховання?

Ну 'п'їсл'а похо'ван':а / зали'шайут'с'а ваг'їтн'ї ж'їнки вони не 'їдут
на кладо'вишче і ма'лен'к'ї 'д'їтки / а 'першїй раз т'реба прати приби'рирати
'ю 'хат'ї 'п'їсл'а де'в'їати д'н'ї'ю в'їд'бути де'в'їатини / то'д'ї 'уже
зам'їтайет'с'а / прибе'раєт'с'а / ми'їет'с'а / бо ко'лис' ка'зала мо'їа 'мама
'шо до де'в'їати д'н'ї'ю не 'можна 'мити прибе'рати / бо ми вим'ї'тайемо
вим'їваймо 'душу по'к'ї'їника з 'хати о // ше за'була шо ди'тин'ї / шо не
'можна 'нести ма'лен'ке немоу'л'а на кладо'вишче то'му / шо 'ю них 'можє
'уселити'с'а 'ю них 'дуже 'н'їжна 'душа і 'ю них 'можє 'уселити'с'а 'душа
по'к'ї'їника і по'том ц'ї 'д'їтки робл'ат'с'а / так'ї агре'сивн'ї во'ни 'вес' час
п'лачут' / кри'чат' і так 'само ва'г'їтн'її не 'можна 'ж'їнц'ї 'їти на
кладо'вишче / бо 'ю н'у 'тоже 'можє 'уселити'с'а 'душа по'к'ї'їника //.

Скажіть, будь ласка, який порядок поминального обїду з якими
словами пригощають і чи просить пробачення рїдня у гостей від іменї
покі'їного під час поминального обїду?

Ну 'п'їд 'час поми'нал'ного о'б'їду / 'їак 'я ка'зала 'родич'ї п'рос'ат' /
'їакш'чо по'к'ї'їник ко'гос' обра'зи 'ю то п'рос'ат' у 'них 'вибачен':а і 'три 'рази
ска'зати / шо про'бачте 'ю'му про'бачте 'ю'му про'бачте 'ю'му / а л'уди
по'вин'ї казати ха'ї 'бог 'ю'му про'стит' / ха'ї 'бог 'ю'му п'ростит' / ха'ї 'бог
'ю'му про'стит' 'перед 'тим 'їак 'с'їсти за с'т'їл // т'реба прочи'тати 'отче
'наш

'Отче 'наш шчо 'їєси на небе'сах
 'Хаї осв'а'тит'с'а 'їмїа тво'їє
 'Хаї п'риїде 'царство тво'їє
 'Йак на 'неб'ї так і на зем'л'ї
 х'л'їб 'наш на'сушний прос'ти 'нам бор'ги наш'ї
 'їак ми прош'чайемо боржнї'к'їу 'наших
 і не ве'ди 'нас у спо'куси
 поз'баў 'нас в'їд лукавого

перехрис'титис'а і с'їдати за поми'нал'ний с'т'їл // 'перед 'тим 'їак
 'с'їли за поми'нал'ний с'т'їл т'реба три рази покушту'вати / 'коливо 'коливо
 го'туєт'с'а / 'їак 'їа гово'рила / або з ку'т'ї / або з 'рису те'пер с'тавит'с'а
 шче стопка в 'їаку нали'ваєт'с'а к'расне ви'но / с'тавит'с'а ку'сочок х'л'їба і
 та'р'їлка на ц'у та'р'їлку ми скла'даємо / ў'се по чу'чут' шчо / 'їє на стол'ї
 це ї 'буў поми'нал'ний об'їд пок'їїника і с'таavimo на в'їкно / а'бо на стол'ї
 ц'ому де чи'тали к'нижку / запо'в'їт пок'їїнику си'д'їла 'ж'їнка // 'їак'шо
 ли'шайут'с'а ст'рави 'н'їсл'а поми'нал'ного об'їду / н'їколи не 'можна
 да'вати 'курам вики'дати / ш'чоб 'з'їли / а к'рашче ки'дати со'бац'ї 'кажут'
 со'бака ви'гаўкує / це ў'се і 'дає 'їак ото 'дан' пок'їїнику / шо 'в'їн так 'само
 це 'ў'се скошту'ваў на д'ругий 'ден' 'н'їсл'а то'го 'їак 'ми переночували у'же
 'дома ми йдемо / несемо на кладо'вишче сн'їданок / шо ми з со'бойу бе'рем
 бе'ремо ў'с'ого по трошки / шо було на стол'ї і не'сем на кладо'вишче бе'ремо
 бутилку чи 'келишок к'расного ви'на с'топоку нали'ваймо 'ц'ого ви'на і
 с'таavimo / де голо'ва пок'їїного і ў'с'ого по т'рошки ложимо на 'гр'їб / це
 сч'їтайемо / шо ми йо'му при'несли сн'їданок 'пот'їм і'дем до'дому і шче
 'раз помо'лилис'а і ж'дем де'вят' д'н'їу / шоб про'вести обр'ад
 дев'я'тини //.

А чи існує звичай протягом сорока днів годувати могилу?

'н'ї 'їа з'найу ш'че пок'їїник / 'їак от 'їа ў'спомнила зга'дала / шо
 пот'р'їбно і де 'їє зеркала ў 'хат'ї нам 'їїх т'реба поза'в'їшувати 'б'їлоу /
 та'койу полот'нинкойу то'му / шо 'їакшо дзер'кала не за'в'їшен'ї / то ду'ша

по'к'їїника ўсе'л'айет'с'а ў ц'і зерка'ла і 'пот'ім при'носит' ў'с'ак'і / 'може при'нести неш'част'а //.

А як нзивається поминки сорокового дня і де їх влаштовують?

Сороко'вини / це йїх 'можна в'їдп'ївати ў 'церкв'ї соро'коуст / так кажи'т'с'а / це ї'деш в 'церкву за'кажеш соро'коуст і / це сорок дн'їў коли прави'т'с'а ў церкв'ї / в'їдп'ївайут' 'нашого по'к'їїника / або 'сорок дн'їў в 'церкв'ї ми в'їдп'їли / то'д'ї при'ходит' 'ж'їночка 'їака там / 'тоже чи'тайе запо'в'їт і пїат' / 'ш'їст' ба'бок 'їак'ї сп'ївайут' / 'їак'ї 'мол'атс'а і так 'само зби'рати 'родич'їў сус'їд'їў / го'товити ўс'ї ц'ї ст'рави 'їак'ї ми і в'їд'бути сороко'вини // 'н'їсл'а сороко'вин ўже 'кажут' / шо ду'ша по'к'їїника повер'тайет'с'а на небо //.

А як проводжають померлого після поминок сорокового дня ?

ў 'мене ко'лис' 'було / та'ке ў мойїй п'рактиц'ї / ну це роз'казувала мо'їа ба'бус'а / шо ми п'їшли 'н'їсл'а соро'кового дн'а / бу'ли по'минки і п'їшли на кладо'вище і приї'шоў до 'нас со'бака / на кладо'вище цей со'бака це по'лучїет'с'а / шо 'бабц'а ка'зала / шо це ду'ша по'мерлого ў н'ого вси'лилас' і 'в'їн приї'шоў / до 'нас ми йо'го поча'стували тим / шо ми 'несли в'їн зїїў і с'к'їл'ки ми бу'ли на кладо'вищ'ї с'т'їлки в'їн буў шче / а шче їа 'помн'у по'мер / 'тоже 'наша 'р'їдна л'у'дина і ми в'їдбу'вали 'сорок дн'їў і приле'т'їла ве'лика / п'ташка 'с'їла во'на на в'їк'но і на'чала с'тукати / а 'мама мо'їа 'каже / шо це приле'т'їла ду'ша 'їака ўже в'їдл'їтайе 'в'їд нас прош'чайет'с'а з 'нами ўс'їма і в'їдл'їтайе на 'небо //.

Як і де справляють річні поминки як проходить обід на річних поминках і у чому виявляється траур сім'ї?

Ну р'їчн'ї по'минки / 'можна в'їдп'равл'ати ў церкв'ї 'можна / так 'само і 'церкв'ї в'їдп'равила приї'шла 'ж'їнка почи'тала запо'в'їт / помо'лилис'а і 'робимо об'їд / так 'само го'туймо ст'рави збе'райемо 'родич'їў / сус'їд'їў 'їак'ї і поми'наймо 'нашого по'к'їїника / обов'їас'ково по'вино 'бути 'коливо / їа ў'же гово'рила //.

Т'раур в с'їм'її це 'ж'їнка 'повина но'сити / 'чорну 'хустку 'д'їти ну це 'ж'їнка 'їаки'чо / по'мер чоло'в'їк / то 'ж'їнка 'носит' 'чорну 'хустку 'д'їти 'нос'ат' / 'чорну 'хустку 'хустка 'носит'с'а / до 'сорока д'н'її в'їд'були сороковини зн'їмаєт'с'а / 'чорна 'хустка шче обов'яз'ково о'дежа по'вина 'бути 'темна до соро'ка д'н'її / 'темна 'їубка 'темна 'кофта пал'то // до соро'ка д'н'її ї 'хат'ї не по'вин'ї н'ї'їак'ї в'їдбу'ватис'а гу'л'анки то'му / шо це т'раур по'мерла бли'з'ка л'у'дина // н'їсл'а соро'ка д'н'її у'же до роко'вин 'можна в'їдм'їчати ў'же 'їа'к'їс' дн'її / на'роджен':а ше 'їак'їс' там с'в'ата 'пасху р'їзд'во ко'ли / но не 'можна сп'ївати не 'можна танц'у'вати то'му / шо 'їак'шо ми до соро'ка д'н'її танц'у'ємо сп'ївайемо / то це ми по'к'їїнику танц'у'ємо по голо'в'ї і 'їому / там ду'же 'важко і ше ка'зала ко'лис' 'бабц'а / шо не 'можна 'оце / до дев'їатин ми поп'лакали за по'к'їїником / а до соро'ка д'н'її у'же п'лакати не 'можна тому / шо прис'нит'с'а по'к'їїник 'буде ле'жати у во'д'ї к'рашче 'луче помо'литис'а //.

Чи годиться згадувати в розмовах негативні вчинки чи риси померлого і що бажано говорити?

Ме'н'ї 'кажит'с'а 'їак 'наша 'р'їдн'а л'у'дина по'мерла / то забу'вайут'с'а ў'с'ї 'їо'го нега'тиўн'ї ў'чинки ми ўспоми'найемо т'їл'ки те / шо 'в'їн / ро'биў нам шос' 'добре ўспоми'наєт'с'а 'їа'к'їс' 'добр'ї ў'чинки 'добр'ї 'їо'го сло'ва 'їо'го л'у'боў до нас про по'к'їїника гово'рити по'гано не 'можна / 'їак'шо бу'ли ў'н'ого 'їа'к'їс' по'ган'ї ў'чинки / шо нам от нас 'мабут' во'но ду'же 'їак'шо / во'но нас розт'ройїло / то к'равче це 'помнити со'б'ї са'мому 'їншим не гово'рити хаї 'їо'го помн'ат' та'киї в'їн буў 'добрий та'киї в'їн буў / ну 'їак'шо це 'буў чоло'в'їк / 'добрий 'бат'ко дл'а д'їтеї про по'к'їїник'її / 'їак ка'зала мо'їа бабус'а по'ганого не го'вор'ат' //.

Записано в с. Махнівка
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Петришиної Тамири Василівни, 1947 р. н.,
освіта – 7кл. (серпень 2019р.).

Весільний обряд

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, як у вашій місцевій говірці називають обряд що має форму пропозиції чи прохання з боку молодого хлопця зверненого до батьків молодої дівчини видати її за нього заміж, хто в ньому бере участь і як називаються учасники сватання з боку хлопця?

Ну от 'ходить' х'лопець до д'іўчини / 'ўже 'ййї спо'добаў / і 'каже до нейі ти з'годна / шоб йа заси'лаў до 'тебе сва'т'іў во'на зви'чайно по'годила'с'а / х'лопець при'ходить до'дому і 'каже бат'кам / 'тато / 'мама йа 'буду с'вататис'а ну /а бат'ки ўже ш і сог'ласн'і з 'цим з 'цейу ди'тинойу 'кажут' до 'н'ого ну / шо ж т'реба нам при'думати ко'го ж це нам за сва'т'іў у'з'ати // за сва'т'іў ка'н'ешно бе'рут'с'а са'м'і р'ід'н'іш'і 'л'уди // 'бат'ко на с'ватан':а їде 'бат'ко / 'мама там його д'руг / це с'таршиї мар'шалок назива'єт'с'а / а там уже бат'ки вибе'райут' йа'к'і близ'к'і 'родич'і / за сва'т'іў ше бе'рут' с'к'іл'ки там / д'в'і 'пари по'парно / 'шоб була 'пара / 'шоб іш'ли на с'ватан':а обо'в'язково була 'пара // ну йа'к'шо 'мати 'ўже п'ідбе'рає сва'т'іў / во'на ка'н'ешно во'на 'дивит'с'а / 'шоб 'л'уди ц'і шо ї'дут' за сва'т'іў ни 'були жо'нат'і 'два 'рази / 'шоб 'гарно 'с'ім'ями 'жили ну / 'шоб 'були 'шоб 'були хо'рош'і / 'шоб в 'них в с'і'м'ї ўсе 'було хо'ро'шо о ти'п'іро во'ни 'маїут' іти за 'сва'т'іў //.

Скажіть, будь ласка, як відбувається сватання, що несуть з собою свати з якими словами запрошують, звертаються свати до батьків дівчини, що відповідають батьки дівчини. І яка участь дівчини у сватанні? Чи оглядають батьки дівчину її придане та господарство подайте будь ласка детальний опис.

Ну от уже і'дут' бат'ки ў'же с'вататис'а ў'з'али з со'бойу / шо 'там ў'з'али во'ни з со'бойу 'ц'іх ў'с'іх л'у'деі / сва'т'іў / ж'ін'і'ха ка'н'ешно / і с'таршого мар'шалка при'ход'ат' і с'тукайут' у д'вери / 'дуже ў'се ж 'гарно 'убрано ў 'хат'і по'вино 'бути ў н'і'в'ести ў'се і за'ход'ат' ни'тайут' дес' тут в вас іе в нас іе орел а ми шукачем орличку тут у вас іе ў 'ц'і'х хат'і орличка а вони 'кажут' ну ка'н'ешно / іе за'ход'те / 'буд' 'ласка / за'ход'ат' ну бат'ки ка'н'ешно ви'вод'ат' 'ц'у 'д'і'ўчину / 'ц'і бат'ки жин'і'ха обди'вилис'а / ў'с'о сог'ласн'і ну бат'ки ж ка'н'ешно согла'силис'а / а 'ц'і ж при'шли з х'л'і'бом 'дуже 'гарним з рушни'ком / з х'л'і'бом ну поди'вилис' і 'кажут' бат'ки 'кажут' н'і'в'ести // н'е бат'ки ж'ін'і'ха 'кажут' / шо у 'вас 'же ш іе п'ридане ў вас іе 'ц'і н'і'в'ест'і ну ў'же не'в'і'стц'і 'йіхн'і'й 'будушч'і'й во'ни 'кажут' / ка'н'ешно іе во'ни по'казу'ют' // ко'лис' та'к'і ск'рин'і 'були // ў 'т'іх ск'рин'ах 'були по'душки / рушни'ки / виши'вала са'ма н'і'в'еста ў'се було ск'лад'ане п'ростин'і ў'се ў'се ве'лика ск'рин'а / це ў'се було // і'ї' ну бат'ки поди'вилис'а ў'с'о ну хара'шо і'дут' 'дал'ше // ве'дут' у х'л'і'ў по'казу'ют' в х'л'і'в'і ў 'них іа'ке іе ха'з'айство / ко'рову 'вам да'мо поро'с'ат' 'вам да'мо / шо 'вам ш'е / шо 'нам 'ше 'наш'і' н'і'в'ест'і 'дати ў'се в'і'да'ем / шо ў 'нас іе в'іда'йут' //.

А кажіть, будь ласка, яким способом батьки дівчини та вона сама висловлюють згоду на заміжжя подайте, будь ласка, якщо можна детальний опис.

Ну 'мати за'питу'є 'д'і'ўчину / 'йак ў'же во'ни поди'вилис'а на 'ці ў'с'і ну / 'йак п'ридане на це ў'се 'мати за'питу'є 'д'і'ўчини ти з'годна / ти з'годна 'їти за 'н'ого 'зам'іж // во'на ска'зала 'да // во'на 'в'йа'же 'хустку жин'і'хов'і на 'руку за'в'язу'є 'хустку // сва'там по'в'язу'є рушни'ки с'вахам хуст'ки ну і 'отак / це с'ватан':а про'ходить' //.

Скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називається обряд вступу у шлюб молодих людей для створення сім'ї як називається поняття «вийти заміж»?

Це ўже н'ісл'а с'ватан':а називають с'а / в'іс'іл:а ну да в'іс'іл'а в'іс'іл'а гул'айут' о'дин ден' у нас в Махн'івці // в'іс'іл'а гул'али о'дин ден' / зранку приходили / ж'ін'іх до н'ів'ести / забе'раіе н'ів'есту їдут' розписуіут' с'а там в клуб чи с'іл'со'вет ідут' розписуіут' с'а // гул'айут' у н'ів'ести на веч'ір ж'ін'іх забе'раіе н'ів'есту // і їдут' до ж'ін'іха гул'ати в'іс'іл'а і гулаіут' / о'дин ден' в'іс'іл'а / а на д'ругіі ден' в'іже то'б'і х'то іак хоче так гул'аіе і де хоче //.

А скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називають наречених молодих людей, які вступають у шлюб ?

моло'д'ата //.

Як і коли здійснюють запрошення на весілля, хто це робить як це відбувається, з якими словами запрошують описати детально обряд?

ў суботу н'ів'еста / з друз'ками / з коро'вайниц'ами ходит' п'росит' на в'іс'іл'а / н'ів'еста ўд'агнена дуже в укра'їнс'к'і форму в'іночки / л'енти бинди ц'і та'к'і в'іс'ат' гарн'і ўс'ак'і там / та'к'і ўс'ак'і ўс'ак'і р'ізн'і кол'орів'і // ну і п'рос'ат' во'на / а коро'вайниц'і ход'ат' во'на ходит' з кала'чом за'ходить у хату п'росит' на в'іс'іл':а н'ів'еста кла'де кла'де ка'лач // заду їдут' коро'вайниц'і нейі і п'рос'ат' на коро'ваї і сп'івайут' н'існ'у :! ми на коро'ваї просили коробочку йайец' носили передибали мене хлопц'і тай 'побили йайц'а ў коробц'і отак попро'сили // 'йім да'йут' 'йайц'а му'ку ўсе во'ни п'р'ос'ат' на коро'ваї ў 'кого 'шо йе 'мука / 'йайц'а / 'мед / 'сахар ўс'о да'йут' // коро'вайниц'і збе'раіут' / при'ход'ат' ўже з'в'ідти і ўже м'іс'ат' коро'ваї на в'іс'іл'а / коро'вайниц'і м'іс'ат' коро'ваї //.

А скажіть, будь ласка, з якими словами запрошують ?
'Ой зап'рошуйут' та'ко / н'ів'еста при'ходить до хати / кла'де ка'лачик на с'т'іл і ка'же / про'сили тато / про'сила мама і йа 'вас п'рошу / на 'с'іл' на х'л'іб і на в'іс'іл'а до нас //.

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, як називалася передшлюбна церемонія в будинку нареченої за один або кілька днів перед власне весіллям, описати детально склад учасників обряду як і коли відбувався цей обряд ?

об'р'ад в'ідбу'вавс'а ў су'боту / це 'буў нази'ваўс'а 'д'іў 'веч'ір // у су'боту 'д'іў 'веч'ір до 'нейі при'ходили / 'ўс'і под'ружки з йа'кими во'на дру'жила / це во'ни шчи'таї 'буў 'йіх 'веч'ір во'ни гул'али / букетики ро'били / 'шоб моло'дим і моло'дому ч'іп'л'ати букетики / 'ўс'ім 'гост'ам ро'били букетики прич'іп'л'ували / х'то на в'іс'іл'і гул'айе ўс'ім букетики ч'іп'л'али / ну в'іночки пле'ли / 'хату ўби'рали 'гарно де 'майут' си'д'іти // ж'і'н'іх 'цеї з моло'дойу ну та'ке во'ни со'б'і гул'али 'ц'ілії 'веч'ір / во'ни гул'али / а ў 'цеї 'час де во'ни 'там гул'али при'ходиў жи'н'іх до бат'к'іў / про'сити 'тоже 'йіх на в'іс'іл'а / да но во'ни по'вин'і бу'ли / не зуст'р'ічатис' з моло'дойу т'і 'дес' 'там гул'али со'б'і / в йа'комус' 'там / в йа'к'іс' к'ім'нат'і / а жи'н'іх попро'сиў бат'к'іў на в'іс'іл': 'а / бо 'так т'ре бу'ло //

Скажіть, будь ласка, який і як називався весільний коровай, який вигляд мав весільний коровай і змалюйте, будь ласка, його схематично можливо якісь вироби були на весільному короваї. І де поміщали коровай і де він перебував протягом вінчання, і всього весілля?

пек'ли коро'ваї коро'ваїниці' // 'дуже 'гарно ўкра'шали 'цеї коро'ваї / на коро'ваїї заўж'ди 'були д'ва 'голуби / д'ва 'голуби / д'ва кол'ца / д'ва кол'ца / коло'сочки / ба'гато коло'сочк'іў // по'том ше ўкра'шали бар'в'інком і ка'линову і цеї коро'ваї с'тавили ў 'хат'і 'там де моло'душка // 'там де моло'душка йо'го с'тавили / а ў моло'дого 'буў окремо коро'ваї // 'в'ін при'ходиў з коро'ваїом до моло'дойі на в'іс'іл': 'а // ў пере'д'і 'н'іс с'таршиї мар'шалок коро'ваї і г'іл'це було ту'ди постаўл'ано // г'іл'це ўби'рали з 'виши'і 'там і кан'ф'ети і 'ўс'ак'і / кв'іточ'ки і ка'лина ну та'ке ў'се кра'с'іво і так іш'ли до моло'дойі з 'цим коро'ваїом //

А скажіть, будь ласка, хто випікав коровай і які якості повинні були їм бути притаманні і опишіть детально як відбувався обряд випікання короваю ?

Коро'ваї коро'ваї по'вин'і 'були вип'ікати коро'вайниц'і / м'і'сили с'вали та'к'і 'ночви 'були та'к'і дере'в'ан'і со'б'і 'ночви // 'там 'було ў'се ту'ди 'сипали 'так / 'йак му'ка ў'се ў'се і ста'вали по'парно // коро'вайниц'і по'вин'і 'бути ну 'замужем / 'йа'ка коро'вайниц'а по'вина м'і'сити коро'ваї 'йа'ка 'ж'інка 'замужем 'гарно жи'ве з чоло'в'іком // ну пр'і'м'ерна с'і'м'я там ну ха'з'айн 'дуже ве'ликиї / 'шоб моло'дим було 'тоже та'ке жи'т':а ха'роше / ну 'вопиш м'і'сили коро'ваї сп'і'вали / ну ў'же 'йаку за'була 'йаку сп'і'вали / ў'же ста'ра //.

Скажіть, будь ласка який вид хлібних виробів печуть на весілля крім короваю який вони мають вигляд і як вони називаються?

пе'чут' к'роми коро'вайу пе'чут' кала'ч'і // кала'ч'і пе'чут' і ко'с'ічкою і сер'дечком вип'ікали та'к'і невеличк'і // та'к'і і пе'чут' та'к'і / 'йак це го'робчики та'к'і нази'валис'а да та'к'і пташич'ки та'к'і / це нази'валис'а 'ц'і 'йак же ш це во'ни нази'валис' / а шишеч'ки ну це ни шишеч'ки 'були пек'ли та'к'і го'робчики п'ташич'ки та'к'і пек'ли / а 'ц'і пташич'ки по'том розда'вали 'д'іткам на в'і'с'іл'і 'д'іткам розда'вали а з кала'чами хо'дили про'сити з кра'с'івими кала'чами хо'дили про'сити хриш'чених на в'і'с'іл'а з кала'чами / а та'к'і з сер'дечками розда'вали / 'там ну ха'рошим зна'йомим та'ким ну про'сили та'ке ў'с'аке пек'ли //.

Скажіть, будь ласка, як називається весільне деревце, що воно становить собою змалюйте його, якщо можна і куди його поміщали і чим було прекращене весільне деревце?

Дереу'це нази'валос' це в'і'с'іл'не г'іл'це / це з 'вишн'і та'ка гил'ака з 'вишн'і гил'ака / 'дуже 'гарно ўби'ралас'а ў'с'акими 'р'ізними ст'рушками / 'л'ентами / кан'ф'етами ну / 'шо х'то 'маў'те й ч'іп'л'аў ту'ди х'то / шо 'хоче те ч'іп'л'аў 'йа'к'іс' і к'в'ітки і бу'кетики і ў'с'аке 'р'ізне 'так / а по'том це г'іл'це' ўстаў'л'али у коро'ваї ж'ін'і'ха / ўстаў'л'али ў коро'ваї і 'несли до н'і'в'ести //.

Скажіть, будь ласка, чи прикрашали хату нареченого або нареченої і якщо прикрашали то чим?

'Хату прикрашали ўс'акими / по 'перше моло'диї і моло'да си'д'іли на по'кут'і 'п'ід обра'зами / а де во'ни си'д'іли к'ім'ната по'вина 'бути 'гарно ўб'рана / гир'л'андочками з ст'ружок / кв'іт'ками ну йак'шо це 'л'іто / то кв'іт'ками кру'гом кру'гом бу'ли кв'іт'ки коў'рами // ў 'кого 'були коў'ри / то коў'рами за'в'ішували коў'ри / бо кру'гом 'луди си'д'іли 'мебел'і та'койі не 'було / а бу'ли с'т'іни і 'там ви'с'іли коў'ри йак'іс' 'там 'вопшиим ўби'рали чим х'то 'маў //.

Опишіть, будь ласка, детально обряд підготовки нареченої до шлюбу, хто це робив як це відбувалось, з якими словами і піснями це супроводжувалось ?

ни'д'іл'а 'рано при'ходила й'її 'л'іпша 'подружка 'цейі моло'дойі / ну во'на й'її пома'гала п'лат':а вд'аг'нути / 'косу заплес'ти на голо'в'і 'там ўс'ак'і ш 'л'енточки / ше ч'іп'л'али на голо'в'і / ше ч'іп'л'али 'розову 'л'ентучку / 'ну 'там ше во'на шо 'там 'ше й'її / пома'гала ўзу'т':ам / й'її пома'гала / а шо 'там ше сп'івали во'ни ну йа / шо ўже 'помн'у йак'і ў'же п'іс'н'і сп'івали / ў'же 'дон'у не 'помн'у н'і'чо //.

Опишіть, будь ласка, традиційний одяг нареченої та нареченого, подайте, будь ласка, назви усіх деталей одягу, які були ?

тради'ц'ійниї 'од'аг та'киї 'дон'у / по'вин'і 'бути ў моло'духи ка'рал'і на 'шиї / 'гарн'і йак'і 'там ко'лис' во'ни бу'ли 'гарн'і / 'то бу'ли 'гарн'і / ну гир'л'анда фа'та 'була та'ка со'б'і прос'тен'ка / а гир'л'анда та'ка бу'ла в'іночком в'іночком та'киї в'іночок 'буў / з'робл'аний ну ше й'ак'і там ну ў моло'дойі ше ш по'вин'і бу'ли 'туфл'і 'гарн'і 'бути / 'туфл'і // а моло'диї 'буў 'тоже о'д'агнений 'гарно кос'т'ум 'чорниї / кос'т'ум ст'рого наст'рого 'туфл'і / 'чорн'і кос'т'ум / 'чорниї / ру'башка 'б'іла / 'галстук 'шеї 'галстук 'буў 'гарниї 'шоб та'киї / 'буў чор'нен'киї 'галстук ўсе 'було по 'форм'і / 'зара 'так не ўд'а'гайуц'а ц'і моло'д'і / й'ак ко'лис' ко'лис' 'гарно ўд'а'галис'а ну ота'ке йа з'найу шо ше //.

А скажіть, будь ласка, чи приїжджає наречений за нареченою перед вінчанням, хто його супроводжує чи відомі у місцевій культурній традиції

звичай викупу молодої, коли він відбувається, хто продає наречену, а хто купує і як він відбувається, і як називається цей обряд?

От приходить' уже молодий до молодої ну х'то там гул'ає на в'іс'іл'і заберає молодих і приходить' до молодої // ў д'верах їх зустр'ічайє ка'н'ешно // 'мама в'іс'іл'на з х'л'ібом з 'бат'ком 'мати зустр'ічайут' у д'верах 'їх і сп'івайут' во'ни 'п'існ'у /

*На доб'риден' 'цому /
а х'то ў 'ц'ому 'дому //
Ста'рому і ма'лому
І 'Богов'і св'а'тому //.*

о'так сп'івайут' т'ри 'рази / а 'т'і в'ітс'п'івуйут' молодої 'родич'і сто'ят' у 'хат'і і в'ідс'п'івуйут' ў'же в'ідс'п'івали / ў'же і ж'ін'і'ха за'прошуйут' / но 'першим ж'ін'і'х за'де сто'йт' табу'речка сто'йт' ж'ін'і'ха не пус'кайут' х'л'іб ле'жит' го'р'ілка і прода'йут' 'кажут' куп'л'айте молоду до ж'ін'і'ха / 'кажут' куп'л'айте ну прода'йут' прода'йут' як'шо ў молодої є брат / то брат прода'є як'шо не'ма брата 'то прода'йут' у'же д'ружки сто'ят' / да і почи'найут' тургу'ватис' молоди да'є грош'і 'мало с'тарший мар'шалок ше ки'дає 'заду гроши 'мало ко'роче / ўс'і ў'же кида'йут' ў'же і до сват'іў д'і'їде 'очер'ід' / ў'же і свати / бо д'і'їчата 'кажут' 'мало 'мало 'мало от у'же во'ни і согла'силис' на 'ц'ому // 'ц'і грош'і забрали ў'же молодий приходить' до 'хати і шу'кає н'і'в'есту де де 'ц'а молодуха / не'ма ў'же 'цейі молодухи шу'каї / ну на'шоў 'ййі і са'доў'ат' на по'душку бере с'туло сто'йт' по'душка і са'доў'ат' молодушку / на с'туло ну от 'мати ў'же са'довит' / молодушка ў'же с'і'дає на це с'туло з по'душкою і / 'мати ў'же бере 'вел'она і 'буде ўд'а'гати молоду ў'же благослоў'ає // 'мати бере обра'за благослоў'ає 'перше / а по'том у'же ўд'а'гає / а ўс'і 'л'ули сп'івайут' 'ц'і гост'і сп'івайут' 'п'існ'у

*Благосло'ви 'Боже / і о'тец' і 'мати //
Сво'йему ди'т'ат'і 'вел'он од'а'гати //.*

*І так сп'івайут' т'ри 'рази посп'івали ў'же 'мати ўд'аг'нула ў'с'о і
бе'ре ж'і'н'іх / п'ід'ходе бе'ре н'і'в'есту за 'руку і п'ід'водит' 'й'її з с'тула //.*

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, як і в якому порядку і куди ідуть молоді після вінчання з якими обрядовими діями це супроводжується весільна процесія?

*Ну от во'ни 'вийшли / пов'ін'чалис'а 'вийшли з 'церкви // ў'же во'ни і'дуть
ўд'вох і'де і'дуть / і моло'да / і моло'диї і д'вох с'переду і'де с'таршиї
мар'шалок не'се г'іл'це з коро'ва'йом / а 'заду за моло'дими і'дуть ну
моло'д'ож і'де моло'д'і і'дуть і дру'ж'ки і мар'шалки сп'івайут' і'дуть //
сп'івайут' і'дуть 'там ў'же і'де ў'с'а ў'с'і 'л'уди йа'к'і приг'ла'шон'і на
в'і'с'іл'а і до с'толу //.*

Скажіть, будь ласка, як відбувається вихід наречених на учасників обряду з хати і якими обрядовими діями він супроводжується, хто і в якому порядку виходить, що роблять батьки нареченої і як вони рухаються до вінця?

*Ну ў'же во'ни ну н'і'в'есту ў'же ўд'аг'нули / бат'ки поблагосло'вили 'їїх
// ж'і'н'іх ў'з'аў за 'руку ў'же во'ни сто'йат' д'воє поблагосло'вили і во'ни
д'вох ви'ход'ат' із 'хати // 'мати бе'ре хвар'ту'ха / у хвар'тух 'сипле 'жито /
г'рош'і / кан'ф'ети і во'ни ў'пе'ред / а 'мати 'заду 'їїх поси'пайе / 'шоб 'було йім
ба'гате і шчас'ливе і здо'рове жит':а і ў'с'і 'л'уди і'дуть за 'ними во'ни ў'пе'ред
/ а во'ни за 'ними с'переду і'де 'так 'само мар'шалок ни'се коро'ваї г'іл'це // і
ў'с'і п'ішли і сп'івайут' п'іс'н'у і'дуть /*

Ми до ш'л'убу і'демо /

Моло'дого і'моло'ду ве'демо /

моло'дого і'моло'духу /

'йак 'йаг'ідку чер'вонуїу //.

Скажіть, будь ласка, чи відомі у місцевій культурній традиції звичай, переймати молодих, хто і для чого це робить як відбувається цей обряд?

*'Йак моло'д'і ў'же пов'ін'чалис'а / роспи'салис'а' і ў'же і'дуть у'же
ку'ди 'там гу'л'ати / і'дуть ку'ди 'там до'дому / і'дуть ко'лис' с'тавили*

шала'ш'і та'к'і у' шала'шах гу'л'али да // і їх по до'роз'і 'там 'д'ітки / х'то 'там з'нає по 'вулиц'ях / зна'йом'і во'ни жи'вуть на 'ц'їй 'вулиц'і / зна'йом'і ви'ходили 'д'ітки 'мал'і с'туло 'там 'йім буханка х'л'їба с'туло йа'кийс' рушни'чок і у'же переї'мають 'їх моло'дих моло'д'і йім да'ють 'гроши ни пус'кають 'їх / на до'роз'і по'ка моло'д'і йім не да'ють 'не моло'д'і / а сва'ти п'лот'ат' сва'ти п'лот'ат' / сва'ти п'лотат' / моло'д'і со'б'і сто'їат' / а з це у'се розчиту'ють с'а сва'ти / сва'ти п'лот'ат' 'гроши / 'ц'їм 'д'іткам і то'п'іро забе'рають 'цеї х'л'їб і моло'д'і 'дал'ше і'дуть //.

А скажіть, будь ласка, хто як і з чим зустрічає молодих після вінчання, як відбувається цей обряд, якщо можна, то опишіть, будь ласка, детально

Ну при'ход'ат' во'ни 'в'ід 'ц'ого 'в'ід 'цейї 'розп'іс'і / у'же розпи'салис'а у'же за'ход'ат' до 'хати / 'бат'ко з 'мат'ір'юу х'л'їб руш'ник п'ідн'ї'мають 'ви'соко / х'л'їб руш'ник ста'ють 'по сторо'нам рушни'ка 'держуть / з од'ної і з друго'їй сторо'ни // у'с'і про'ход'ат' 'поп'ід 'цеї руш'ник з х'л'їбом 'ос' те'пер ше моло'д'і за'ход'ат' / а 'пот'ім у'с'і 'гост'і за'ход'ат' за с'т'іл //.

Скажіть, будь ласка, як називаються учасники виконавці весільного обряду відомі у вашій місцевій культурній традиції?

На в'їс'їл'ї йа'к'і обр'ади / йа'к'і 'там 'є с'тарша д'рушка / во'на по'вина прода'вати на в'їс'їл'ї бук'етики у'с'їм ч'їп'л'ати / бук'етики во'на 'гроши тор'гує во'на тор'гуєт'с'а з х'лопц'ами / сва'тами / сва'там т'рошки к'рашч'і бук'етики і с'вахам / а 'у'же 'тим т'рошки 'г'ірш'ї / а моло'д'ож'ї во'ше 'гарн'ї бук'етики стар'ший мар'шалоқ / 'є с'тарший мар'шалоқ диви'ц'а по'винен ди'витис' 'тоже 'він по'винен ди'витис' за по'радком / с'тарший мар'шалоқ / 'шоб у'с'ї х'лопц'ї йа'к'і гу'л'ають на в'їс'їл'ї ну моло'д'і х'лопц'ї / шоб ну се'бе ве'ли 'гарно в'ін нази'ваєт'с'а с'тарший мар'шалоқ / і 'в'ін 'б'їш 'б'їш 'коло д'рушки стар'ший мар'шалоқ // ну 'є сва'ти на в'їс'їл'ї сва'ти / це во'ше во'ни 'дуже ну 'йак орган'їзатори 'ц'ого в'їс'їл'а то'му / 'шо во'ни 'ход'ат' при'гла'шають 'гост'еї го'р'їлку нали'вають / у'с'їх зап'рошують / пома'гають / сп'ївати у'с'ї ну ви'дуч'ї 'т'їна в'їс'їл'а ве'дуч'ї в'їс'їл'а 'були та'кого то'д'і 'було 'так / а 'зара і'наче

таке в'іс'іл'а ой божен'ко забула / ше ш св'і'тилки були св'і'тилки в'ід
моло'дого / були св'і'тилки / а св'і'тилки були це йак ну хлопец' моло'диї ше
/ в'ін буў дру'жиў з д'іўчатами / з хлопц'ами / то мар'шалки називалис'а /
це в'ід його сторо'ни / а св'і'тилки тоже в'ід молодого св'і'тилки були //.

Скажіть, будь ласка, які функції виконує і як називається хрещений
батько нареченого на весіллі?

'бат'ко хриш'чениї на в'іс'іл'і / в'ін зам'ісц' бат'ка / в'ін зам'ісц'
'бат'ка / в'ін і дивит'с'а за ўсім і в'ін і його ўсе ни'тайут' / і в'ін за ўсе
в'ідпов'ідає т'рохи то'мушо в'ін бат'ко хриш'чениї / в'ін дивит'с'а / шоб
кру'гом було ўсе добре //.

Скажіть, будь ласка, а які функції і назви учасників обряду, які ще були
не згадані ?

нез'гадан'і / ми забули за маму хриш'чену мама хриш'чена така сама
по'важна л'у'дина на в'іс'іл'і / вона при'ходить з образом з коро'вайом //
благослоў'лає своїїх моло'д'ат / молодого і моло'ду ну і каже їм ўс'ак'і
'гарн'і сло'ва / на'пуцтв'ііа да'є і ўс'о //.

А скажіть, будь ласка, які ще прикраси атрибути учасників весільного
обряду ви знаєте?

Ну на в'іс'іл'і йак'і ж були / були моло'д'ож / молодим йак'і не
'замужем д'іўчатка моло'ден'к'і / хлопц'і моло'ден'к'і / д'ітки ўс'ім
ч'іп'л'али л'енточки / ленти ч'іп'л'али / а ц'і шо на ве'с'іл'і гул'айут' ўже
жо'нат'і так'і ўс'і так'і / то йім ч'іп'л'али букетики ўс'іх позна'чали на
в'іс'іл'і ўс'і були поз'начен'і / шо во'ни ўс'і гул'айут' на в'іс'іл'і йак'і
по'бачат' і з'найут' / шо це ц'а л'у'дина гул'ає на в'іс'іл'і / ўс'і поз'начен'і /
а коро'вайниц'і були ў хусточ'ках оди'накових і фартуш'ки / і ў фартуш'ках і
ў хусточ'ках були коро'вайниц'і / во'ни пода'вали за с'т'іл // за сто'лами
'б'ігали і л'у'деї приг'ла'шали пода'вали ўсе на с'т'іл пома'гали ку'харц'і //.

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, чи частують учасників обряду
та інших гостей в домі нареченої, які страви для цього готують і як їх

подають? В якому порядку саджають гостей за весільний стіл як відбувається весільне застілля в молодії?

Ну йак ко'лис' та'киї в'іс'іл'ниї с'т'іл'буї го'товили / шо ї'кого йак 'було то'д'і 'було та'ке 'боршч / 'каша / 'йушка з гри'бами / холо'дец' ну пода'вали йак та'киї 'там 'буї по'р'адок // йак мог'ли / 'так пода'вали ну 'їс'і 'л'уди 'були 'їс'о 'було 'добре // на в'іс'іл'і 'їсе 'було 'добре / бо це в'іс'іл': 'а / а моло'д'і 'йак о'бично моло'д'і си'д'іли на по'кут'і 'п'ід обра'зами / а 'їс'і 'л'уди 'ї'хат'і 'було в'іс'іл'а 'ї'хат'і //.

Коли і як відбувається переміщення весільної церемонії в будинок нареченого хто і як зустрічає там молодих, чи відбувається частування та забави в домі молодого як вони проходять?

От у'же ї'молодойі 'маїе зак'ін'чуватис' в'іс'іл'а / пири'пили пи'рип'ії / про'ходить' в'іс'іл'на 'мати обда'ровує 'ц'іх / шо йе 'їс'іх на в'іс'іл'і / 'тому 'хусточку / 'тому со'рочку / 'тому йа'кос' ку'сок к'раму / а 'тому 'хустку / а 'тому хварту'ха / а 'т'і 'ї'же ко'го во'на да'рує / то т'і 'ї'же перепи'вайут' 'тоже чи з'роши / чи йа'кус' прос'тин' / чи йа'кус' 'ц'у со'рочку моло'дому / шо 'ї'кого 'було // ну 'ї'же кон'чилос' пири'п'ії / 'кончи'їс'а 'їс'о зби'райуц'а 'їдут' до моло'дого 'мати з 'бат'ком бе'рут' х'л'іб п'ід па'фу // моло'д'і 'їне'ред д'рушка з мар'шалком 'заду / 'мати з'боку з 'бат'ком сва'ти не'сут' 'бутел' го'р'ілки / с'вахи не'сут' на тар'і'л'ках за'куску / хто по до'роз'і зустр'і'чайе 'їс'ім нали'вайут' / с'вахи да'їут' 'йім заку'сити 'їс'і 'їс'ім нали'вайут' го'р'ілку / хто по до'роз'і зустр'і'чайут' / отак 'їдут' до моло'дого / /а 'там 'ї'же 'йак при'ход'ат' до моло'дого 'їїх зустр'і'чайут' / моло'дого бат'ки / моло'дого бат'ки 'так 'само сто'їат' дер'жат' х'л'і'бину 'над 'високо руш'ник роз'т'агнули по о'бидв'і с'торони / і 'їс'і про'ход'ат' 'поп'ід 'цеї руш'ник у'хату / і 'так начи'наєт'с'а в'іс'іл'а 'ї'молодого //.

Скажіть будь ласка чи побутує у вашій місцевості традиції такі як обдарування гостей короваєм чи іншими речами хто і як з якими словами це виконує?

Ну ў моло¹дого так ¹само гу¹л'айут' / ўсе по¹том ў¹к'інц'і ні ў к'інц'і ўже ¹там / ко¹ли ¹там в'іс'іл: 'а ¹р'іжут' / сва¹ти ¹р'іжут' коро¹ваї ¹р'іжут' коро¹ваї / д'в'і та¹р'ілкі на д'в'ох та¹р'ілках на д'вох з'разу чо¹ло¹в'іка / і ¹ж'інку да¹руйут' коро¹ва'йом і / шо ¹там ¹мати ¹маіе в'іс'іл'на кла¹де / шо ¹там ¹йім ¹тоже пода¹рунки ко¹му / ¹хусточку ко¹му / пла¹точка / шо ¹там да і п'ід¹нос'ат' с'ват п'ід¹носіт' до ¹цих л'у¹деї шо гу¹л'айут' да¹руіе йіх / а ¹ц'і л'уди кла¹дут' у та¹р'ілку / шо во¹ни ма¹йут' пода¹рунки / чи з'роши чи / шо там во¹ни / чи по¹дарка ну / шо там во¹ни ¹майут' і моло¹дим кла¹дут' //.

Скажіть, будь ласка, які подарунки приносять гості молодим як і коли їх дарують, які привітання і побажання при цьому висловлюють якщо можна, то опишіть, будь ласка, детально.

Ну йа¹к'і ¹там пода¹рунки ко¹лис' при¹носили моло¹дим дару¹вали / шо йа¹кус' ¹наволочку / а ўже йак по¹дарат' од'і'йало ¹байкове / то це ўже ¹дуже ве¹ликий пода¹рунок ¹буў йа¹к'і да¹рунки // ¹отак'і да¹рунки / ¹тому со¹рочечку / а жен'іхов'і со¹рочку ¹йак при¹не¹сут' не¹лонову / то ¹дуже ¹гарній по¹дарок та¹кого н'іў¹кого не¹було ше по¹дарка //.

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, як у вашій місцевості відбувався обряд роздягання молодої, хто знімає вінок та велін пов'язує на голову хустку і якщо можна, то опишіть, будь ласка, детально?

Ну ўже к'інец' в'іс'іл: 'а / к'інец' / в'іс'іл: 'а ¹мати обдару¹вала ўсе моло¹душка с'і¹даіе на посе¹редин'і ¹хати на с'тул'чик / на пу¹душку і ¹мати ски¹даіе ¹вел'она / ¹мати не ¹мати / а св'ек¹руха ски¹даіе вел'она / а ўс'і сп'і¹вайут' п'іс'н'у /

А што хт'іли / те зробили //

А што хт'іли / те ї зробили /

С хл'іба пал'аниц'у /

З д'іўки молодиц'у //.

¹Мати ўд'а¹гаіе ¹хустку / во¹на йі'йі ўд'а¹гаіе / а моло¹духа по¹вина т'ри ¹рази йі'йі с'кинути / ¹мати ўд'а¹гаіе / а во¹на йі'йі т'ри ¹рази ски¹даіе / і на т'рет'ій ¹раз то¹п'іро ў¹же ¹мати зав'я¹зала ¹ц'у ¹хустку і ўс'о // і ўже ўс'і

розтан'ц'овуйут' 'ц'ого 'вел'она // бе'ре стар'ший мар'шалок ў'с'ім д'іў'чатам
йа'к'і йе ну моло'д'і д'іў'чатка на 'голову 'ложат' / 'цого 'вел'она і тан'ц'уйе з
'ними //.

Тамаро Василівно, будь ласка, які дії або предмети на весіллі
вказували на цнотливість нареченої, чи її втрату до весілля?

Ну 'шош ска'зати / на д'ругий 'ден' / у'же сва'ти хо'дили шу'кали / ў'же
шутку'вали ди'вилис'а / д'е ж 'це 'ц'а моло'да с'пала / і да'вай со'рочку 'будем
'в'ішати над'в'ір ви'в'ішувати со'рочку / ну ви'в'ішували 'ц'у со'рочку / х'то
'так ди'виўс'а / х'то і ко'роче ў'с'іх 'було ў'се хара'шо //.

Тамаро Василівно, будь ласка, що означало якщо під час весілля ішов
дощ і якщо можна, які ще були прикмети на весіллі?

Г'шоў 'дошч / це з'начит' на ш'част'а 'будут' моло'д'і / шчас'лив'і
йа'к'шо 'падали ко'л'ечка обру'чал'н'і / це на ну ни 'дуже 'було 'добре ну шо
там ше // ну 'може ше / там йа'к'іс' прик'мети / та'к'і 'були йа'к'шо /
по'к'ітник 'тоже по'гано ў' сел'і там чи б'лиз'ко / во'ни 'тоже по'гано / не
т'реба зустр'ічатис' / не т'реба йа'к'шо д'в'і в'іс'іл'і шло 'тоже / по'гано
од'на моло'да і'де і д'руга во'ни не по'вин'і зустр'ічатис'а йа'к'шо йа'к'шо д'в'і
моло'дих д'в'і моло'д'і і'де од'не в'іс'іл'а і д'руге / 'во'цим ко'роче од'на /
од'ну не по'вина 'бачити //.

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, які пісні виконували учасники
обряду протягом усього весілля, віднесені до кожної конкретної частини
обряду?

До кож'ної час'тини та'к'і 'були / 'перше йа'к'моло'дий при'ходить' до
моло'дойі / сп'івали 'п'існ'у 'ц'у та'ку /

На доб'риден' 'цому /
а х'то ў' 'ц'ому 'дому //
Ста'рому і ма'лому
І'Богов'і св'а'тому //.

По'том 'мати ўд'а'гала моло'ду / ну 'дочку сво'йу ўд'а'гала 'вел'она і
сп'івала /

Благосло¹ви¹ Боже / і о¹тец¹ і¹ мати //
 Сво¹йему ди¹т¹ ат¹ і¹ вел¹ он од¹ а¹гати //.

По¹том / у¹же і¹ак гу¹л¹ али / у¹с¹ і¹ у¹же д¹рушки 'в'ід 'розп¹ іс¹ і¹ прийш¹ли /
 у¹с¹ і¹ гу¹л¹ али моло¹диї / ну у¹с¹ і¹ гу¹л¹ али мала¹ д¹ ож / сп¹ і¹ вали моло¹дому п¹ іс¹ н¹ у

'Шорох 'шорох по до¹лин¹ і
 'Там мар¹шалки 'насли с¹вин¹ і
 Моло¹дому зага¹н¹ ати
 Шо не у¹м¹ і¹є ц¹ ілу¹ вати
 А ше ш сва¹там сп¹ і¹ вали
 Де 'тої¹ д¹ ад¹ ко 'Йосип
 Шо го¹р¹ ілку¹ носить
 Нали¹ваїте ск¹л¹ анки у¹ банки

Ну і у¹же не пом¹ніу / дон¹ у / бо у¹же і ста¹ра //.

Тамаро Василівно, скажіть, будь ласка, якими обрядовими діяти
 закінчується весілля і починається будене подружнє життя молодих людей?

Почи¹наєт¹ с¹ а та¹ке жи¹т¹:а / ни¹в¹ істка почи¹нає свик¹рус¹ і го¹дити /
 по¹суду мити / іїс¹ти ва¹рити ст¹ ірати / оце усе почи¹наєт¹ с¹ а і так с¹к¹ іки
 / во¹ни будут¹ 'жити / так 'воно і 'буде у¹с¹ іг¹да ни¹в¹ істка поу¹вина /
 свик¹рус¹ і го¹дити / у¹с¹ о кон¹чилос¹ в¹ іс¹ іл¹:а //.

Записано в с. Махнівка
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Поліщук Надії Мусіївни 1941р. н., освіта –
9 кл. (січень 2018 р.).

Весільний обряд

Надіє Мусієвно, скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називається обряд, що має форму пропозиції чи прохання з боку хлопця зверненого до батьків молодої дівчини, видати її за нього заміж?

Ну при'ходиў ўне'ред / при'ходиў не'ред / при'ходит ну цего з 'мат'ірю і з 'бат'коми / го'ворат' до го'ворит' до бат'к'іў / шо йа 'л'убл'у 'вашу 'дочку і ми будем с'вататис' / то'п'іро 'мати з 'бат'ком да'йут' сог'лас'іѡа / 'шоб 'йак ви йі'дно д'ругого 'л'убите / 'то 'ми н'і'чо п'рот'іў не 'майемо о і 'там назна'чайут на та'киї на 'йаку / ни'д'іл'у / су'боту це 'ўже в'і'с'іл'а / 'то во'на та н'і'в'еста ўбе'райец'а ў в'і'ночок і ў 'л'енти / і 'іде п'росит' сво'йу ро'дину на в'і'с'іл'а //

про'сили там 'тато й 'мама

і я прошу на весілля

а ў не'д'іл'у ўже с'ходиц'а / ўс'а ро'дина на'майут' там 'музику і с'ходиц'а ўс'а ро'дина і почи'найец'а в'і'с'іл'а то'д'і не було цего ў 'церкву не хо'дили в'ін'чатис' / бо ў нас / то по д'ругих 'селах / то йе 'церкви / а ў 'нас не 'було / то ни хо'дили в'ін'чатис'а / а 'так при'ходиў 'цей голо'ва с'іл'ради і рос'писуваў //.

А скажіть, будь ласка, як називався весільний коровай, який він мав вигляд. І хто його готував. І якісь фігурки можливо на ньому були?

'Шишечки 'були ўс'ак'і / та 'були 'шишички са'м'і пек'ли коро'вай / н'іг'де не за'казували са'м'і 'кажний 'раз 'мати 'там чи ку'харка / то ў 'цейї ве'с'іл'нойі шо 'іде ве'с'іл'а / шо 'іде в'і'с'іл'а ў пе'ч'і пек'ли коро'вай пек'ли ў пе'ч'і коро'вай а з'верха на коро'вайов'і 'там 'шишечки 'там 'з'ірочки 'там на'л'іпл'ували і 'гарний такий здо'ровий коро'вай 'там та'киї здо'ровий коро'вай і

ў́же ў́ ни́д'і́л'у́ погу́л'али́ і́ начи́на́ет'с'а́ пере́н'і́ї́ і́ да́ру́ют' 'це́й коро́ва́ї́
моло́ди́ї // 'там з́ моло́до́йу со́б'і́ одр'і́зали́ ку́сочо́к / а́ ста́йе ў́же с'ват і́
'це́й коро́ва́ї́ р'і́же по́ ку́сочку́ і́ ў́с'і́ї́ / сво́йі́ ро́дин'і́ 'там 'ка́же та́ка / 'то́ і́
та́ка / то́ приго́ш'ча́е 'вас́ коро́ва́йом і́ да́ру́ют коро́ва́йок у́с'і́х // о́
начи́на́ет'с'а́ пере́н'і́ї́ і́ 'там пере́пи'ва́ють' / шо́ 'там х'то́ 'ма́йе то́д'і́ не
'було́ 'ше та́кого́ пере́пону́ 'там / х'то́ 'шо́ 'маў́ //.

А́ можли́во ви́ зна́е́те учасні́ків́ весі́лля́ як во́ни на́зива́ю́цца?

'Бу́ли бо́'яри́ни / і́ 'бу́ли св'і́тил'ки / і́ д'ру́жки бу́ли бу́ли і́ коро́ва́йни́ц'і́
бу́ли / бу́ли ну́ 'це́й обра́д 'то́же 'буў́ ни́ 'було́ та́кого́ 'шоб́ А́ хто́ та́ка
сві́тилка? св'і́тилка / св'і́тилка 'це́ 'в'і́д 'ц'о́го / 'в'і́д моло́до́го св'і́тилка
на́зи'ва́лас'а́ / а́ 'в'і́д моло́до́ухи́ це́ на́зи'ва́лас'а́ / с'та́рша́ д'ру́шка не́ за́мужн'і́
'це́ д'і́ў'чата́ 'то́ во́ни //.

А́ які́ функці́і́ вико́ну́е і́ як на́зива́е́цца хре́щени́й ба́цько́ на́рече́но́го на́
весі́ллі́?

н'і́'як'і́ 'бат'ко́ си́д'ит' за́ сто́лом 'коло́ моло́д'их // си́д'ит' і́ 'так 'са́мо
при́гош'ча́ют' 'його́ / а́ по́том ў́же 'в'і́н шчи́'тати́ 'н'е́ і́д'ут до́ 'н'ого́ / до́
'це́го хри́ш'чэ́но́го 'бат'ка́ і́ 'в'і́н 'і́ї́х бл'огослоў́'а́йе 'обра́зом 'бе́ре 'обра́з /
ру́шні'ком і́ бл'огослоў́'а́йе / це́ да́йе 'і́ї́м о́д'а́йе во́ни за́бе'ра́ют' / це́ со́б'і́
ў́же шчи́'тати́ і́ сво́йе́ 'бу́де ў́же 'і́ї́хн'е́ бл'огосло́'вен':а́ / 'та́ї хри́ш'чэ́ні́
'так да́ру́е 'так да́ру́е

А́ які́ ма́ю́ць бу́ти обо́в'язко́ві́ при́краси́ на́ весі́ллі́ ну́ можли́во мо́лода́
щос'я́ одя́гае́ можли́во з́ со́бою́ беру́ць щос'я́ обру́чки?

'І́як х'то́ 'маў́ / то́ то́д'і́ ку́п'л'али́ обру́чки / а́ то́ 'б'і́л'ш'і́ст' та́к'і́
'бу́ли / 'шо́ і́ не́ 'мали́ на́ шо́ ку́п'і́ти // то́д'і́ 'бу́ло ж́ 'до́рого́ та́ 'бу́ло 'до́рого́
ку́п'л'ати́ / 'ну́ то́д'і́ ж́ в'і́ночки́ ў́д'і́вали́ да́? Да́ це́ ў́ су́боту́ в'і́ночки́
ў́д'і́ва́ют / а́ ў́ ни́д'і́л'у́ ў́же ў́ 'вел'он'і́ во́на́ си́д'ит' //

А́ де́ сяд'я́ць мо́лоді́ за́ весі́льні́м сто́лом?

ў́ 'са́мі́й 'пе́ред / з'в'і́це́ 'л'у́ди́ си́д'а́т' з'в'і́це́ / а́ во́ни́ си́д'а́т по́
се́ре́дин'і́ 'ме́жы / 'л'у́д'мі́ си́д'а́т 'са́мі́й 'пе́ршы́й / 'коло́ сто́ла́ си́д'а́т / 'коло́

моло'дого си'дит' св'і'тилка / а 'коло 'нейі си'дит' с'тарша д'рушка / а то'д'і
'ўже с'і'даіут' //

А коли і як відбувається переміщення весільної церемонії в будинок
нареченої хто і як зустрічає там молодих?

Ну 'мати моло'дого / 'мати ви'ходить' з х'л'ібом ў'же / 'йак 'в'ін 'ййй
при'водить до 'себе / і п'рошу до 'хати будеш 'мейу не'в'істкойу / і ў'же 'тут в
'н'ого бе'рут 'там погу'л'али і 'мати 'ц'а йо'го бе'ре ски'даіе / 'ўже з 'нейі
'вел'ана і зак'ручуіе / йй'йй ў пла'ток хустку зак'ручуіе / о і ў'же сп'і'вайут'
'шо 'не будеш хо'дити / 'там 'ти ў'же шчи'тайеіс'а 'ж'інкойу //

А які подарунки приносять гості молодим, коли і як їх дарують ?

То ни'д'іл'у і да'руіут' 'п'ісл'а 'того 'йак ў'же погу'л'али / 'то і 'п'ісл'а
'того ў'же да'руіут' / 'то йа з'найу х'то йа'к'і 'там ну ко'лис' йа'к'іс' бу'ли
рапча'ки 'там це йа'к'і од'і'йала 'були / 'там да'ру'вали 'б'іл'ш'іст' та'ке
да'ру'вали / 'там 'б'іл'ш'іст' та'ко да'ру'вали //

А як відбувався обряд роздягання молодої, хто знімає вінок і велін
пов'язує на голову хустку ?

'Мати 'його / 'мати йо'го да 'мати його зак'ручуіе 'ййй / 'хустку і
си'д'ат ш'е 'за сто'лом гу'л'айут / ш'е 'там 'ход'ат то'д'і д'ругого ве'с'іл: 'а /
шо 'ход'ат по д'ва д'н'і і по т'ри д'н'і не 'так 'йак те'пер о'с'о // роз'писалис'
'йеден 'ден і ў'с'о 'б'іл'ш' не'ма / а то'д'і хо'дили і д'ва д'н'і і т'ри д'н'і 'чуд'ат
ўбе'райуц'а д'руг'і ў'же шчи'тати бе'рут ж'ін'ки 'там з чолов'і'ками 'чуд'ат
'ўбе'райуц'а за моло'духу за моло'дого і 'чуд'ат у'же 'там / та 'чуд'ат о
та'к'і бу'ли то'д'і об'ради / 'були об'ради та'к'і //

А можливо ви якісь пісні знаєте які учасники виконували протягом
весілля?

'йак ў'же при'ходе 'цеі' л'уд 'в'ід моло'дого ў'же 'родич'і при'ход'ат то
На доб'риден' 'тому /
'йак х'то ў 'ц'ему 'дому
ста'рому і ма'лому /
і 'Богов'і с'в'а'тому

*а ц'ї у'же отв'їчайут' /
 дорог'її'були / шо 'нас не за'були
 од'в'їдали на до'биден' 'дали /
 це 'так сп'ївайут' о і то'п'іро п'росимо до 'хати //.*

А якими обрядами закінчується весілля і починається буденне подружнє життя молодих?

Ну 'йяке погу'л'али і у'с'о до ро'боти //.

Село Медведівка Козятинський район Вінницька область.

Інформатори:

1) Бельмеч Людмила Петрівна – 1932 року народження. Закінчила 7 класів і працювала продавцем у магазині.

2) Блага Павлина Павлівна – 1932 року народження. Закінчила 2 класи. Працювала прибиральницею у бродецькому цукровому заводі і у колгоспі.

3) Винагородська Надія Іванівна – 1932 року народження. Закінчила 2 класи. Працювала у колгоспі.

*Записано в с. Медведівка
 Козятинського р-ну Вінницької обл. від
 Благ Павлини Павлівни, 1932 р. н., освіта
 – 2кл. (серпень 2019 р.)*

Весільний обряд

Павлино Павлівно, скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називався обряд, що має форму пропозиції чи прохання з боку молодого хлопця зверненого до батьків молоді дівчини, видати її за нього заміж, хто в ньому бере участь і як називаються учасники сватання з боку хлопця і як відбувається сватання, що несуть з собою свати з якими словами звертаються свати до батьків дівчини, що відповідають батьки дівчини, яка участь

дівчини у сватанні чи оглядають свати дівчину її придане та господарство, подайте, будь ласка, детальний опис?

Сва'ти при'ход'ат' / назива'ють'с'я бат'ки / а моло'дий з мар'шалком с'вататис' при'шоў да до моло'дойі / то це спраў'л'айут' не в'іс'іл'а / а ше с'ватан':а / а по'том дого'ворац'а на коли с'вад'ба да це та'ке / дого'варайуц'а на коли с'вад'ба це ж 'йіхн'і 'д'іти // ви'ходить' моло'дий з бат'ками і з мар'шалком до моло'дойі / от моло'дий бат'ки моло'дойі при'майут' 'йіх да ни от'казу'ють' /а при'майут' дого'вару'ють'а на коли с'вад'бу ро'бити да ота'ке це с'ватан'а // та'ке 'я була на та'кому с'ватан'і ко'лис' //.

А скажіть, будь ласка, що вони несуть з собою?

х'л'іб не'сут' / назива'ють'а 'йак с х'л'ібом при'ход'ат' / при'ход'ат' моло'дий з бат'ками і с'таў'лат' / 'ложат' 'хустку з х'л'ібом або з рушні'ком да / 'йакшо моло'да 'хоче моло'дого / тра б'рати 'р'ізати х'л'іб цеї / шо во'ни при'несли / шо во'на сог'ласна та'ке 'буў це ко'лис' ну // а ў ц'у 'хустку моло'дий за'куту'є н'і'весту да по ко'лишн'ому // за'куту'є н'і'в'есту / то шо в'ін 'йіі 'хоче 'буде на н'і'й же'нитис'а / це по ко'лишн'ому 'зара та'кого не'ма //.

Скажіть, будь ласка, яким способом батьки дівчини та вона сама висловлює згоду на заміжжя, і подайте якщо зможете детальний опис?

таке 'було / шо во'на ну 'його 'хоче при'ма'є х'л'іб / при'н'ала і х'л'іб / роз'р'ізала / з'начит' во'на 'ц'ого х'лопц'а 'хоче на 'н'і' 'буде жи'нитис'а / це по ко'лишн'ому 'так // 'кажут' з бат'ками дого'вару'ють'а на 'коли цеї в'іс'іл'а / це сва'ти при'ход'ат' назива'ють'а це не в'іс'іл':а ну с'вата'ють'а // а по'том с'вад'бу це с'вата'ють'а да п'ри'ходить' моло'дий // да ўже п'рийшли бат'ки там та мо'лода 'в'я'же 'йім 'хустку на 'руку да / шо це во'на 'його 'хоче / да дого'варайуц'а на с'вад'бу // ц'а 'хустка 'йім 'буде 'йак 'буде с'вад'ба і ц'у 'хустку мо'лода со'б'і за'бе'ра'є / і ўже ш ни в'ін бе'ре / а ўже в'і'д'а'є мо'ло'дус'і в'і'да'є да //.

Павлино Павливно, скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називається обряд вступу в шл'уб молодих людей для створення сім'ї?

'Було в'іс'іл':а / 'с'іли за с'т'іл да / а за 'йакого во'на іде 'зам'іж / а д'ругий 'ї'ї'ї 'пол'уби'ї і во'на 'чириз в'ік'но / та це не це п'раўда 'чириз в'ік'но п'іш'ла 'їт'ік'ла до д'ругого і тої ос'та'їс'а це та'ке за ста'рого 'їрем'їа 'було 'каже с'луха'ї / Ма'р'їа Ма'р'їа с'луха'ї моло'духа 'їт'ік'ла 'чириз в'ік'но до д'ругого / це та'ке 'ї жи'т':і 'було це в Бро'дец'кому Скажіть будь ласка це раз як називався цей обряд ? в'іс'іл':а було / да 'ї'же 'с'іли 'начали гу'кати / 'горка / 'горка на в'іс'іл'і / шоб во'ни то'д'і 'їак 'їлу'їу'ї'а да / і п'ісл'а 'того 'кажут' мо'лодуха 'їт'ік'ла до д'ругого / це за с'тарого ше 'кажут' //.

Скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називають наречених молодих людей, які вступають у шлюб?

Да ну ж'і'н'їх с'вата'їс'а / таї 'робл'ат' в'іс'іл':а / 'їак 'ї'же пос'вата'їс'а во'на ж 'їо'го не в'ідка'зала / а при'їн'ала х'л'їб нази'вайе'ї'а 'р'їзаниї х'л'їб з х'л'їбом приїшли сва'ти / 'р'їзаниї х'л'їб з'начит' / н'їв'еста сог'ласна за 'н'ого 'їти 'зам'іж / таї 'робл'ат' в'іс'іл':а по колишн'ому //.

Скажіть, будь ласка, як і коли здійснюють запрошення на весілля, хто це робить, як це відбувається з якими словами запрошують ?

зап'рошуйут' / 'каже на с'вад'бу на в'іс'іл':а 'родич'ї // моло'диї іде з свої'їми 'родичами / гу'л'айут' 'разом да це та'ке та'ке ко'лис' було / гар'мошка г'рає н'їв'еста 'їб'рана 'ї 'вел'он'ї 'ї п'лат'ї 'хустку х'л'їб або рушні'ка і 'тоже да і 'їак / ш'читати моло'духа 'руку пере'їязала моло'дому / з'начит' 'хоче 'їо'го 'буде на 'н'ому ви'ходить' 'зам'іж іде за 'н'ого шо це по колишн'ому було / а 'зараз та'кого не'ма / а запрошують як на весілля що беруть з собою коли ідуть запрошувати? а зап'рошуйут' то це бе'рут' х'л'їб го'р'їлку або ви'но бе'рут' да і то'д'і 'разом 'їгош'чайут' 'їже 'їак го'то'їл'ат'с'а на с'вад'бу на ве'с'іл'а да 'кажут' ти чу'ї ти 'чула шо 'ї них с'вати були а шо пос'ватали ? да не в'ідка'зали ? н'е с'ватан':а 'було це колишн'ї то це 'кажут' с'ватан':а

Павлино Павливно, скажіть, будь ласка, як називається коровай і який він має вигляд?

Коро'вай ве'ликиї да / з'добниї з 'б'ілого 'т'іста коро'вай / і хто його випікавав? ко'ли с'вад'ба їде в'ін ле'жит' на с'тол'і / а ко'ли с'вад'ба кон'чиц'а коро'вай 'каже 'їд'ім' іди / бо коро'вай 'р'іжут' розда'йут' і коро'вай 'родичам розда'йут' / 'р'іжут' коро'вай 'р'іже мар'шалок і розда'є у'с'ім 'родичам цєї коро'вай / тре роз'ійсти моло'дїї при'шоу з коро'вайом // це моло'дїї при'ходить' із коро'вайем і у' с'вад'бу гу'л'айут //а прик'ін'ц'і 'р'іжут' розда'йут' 'родичам да / бо 'каже ти піш'ла до'дому // ше н'е ше коро'вай не у'з'ала да / ше коро'вай не 'дали / ше 'кожна че'кає / шоб 'дали коро'вай //.

А хто пече цей коровай ?

Ну 'ранше пек'ли са'м'і у' не'ч'і / 'пал'ат да коро'вай на 'деко таї п'ічут' / ни куп'л'али с'в'її // коро'вай 'тоже 'убраниї 'гарно // 'т'істом так 'т'істом кв'іт'ки та'к'і 'робл'ат / у'м'іли л'уди у'се 'таки / а коро'вай чима'лий та'кий к'руглий і с'таўл'ат його на стол'і да / с'таўл'ат' з 'вишн'і ну йак гил'аку чи йа с'кажу так / і у'б'ране во'но у' коро'вай / і у'ст'ромл'ане а для чого не знаєте? а ну то'д'і коро'вай 'р'іжут' / розда'йут' гил'це /нази'вайец'а гил'це по ко'лишн'ому / шо 'каже коро'вай п'ішли з коро'вайок і гил'це по'несли моло'дїї о це йа з'найу //.

Павлино Павливно, скажіть, будь ласка, який вид хлібних виробів печуть на весілля крім короваю, як вони називаються ?

'Шишки / шиш'ки 'каже да'йут' / коро'вай / шиш'ки розда'йут' пе'чут' шиш'ки це по ко'лишн'ому і розда'йут' / ко'ли л'уди у'же 'їдут' до'дому роз'ход'ат'с'а у'же с'вад'бу в'ідгу'л'али / і 'р'іжут' / коро'вай розда'йут' і ше йе шиш'ки 'тоже розда'йуц'а це по ко'лишн'ому а що таке ця шишка? булоч'ки / булоч'ки та'к'і розда'йут' //.

*Записано в с. Медведівка
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Винагородської Надії Іванівни, 1932 р. н.,
освіта – 4 кл. (серпень, 2019р.)*

Весільний обряд

Надіє Іванівно, скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називався обряд, що має форму пропозиції чи прохання з боку молодого хлопця зверненого до до батьків молодої дівчини, видати її за нього заміж і хто в ньому бере участь, і як називаються учасники сватання з боку хлопця як відбувається взагалі сватання, що з собою несуть?

Ну йак'шо хлопц'ов'і пон'равилас' 'д'іўчина / в'ін бе'ре свої'іх бат'к'іў і бе'ре шче сват'іў і х'ліб і й'дут' до 'д'іўчини // йак'шо 'д'іўчин'і 'в'ін пон'равиўс'а / 'вона забе'райє хл'іб / а йак'шо ни пон'равиўс'а / то в'і'д:айє хл'іб на'зад // А якщо дівчина дає згоду то що вона далі робить? Вона забе'райє хл'іб / і пере'віязує моло'дому 'руку 'хусткойу чи рушни'ком //.

Скажіть, будь ласка, коли відбувається скріплення згоди на шлюб молодих людей, як називається цей обряд, як він відбувається, як називається дівчина після цього обряду?

Ну нази'вайєт'с'а за'ручини / 'д'іўчина ўже за'ручена во'на не 'має хо'дити на гу'л'анки йа'к'іс' са'ма // ўже во'на 'мусит' з свої'ім хлопцем 'бути //.

Скажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називають обряд вступу в шлюб молодих людей, для створення сім'ї як називається поняття вийти заміж як у вашій місцевій говірці називають наречених молодих людей, які вступають у шлюб?

Нари'чених нази'вайут' моло'дїї і моло'да / об'рад нази'вайєт'с'а в'іс'іл':а //.

А як і коли здійснюють запрошення на весілля, хто це робить як це відбувається, з якими словами запрошують?

у суботу в'ечер'і / молодуха бере дружок з собою і їдуть когось на майже запросити / їдуть у кожну хату приносять шишечку // шишки казали булочку маленку з булочкоюу приходить і просит / просили тато йак же бат'ко і проси бат'ко і мати й йа вас прошу на це було у суботу / а на заўтра у мене на в'іс'іл':і //

Скажіть, будь ласка, як називався весільний коровай і який він мав вигляд?

Коровай в'ін так і називаўс'а коровай / а вигл'ад маў здоровий дуже здоровий / йак буханка хл'іба / ну йак буханець т'іки дуже здоровий / а зверху робили з пр'існого / ўже т'іста р'ізн'і кв'іточки / обкладали його ўбирали у нього ставили гилце з вишн'і г'ілочку гарну ўбирали ййі кв'ітками / і цей коровай стоїаў ўже / йак в'іс'іл':а к'інчалос'а у нид'іл'у коровай розр'ізали на кусочки і ўс'іх обд'ілили //

Скажіть, будь ласка, хто випікав коровай?

Коровай випікали сп'іціал'но / приглашали своїх родич'іў чотири коровайниці чи бувало / шо ї ш'іст' йак же і вони ходили по цих родичах / кого приглашали на в'іс'іл':а / вони до них ходили і просили на коровай / а їм давали йайц'а / сахар / муку ўсе пот'ім вони приходили до молодойі і зам'ішували на цих йайц'ах м'ісили здобне т'істо / і виробляли коровай з нього //

Скажіть, будь ласка, який вид хлібних печуть на весілля крім короваю і який вони мають вигляд, і як називаються ?

Крім короваюу / пекли шишечки і вони такий вигл'ад / мали йак шишечка // з ними ходили просити на в'іс'іл':а і пригошчали ўс'іх / хто ше буў з родич'іў //

Скажіть, будь ласка, ще як називається весільне деревце, що воно собою являє, і куди його поміщали, і чим воно було прикрашене?

В'іс'іл'не деревце / називалос'а гилце // ставили з вишн'і гарну г'ілочку раснен'ку / ставили ййі у коровай і ўбирали кв'іточками / цукерками і воно

стойало на стол'ї перед молодими / а ў к'інц'ї в'іс'іл':а / цеї короваї розр'їзали і частували ўс'їх гост'їў //.

Опишіть, будь ласка, обряд підготовки нареченої до шлюбу, хто це робив як це відбувалось з якими словами і піснями це супроводжувалось і опишіть, будь ласка, одяг нареченої і нареченого?

Наречениї буў у куст'ум'ї / йак ўс'їгда / б'їла рубашка куст'ум / а наречена б'їле плат':а / вел'їн і ше герл'анда / букетика ч'їпл'али //.

А хто приходив наречену одягати ?

Наречену приходили дружки /// ў нед'їл'у рано дружки приходили / од'ївали наречену ў плат':а / вел'їна / гирл'анду ч'їпл'али / зач'їсували йїї коси і сп'ївали

благосло¹ви¹ боже /

і о¹тец' і¹мати /

сво¹йему ди¹т'ат'ї /

'вел'їна нак¹ласти //

три рази ц'у п'їсн'у просп'ївували накладали вел'їн / мати п'їдходить' накладає вел'їна / а дружки ўже йїї попраўл'айут' там //.

А скажіть, будь ласка, що це за гірлянда і як вона робилася?

Ну на вел'їн'ї робилоса дв'ї шл'арочки / таких і гирл'анда з зеленого лист'а і з б'їлих кв'їточок / два / три в'їночки складалос'а і з крайїў шч'їпл'увалис' докупи / і м'їж ц'ї шл'арочки заложувалис' в'їночки ц'ї //.

Скажіть, будь ласка, приїжджає наречений за нареченою перед вінчанням, хто його супроводжує чи відомий у місцевій культурній традиції, звичай викупу молодої, коли він відбувається, хто продає наречену, а хто купує ?

ў нид'їл'у рано / молодїї з маршалками з св'їтилками приходит' до молодої і / а ў молодої брат чи йакийс' другий родич требує з молодого грош'ї / молодїї даст' грош'ї / тод'ї в'їн йому в'їд:ає наречену і вони йїдут' в'їнчатис' / чи розписуватис' йак //.

Скажіть, будь ласка, як відбувається вихід наречених та учасників обряду з хати з якими обрядовими діями це супроводжується, хто і в якому порядку, що роблять батьки нареченої ?

наречен'ї з нареченоїу виход'ат' разом / а бат'ки йїх посипайут' житом / гр'їшми / цукерками //.

А скажіть, будь ласка, як і в якому порядку, і куди ідуть молоді після вінчання, якими обрядовими діями та співами супроводжується весільна процесія, чи відомий в місцевій культурній традиції звичай переймати молодих, хто і для чого це робить?

З церкви вони йїдут' до молодої / там йїх бат'ки зустр'їчайут' з образами / з хл'їбом / а родич'ї переймаїут' на стол'ї хл'їб / с'їл' переймаїут' стаїл'ат' гор'їлку / випїут' по стопц'ї та ї заход'ат' за столи //.

А скажіть, будь ласка, які є учасники весілля з боку молодої і з боку молодого?

З боку молодої дружки йїїї подруги сестри / а з боку молодого тоже його друз'ї / маршалки звут'с'а і св'їтилки А св'їтилки це хто? Це пару д'їїчат чи родич'ї там / сестри йак'їс' чи родич'ї / чи просто знаїом'ї д'їїчата за св'їтилки //.

Які функції виконує і як називається хрещений батько нареченого на весіллі?

в'їн виконуїє функц'їїї йак пригласаїє гост'її // причаїшчаїє йїх йакшо ї н'ого чи ї молодої / чи ї молодого нема бат'ка / в'їн заїмаїє його м'їсце зам'їст' бат'ка //.

Опишіть, будь ласка, атрибути прикраси, які ще були присутні на весіллі?

На в'їс'їл':ї ч'їпл'али букетики їс'їм / присутн'їм на в'їс'їл'ї старш'її дружц'ї ше стр'їчку ч'їпл'али / а маршалков'ї рушника перев'їазували чирез плїче //.

Скажіть, будь ласка, чи частують учасників обряду і інших гостей в домі нареченої, які страви для цього готують і як їх подають в якому порядку саджають гостей за весільний стіл, як відбувається весільне застілля в у молодій?

Молодих сад'ат' на покут'і / по йедну сторону с'ідають' молодого родич'і / по другу сторону молодойі // і частуют чим там майут' тод'і / шо було йакас' капуста киселиц'а / колотуха / печен'у робили зараз жаркоіе кажут' / а тод'і печен'у ни було такого йак тепер //.

Надіє Іванівно скажіть будь ласка як відбувається весільне гуляння та забави чи відомі в місцевій фольклорній традиції весільні пісні грубого змісту?

Так'і пересп'івувалис' дружки з св'ітилками дружки сп'івали

св'ітилкам / св'і'тилочка ш'пил'ка при ст'ін'і //

на н'і со'рочка не 'ййй /

йак ййй 'мати ви нара'жала /

ў су'с'ідки со'рочку пози'чала //.

а св'ітилка в'ідсп'івуют /

б'решете дру'жечки 'йак с'вин'і /

ў 'мене со'рочок д'в'і ск'рин'і /

'йак ме'не 'мати вира'жала /

то з ск'рин'і со'рочку вий'мала //.

в'ід сто'ла до по'рога / ў'топтана до'рога /

дру'жечки топ'талис' /

св'ітил'ки по'мийі хлел'тали //.

Скажіть, будь ласка, коли і як відбувалося переміщення весільної церемонії в будинок нареченого, хто їх і як зустрічає, чи відбуваються частування та забави в домі молодого і як вони проходять?

Ну ў нид'іл'у гул'али ў молодойі / а ў понед'ілок молодий забераў молоду і ййй родич'іў і в'іў до себе додому / там бат'ки йіх зустр'ічали з хл'ібом / с'іл'у запрошували до хати і ўгошчали / так само йак в'іс'іл':а йшло / так йак

і ў молодойі ў ден' в'іс'іл:а ставили з жита сн'іп і в'ін на покут'і стоїаў аж до другойі нед'іл'і / а на другу нед'іл'у збиралис'а ц'і ўс'і сам'і гост'і і ўже з жартами молотили ц'ого снопа // розс'івали по город'і жито // молодих у борону запрягали і вони т'агали борону по город'і /скородили жито так'і були забави //.

Скажіть, будь ласка, які подарунки приносять гості молодим як і коли їх дарують, які привітання і побажання при цьому висловлюють?

Ну прик'інц'і ўже йак в молодойі /родич'і ў нейі даруїут'а молодого ў н'ого будут' дарувати хто шо / хто гроши / хто йакогос' подарка купит' от і даруїут' / бажайут' шчаст'а //.

Як відбувається обряд роздягання молодої, хто знімає вінок та велін пов'язує на голову хустку, опишіть, будь ласка, детально цей обряд?

В кінц'і в'іс'іл:'а / мати зн'імає вел'она і накладає хустку / а родич'і сп'івайут' /

*шо ми х'т'іли та зро'били
з х'л'іба па'л'аниц'у
з 'ж'інки моло'диц'у //.*

А скажіть, будь ласка, що символізує зняття вельона?

шо вона ўже не д'іўчина буде / а ж'інка //.

Скажіть, будь ласка, якими обрядовими діями закінчується весілля і починалося буденне подружнє життя молодих людей?

Ну ў молодого в'ідсв'аткуїут' родич'і / роз'ійшлис' молода остайетс'а ў молодого / а наа другий ден' ўже стайе з свекрухойу разом / шос' робл'ат' / варат' об'ід / порайут' ўсе робл'ат' //.

Записано в с. Медведівка
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Бельмиц Людмили Петрівни, 1932 р. н.,
освіта – 7кл. (липня, 2019р.)

Поховальний обряд

Людмила Петрівно, скажіть будь ласка як у вашій місцевості називають безнадійно хворого чи умираючого що говорять про його стан?

Присмерт'і / безна^д'їїниї ну ўже безна^д'їїниї //.

А коли відбувається одягання і омивання померлого і як називається ця дія і хто його омиває і наряджає?

Ну ¹кого по^прос'ат' із цих із там сус'ідіў / бу¹вайут' / бу¹вайут' / шо і у¹частвуйут' ўже і с'воїі пода¹йут' одежу пода¹йут' ў¹жеш і во¹дичку і це / то це ў¹же сво¹її там наг¹р'їйут' і пода¹йут' / а ўже п¹рос'ат' ко¹гос' / але ¹йак в ¹кого бу¹ваєє так / шо нема кому чи / то і сво¹її ¹можут' // ну г¹р'їйут' во¹дичку / обми¹вайут' його т¹рапочкойу і ¹милом / ¹можна і ¹милом ¹тоже ¹можна і т¹рапочкойу обми¹вайут' / його ўсе і ¹пот'ім ц'у во¹дичку вили¹вайут' ¹дес' у йа¹кийс' ку¹точок // і зем¹лейу приси¹пайут' / або п'ід ¹дерево / шоб зем¹лейу прико¹пати та ї / шоб н'іх¹то там не хо¹диў // там вили¹вайут' де н'іх¹то не ¹ходить' //.

А скажіть ще будь ласка як і де кладують руки померлому як називається ця дія і чим завязують руки ноги і підборіддя і де потім дівають ці предмети?

П¹рава ру¹ка ¹ложит'с'а на ¹л'іву ¹руку / а ў ¹кого не¹маєє ру¹ки п¹равойі там оп'ше ру¹ки / то ¹руки ¹ложат'с'а по ш'вам // п'ідбо¹р'ід':а і ¹руки / і ¹ноги зв'язуйут' ну ¹марл'а чи там ¹б'іле ¹шос' та¹ке в'ід'ір'вут' шма¹тин'у та¹ку / шоб це зв'язати ¹руки ¹б'ілу о чи ¹марл'ойу // ну ¹саме ¹луче ¹марл'ойу ка¹н'ешно ну не так ¹т'існо ну та¹ким / шо йе ў ¹кого шо йе чи ¹б'іле ¹шос' в'ід'ір'вали і зв'язали / а по¹том це ўсе ўже йак ¹майут' опус¹кати в йаму / роз¹в'язуйут' і ¹ложат' у тру¹ну до по¹к'їйного //.

А якісь магичні дії роблять з цими мотузками?

Ну йа не 'робл'ат' //.

Скажіть будь ласка яким має бути одяг покійного?

'Темний 'од'аг ну та'кий ко'ричн'евий чи 'чорний чи 'син'ий та'кий 'темний 'од'аг / та'кий 'темний 'од'аг по'вин:ий 'бути необов'яз'ково / щоб 'були йаск'рав'і йак хто 'хоче ка'н'ешно али 'диви 'йак ма'лен'ке поме'раїе 'може 'д'евочка чи / шо то 'хочут' п'лат'ачко уже 'темне йо'му не о'д'інут' 'йому п'раўда / а 'йак та'ка л'удина ў'же і л'іт'н'а л'удина / то по'вина 'бути тем'нен'кий //.

А скажіть будь ласка як називається у вашій місцевості труна і якої вона форми і яке оздоблення труни і як називається кришка труни?

К'ришка тру'ни к'ришка / а тру'на ў голо'в'і 'ширше до 'н'іг 'вужче о // і з 'дошчок ка'н'ешно з 'дошчок //.

А як називають у вас труна?

Домо'вина або т'руна //.

А куди перекладають тіло після омивання і як називається місце в хаті де стоїть ця лавка куди кладуть покійника і в якому положенні має бути тіло на лаві чим застеляють лаву опишіть будь ласка цей обряд детально?

Так на 'лаву 'ложат' / на 'лаву 'ложат' по'к'їйника // засте'л'айут' по'к'їйника ну 'п'ід с'п'ід там 'чимос' г'рубшим / а на 'верх уже і п'ростин'у засти'л'айут' і покре'вала 'таке засти'л'айут' о // і по'к'їйника 'ложат' но'гами до 'вихода / до две'реї і шче 'робл'ат' за'землен':а 'дл'а 'того / 'шоб 'в'ін ни б'рак / то 'м'едну 'ц'у п'рволочка 'м'едного за'в'язу'ють на 'мизиний 'палец' 'і 'п'ід 'лаўкойу чи 'п'ід тру'нойу / стоїт в'ід'ро із зем'лейу і туди ўти'кайут' ц'у п'рволочку в'ід 'пал'ц'а 'опшим і ўти'кайут' туди / щоб заз'ем'л'ен'їе 'робл'ат' 'таке шоб //.

А скажіть чи можна прибирати при покійнику в хаті працювати заготовляти продукти сіяти і саджати якісь рослини саме родичам і сусідам?

су¹с¹ідам і ¹родичам не рекомен¹дуєт¹с¹а /це ро¹бити заготоу¹л¹ати і ну там с¹ік¹ти ц¹у ка¹пусту там чи / шо зак¹рутки ро¹бити / шоб ни ¹було ¹запаху та¹кого ну ¹мертвого ¹запаху //.

Скажіть будь ласка як відбувається виявлення почастей померломуу його хаті і хто приходить в хату з якою метою і чи вони щось із собою приносять і як вони вітаються коли приходять ?

ц¹а цере¹мон¹'їа нази¹вають¹с¹а ¹похороном за¹ход¹'ат ¹л¹'уди / хто ¹родич¹'і близ¹'к¹'і су¹с¹іди хто пова¹жав ц¹у л¹'удину о // то про¹вести в ос¹тан¹:її ¹пун¹т і ос¹тан¹:у до¹рогу да / при¹нос¹'ат з со¹бойу / хто шо ¹може х¹л¹'іб / і цу¹керки / і п¹ран¹'іки і ну хто /шо ¹може хто шо ¹хоче пре¹нести / то той при¹носит¹ там с¹в¹'ічку хто с¹тавит¹ в¹'ітайут¹с¹а ни ¹кажут¹ ¹добрий ¹ден¹ / а в¹'ітайут¹с¹а ¹кажут¹ с¹лава ¹богу в¹'ідпов¹'ідайут¹ ¹нав¹'іки с¹лава т¹'і / шо ¹сид¹'ат ¹там ¹б¹'іл¹'а по¹к¹'їного / ¹кажут¹ ¹нав¹'іки с¹лава //.

А скажіть будь ласка які дії повинні виконувати відвідувачі зайшовши в хату і які існують обереги для відвідувачів що їм потрібно робити?

Х¹то за¹ходит¹ до ¹хати по¹виниї перехрес¹титис¹а т¹ри ¹рази і з¹разу поди¹витис¹а з ¹н¹'іг по¹к¹'їного / а то¹д¹'і до об¹лич¹:а / шоб ни ви¹жалос¹'а / шоб ни с¹нило¹с¹'а //.

А скажіть будь ласка як потрібно себе поводити у хаті?

за¹ходит¹ л¹'удина таї¹ вона п¹лаче / ка¹н¹'ешно це та¹ке //

А скажіть чому плачуть за покійником і хто повинен плакати і голосити за ним?

Ну р¹'ідн¹'і і ко¹му близ¹'ко ц¹а л¹'удина / і ко¹му ¹дуже ¹жалко / то не вит¹ремуйут¹ ¹ўже вис¹лоўл¹'ує ¹ўс¹'і с¹вої е¹моц¹'її / бо ¹жалко таї¹ п¹лаче і / шо ¹ўже ¹думайе то теї і вис¹казуйе //.

А коли голосять за покійником найбільше?

ме¹н¹'і ¹кажет¹с¹'а ¹ўже / йак опус¹кайут¹ у ¹йаму //.

А скажіть, будь ласка, чи можна плакати за дітьми?

ну п¹лачут ка¹н¹'ешно / але з¹держуйут¹с¹'а і за ¹того ¹кажут¹ / шоб це ¹йому там не ¹було ¹мокро / шоб ¹йому не ¹було так ¹кажут¹ / али п¹лачут / бо

це ж 'жалко і це сво'їє 'р'їдн'є / остан:є його ўже прова'жайут' і опус'кайут' у 'їаму // таї ўак не п'лакати ка'н'ешно / це не 'мона 'витримати ў'же //.

А чи існує у вашій місцевості звичай наймати плачок і для чого це роблять?

В нас н'є / а ти з'найеш / шо їє та'к'і 'села шо і 'дуже при'казујут' і 'дуже да їє їа 'чула / шо 'кажут' / шо їє та'к'і і ті / шо ўже наї'майут' їїх / то во'ни ўже так ў'м'їјут' і з'найут' ўак при'казувати і п'лакати / от їнт'ї'ресно ти ска'жи // а ви не знаєте в яких селах? // н'єє не з'найу не з'найу в 'їаких 'селах / но 'чула шо та'ке їє //.

А скажіть, будь ласка, скільки ночей ночує покійник і де і як називається поняття ночувати у своїй хаті?

Обов'яз'ково 'н'їч по'вин:а л'у'дина поночу'вати у с'воїї 'хат'ї / а ну ўак у 'кого ви'ходить' їє / шо 'н'їч їє / шо д'војє їє / шо т'ројє їє 'ноч'ї а 'н'їч обов'яз'ково / щоб переночу'ваў у сво'їїї 'хат'ї //.

Людмила Петрівно, скажіть, будь ласка, чи існує звичай нічного пильнування і як називаються ночі при покійнику хто залишається в ночі біля померлого і чи можна пати цієї ночі?

Так їє ноч'не пил'ну'ван':а і вичиту'їјут' / 'мол'ат'с'а / ви'читујут' і по'том вете'р'айут' / і по'том ну си'д'ат' розмоў'л'айут' ха'роше ў'се роз'казујут' // про 'ц'їлу 'н'їч си'д'ат' не сп'л'ат' / с'пати не сп'л'ат' //.

Скажіть, будь ласка, хто кладе і коли покійника в труну і що роблять з постіллю на якій лежав померлий?

Ну 'родич'ї і су'с'їди 'ложат' у тру'ну / а 'пост'їл' ц'у згор'тайут' і 'дес' ви'нос'ат' / а по'том с'пал'ујут' //.

Скажіть будь ласка що стелять на дно труни як називається ця постіль і чим накривають покійника?

До тру'ни ну 'ложат' с'їн'це / таке мїа'ген'ке засти'л'айут' його п'ростин'ойу од'нойу і д'ругойу / і та'ко 'зодв'ї 'можна п'ростин'ї од'ну засте'лили по'том або 'капу та'ку 'ложат' 'капу // а по'том п'ростин'у

по'душку 'ложат' по'к'їйнику 'т'їл'ки із 'с'їна / шоб во'на не з 'п'їрїа не
 'можна ло'жити / а с'їн'це та'ке наби'вайут' по'душку с'їн'цем і
 покри'вайут' її'її // а чому не можна з піря робити подушку? ну / бо вон'а
 по'том 'лопайе заси'пайе по'к'їйника ўсе цим 'п'їрїам / то це ж не при'ємно
 ко'му це 'хочет'с'а / 'шоб за'сипало 'луче з 'ц'ого із 'с'їна / а 'с'їно ўже 'там
 'разом пережни'вайе зі ў'сим //.

А чим накривають покїйника?

Покри'валом / ње та'киї от 'ранше накри'вали / ше ко'лис' ко'лис' 'їак
 'л'он'ї ц'ї'го ро'били / то л'оне ро'били та'ке покри'вало з 'л'ону покри'вало
 ро'били / а те'пер покре'вало ку'п'айут' у 'церкв'ї / сп'їц'ї'ал'но та'ке
 покре'вало //.

А скажіть ще будь ласка чому саме у церкві береться це покривало?

Ну ў 'церкв'ї / бо 'їак при'ходить' чи'тати ве'ч'їрн'у ц'у ве'чером шо ў
 'завтра 'майут' хоро'нити / а 'с'одн'ї во'на чи'тайе / то во'на при'носить' і
 х'рестика і і'конку і покри'вало і с'в'їчечки при'носить' ше допоў'н'їт'їл'н'ї / бо
 са'м'ї куп'л'айут' / а по'том ше при'носить' ц'а л'у'дина / шо во'на чи'тайе
 ви'читує от / то цим покри'валом покри'вайут' / то їак'шо ше та'ко
 л'у'дина ли'жит' // ну ли'жит' у тру'н'ї чи там на 'лаўц'ї / то 'тако до 'рук
 бо у 'руки за'ложуйут' 'м'їж 'пал'ц'ї х'рестика / і і'конку 'ложат'а їак у'же
 хо'рон'ат' ўже то'д'ї їак опу'с'кайут' в 'їаму / то 'цим покри'валом
 зата'гайут' / а ж до голо'ви покри'вайут' аж до голо'ви //.

Людмила Петрівно, скажіть, будь ласка, чи кладуть мертвому у труну
 на лоб там на груди який-небудь папірець, де його беруть і що на ньому
 написано і для чого він взагалі потрібний мертвому і як він нзивається це й
 папірець?

Цей пап'їрець' нази'вайет'с'а прох'їд'на // при'ходить' 'бат'ушка і
 'ложит' на 'лоб / ну 'мертвому ўже 'ложит' на 'лоб о і з ним / а по'том у'же
 їак опу'с'кайут' в 'їаму / то їо'го скла'дайут' і їо'му 'ложат' та'ко з'найеш
 з'боку 'дес' 'ложат' 'їому прох'їд'на нази'вайет'с'а // А для чого він

потрібен? Незна́йу дла чого́ потр'ібен ну / шо в'ін у́же на то́й с'в'іт 'йак то кажут' іде із проход'но́ю //.

А як прощаються з покійником перед виносом чи цілують його якщо цілують, то куди і які дії ще виконують перед виносом і як це відбувається?

Да ц'ілуйут' його́ у лоб / і ц'ілуйут' у руки / і у́ ноги так прощ'чайут' с'а о // а винос'ат' 'йак'що винос'ат' / то т'ри 'рази ну на по'роз'і т'ри 'рази у́кло'н'айут' с'а / опус'кайут' т'ри 'рази тру'ну опус'кайут' / 'раз / д'ва / т'ри і винос'ат' / це назива'єт' с'а / шо в'ін у́же прощ'чайет' с'а з сво'їм 'домом //.

А що робить родина при виносі труни?

Зачи'н'айут' с'коро д'вер'і / шоб ни 'було 'б'іл'ш по'к'і́йник'іу //.

А як виносять труну з хати ?

Так винос'ат' но'гами у т'іло винос'ат' но'гами упе'ред і 'чириз х'в'іртку чи 'чириз во'рота т'іло не'суть' чолов'іки / а в'іко несуть' ж'інки не'суть' ну 'йак далеко ц'винтар / то ни'суть' с'к'іл'ки 'можут' / а то'д'і 'ложат' на ма'шину ма'шина застел'ана коу'рами і 'вопши́м / а до 'церкви / ше 'тоже за'ход'ат' 'йакшо і'дут' 'мимо 'церкви / то за'ход'ат' ше до 'церкви і у 'церкв'і ну в'ідс'лужу'ють у 'церкв'і в'ід'мол'атс'а у 'церкв'і / то'д'і з 'церкви з'ноу́ 'дал'ше і'дут' / 'ложат' на ма'шину і ве'зут' у́же до ц'винтара //.

А скажіть, будь ласка, чи імітується весілля неодруженої дівчини, або хлопця чи є дружки, чи печуть коровай?

От за друж'к'іу́ / то 'йа не з'найу́ / а за коро'вай / то не'чут' коро'вай / а г'іл'це / то це х'лопц'ам х'лопец' 'йак'шо не од'ружені́й / то г'іл'це 'робл'ат' да г'іл'це не'суть' да // 'д'іу́чину хо'вайут' у 'б'ілому п'лат':і не'чут' коро'вай / а х'лопц'а у 'чорному кос'т'ум'і / 'б'іла со'рочка і г'іл'це не'суть' //.

Скажіть, будь ласка, як називається поняття супроводжувати покійника на кладовище і що потрібно зробити, коли повз подвір'я проходить поховальна процесія?

Проводи називайут'с'а / шо провожайут' його в остан':у п'ут' / а йак коли проходить' поховал'на процес'їя / то т'реба вийти ну чи до во'р'їт / чи про'вести 'вопиим / про'вести 'тоже в остан':у п'ут' //.

Чи бере участь у похованні священник які дії він виконує на похороні і чи заносять мерця у церкву як називається поховальна панахида?

'Бат'ушка бе'реш 'участ' у похован':ї // і за'нос'ат' по'к'їїника за'нос'ат' у 'церкву / ну і пана'х'їда назива'єт'с'а пана'х'їда ка'н'ешно ну йак ну / шо в'їд'мол'уйут'с'а відп'ї'вайут' мол'ат'с'а ка'н'ешно / йак це во'но назива'єт'с'а че'каї //.

А скажіть, будь ласка, де розміщене кладовище, і як воно називається?

назива'єт'с'а кдадо'вишче / або ц'винтар і во'но роз'м'їшчене / 'пор'ад з се'лом //.

А скажіть, будь ласка, хто і коли копає могильну яму, повір'я, можливо, ви знаєте, пов'язані з приготуванням ями і як називаються виконавці цих дій і чим їм платять ?

ц'ї шо ко'пайут' 'йаму називайут'с'а копа'чами так / а ко'пайут' 'йаму од'ного д'н'а начи'найут' / а на д'ругий 'ден' кон'чайут' у'же йак по'к'їїника 'майут' до'нести до ц'винтар'а о / а чим п'лот'ат' п'лот'а'т' цим 'л'уд'ам і г'р'їшми і ви'нос'ат' 'йїм о'б'їд / йак'шо во'ни ко'пайут' од'ного д'н'а ба'гато ну ба'гато / а т'рошки оста'їл'айут' на д'ругий 'ден' шоб до'копувати / а 'с'одн'ї во'ни / а ше о'собино 'йак з'ї'мойу таї 'т'ажско ко'пати / то об'ї'зат'ел'но йїм т'реба о'б'їд 'винести о // а по'том у'же йак кон'чат' / то йїм г'р'їшми п'лот'ат' //.

А чого у вашій місцевості існує такий обряд що потрібно два дні копати яму?

Іс'нує та'кий об'р'ад / шоб ни 'було д'ругого по'к'їїника / а ше ну 'йак при'несли по'к'їїника 'через во'рота / і ста'їл'ат' його наподс'та'їц'ї ц'ї 'перед кап'личкойу / і т'ї 'родич'ї у'кого по'мер 'перед 'цим по'мер х'тос' по'мер / то ну 'бат'ушка тут отп'ї'ває / а по'том т'ї 'ложат' переда'їут' чи руш'ник

'хустку ну хто / шо 'може хто / шо 'хоче переда'їе 'ложит' у труну 'ц'ому по'к'їїнику шоб пере'дали мо'їтому / шо 'перед ним по'мер //.

А скажіть будь ласка чи кладуть щось до опускання труни в яму якісь стрічки там хустки гроці можливо щось інше?

н'їчого о ше 'т'їл'ки 'їак 'бат'ушка пос'в'атит' 'їаму і пок'ропит' по'к'їїника / а то'д'ї 'їже ц'у 'воду / шо 'там ос'тайет'с'а св'а'чена во'да / вили'вайут' у 'їаму і 'їсе те 'чим кро'пили 'їсе те 'ложат' у 'їаму //.

Скажіть, будь ласка, як опускають труну?

опус'кайут' на та'ких ши'роких мо'тузках / чи'тири чоло'в'їки і 'їже 'вит'агнули ц'ї мо'тузки і то'д'ї 'їс'ї ну / хто 'хоче і 'р'їдн'ї по ж'мен'ц'ї три 'рази по ж'мен'ц'ї зем'л'ї / і 'кажут' 'хаї то'б'ї 'буде зем'л'а пухом //.

А як оформляють могилу в день поховання ?

'ї'ден' похован':а мо'гилу оформ'л'айут' 'горбиком // насип'айут' во'ни не 'р'їїно з зем'лейу не 'р'їїно з площечейу / а висип'айут' 'горбик / а по'том обкла'дають 'в'їн'ками цв'ї'тами хто / шо там при'н'їс 'їакі к'в'їтки кла'дуть на 'верх на мо'гилу //.

А, можливо, ви знаєте, як і де раніше ховали нехрещених дітей, мертвонароджених, вішалників, самогубць і п'яниць і чому?

Ну хо'вали їх з 'боку 'дес' / 'коло кладо'вишча з 'боку кладо'вишча їх хо'вали // чо'му не з'найу //.

Поминальний обряд

Людмила Петрівно, а скажіть, будь ласка, чи буває частування на могилі під час поховання у вашій місцевості, як частують, як називаються поминки на могилі і що кладуть на могилу ?

Ну часту'ван':а не бу'вайут' на мо'гил'ї / а 'ложат' в'їн'ки к'в'їти то'д'ї / 'їже 'їак і'дут' до'дому / то у во'рот'ах перех'рист'ат'с'а т'ри 'рази перех'рист'ат'с'а і і'дут' / уже чи до'дому чи де го'туєт'с'а о'б'їд цєї поми'нал'ний о'б'їд де го'туєт'с'а / то 'їже і'дут' ту'ди / а 'там 'їже при'ход'ат' / то ми'йут' т'ри ра'зи 'руки і 'їже то'д'ї і'дут' на о'б'їд //.

А хто і коли залишається вдома на час поховання?

На час похован':а у 'дома зали'шайут'с'а / б'і'р'емен'і і 'д'іти до 'року і нех'решчен'і 'д'ітки ну нех'решчен'і / то оста'йут'с'а у 'дома / 'шоб йім не виўжаўс'а по'к'іїній //.

А скажіть будь ласка чи замикають хату?

'Хату зами'кайут' / закри'вайут' зами'кайут' і 'в'ікна і 'форточки / 'ўсе позакри'вайут' / 'шоб 'вопшиим 'ўсе зами'кайут' і д'вери об'і'зат'ел'но закри'вайут' за 'йак ўже 'винесли по'к'іїніка ну / шоб не вер'талос'а / шоб 'б'іл'ше не хо'вати н'і'кого / шоб не це ўсе не поўто'ралос' //.

А хто і коли прибирає у хаті?

До де'в'яти 'ден' не приби'райут' у хатах / ўже н'і'сл'а де'в'яти 'ден' о / а так ўсе / х'то ну ц'і хаз'а'йі / шо жи'вут' там / то т'і прибе'райут' ка'н'ешно 'н'ісл'а де'в'яти 'ден' / до де'в'яти 'ден' ни вим'і'тайут' / шоб це не вим'і'тати по'к'іїного і так 'само і ст'і'райут' ўже 'н'ісл'а / шоб ни шоб ни полос'кати йо'го не випо'л'іскувати / 'його з 'хати приби'райут' ўже 'н'ісл'а де'в'яти 'ден' //.

Людмила Петрівно, скажіть, будь ласка, як називається поминальний обід і чи запрошують на поминальний обід, хто, де, коли і з якими словами хто приходить на цей поминальний обід і чи приносять з собою гості гроші якусь їжу?

поми'нал'ній о'б'ід / 'робл'ат' 'йе 'девят' 'ден' / 'йе 'сорок 'ден' / 'йе р'ік і зап'рошуйут' ко'го зап'рошуйут' / хто їде / то при'нос'ат' з со'бойу і цу'керки / і 'печеве / і 'вафл'і гроши хто / шо 'може хто шо 'хоче хто шо 'може / то той со'б'і прине'се ка'н'ешно зап'рошуйут' на о'б'ід зап'рошуйут' ўс'іх зап'рошуйут' 'р'ідних су'с'ід'іў ну / хто близ'кії / хто 'буў на 'похорон'і чи 'нав'іт' 'буў не 'буў на / а йак ўже на 'девят' 'ден' чи на 'сорок 'ден' / то ўже 'може хто і не буў на 'похорон'і / але на о'б'ід зап'рошуйут' і хто / шо 'може то даіе прине'сут' з со'бойу і г'роши 'можна да'вати і / хто шо 'може //.

Скажіть, будь ласка, хто готує поминальну їжу ?

поми'нал'ну йїжу го'туйут' куха'р'і // ну л'уди са'м'і го'туйут' ѝе / шо наї'майут' готу'вати / а ѝе шо са'м'і го'туйут' смот'ра / де о'б'ід 'робл'ат' ѝак у'дома / то до'маши'ні хто там 'може пома'гає о'дин од'ному / і го'туйут' / а ѝак в сто'ловах / то там куха'р'і го'туйут' ѝак во'ни / шо роз'нос'ат' оф'іц'і'антки //.

Людмила Петрівно, а скажіть, будь ласка, склад поминального столу: пісний чи скромний парна чи непарна кількість страв має бути і які страви мають бути обов'язково що роблять із залишками поминального обіду?

Ну поми'нал'ний о'б'ід 'має 'бути 'парний 'певне // да ну 'першим 'коливо да'йут' / 'пот'ім го'рох / ка'пуста / голуб'ці / з'речка / 'боршч пам'пушки до боршчу ну ѝсе / шо ѝак'шо о'б'ід припа'дає у ну ѝ цеї 'п'іст / то п'іс'ні ст'рави 'робл'ат' ѝкшо об'ід припа'дає ѝ та'к'і д'ні / то ст'рави ѝс'ак'і ѝе ѝсе ѝе і п'іс'ні і ну п'іс'ні і / ну не п'іс'ні ѝс'ак'і ст'рави ѝак'і го'туйут' на о'б'ід //.

А що роблять із залишками поминального обіду ?

'залишками поми'нал'ного об'іду не 'можна вики'дати ѝ см'іт'ник // ѝїх 'луче в'і'д:ати тва'ринам так со'бакам / ко'там //.

Скажіть, будь ласка, яка страва вважається поминальною з чого і як її готують коли і як подають і як коштують?

ѝ 'самий пе'ред пода'йут' 'коливо // і го'туйут' ѝо'го із пше'ниці' / і го'туйут' із 'рису із ну з 'сахаром со'лодке / щоб було так ѝак та'ко поли'вайут' пше'ниці'у з 'сахаром / а 'коливо 'тоже со'лодке убє'райут' ѝо'го ше кан'ф'етами / та'ко ѝак'то марме'ладки ѝе кан'ф'ети / таї розр'і'зайут' так'і там ѝс'ак'і цв'і'та ѝе / то убєрайут' це 'коливо / ну і ѝї'д'ат' ѝо'го бе'рут' 'ложкою по три 'рази // три 'рази та'ко по т'рошки т'реба ѝз'ати і ѝ рот ѝз'ати і ѝ рот 'їсти поп'робувати це ѝ 'самий пе'ред / а по'том уже го'рох / а по'том і ка'пуста / і го'рох / і 'риба / і голуб'ці / і 'боршч і пам'пушки до боршчу ну го'туйут' ба'гато ка'н'ешно / 'зара го'туйут' ба'гато ст'раї ѝс'ак'их / бо ѝе з 'чого / а ко'лис' готу'вали 'коливо / го'рох / ка'пуста / 'каша / 'боршч і пам'пушки до боршчу та'к'і пє'кли ко'лис' / ѝак ну

та'к'і о'ладки о з часни'ком і ба'гато не 'було / а по'том ше к'і'с'іл' ро'били к'і'с'іл' та'кий 'вопишм ро'били та'ку кисе'лиц'у ко'лис' ро'били / кисе'лиц'а ц'а 'добра йа йіла у Г'лухоу'ц'ах на 'ц'ому / то во'на та'ка з'найеш йак во'на та'ка йак / ну йак та'ко зва'рители ва'рен':а во'на з'разу / ше 'добре не 'в:арана / а та'ке во'но / то це та'ка ц'а кисе'лиц'а із сли'вок із 'йаблук / перете'райут' 'ййй та'кого і 'робл'ат' кисе'лиц'у ц'у //.

Скажіть, будь ласка, який порядок поминального обіду ?

Ну на 'самий пе'ред да'ють 'коливо ўс'і бе'рут' 'коливо по три 'рази 'ложичку 'коливо / по'том го'рох / по'том ка'пуста / по'том уже 'боршч / і 'каша / і голубц'і ну / шо ўже наго'тоу'л'у'ють' на о'б'ід са'лати там / і коўба'са / і си'рок / і йак та'кий о'б'ід ну ни п'іс'ний / то 'рибу 'вопишм / а по'том да'ють' ше прик'ін'ц'і нар'і'зайут' з 'маком ст'рудл'і // по'том ц'у'керки і п'ран'іки і кам'пот / або цеі к'і'с'елик та'кий ў ц'і'го нали'вайут' в одно'разов'і ц'і'го к'і'с'ел'ік виш'невий //.

Скажіть будь ласка ставлять на стіл тарілку і ложку для померлого?

стау'л'ат' на в'ік'но ста'кан во'ди / і з'верху ц'і'лушку х'л'іба і / це 'буде д'л'а по'к'ійного сто'йит' п'ід 'час ўс'ого о'б'іду // йак с'і'дають' за с'т'іл / то на 'самий пе'ред запа'л'у'ють' с'в'ічку / щоб 'ц'ілий о'б'ід го'р'іла с'в'ічка //.

Скажіть будь ласка чи пють вино горілку на поминках і чим пояснюється дозвіл заборона чи обмеження у вживанні спиртного?

'П'іут' і го'р'ілку 'п'іут' і ви'но і х'то с'к'іл'ки 'може // 'хто йак може це не об'і'зат'ел'но / шо ти 'там не можеш / а пий а йак у кого полу'чайет' с'а йе / шо 'п'іут' / а шо муж'чинам не да'сиш го'р'ілки 'цейі во'ни ж хо'т'ат' 'випити по с'то г'рам за по'к'ійного о / хто с'к'іл'ки 'може і йак 'може / но 'п'іут' да с'тау'л'айут' на сто'ли с'тау'л'айт' / і го'р'ілку / і ви'но / і 'воду / і со'лодку 'воду і м'ін'і'рал'ну 'воду с'тау'л'айут' //.

Скажіть будь ласка як поводяться на поминках і чому саме так?

Ну по'вод'ат' с'а ст'римано ни 'шумно / бо це ж по'минки / а чо'му / а шо ж це ж не ве'с'іл':а / а по'минки поми'найут' за по'к'ійного //.

А скажіть, будь ласка, якими діями і словами закінчується поминальний обід?

Поми'нал'ниї о'б'ід 'д'акуйут' / ўста'йут' перех'рест'ат'с'а / 'пот'ім по'мол'ат'с'а 'отче наш 'скажут' // і 'д'акуйут' жи'вим жи'т':а / а ў'мершим 'душам ц'арство не'бесне //.

Скажіть будь ласка чи закривають дзеркала в хаті під час і після похорону чому і що ще потрібно зробити і для чого?

Зерка'ла закри'вайут' за ў 'хат'і / шоб ни отра'жаўс'а по'к'їйник і ча'си зупи'н'айут' на цей пе'р'іод / шо по'к'їйник у 'хат'і / шо 'начебто зупи'нило'с'а жи'т':а //.

А скільки часу душа перебуває в хаті чи поблизу неї і за якими ознаками можна дізнатися про її присутність?

Ду'ша перебу'ває ў 'хат'і до сорока дн'іў / а при'сутн'іст' йїї 'можна д'із'натис'а / шо 'шос' тара'банит' / чи 'шос' у'пало / чи 'шос' перевер'нуло'с'о це так 'можна уз'нати / шо ду'ша ше ў 'хат'і //.

Скажіть, будь ласка, чи є звичай на другий день ходити на могилу, як називається цей звичай, що там роблять і чи існує звичай протягом сорока днів годувати могилу ?

На д'ругий 'ден' і'дут' не'сут' сн'і'данок і там йїд'т' і п'йут і йїд'ат' хто / шо при'н'іс і розда'йут' / хто там ше при'шоў поди'витис'а розда'йут' 'д'іт'ам / кан'ф'ети там 'печево о // і 'плачут' / ўспоми'найут' / го'ворат' ка'н'ешно ўспоми'найут' про по'к'їйного //.

Коли протягом сорока днів справляють поминки з частуванням?

п'рот'агом 'сорок д'н'іў з часту'ван':ам / 'робл'ат' на де'вятій 'ден' / по'том на соро'ковий 'ден' //.

Скажіть, будь ласка, як і де справляють річні поминки як проходить обід на річних поминках як вони називаються ?

Ну р'іч'ниц'і нази'вайут'с'а / і 'робл'ат' ну так / йак на о'б'ід і 'коливо / і го'рох і ўс'і ц'і ст'рави / йак припа'дає у п'іс'ниї / то п'іс'н'і ст'рави йак припа'дає 'ден' у та'киї / то та'к'і ў'с'ак'і ц'і ст'рави го'туйут' ни п'іс'н'і /

а у п'іс'ній 'ден' / то п'іс'ні ста'райут'с'а готу'вати / ну 'р'ік ка'н'ешно р'іч'ниц'а //.

Людмила Петрівно, скажіть, будь ласка, у чому і як виявляється траур сім'ї як він називається хто повинен дотримуватись жалоби і протягом якого часу, який одяг вважається траурним, який колір його і якщо по можливості зможете, то опишіть деталі і чи можна танцювати співати святкувати в домі, де був покійник скільки часу не можна виходити заміж ?

Ну 'р'ік обов'яз'ково не 'можна ви'ходити // і т'раур на 'ц'ілий 'р'ік д'л'а с'і'м'ї // 'носа'т' о'дежу 'чорну чи 'хустку ну хто / що 'може но ў 'чорному щоб обов'яз'ково було / а ше ко'лис' / то по'в'язку на ру'ц'і но'сили 'чорну та'ку 'л'енту / чи йа'кус' по'в'язку на ру'ц'і но'сили / а те'пер хус'тиночку чи та'ко за'в'язуют' на 'шийу 'часом за'в'язуют' / та'ко на 'голову о // а тут у 'чорному 'б'іл'шост'і д'іст'в'іт'ел'но / що ў 'чорному да // а р'ік ни т'реба ви'ходити 'замуж / ни тре висе'литис'а / ни танц'у'вати / ни сп'івати но'сити 'жалобу за по'к'і'їним // сво'їм 'р'ідн'ім 'нос'ат' обов'яз'ково т'раурний цеї об'рад / ну 'родич'і ка'н'ешно //.

Як називається поняття сумувати тужити за померлим?

Ну 'тужат' за по'мерлим ўспоми'нають'і / п'лачут' і ўсе 'добре ўспоми'нають' ка'н'ешно //.

А чи годиться згадувати в розмовах негативні вчинки та риси померлого якщо ні то чому про померлого бажано говорити лише хороше яку фразу вживають згадуючи покійника і для чого?

Ну про по'к'і'їника па'ганого н'і'чо не 'мона ка'затим // 'т'іл'ки хо'роше ўспоми'нати і ўспоми'нати / і 'царство йо'му не'бесне ка'зати / бо 'в'ін ўже од'і'шоў о // хаї йому 'буде зем'л'а пухом / і 'царство ў 'неб'і //.

Село Бродецьке Козятинського району Вінницької області.

Інформатори:

1) Шутова Лариса Якимівна – 1936 року народження. Закінчила 7 класів і у 1952 році пішла працювати на ферму.

2) Слотвінська Емілія Петрівна – 1941 року народження. Закінчила 10 класів і працювала у колгоспі.

*Записано в с. Бродецьке
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Шутової Лариси Якимівни, 1942 р. н.,
освіта – 7 кл. (листопад 2018р.)*

Весільний обряд

Скажіть, будь ласка, Ларисо Якимівно, як у вашій місцевості називається обряд, що має форму пропозиції чи прохання з боку молодого хлопця зверненого до батьків молодої дівчини, віддати її за нього заміж і хто в ньому бере участь, якщо можна, то опишіть детально, будь ласка, цей обряд?

Ну це об'р'ад у нас назива'є'с'я 'сватан':а // а про'ходить ' в'ін так у' пер'ед / шоб там н'іх'то не" зна'є 'тайно дого'варуй'у'ц'а х'лопиц' / шо в'ін до нейі приш'ле сва'т'і'ю / але його бат'ки бо'й'а'ц'а / шоб це во'на ни в'ід'казала йо'му то у'се це 'робл' ат' у' 'тайн'і н'і'кому не 'каж'ут / шо це бу'де с'ватан':а н'іх'то не 'зна'є // ну с'ватан':а не" при'значай'ут н'і у' 'середу / н'і у' 'п'ятниц'у і у' п'іст не" 'можна с'вататис' а о / а в осно'у'ному во'но про'ходить у' суб'оту або не" 'д'і'л'у // а в так'і дн'і коли не" ма'посту то'д'і х'лопиц' бе'ре сво'й'их бат'к'і'ю / і во'ни так шоб мен'ше хто 'бачи'ю у'же йак с'меркне 'вече'р' і бе'рут' х'л'іб з со'бойу за'мотані'ю 'вишиті' руш'ник / і їд'ут го'родами до под'в'і'р'я де жи'ве ц'а 'д'і'учина // ну при'ход'ат' до 'хати / сп'іва'й'ут у' поро'з'і там здо'ро'у'кай'у'ц'а ну 'ди'л'а'ц'а йак до них бу'де в'ідно'ш'и'а / йак там бат'ки д'і'учини 'буд'ут' і'их

при'їмати / о начи'найут' там із дали'ка 'кажут' / шо во'ни там заблу'дилис'а / шо во'ни 'шос' там шу'кайут' йа'кус' те^мличку / чи ше шо небу'т' // ко'роче бат^нки 'д'їўчини 'тоже во'ни ўже з'годн'ї / то во'ни зна'йут' чо т'ї приїшли / пригла'шайут' йїх до 'хати шоб 'дал'ше во'ни за'їшли / во'ни с'да'йут' там ну йак 'ранше була 'лава і там с'т'їл коло 'лави н'їд 'божнице'йу / то с'їдали шоб не за с'волоком / а шоб н'їд с'волока / шоб та'киї буў об'р'ад// с'їдайут' за ст'їл / почи'найут' гово'рити / почи'найут' дого'вор' уватис'а // д'їўчина за ст'їл не с'їдає / а д'їўчина ну йак ра'н'їше були ха'ти шо це одна 'хата і там і н'їч в'їц'ї ха'т'ї / і коло печ'ї обов'їас'ково тап'чан / н'їл в нас ше казали / то 'д'їўчина там сто'йїт' / там коло 'ц'ого тап'ча'на / коло прип'їка ну ше ран'ше то 'д'їўчина 'ўрод'ї в'їд хви'л'уван'н'а / чи в'їд чо'го там колу'пала п'рип'їка пал'ц'ом о / а с'ваха н'їд'холила до 'печ'ї і з'р'їла 'руки / 'н'їби коло 'вогнишча / це 'тоже 'шос' там озна'чало// о не с'їдали ўже бат^нки пригла'шали за ст'їл / вистаў'л'али там за'куску/ го'р'їлку чи там нали'вали ше ра'н'їше / ше були ў'с'ак'ї / і виш'н'ак / і слиў'н'ак / і ў'с'о вистаў'л'али це ўсе на ст'л і начинали ве'чер'ати і начи'нали гово'рити // на 'ц'ому ж свата'н':ї ну йак'шо 'д'їўчина була з'годна / то во'ни йак'шо 'бат'ко при'н'аў хл'їб і поло'жиў на хл'їб і по'ц'улу'ваў 'ї'ого / хл'їб обов'їас'ково ц'їлу'вали / то з'начит' во'ни з'годн'ї // то'д'ї ўже с'їдали за с'т'їл / 'д'їўчина сто'йала з 'боку б'їл'а пе'ч'ї / а во'ни начи'нали гово'рити м'їж собо'йу / бат^нки начи'нали догова'р'уватис'а м'їж собо'йу сва'ти йак та коли там бу'де ве^мсіл':а / йа'ке бат^нко да'їе рос'казуваў при'дане да'їе за 'д'їўчину// ран'ше обов'їас'ково да'вали 'д'їўчині йак'шо бат^нки ну ни 'дуже та'к'ї 'б'їдн'ї / то да'вали ко'рову або т'їйну те'лиц'у// ну і обов'їас'ково ў 'д'їўчини йа'ка на вида'н'ї пови'н:а 'бути ск'рин'а / а ск'рин'ї т'її було заготоў'л'ано полот'но йак там ран'їше було/ зараз там зо'ўс'м д'руге це п'ридане / а ран'ше було та'ко хуст'ки / полот'но / пови'н:ї 'бути 'йак'їс' там сп'їдниц'ї ну св'атков'ї і так'ї і буден'ї і ў 'чому ро'бити о то так з'начит' в'їдбу'валос'а це с'ватан:а // ну два 'раза ни договарувалис'а // догова'рувалис'а ўже ўже на 'ц'ому с'ватан:ї / р'їшали ўсе / коли бу'де ве^мсіл':а/ хто ма'є 'бути

запрошений / і ск'іл'ки душ 'буде від молодого / бо ў нас так в не"д'іл'у
 значит' ве"сіл':а було ў 'хат'і моло'дойі / а ў поне"д'ілок ве"сіл':а ў 'хат'і
 молодого // то от на цих ше на ц'ому с'ватан:'і дого'варувалис' / хто
 ск'іл'ки душ приведе моло'диї до моло'дойі на ве"сіл':а / шоб з'нати по'том
 с'к'іл'ки з'начит' від моло'дойі п'іде до моло'дого о / бо 'бат'ки молодого
 спраў'л'али йо'му ве"сіл':а / а бат'ки моло'дойі спраў'л'али мо'лод'її
 ве"сіл':а так йак во'ни і // ц'а 'д'іўчина ўже п'ісл'а 'ц'ого йак ўже ну йак
 ўже в'ідбу'лос' це с'ватан:'а на д'ругий 'ден' ўже ка'н'ешно / хоч це там
 ў'род'і три'малос'а ў та'к'її 'тайн'і але ўже ў'с'орамно 'л'уди знали / то ўже
 ц'у 'д'іўчину нази 'вали мо'ло'да / а хлоп'ц'а / мо'ло'диї // о і шаноб'ливо до них
 в'ід'носилис' / ра'д'іли вс'і за них там і так да'л'ше //

А скажіть, будь ласка, коли відбувалося скріплення згоди на шлюб, і
 як називався цей обряд, і де він відбувався, як називалася дівчина після цього
 обряду?

/ ну йак'шо на 'ц'ому с'ватан:'і не догово'рилис' / то ше були за'ручини /
 при'ходили ба'т'ки ну ўже сва'ти во'ни нази'валис'а т'і і т'і 'бат'ки / і в'ід
 'д'іўчини / і в'ід хлоп'ц'а / і во'ни 'точно ўже там дого'варувалис'а шо ко'ли
 бу'де ве"сіл':а / ко'ли ну за ўсе договару'валис' шо т'реба бу'ло дл'а 'ц'ого // ну
 і нази'валис'а же ц'і мо'ло'диї і мо'ло'да і це ўже ўсе се'ло з'нало / шо там хто
 там на 'кому жени'ц'а і шо це мо'ло'диї і мо'ло'да //

Скажіть, будь ласка, як і коли здійснюють запрошення на весілля, хто
 це робить, як це відбувається і з якими словами запрошують опишіть, будь
 ласка, детально?

ну на ве"сіл':а зби'рає ц'а ўс'їх своїїх под'руг і це вони нази'вайуц'а
 д'рушки // во'ни над'ї'вайут в'ін'ки і мо'ло'да над'ї'вайє в'інок і / вони 'ідут' по
 'сел'і ўс'їх / ко'го т'реба запро'сити на ве"сіл':а 'ідут' с п'ісл'н'ами по сел'і / ну
 на'в'іт' 'можу засп'ї'вати йаку п'ісл'н'у ну 'голосу ўже 'нема //

св'ї'ти м'іс'а'ц' з 'неба/ св'ї'ти м'іс'а'ц' з 'неба/

бо нам те'бе т'реба /

св'ї'ти м'іс'а'ц' з 'неба

дого'ри р'иш'ками /

бо їде та'н'а з дружеч'ками //

і моло'да 'каже ц'і'луйє у 'руку там хаз'а'їїна хаз'а'їку і 'каже/ шо про'сили 'тато і про'сили 'мама і йа вас п'рошу на х'л'їб на 'с'їл' на ве"сїл':а йаке в'їд'будет'с'а 'заўтра у ме'не у'дома // і йак'шо там йє моло'д'ї 'д'їучата во'на ше йїї то моло'дих д'їучат бе'ре з со'бойу шоб дал'ше їти про'сити на ве"сїл':а п'росит' за д'рушку моло'ду 'д'їучину // а хлоп'ц'ї у йак'шо моло'д'ї хлоп'ц'ї там двоїурод'н'ї бра'ти то хлоп'ц'ї у про'сит' д'ружк'їв до се'бе во'ни їдут' в'їд моло'дойї // ну і так во'ни хо'д'ат' по у'с'їх тих ха'тах / йак'шо ко'гос' йїм 'треба запро'сити на ве"сїл':а // на ве"сїл':а запро'шували су'сїдї у обов'яз'ково і запро'шували у'с'їх роди'ч'ї у / на'в'їт дале'ких у'с'їх запро'шували на ве"сїл':а // о і коли у'же зак'їнчили об'їш'ли у'се се'ло / запро'сили у'с'їх на ве"с'їл':а / то у'рива'їут'с'а до моло'дойї до 'хати і 'тоже та'ка була п'їс'н'а / шо у'же йак во'ни п'їдхо'д'ат' до во'р'їт / то сп'ївайут шо / ск'рину мат'їнки у'с'ї по'снули / а за ме'не моло'дуйу за'були // то'д'ї 'мати ка'н'ешно вихо'дит' з 'хати / в'їдчи'н'айє 'двер'ї і ба'т'ко в'їдчи'н'айут' во'рота і дру'шки начина'їут' сп'ївати / доб'риї ве'ч'їр 'тому / доб'риї ве'ч'їр 'тому / а хто у 'ц'ому 'дому ї бого'в'ї св'а'тому / бат'ки в'їдпов'їдаїут' на ц'у п'їс'н'у та'койу са'мойу п'їс'н'ойу / і про'с'ат' і дру'цки с 'см'їхом з весело'шчами захо'д'ат' до 'хати // і йїх са'д'ат' за 'ст'їл о і ну і оце у'же начи'наїс'їа 'д'ївич 'веч'їр // са'дили за 'ст'їл у'гош'чали у'с'о і моло'да сп'ївали п'їсен' ба'гато і ве"с'їл'них п'їсен' і та'ких / і це у'же моло'да прошчала'с'а з'ї сво'їм д'ївоцтвом / бо у'же на дру'гїї ве'ч'їр п'їсл'а ве"сїл':а во'на у'же їде до моло'дого // йїї ве'дут' і у'же во'на д'їучи'нойу ни бу'де у'же во'на бу'де ну ж'їн'койу // то висе"ли'лис' д'їучата мож'на так сказа'ти ма'їже до ра'нку //

Ларисо Якимівно, скажіть, будь ласка, як називається весільний короваї?

так і на'в'єрно називаїет'с'а ве"сїл'нїй коро'ваї йа 'мало/ шо 'знаїу про коро'ваї але" / шо знаїу /то розкажу йак в нас було колїс' // коро'ваї оце дру'шки ходили просили на ве"сїл':а / а коро'ваїни'ц'ї ходили просили на

короваї // а за короваїниц' брали ж'інок молодих / т'ілки веселих і неваг'ітних і йак'і до'бре жили з чолов'іками в йа'ких була хо'роша с'і'м'я // цих ж'інок брали за короваїниц' ну кан'ешно родич'ів брали // короваїниц'і ходили так само 'друшки ўне'ред д'рушки прої'дут' про'с'ат на ве"сіл':а / а по'том по цих са'мих хатах по ро'дичах їдут' коро'ваїниц'і / то коро'ваїниц'і ўже ни церемо'нилис' / коро'ваїниц'і шукали ў гн'іздах йаї'ц'я забирали і му'ку про'сили на коро'ваї і 'цукор / оп'шим коро'ваїниц'і ўже хо'дили з таки'ми 'шутками / з та'ким ўс'а'ким мог'ли і кур'ку ўк'расти / п'іти на 'с'ідало шоб шоб було оце йа знайу / шо у нас ро'били// ну / а по'том ви'п'ікали коро'ваї з шиш'ками // по'том на дру'гий де'н' ц'і шиш'ки розда'вали о а коро'ваї йак ви'п'ікли / то з'разу 'його ло'жили на 'ст'іл на поку'т'я а по'том в'ін збер'і'гаўс'а на'в'ерно до ве"сіл':а / а по'том п'ісл'а ве"сіл':а ўже йак 'л'уди роз'ходилис' то ўс'іх обдару'вали коро'вайем розр'ізали й'о'го і ўс'ім да'вали по ку'сочку коро'вайу // оце ўс'о шо йа знайу //

А опишіть, будь ласка, обряд підготовки нареченої до шлюбу?

Наре"чену до ш'л'убу 'рано приходи'ла с'тарша д'рушка і д'руга д'рушка ше була нази'валас' // приходи'ли вони і начи'нали го'товити моло'ду до ве"сіл':а // ран'ше зби'рали 'вел'он називаўс'а 'вел'он зби'рали ў та'кий спе'ц'іал'ний з тр'ох рад'к'іў 'треба було 'його кра'с'иво з'і'брати / шоб він ду'же гар'но вигл'а'д'іў на го'лов'і / і ўс'о це ро'била ста'рша д'рушка // по'том моло'ду са'дили ну ў ха'т'і ўже були при'сутн'і моло'диц'і і коро'ваїниц'і / були ўже хат'н'і присут'н'і // са'дили моло'ду на табу'ретку / на по'душку обов'яс'ково са'дили і начи'нали йійі розпл'і'тати 'косу // розпл'і'тали 'косу рос'ч'ісували ну і сп'і'вали п'іс'н'у //

// ої даї 'мати мас'ла / ої даї 'мати мас'ла /

бо йаи то'б'і коро'виц'у нас'ла/

го'нила на 'росу/

даї же 'мати мас'ла/

помас'тити 'косу //

ну зна¹чит' розч¹ісу¹вали зби¹рали ¹коси ¹йак¹шо були ¹дуже ¹доўг¹і ¹коси / то ¹йакос' ¹їх ро¹шч¹іпл¹ували / рос¹пускали і над¹івали вел¹он / не мо¹жна було пла¹т:¹а на¹д¹іти / бо пла¹т:¹а були ж не¹ та¹к¹і ¹йак те¹пер / а пла¹т:¹а було зак¹рите і пла¹т:¹а обов¹яс¹ково було ¹б¹іле дов¹ге пла¹т:¹а з ¹довгими рука¹вами /то ўд¹івали пла¹т:¹а / са¹дили на ц¹у по¹душку і над¹івали ¹йї¹ вел¹он / ну і ўже ¹ждали моло¹дого з гост¹ами //.

Скажіть, будь ласка, чи приїжджає наречений за нареченою перед вінчанням, хто його супроводжує, і чи відомий місцевій культурній традиції звичай викупу молодої, коли це відбувається, хто її продає, а хто купує?

Ка¹н¹ешно / шо пе¹ред вінча¹н:¹ам / а ¹йак не вінча¹н:¹а / то пе¹ред рос¹п¹іс¹іу моло¹дїї з сво¹їми роди¹чами стар¹шим бойари¹ном прий¹іжайут'¹ за моло¹дойу // ну а тут і моло¹дойї ў ¹хат¹і моло¹ду ўже хова¹йут' або ¹дес' на сус¹ідах або ¹дес' в хат¹і / во¹на хова¹йет¹с¹а ¹йїї не¹ма / а роди¹ч¹і моло¹дойї чи сес¹тра / чи брат /чи пли¹м¹ін:¹ики хто не¹ пуска¹йут' н¹і моло¹дого до хати н¹і його роди¹ч¹іў / а про¹с¹ат' за моло¹ду ¹вкуп ў моло¹дого // ну начи¹найтс¹а торг / шу¹тки там ўс¹а¹к¹і і ўже моло¹дїї і йо¹го бойарин стар¹шиї і роди¹ч¹і збе¹райут' там ¹йак¹і ¹йе гро¹ш¹і в¹ідда¹ут' за моло¹ду / а то¹д¹і пус¹кайут' ўже моло¹дого / шоб шу¹каў моло¹ду / ну в¹ін ¹йїї нахо¹дит' збира¹йут¹с¹а ¹ўс¹і роди¹ч¹і ўже в¹ід моло¹дойї і в¹ід моло¹дого і їдут' там чи на рос¹п¹іс' / чи на він¹чан:¹а //.

А скажіть, будь ласка, як відбувається вихід наречених з хати, і якими обрядовими діями це супроводжується хто і в якому порядку виходить, що роблять батьки нареченої, і як рухаються до вінця?

Ну вихо¹д¹ат' з ¹хати моло¹дїї і моло¹да з ни¹ми їдут' ба¹т¹ки і обсипа¹йут' ¹їх ¹гр¹ішми кан¹ф¹етами і бажа¹йут' ¹їм шча¹ст¹а доўгих л¹іт жит:¹а с¹ім¹ейного шчасливого жит:¹а ўс¹а¹к¹і хорош¹і побажан:¹а а ¹дал¹ше їдут' ўс¹і ¹родич¹і до церк¹ви або їдут' ў с¹іл¹с¹ку ¹раду розпи¹сுவатис¹а так прхо¹дит' цей обр¹ад // ну в нас п¹ісл¹а ¹ц¹ого обр¹аду ¹йак розписа¹лис¹а то їдут' бо пер¹шиї ¹ден' ве¹сіл¹:а ў моло¹дойї і це ра¹н¹іше бувало т¹іл¹ки ў нед¹іл¹у ве¹сіл¹:а ў моло¹дойї до неї прихо¹д¹ат ну ўс¹і ¹йїї роди¹ч¹і і

догово'рилис' йаких бе'ре з со'бою моло'дїї роди'ч'їю обов'яс'ково бат'ки / сва'ти / друж'би / боя'рин стар'шиї і дру'гий боя'рин / св'їтилка / стар'ша // за св'ї'тилку моло'дїї брау' ўс'ї його сест'ри 'ск'їл'ки ў 'н'ого ње сес'тер / то во'ни св'ї'тилки //.

А як називаються учасники весільного обряду такі як: дружка, дружба дядько, світилка, староста, боярин?

Да в нас нази'вайет'с'а бо'йарин ну ње њ 'д'ад'ко / це або р'їднїї д'ад'ко моло'дойї або там та'киї хтос' чи до'бре знаїо'мїї хоро'шиї 'вопшїм хороша 'л' уди́на / шо во'ни з ним дру'жат' ўс'о о // ну з моло'дим ідут' св'ї'тилки / во'ни назива'їут'с'а це њого сест'ра чи 'сестри / а ў моло'дої 'друшки сест'ри йїїї ў пер'шу 'чергу / а то'д'ї хоро'ш'ї 'подруги і можут' 'бути і су'с'їдки / і ўс'ї д'їў'чата йак'ї прихо'д'ат' на ве'сїл':а во'ни ўс'ї нази'вайут'с'а 'друшки // ње сват і старо'ста // 'староста на ве'сїл':і хо'дит' пригла'шайе гостеї розли'вайе го'р'їлку там прика'зуйе / шоб ну 'тости висло'ўл'уйут' там за здоро'в'їа моло'дїх / там ўс'а'к'ї побажа'н':а йїм // бо'йарин це ў моло'дого стар'шиї бо'йарин і дру'гий бо'йарин / це краш'чїї друх і 'йак'ї ў 'н'ього ње ње това'риш'ї / то в'їн йїх ўс'їх пригла'шайе на 'свад'бу / і во'ни ўс'ї назава'їут'с'а бо'йаринами ў нас //.

А скажіть, будь ласка, які функції виконує і як називається хрещений батько нареченого на весіллі?

// ну хре'ш'ченому бат'ков'ї на ве'сїл':і ве'лика зна'чит та'ка 'шана // 'їього са'д'ат 'блис'ко 'коло моло'дого о і 'можна ска'зати ви'конуйе функ'ц'їїї т'ї / шо ї р'їднїї 'бат'ко йак'шо 'не'ма 'р'їдного 'бат'ка / то в'їн ви'конуйе в'їн шче'та'їет'с'а йак 'бат'ко хре'ш'чений 'бат'ко //.

А як називається?

нази'вайет'с'а в'їн стар'шиї сват//

Опишіть, будь ласка, прикраси атрибути, прикметні символи учасників весільного обряду і які функції вони виконували?

ну моло'да пови'н':а була пригото'вити ў сво'їєму д'ї'воцтв'ї рушні'ки з 'цїми рушні'ками 'вишитими по'в'язували сва'т'їў / в на ве'сїл':а

коро'вайниц' по'війазували хуст'ками / а дру'жок повійазували л'ентами і ўс'іх у'часник'іў ве'с'іл'ного об'р'аду прикра'шали та'кому ве'с'іл'нойу кв'іт'койу// стар'ша друшка прода'вала ці кв'ітки ну так в 'шутку/ ўрод'і брала 'грош'і і прич'іпл'увала до бор'та н'іджа'ка / чи пла'т':а прич'іпл'увала ціу кв'ітку шпил'очкойу о це ўже було 'знато / шо ці 'л'уди приї'майут' уча'ст' у ве'с'іл'ному об'р'ад'і і / шо во'ни в'ідно'с'ат'с'а до ве'с'іл':а //

Скажіть, будь ласка, чи частують учасників обряду та інших гостей у домі нареченої, які страви для цього готують, як їх подають у якому порядку саджають гостей за весільний стіл взагалі, як відбувається застілля у молодії?

Ну йак приїшли в'ід 'розн'іс'і / приїшли в'ід в'інча'н:а са'д'ат ўс'іх за с'т'іл / запрошуйут' до хати молодих сад'ат на покут'і // з л'івого боку чи з правого си'д'ит' моло'да і ўже ко'ло нейі стар'ша дру'шка/ дал'ше ше там дру'шки си'д'ат там ко'ло моло'дойі бли'с'ко/ а там 'бат'ки ну і са'м'і та'к'і ўже по'чесн'і го'сці та'кому по'р'адку із сто'рони моло'дого си'д'ат' йо'го то'вариш'і / бо'арин / стар'шиї дру'гиї і ше там товариш'і / і 'дал'ше 'тоже 'його роди'ч'і / там са'м'і блиш'ч'і / там хре'ш'чені бат'ки і так 'дал'ше / там р'ід'ниї 'д'ад'ко/ р'ід'на 'т'отка і так 'дал'ше // часту'йут' ран'ше ше ко'лис' / то йак'і були 'страви обов'яс'ково / це хо'лодн'і заку'ски ну на ве'с'іл':а ўс'іг'да ко'лоли каба'на / то була та'ка ши'нка запе'чана ру'л'ети там ўс'ак'і / то пода'вали хо'лодн'і заку'ски / м'я'со на'р'ізане / коўба'са домаш'н'а та'ке було ко'лис' о а // по'том / обов'яс'ково була карт'ошка до карто'шки печен'а / печен'а там з ку'реї / гу'сеї чи з ін'дик'іў хто три'маў ну та'ких страў в на'шому 'сел'і бо йе та'к'і се'ла/ шо вари'ли там і 'боршч / і те / і се і ва'реники так в нас не було ў нас оце пода'вали 'м'ясні заку'ски а на к'інец' на соло'дке / йак за'раз 'кажут' об'і'зат'ел'но була кисе'лиц'а / це бра'ли су'шен'і фру'кти сухо'фрукти перети'рали йїх на друш'лак добаў'ляли тро'шки крох'малу і це була 'дуже 'добра 'йїжа пе'кли пе'р'іш'ки/ обов'яс'ково пек'ли ст'рудл'і з 'маком/ пек'ли хл'іб / буў спец'і'ал'но спече'ний ка'лач і час'тували гос'теї і це ўсе в так про'ходило ў пере'м'ішку // наймали

музик/ то це ўсе переходило с'їли ви'пили там 'трохи за здоро'в'їа моло'дих йшли на дв'їр на подв'їр'їа тан'ц'увати то'д'ї так 'свахи чи коро'вайниц'ї ж'їноч'ки йшли з чар'койу / і з бутилкойу / і з заку'скоїу йшли приго'шчали 'л'удеї та'ких посторо'н'їх 'їак'ї не прий'мали уча'ст'ї у ве"сїл':ї // нас на ве"сїл':а схо'диц'я маїже ўсе 'село так за вор'їт'ми на доро'з'ї сто'їат' / шоб подиви'тис'я на ве"сїл':а на моло'дого / на моло'ду о'так йїх ўс'ї приго'шчали / хто буў там / то ўс'їх приго'шчали і 'мали пра'во моло'д'ож 'їака була не зап'рошена на ве"сїл':а во'ни 'тоже н'їд ц'у 'музику на ве"сїл':ї ўс'ї тан'ц'ували 'д'їўчата/ хло'пц' з 'села 'їак'ї не зап'рошен'ї ўс'ї 'сходилис' і тан'ц'ували ну / а до хати ўже за ст'їл ўже за'ходили ц'ї шо учас'ники 'свад'би //.

Скажіть, будь ласка, коли і як відбувалося це переміщення весільної церемонії будинок нареченого, хто і як зустрічає там молодих, і чи відбувалися частування якісь і забави в домі молодого, і як вони проходили?

Ну ў нас так за'вед'ано / шо 'першїй 'ден' ве"сїл':а ў не'д'їл'у ў моло'дойї гул'айут' до 'вечера і до 'ноч'ї / а на 'другий 'ден' ў поне"д'їлок та'ке 'саме ве"сїл':а в моло'дого // і ў поне"д'їлок ра'но моло'дий при'ходить так 'само / 'їак 'перед 'росп'їс'у там чи в'їнчан'їам до моло'дойї з бо'їарином сво'їїми / але ўже йїх за ст'їл не са'д'ат / во'ни ўже забира'їут' моло'ду забира'їут' ўс'їх гостеї моло'дойї 'їак'ї ма'їут' їти до моло'дого / ну 'сам'ї 'блис'к'ї ўже 'друшки ўже на це ў поне"д'їлок / ўже не ма'їут' пра'ва во'ни гул'а'їут' 'т'їл'ки і не'д'їл'у / а бо'їарину 'хлопц'ї моло'дого гул'а'їут' і ў поне'д'їлок // і св'їтил'ки 'їого 'сестри то берут' коро'ваї / берут' г'їл'це ўб'ране кв'їт'ками таки'ми ну штуч'ними кв'їт'ками ўб'ране г'їл'це і ўти'каїут' 'їого ў 'книш це ве'с'їл'ниў хл'їб / шо пек'ли і не'сут' це ўсе їдут' до'рогоїу до моло'дого сп'їва'їут' н'їс'н'ї там 'ўс'ак'ї// тан'ц'уїут по до'роз'ї 'музика 'граїе 'музику наї'мали 'музика 'граїе і ў моло'дойї і ў моло'дого 'музика 'граїе і таке ц'я про'цес'їа з тан'ц'ами / з н'їс'н'ами просу'ваїет'с'я до моло'дого // ў моло'дого 'значит' ви'ход'ат' бат'ки 'їого і ше там 'їак'їс' 'блис'к'ї роди'ч'ї

свати староста ўс'і виход'ат' на пор'іх і зустр'ічайут' там молодих тожє сп'іва'йють там п'і'сен' //.

Добрий' веч'ір' тому /
 'хто ў 'ц'ому 'дому
 ста'рому і ма'лому /
 і богов'і св'атому //

оце три ра'зи сп'іва'йють' і ў 'другиї раз / і ў 'трет'иї раз сп'іва'йють' // сп'іва'йють' значит' ц'і / шо приї'шли від моло'дойі йім в'ідс'п'іву'ють і зап'рошу'ють до моло'дого до ха'ти / шо про'симо і начи'на'єт'с'а та'ка 'таке 'саме ве''сіл':а йак і було ў моло'дойі // в'ід моло'дойі 'менше 'родич'іў ўже їде до 'молодого // а ў 'молодого йак'і не 'були там при'сутн'і там 'родич'і / 'блис'к'і ўс'іх то ўже во'ни ў моло'дого гу'л'айут' і гу'л'айут' зноў до 'ноч'і це ве''сіл':а йак і ў моло'дойі і на к'ін'ц'і йак роз'ход'ат'с'а ну ўже йак ве''сіл':а моло'дого п'ід'ходить до к'ін'ц'а / то це ў нас нази'ва'єт'с'а пере'н'ії це обда'рову'ють моло'дих ну ше ран'ше там мог'ли подару'вати і 'курку і поро'с'а і шо 'хоче''ш / а 'зараз так п'із'н'іше так п'із'н'іше да'рили 'грош'і молодим / шоб моло'д'і на но'ве ха'з'аїство на доб'робут на ўсе о а моло'д'і 'значит' приї'ма'ють пода'рунки і 'даку'ють / шо 'приїшли до них на ве''сіл':а і за ўсе 'даку'ють обда'рову'ють ўс'іх го'стеї // коро'ваї розр'і'зает'с'а на мале'н'к'і куски і ўс'іх го'стеї обда'рову'ють коро'ва'єм //.

Скажіть, будь ласка, як відбувається обряд роздягання молодої, хто знімає вінок і вельон, на голову хустку опишіть, будь ласка, цей обряд детально?

Ну ве'л'он зн'іма'є свек'руха ўже моло'дойі і над'і'ва'є на 'старшу 'друшку / а моло'ду во'на по'в'азу'є хут'койу і ўже моло'да ну ўже по'св'яашчайут' йиї ў ж'ін'ки // о там сп'іва'йють' п'іс'н'і но йа ўже не пом'н'у йіх 'тожє це ўсе про'ходить' 'через п'іс'н'і п'ід 'музику / п'ід ўсе //.

А скажіть, будь ласка, виявлявся в минулому обряд першої шлюбної ночі?

'ран'ше ше даў'но / то моло'дих ло'жили 'дес' в ок'рем'ій к'ім'нат'і о
 'рано 'йшли 'свахи і пров'і'рали 'просте"н' пров'і'рали чи моло'да 'чесна / чи не"
 'чесна // 'йак'шо не" 'чесна / то там 'ўс'ако 'йійі оскорб'л'али обзи'вали і так
 да'л'ше ну це 'ўже 'було даў'но //.

А якими обрядовими діями закінчувалося весілля і починалося буденне подружнє життя молодих людей?

на на 'другий 'ден' це 'ў поне'д'ілок в'ідбу'лос'а ве"сіл':ав моло'дого / а 'ў
 в'і'второк моло'да пови'н:а 'ўс'тати і 'ўже пост'і'рати чоло'в'іков'і со'рочку
 ц'у / шо в'ін бу'ў на ве"сіл':і 'вошим ко'лис' 'йак па'лила там свек'руха 'ў не'ч'і /
 то 'ўже моло'да пома'гала 'йій 'йіс'ти приго'товили 'ўс'о це ро'била 'ўже так
 'йак ну ха'з'а'йка і 'ранше ка'зали ка'н'ешно свек'рух 'дуже 'слухали свек'руха /
 шо 'ўчила не 'мала 'права 'йійі 'шчос' запе'речити / а ро'била 'йак за'ведено / бо
 'може 'ў них там було за'вед'ано 'йакос' по 'другому 'ў 'дома/ а во'на 'ўже
 'мус'іла присто'совуватис' до чоло'в'іков'ойі 'мами / і до чоло'в'ікових цих
 ук'лад'і'ў / 'поки там не ст'ройілис' і не за'водили 'с'ўо'є ок'реме госпо'дарство
 //.

Родильний обряд

Розкажіть, будь ласка, як у місцевій говірці називають місячні періоди у жінок і як називається безплідна жінка і які були погляди на безплідну жінку, або безплідну сім'ю?

М'іс'ачн'і пе'р'іоди у ж'інок 'ў той час нази'валис'а так ми д'і'ўчата
 м'іж со'бойу гово'рили шо «при'йіхали гос'т'і» це з'начит' шчо нача'лас'
 менстру'ац'і'я / а 'йак'і були там погл'ади ро'били те шчо 'ўс'іг'да ро'били
 ка'нешно ме'н'і 'мама розка'зала / шо не т'реба важ'кого п'ід'н'імати /
 б'ігом б'ігати ну во'но са'мо со'бойу розу'м'ілос' шо не 'можна 'було на цей
 пер'іод були та'к'і забо'рони ну ста'р'і ж'ін'ки гово'рили нам шо н'і 'ж'і'нц'і
 н'і 'д'і'ўчин'і 'ў цей пе'р'іод ве'ли се'бе так 'йак в кож'ний 'ден' та'ки' шо треба
 'було ро'били ку'ди 'треба було хо'дили і так прохо'дило // ну 'ў той час 'ў
 се'л'і нас хто 'йака 'ж'інка не 'мала д'і'теї то 'йійі на'в'іт' за'в'ідували шо

от в них не¹ма д¹тєї і во¹ни жи¹вут' хара¹шо наубо¹рот обсу¹ждали ў ¹кого ба¹гато д¹тєї то ка¹зали шо от коро¹лиц'а ¹кажний рік поро¹сиц'а//

А скажіть, будь ласка, як у вашій місцевій говірці називалася вагітна жінка і яке ставлення було до цієї жінки і скажіть що заборонялось робити вагітній жінці щоб пологи не були важкими або щоб не зашкодити дитині?

/ Ну до ва²г'ітноїї ¹ж'інки с¹тавилис'а з пова²гойу йак¹шо во¹ни хо¹т'іли це¹йї дитини / йак¹шо це була йа¹кас' не де¹с'ата дитина чи ¹шооста чи ¹с'ома / то с¹тавилис' з пова²гойу обер'ігали йїї ни да¹вали т'аж¹коїї ро¹боти / а йак була багато¹д'ітна с'ім'я / шо цих д¹тєї ўже було ба¹гато то на ц'у ¹ж'інку мо¹жна ска¹зати дивилис'а з ну не по¹вагойу // о а шо заборон'айелос'а ва²г'ітн'її ¹ж'інц'і / то це не ¹можна було переступати че¹рез / бо це ж ха¹з'айство ўс'іх було ¹вивела йа¹кес' тел'а там прип'нула не ¹можна ¹було че¹рез цеї мотузок переступати / бо стар'і ж'інки ка¹зали / шо це значит' дитина ¹буде обмотана пупо¹винойу і бу¹дут' поган'і т'аж¹к'і роди о / то це йа з¹найу шо це було і ме¹н'і та¹к'і застере¹жен':а роби¹ли // а так н'ічо не заборон'алос'а шо во¹на мо¹гла то те во¹на і ро¹била ну а заборон'алос' цеш хо¹дити ¹дес' там по цих ¹похоронах ва²г'ітн'її ¹ж'інц'і не т¹реба було їти на ¹похорон і дивитис'а на мер'ц'а / шоб ни заш¹кодити дитин'і шоб так ка¹зали ¹баба ста¹ра / шоб та ду¹ша не ўс¹кочила значит' ў йїї дитину / то ва²г'ітн'ї ¹ж'інки на ¹похорон ни хо¹дили / ни ¹можна було ва²г'ітн'її ¹ж'інц'і нап¹риклад роз¹сердилас' на ¹киц'ку шо во¹на там зли¹зала гаду¹шка / но¹гойу п'ідки¹дати ¹киц'ку вики¹дати з ¹хати це ни ¹можна було ни ¹бити со¹баку / ни ¹можна ¹було з пус¹тими ¹в'ідрами хо¹дити / ни ¹можна ¹було ко¹си п'ідстри¹гати / ни мо¹жна було там йак зл'а¹калас'а ї¹деш ¹дес' їде ва²г'ітна ¹ж'інка хва¹татис'а за шос' // бо ¹хот' і ¹кажут' шо це там йа¹к'іс' забобони і то¹йє с'о¹йє али йа з¹найу од¹ну та¹ку ¹ж'інку шо во¹на ¹йшла і ¹йїї ¹дес' за ву¹гла х¹тос' ну ў ¹шутку ¹н'іби на¹л'акаў і во¹на схва¹тилас'а за ¹ногу і по¹том йак ў ¹нейі на¹родит'с'а дитинка то це ўже ўс'і по¹том дивилис'а і ка¹зали от бач х¹тос' на¹л'акаў йїї / а во¹на схва¹тилас'а за ¹ногу і ў цейї дитини було ¹н'іби таке п'ят'но йак ¹наче

'нал'ц'і на но'гах ро'димо о / то 'ц'ого ро'бити не 'можна було ну ба'гато 'може ше чо'го йаких там забо'бон'їў було шо там ше не 'можна ро'бити о ва'г'ітну 'ж'інку так в нас і ка'зали шо ва'г'ітна хто ка'заў б'і'р'ем'іна а хто ка'заў ва'г'ітна //.

Ларисо Якимівно, опишіть, будь ласка, обряд пологів.

Ну йа'киї об'р'ад / по'логи при'ходиў час ро'дити 'ж'інц'і і во'на ро'дила йак'шчо не 'було 'йак за'везти ў л'і'карн'у ц'а 'ж'інка нази'валас' ў нас по'род'іл':а а 'роди нази'валис' 'роди // визи'вали до'дому була ў се'л'і та'ка баб'ка / пови'туха // визи'вали ц'у 'бабку во'на при'ходила нагр'і'вали там ба'гато 'води 'йакихос' чис'тих р'а'дин чи простира'дл'іў і д'і'теї з 'хати і чоло'в'іка ў'с'іх з 'хати виган'али оста'валас' баб'ка і 'може з нейу оста'валас' / ше йакас' пом'і'ч'ниц'а 'ж'інка / а б'і'л'ш н'і'кого ў ха'т'і не по'вин:о 'бути прису'тн'їй йак'шо були стар'ш'і д'і'ти / то бат'ко зан'імаўс'а в'ідводиў д'і'теї дес' йіх в'ід 'хати да'леко бо 'йасно / шо поро'д'іл':а кри'чала в'ідводиў цих д'і'теї і зан'імаўс'а 'д'і'т'ми // баб'ка-пови'туха ў нас во'на нази'валас' баба 'мотр'а //.

Ларисо Якимівно, скажіть, будь ласка, як називається новонароджений і як називається місце після новонародженого що з ним робили і чому?

Ну новона'роджене так і нази'вайут' немоў'л'атко / і коли ўже во'но ро'дилос'а т'реба шоб во'но 'дихало 'йакшо во'но не 'дихає то йо'му з'начит' по 'ягод'н'ічках ўда'рали плес'кали йо'го 'поки ди'тина не нач'не 'дихати // о по'том ну 'йакшо це при'мала 'бабка / пови'туха во'на 'його перехреш'чувала і да'вала 'мам'і при'класти 'його до гру'деї шоб ну шоб во'но в'ідчуло 'маму і ма'ма шоб в'ідчула ди'тину // і по'том ўже заби'рали йо'го пови'вали ну ц'а баб'ка пови'туха йо'го купала обми'вала водич'койу / йак ну була ў 'хат'і св'а'чена во'дичка / то оми'вали цейу во'дичкойу замо'тували ў пел'у'шечки і ше так счи'талос'а / шо т'реба за'мотувати ў ста'ру пи'л'ушку не ў но'ву і пер'шу со'рочичку на ма'лого ўд'а'гати ста'ру дл'а то'го / шоб це во'но було шчас'ливе ну і ди'тину кла'ли ко'ло 'мама 'коло поро'д'іл':і // і то'д'і ше шо 'ш'іст' 'нед'іл' поро'д'іл':а не по'вин:а була пере'ходити 'через с'волок а / шо

це з'начит' л'іжко сто'йало ўс'ігда ў кут'ку хати за с'волоком це з'начит' шо пови'туха ш'іст' нед'іл' по'вин:а йі'йі догл'а'дати п'ід'носити йі'йі п'ід'носити ди'тину купати / а во'на по'вин:а в'і'д:ихати наби'ратис' здо'ров'я ш'іст' нед'іл' во'на шчи'тайет'с'а не чиста во'на // ше очиш'чалас' о п'ісл'а 'того йак ди'тина на'родит'с'а по'вин:о було в'і'д'і'йти м'ісце так і нази'валос' м'ісце п'ісл'а поро'д'іл':і і 'бабка в'ідр'і'зала ц'у пупо'вину йак'шо це був хлоп'чик то закопу'вати стара'лис'а п'ід дуб // а йак'шо це була 'д'і'учинка то це м'ісце закопу'вали п'ід ка'лину шоб вона цв'іла йак ка'лина і шоб була кра'с'іва // ну це ўс'о шо йа 'помн'у //.

Скажіть, як називалася сорочка в якій іноді народжувалися діти і що з нею робили і як зберігали її для чого небудь?

Ну р'ідко / але бу'вало шо 'д'іти на'роджувалис' ка'зали ў сороч'ц'і народи'с'а зна'чит' 'буде шчас'ливиі ну ц'у со'рочку збер'і'гали / дл'а йаки'хос' та'ких випад'к'і'ў йак ішли ў 'поле пер'шиі раз о'рати на пер'шу с'кибу йак ішли ў 'поле 'жати це дл'а 'того / йак ішли шос' там та'ке куп'л'ати це дл'а 'того було б'рали йі'йі шо счи'тали / шо во'на при'несе 'усп'іх при'несе шчас'т'а і при'несе йаки'с' добро'бут //.

Як відбувалось перше купання новонародженого і які трави були обов'язкові для купання опишіть обряд першого купання новонародженого, хто купав, як клали у воду, як виймали з води можливо якісь предмети оберіги використовували ?

Ну 'перше купан':а 'перше купан':а йак'шо при'мала ў'дома 'бабка 'роди пови'туха / то купала во'на і по'том / ше ш'іст' нед'іл' купала во'на // то ди'тину т'реба було б'рати 'дуже обе'режно обов'йасково ну 'поп'ід йагод'нички і 'поп'ід ши'їку і голо'ўку три'мати / шоб не звихнути дитин'і ши'їки і легесен'ко ў 'воду не пал'ц'ами / а про'бували 'воду л'ікт'ом / бо л'ікт'ом 'ж'інка в'ідчу'вала 'луче темпера'туру / шоб не пок'ласти ди'тину ў га'р'ачу 'воду / бо пал'ц'і можут' га'р'ачу 'воду пере'носити / а л'ікт'ом йак про'бувати / то во'да по'вин:а бути тепле'н'койу обов'йасково сте'лили пел'ушечку ў ц'у 'воду / або ди'тину замо'тували ў пел'ушечку і з цейу

пе'л'ушечкойу ло'жили і на ц'у пе'л'ушечку х'л'упали 'воду і гово'рили шо там там 'може / хто мо'литву чи'таў /а 'може так там при'казуваў до цейі ди'тини о з'разу х'л'упали на жи'вотик 'ножки розкла'дали шоб там хара'шо ви'мити йагод'н'ічки шоб тут ўсе пови'мивати / шоб н'іде ди'тина не зап'р'іла н'і'чого купали водич'койу з т'равами н'і'яке 'мило з'разу н'і'чого не б'рали / а обов'йасково к'лали л'убисток ки'дали мйа'ту обов'йасково ки'дали ро'машку бо ну шчи'талос' шо в'ід рум'яниц'у / шо в'ін ўби'вайе бкте'р'ійі ўс'о і воп'ше / шо ц'а во'да обез:'а'ражена і дл'а ди'тини це 'дуже хара'шо ну обми'вали вит'агу'вали ў су'хен'ку пе'л'ушечку замоту'вали 'тоже дуже б'рали обе'режно 'поп'ід голо'ўку 'поп'ід ўс'о і ло'жили до 'матер'і // коли про'ходило там 'пару д'н'іў то поро'д'іл'у прихо'дили там в'ід'в'ідувати там ж'ін'ки родич'ки сус'ід'ки чоло'в'ікам на ро'дини / це цейі об'р'ад назива'єт'с' ро'дини чоло'в'ікам на цейі об'р'ад при'ходити / заборон'алос' при'ходили т'іл'ки ж'ін'ки во'ни / об'і'зат'ел'но повин':і з собою при'нести ку'сочок 'мила і і'йакес' полот'но чи там стар'і прости'радла чи то'д'і йак то'д'і ка'зали зо два 'метри тка'нини на пе'л'ушки і шоб 'було ди'тину ў / шо за'мотувати і шоб було йійі бо пам'перс'іў то'д'і не 'було кан'ешно ўгошчала цих ж'інок / або баб'ка пови'туха / або ў 'хат'і об'і'зат'іл'но була чи 'мама чи свек'руха хтос' буў стар'иш'і чи д'руга йакас' 'ж'інка // бо 'ж'інц'і ц'і' шо народила до нейі п'ід'ходили / а йійі з 'л'іжка ўста'вати не 'можна було // о ше зга'дала / шо йак прихо'дили ц'і на ро'дини ўс'і / то ма'лому прикол'увала мама чи ц'а бабка пови'туха до цейі розпа'шонки прикол'увала ш'пил'ку ше / шоб зли'ї дух не досту'пиўс'а до нейі / а йак ўже во'ни ўс'і ви'ходили к'ін'чалис' ц'і ро'дини / то 'мати не'моўл'атц'і з'лизувала з 'лобика і сп'л'овувала там на'в'ерно шос' со'б'і при'казувала / шоб воп'шим з'л'і 'сили ўсе в'ідсту'пилос' в'ід ди'тини і шоб йійі Бог обер'і'гаў //

Хто і за яким принципом традиційно вибирав ім'я для новонародженого і коли, за місцевими звичаєм, відбувався обряд хрещення дитини, і як він називався?

Ну і м'яа виби'рали хто йак хто виби'раў йа'кихос' вида'т'них л'у'деї і м'яа сво'її дитин'і да'ваў бо х'т'іў / шоб во'на була 'тоже та'койу вида'т'нойу розум'нойу / хто по сво'їїх роди'чах а хто виби'раў і м'яа йак нап'риклад було дитина наро'дилас'а ў з'рудн'і там в'ід дев'ят'нади'ц'а того до к'ін'ц'а нази'вали Ми'колоу ў 'чест' Мико'лайа с'в'а'того чи вес'нойу / йак дитина наро'дит'с'а 'тоже на ц'і празники чи йакишо дитина народжува'лас' зимоу і бли'з'ко буў п'разник те'т'ани нази'вали Те'т'анойу 'тоже / шоб дитина була шча'слива / шоб йїї цеї св'а'тиї йїї обер'і'гаў отак вибе'рали і м'яа / а в осноў'ному і м'яа ўже і це 'саме і м'яа од'ним іме'нем нази'вали і це саме і м'яа ўже да'вали при хре'ш'чен'і ну хре'ш'чен':а в'ід'бувалос' йак / хто ў 'кого 'йак'і були мож'ливост'і / хто хрес'тиў з'разу там до тр'ох дн'іў хто хрес'тиў п'із'н'іше / хто че'рез м'і'с'ац' ну в осноў'ному хрес'тили д'і'теї // ну а ше ж це та'киї час буў і мо'йейі молодос'т'і і ў'с'ого жит'а шо хрес'тини бу'ли не ў 'мод'і // нап'риклад ў'чите'л'ам заборон'али хрес'тити д'і'теї і ў'с'аким там служ'боўц'ам та'ким дер'жаўним ну / а 'зараз уже хрес'т'ат' ў'с'іх д'і'теї о і хрис'тини ну бе'рут' ку'ма і ку'му виби'райут' йїх з л'у'деї / або з с'воїїх 'р'ідних / або л'у'деї за'можних там чи'мос' знаме'нитих ба'гатих вибе'райут' ку'м'іў // кум з'начит' на хрес'тини і назна'чайут' 'ден' х'рестин // ку'ма на хрес'тинах назива'йет'с'а 'мама хре'ш'чена / а кум це сва'там во'ни нази'вайут'с'а ку'ми / а дл'а дитини це хре'ш'чена 'мати і хре'ш'ченїй ба'т'ко то хре'ш'чена 'мати по'вин:а дитин'і при'нести полот'на на пил'ушки чи на со'рочки на шо і в 'йаке йо'го замо'туйут' при хре'ш'чен'і і це полот'но нази'вайет'с'а криж'мойу // 'бат'ко хре'ш'ченїй куп'л'айе дитин'і хрес'тика ну по мож'ливост'і і куп'л'айе ше 'йак'іс' там по'дарки при'носит' дл'а дитини // об'іза'т'ел'но на хрес'тини йак там ўже ко'го пок'личут' на хрес'тини 'родич'іў сус'і'д'іў зна'чит' не'сут' так 'само йак на ро'дини ку'сочок 'мила шо'с' на пил'ушки но хрис'тини це ўже та'киї ну ве'селий праз'ник ўже там сп'і'вайут' танц'уйут' 'музика і ше є та'к'і забо'бони / шо на хрис'тини бе'рут' са'д'ат' ма'т'ір хре'ш'чену на 'сан'і 'хот' це 'л'іто чи це 'з'іма 'везут' / перекида'йут' т'ребу'ют' з 'нейі мог'рич / шоб

ста'вила ко'роче це ўже та'кий п'разник і обов'яз'ковим цим атри'бутом хрис'тин к'в'ітка // к'в'ітку робл'ат' з кв'іток там і ка'лина 'може 'бути 'г'ілочка ка'лини і бесмертник ну короче з засушених кв'іток робл'ат' кв'ітку ц'ім ўс'ім /хто приходит' на христини ч'іп'л'айут ц'у к'в'ітку і за ц'у к'в'ітку бе'рут' грош'і ц'і ўс'і г'рош'і значит' ідут' на 'корист' хреш'ченого 'ц'ого шо йо'го хрес'т'ат' по'том ну це та'ка гул'н'а 'вопишм ве'селий та'кий п'разник і цеї по за'кону ни з'найу чи по цер'коўному 'вопишм по за'кону со'в'іст'і хреш'ченийі 'бат'ко в'ідпо'в'ідає за 'ц'ого с'вого хреш'ченика і хреш'чена ма'ма во'ни 'вес' час йім допома'гайут' бат'кам 'р'ідним вихо'вувати цих д'ітеї пома'гайут' йім і мате'р'іал'но і ду'хоўно о оце та'к'і хрес'тини . Ди'тину до 'церкви 'несе хреш'чена 'мама і хреш'ченийі 'бат'ко а 'мам'і р'ідн'іі на до церк'ви іти забо'ронено ну в функ'ц'ійі хреш'ченого бат'ка ў'ходить' / шо так бо'рони Боже / 'йакишо по'мерла 'р'іднийі 'бат'ко чи бат'ки / то хреш'чен'і бат'ки по'вин':і ви'конувати функ'ц'ійі 'р'ідних бат'к'іў / бо це во'ни ну 'богом наз'начен'і 'йому бат'ками / то во'ни пови'н':і викону'вати ц'і функ'ц'ійі 'р'ідних бат'к'іў //.

Коли вперше стригли волосся дитині і як це відбувалося хто це робив, що робили з відрізаним волоссям?

Ну ў'перше ди'тину ст'ригли ў р'ік. При'ходиў хреш'ченийі 'бат'ко в'ітати ди'тину с пер'шим 'роком жит':а і хреш'чена 'мама при'ходили ў гос'ц'і і хреш'ченийі 'бат'ко / ст'риг ди'тину // і це волос':а хо'вали на пам'ят' і збер'ігали / а 'пот'ім в'ідбу'ваўс:а та'кий невеликий бен'кет ди'тин'і при'носили пода'рунки / а бат'ки ўгош'чали ку'м'іў бу'ли обов'яз'ково на 'ц'ому бу'ли / сво'ійі са'м'і бли'с'к'і 'родич'і і ку'ми обов'яз'ково бу'ли на р'ік ди'тин'і р'ік дитин'і ўс'іг'да в'ідзна'чали так / це буў у 'ха'т'і це буў та'кий п'раз'ник //.

А як називали дитину протягом першого року життя, можливо були якісь особливості догляду за нею поведінки з нею батьків інших членів родини родичів та сусідів і яких застережень оберегів та запобіжних заходів бажано було дотримуватись протягом цього часу.

Ну нази'вали ди'тину йо'го ім'ям і до ди'тини була у'вага особлива бат'к'і'ю ну стар'ших / йашо йе ў с'і'м'ї д'і'тей і ўс'іх особлива у'вага / бо йак раз в цей час ди'тина ўсе ў се'бе ўби'рає і ди'тина / начи'нає хо'дити ди'тина начи'нає розмоў'л'ати і дл'а ц'о'го т'реба 'дуже 'дуже ба'гато у'ваги прид'і'л'ати дитин'і п'іс'л'а пер'шого 'року // нап'риклад / йак'шо ни хо'дила ше до пер'шого до 'року во'на не п'ішла то'д'і б'рала хриш'чена 'мама ди'тину і три 'рази пере'водила че'рес по'р'іг шоб ди'тина п'ішла / а 'мама р'ідна йак'шо дитина ни хо'дит' / то ста'вила ди'тину на по'р'іг про'сила шоб во'но зро'било 'хот' ша'жок до 'себе і ножни'ц'ами 'м'іж пере'р'ізала 'н'іби у'й'аўно розр'ізала 'йому 'пу'та шоб во'но хо'дило о ну ди'тину во'дили за 'ручку во'дили // ди'тина хо'дила там по за 'йак'і пред'мети ч'іп'л'алас'а / бо ба'гато д'і'тей п'іс'л'а до 'року ўже начи'на'йут' 'імено з'разу 'дес' п'іс'л'а ро'ку хо'дити // о з'разу 'ход'ат' за пред'мети три'майуц'а там за йаке 'л'ішко за / шо там за ст'іл'ц'і ўс'о ну і ў цей час ди'тина 'можє 'падати так шо ди'тину са'му зали'шати та'ку ни 'можна чи'рез / то шо во'но дуже ц'іка'вит'с'а ўс'ім во'но кру'гом л'ізе ўс'о зна'чит' т'реба / шоб буў пост'і'ўній конт'рол' з 'боку 'р'ідних за мале'н'койу дити'нойу і йо'му доброзич'ливо хара'шо ка'н'ешно / шо ц'а ди'тина потри'бує ба'гато 'ласки і в'ід 'мама і в'ід 'бат'ка і в'ід стар'ших там чи в'ід роди'ч'і'ю / хто там при'ходить' / то т'реба ди'тину ни у'вагойу ни обд'і'л'ати / а шоб во'но було пост'і'їно п'ід у'вагойу до'рослих ну / шоб ди'тину ше там йе так'і забобони шоб ди'тину не зу'рочили / то ди'тин'і до соро'чечки ч'іп'л'айут' ш'пил'ку йа'ка ни по'вин:а допу'стити злих ду'х'ів до ди'тини о ди'тин'і ручку перев'йазу'ют черво'нойу нит'койу / шоб ни зу'рочили ди'тин'і ни 'можна ди'тину пока'зувати ў д'зеркало / бо во'но / ше не ро'зум'іє шо це таке і ўс'о 'н'іби існу'йут та'к'і задзер'кал'н'і 'сили / шо ни мож'на до 'року ди'тину в д'зеркало по'казувати ди'тину особливо ни 'можна но'сити і там хвали'тис'а нейу по'казувати сус'ідам і там ўс'ім т'реба йак'мога мен'ше л'у'деі чу'жих шоб контакту'вало з дити'нойу // а йак'шо дес' ди'тина була чи х'тос' при'ходиў до'дому ди'тин'і ни 'можна загл'адати чи'риз 'голову ни

мо'жна заг'л'адати ди'тин'і о / а т'реба ди'витис'а т'і'л'ки за'ходити з н'іг і ди'витис'а так на ди'тину 'р'іуно в ли'це о ну н'і'коли ни кри'чати рап'тово до ди'тини ни 'можна л'а'кати н'і'чим / а ўсе т'реба хладнак'роўно 'вошим т'реба з ду'шою в'ідно'ситис' до 'цейі ди'тини //.

Записано в с. Бродецьке
Козятинського р-ну Вінницької обл. від
Слотвінської Емілії Петрівни, 1942 р. н.,
освіта – 10 кл. (жовтень 2018 р.)

Поховально-поминальний обряд

Як у вашій місцевості називають безнадійно хворого чи умираючого, що говорять про його стан?

Ну ў нас го'вор'ат' / шо ўми'рає л'у'дина то це / то од'нойу но'гойу сто'їт' у мо'гил'і / а ше 'хоче 'жити 'кажут' 'л'уди / шо 'буде 'жити //.

А що відбувається під час агонії як називається?

Оми'вайут л'у'дину 'йак два ча'са / про'ходить обми'вайут л'у'дину / 'йак во'на ўже хо'лодна / то то'п'іро обми'вайут' 'л'улину // од'і'вайут йійі і це і 'ноги і 'руки і 'голову п'ід'віазу'ють' / шоб 'зуби не 'видно 'було та'ко с'тул'уйут / а по'том ки'дають йак ўже на к'ладбищ'і / то ки'дають в т'руну ўсе з'ложу'ють це пла'точками / об'віазу'ють 'ноги і ру'к'і і це'го ли'це об'віазу'ють / а по'том ки'дають в т'руну / 'ложат роз'віазу'ють на к'ладбищ'і / йак ба'т'ушка п'равит' / а 'пот'ім 'бат'ушка о'б'яўл'ає і 'каже роз'віаж'іт 'ноги / і 'руки / і там йак 'с'іл' кла'дуть на жи'в'іт / то 'тоже т'реба ў'кинути ў 'с'іл' ў мо'гилу 'кинути в 'йаму 'кинути / а це ўсе ў т'ру'ну кла'дуть //.

А яким має бути одяг покійного традиційний чи той який він сам собі приготує?

'Тої / 'йакий в'ін сам со'б'і приго'тує //

А скажіть будь ласка куди перекладають тіло після омивання і як називається місце в хаті де стоїть лавка на яку кладуть покійника і в якому положенні має бути тіло на лаві цій?

р'їу'нен'ко 'ложат' по'ка на п'рост'ін' і при'нос'ат в д'ругу хату / напри'мйер так 'йак в нас оз'до / то пере'несли ў д'ругу 'хату і на 'лаўку поло'жили / і ж'дуть по'ка при'їде приве'зут тру'ну / а по'том ўложу'ють р'їу'нен'ко ў тру'ну кру'гом по'к'їйника / обкла'дають к'в'ітами 'цими не жи'вими к'в'ітами бо жи'в'і к'в'іти не 'можна //.

А чи можна при покійнику прибирати в хаті працювати заготовляти продукти сіяти чи саджати будь-які рослини?

Нїе не 'можна прибе'рати не 'можна при по'к'їйнику / ўже нап'р'імйер 'йак пом'ре по'к'їйник / то 'вечером 'тоже не 'можна прибе'рати ни зам'їтати / а на д'ругий ден' за'мести / 'йак на'мусорили за'мести і ў ку'точку хаї 'буде до де'вїати 'ден' ле'жати / 'мусор 'цеї //.

А як називається відбування церемонії виявлення почестей померлому в його хаті хто приходить в хату де є померлий ?

де'в'їт' 'ден' спраў'л'айут // от по'том 'сорок 'ден' спраў'л'айут / а 'р'отом р'їк спраў'л'айут. пер'ший 'ден' / хто при'ходить' прош'чатис'а з по'к'їйником ну там / х'то 'має шо / то при'носить' хто не 'має з в'їн'ком при'ходить' од'н'і да'йут г'роши / а од'н'і ни'чого т'їл'ки 'в'їнка при'несли і так при'їшли шчи'тати / 'йак в'ї'д:ати 'почест' ос'тан':у 'п'ут' / про'вести по'к'їйника //.

А які дії повинні виконувати відвідувачі зайшовши в хату що вони повинні робити які існують обереги обереги для відвідувачів?

пирихрис'титис'а і 'йак 'родич / то т'реба поц'їлу'ватис'а ў 'голову ў 'руки і 'ноги на по'роз'ї не 'можна сто'їати 'кажут' / шо не 'можна сто'їати шо ну по'к'їйник 'буде ни ну по'к'їйник 'буде / 'йак суму'вати //.

А як себе потрібно поводити в хаті і чому плачуть за покійником?

Ну р'ідн'і п'лачут / су'с'іди п'лачут / бо ха'роша л'у'дина була ну там
'родич'і п'лачут 'б'іл'ш / а чу'ж'і н'і чу'ж'і приїшли пирехрес'тилис'а /
поц'улу'валис'а //.

А чи існує звичай нічного пильнування?

Ну 'можна / ўно'ч'і ни с'пати т'реба ка'нйешно //.

А скільки ночей ночує покійник і де і як називається поняття «ночувати
в своїй хаті»

Ну напр'ім'ер в нас / то т'ри д'н'а повинен в хат'і бути ночувати / йе
шо на д'ругий 'ден' хо'вайут / йе шо на пер'ший 'вот 'рано ў'ноч'і по'мер / а на
пер'ший 'ден' хо'вайут / з'разу на 'цеї 'ден' хо'вайут йо'го / а йе шо на т'рет'ій
'ден' хо'вайут //.

А скажіть будь ласка хто залишається вночі біля померлого?

'Р'ідн'а 'сама 'р'ідн'а / там 'ж'інка / 'д'іти / йак муж'чина з'начит'
'ж'інка ц'а по'вина ли'шитис'а / сист'ра чи б'рат ше йе / то по'вин'і
ли'шитис'а ни с'пати / не 'можна с'пати ў 'ц'у 'н'іч //.

А скажіть мені ще, будь ласка, хто і коли кладе покійника в труну, як
називається ця дія, і що роблять з місцем, де лежав покійник?

Ну ў тру'ну з'разу йак'шо ни'має з'разу тру'ни / то при'воз'ат тру'ну
куп'л'ат' / от і з'разу кла'дут у тру'ну // 'перш чим пок'ласти ў тру'ну / то
п'рост'ін' ц'у / шо по'к'їїника 'ложат' по'душку п'ід 'голови ложат т'іки
по'душку ни з 'п'ірям 'ложат / а напи'хайут по'душку цим 'с'іном і 'ложат'
/ а і 'ложат' / ше ў цего / а з'верху прикри'вайут т'ул'йу то це // а по'том
іше 'ложат' ў з'р'іб ц'і со'кири / шоб ни б'рак 'п'ід 'боки / а по'том ви'майут'
'йак уже хо'рон'ат' йо'го / то ви'майут в'ід по'к'їїника ви'майут і ше
'ложат 'с'іл' на жи'в'іт / шоб тоже не б'рак або 'воду ше 'ложат' хо'лодну
тоже / шоб ни б'рак //.

А скажіть, будь ласка, що кладуть в труну жінці, чоловікові
неодруженим, дитині, старому, музикантові, майстру, породіллі?

До муж'чини 'ложат і'кону Ісуса Хрес'та 'ложат' / а ж'інка йак
помре / то ложат' і'конку 'Божойі 'Матер'і / і стаў'л'ат' ў 'руку с'в'ічку / а

по'том запал'уйут' йак ўже чи'тайут' 'бат'ушка / іде п'равити і / а це ў'ноч'і 'вечером при'ходить' ц'ілу н'іч п'равит' / чи'тайе цей псал'тир / чи'тайут' от // а потом 'нан'іч вона іде пока прочи'тайе / то це ча'соў два / три бу'вайе чи'тири / то'п'іро во'на іде до'дому оди'хати с'пати / а при'ходить' ўже при'ход'ат' ўс'і 'л'уди 'заход'ат' //.

Скажіть ще мені будь ласка як прощаються з покійником перед виносом чи цілують його куди які дії ще виконують перед виносом і що робить родина перед виносом і чому?

Ну йак 'майут' ви'носити з хати пок'їтника / то ц'улуйут'с'а ў хат'і ц'улуйут'с'а ў 'голову / ў 'руки / ноги ц'ілуйут'с'а / ўс'і р'ідн'і ц'ілуйут'с'а п'лачут і ц'ілуйутс'а / а йак ви'нос'ат з хати / то три 'рази с'к'іл'ки по'рог'іў іе тут о'з'до три 'рази пос'тукали / тут оз'до / три 'рази пос'тукали і / тут оз'до три 'рази пос'тукали // обов'яз'ково д'вер'і т'реба зак'рити / шоб б'іл'ше не було по'к'їтник'іў //.

А скажіть будь ласка як у вашій місцевості виносять труну через ворота чи через паркан і як ховають відьмуи'носять?

Ну 'через ц'у ворота по'к'їтника // ну йак 'в'ід'му ви'нос'ат / то по'к'їтника та'кого об'екно'в'еного ви'нос'ат но'гами ўпе'ред / а 'в'ід'му ви'нос'ат голо'войу ўпе'ред 'в'ід'му // ше ни 'може ў'мерти 'в'ід'ма / то ше проби'вайут с'тел'у / шоб 'вона по'бачила 'ўже 'небо / то'п'іро во'на ўт'і'кайе на 'небо ду'ша йійі //.

А скажіть будь ласка везуть чи несуть покійника?

Йак іе ко'му / то не'сут' / а йак 'нема ко'му / то ви'нос'ат' на 'вулиц'у і с'таўл'ат' на 'машину і везут' / а б'іл'а церкви ўже 'тод'і ви'нос'ат' / п'ід'ходат / ше х'лопц'і і за'нос'ат у 'церкву ба'т'ушка в'ідправит' // винос'ат' з церкви і дал'ше ховайут на кладбишч'і несут' уже //.

А чи імітується у вашій місцевості весілля на похованні померлої дівчини чи хлопця і як виявляється в поведінці рідних близьких присутніх і чужих і чи печуть коровай і як називають його в такому випадку ?

Коро'ваї називають'с'а // 'г'ілку с'тавл'ат' от і це ўби'райут і не'сум
друж'ки чи мар'шалки / не'сум' от / а ѓе і мар'шалки / ѓе ѓак'шо х'лопец'
по'мер з'начит' мар'шалки / ѓе ѓак'шо 'д'іўчина з'начит' друж'ки ѓе но / а
близ'к'і ўс'і п'лачут' 'б'іле п'лат:'а / 'вел'он ѓак'шо моло'да / то 'б'іле
п'лат:'а ўд'і'вайут ѓіѓі / 'вел'она ўд'і'вайут і коро'ваї не'чут і ў мар'шалка
так 'само 'чорний кос'т'ум 'б'іла рубашка і к'в'іточка б'ілен'ка / і ў моло'дойі
'тоже к'в'іточка б'ілен'ка по'вин:'а 'бути 'тоже / коро'ваї не'чут чи
мар'шалков'і / чи моло'д'іў моло'дий помер знаит' повинен коро'ваї 'бути /
ѓак'шо в'ін ше не жо'натий буў коро'ваї / і 'тоже 'г'ілка // ўби'райут 'г'ілку
'гарно 'г'іл'це ўби'райут і хо'рон'ат а ѓак'шо 'д'іўчина / ше 'тоже 'замужом
не була 'тоже коро'ваї ни'чут і 'г'іл'це ўби'райут / от і хо'вайут //.

А як називається поняття супроводжувати покійника на кладовище і як
називається поховальна процесія і що потрібно зробити коли повз подвіря
проходить поховальна процесія чи можна спати коли повз хату проходить
поховальна процесія кому можна і що потрібно зробити якщо в цей час діти
сплять?

Ну ѓак 'д'іти спл'ат' мал'і 'д'іти / то хаї там спл'ат со'б'і от / а
ве'лик'і по'вин'і не с'пати //.

А як називається поховальна процесія?

Ну про'вад'ат .

А чи бере участь у похованні священик які дії він виконує на похороні
чи заносять мерця в церкву для чого?

За'нос'ат в 'церкву мер'ц'а / а в'ін ў'дома прочи'таў мо'леб'ін' ўс'у ц'у
/ шо 'маїе прочи'таў і не'сум' до 'церкви за'нос'ат от ѓо'го 'тоже стаўл'ат
на нос'ілкі і за'нос'ат / а по'том / а по'том кру'гом 'ц'ого алта'ра чи ѓак там
'кажут про'ход'ат і ви'нос'ат на д'в'ір на'зад з над'вору / це про'цес'іѓа
похо'рон:'а іде на клад'бишче // з'начит' з 'музикою не'ма 'музики з'начит'
без 'музики хо'вайут //.

Скажіть, будь ласка, де розміщене кладовище і як воно називається і чи
є великий хрест біля воріт?

Ну к'лад'бишче так і з'вет'с'а к'ладбишче / а хрес'та не'ма т'іл'ки ўже йак заі'ти у к'лад'бишче // ў нас обго'роджене к'лад'бишче йак заі'ти ў к'лад'бишче у во'рота за'ходим т'реба перехрес'титис'а / три 'рази і то'п'іро заі'ти ў во'рота йак за'ходити ў во'рота / то на но'с'іл'ки кла'дуть ўже по'к'і'ніка на но'с'іл'ки кла'дуть і при'ходит' 'бат'ушка до кап'лички / там з'робл'ана кап'личка на к'лад'бишч'і // і при'ходит' 'бат'ушка і хто по'мер / то тоі по'винен перей'н'ати 'ц'ого / шо хо'вайут от / а 'пот'ім ўже не'сут до мо'гили //.

А хто і коли копає яму повіря може ви знате якісь пов'язані з приготуванням ями і як називаються виконавці цих дій чим їм платять як називається сама могильна яма?

Ну 'яама 'вико'пана 'яама так во'на і нази'вайет'с'а 'яама /а до к'ін'ц'а не ко'пайут / бо на д'ругий ден' йак ма'йут ўже опу'скати хо'вайут і на д'ругий ден' йак ма'йут опу'скати в 'яаму / то ц'і 'л'уди два чоло'в'іки / шо ко'пайут 'яаму / то два чоло'в'іки по'вин':і доко'пати 'яаму ў / то 'ден' коли хо'вайет'с'а от а ц'і а 'яама так і з'вет'с'а 'яам'а от / а це п'лат'ат з'р'ішми п'лат'ат / а по'том 'бат'ушка ўпу'стили в 'яаму 'бат'ушка //.

Як опускають труну дітей дорослих і новонароджених і як називається процес опускання труни в яму хто її опускає?

Ц'і х'лопц'і / шо 'несли / то опу'скайут' в 'яаму / а бе'рут тру'ну і бе'рут 'ц'ого / йак во'но з'вец'а 'в'іко і заби'вайут і опу'скайут на та'к'іх цих 'широких л'ентах / так шчи'тати опу'скайут в 'яаму / то'п'іро 'бат'ушка три 'рази оз'до / оз'до / оз'до / та'ко зро'биў перехрис'тиў не'наче три 'рази 'б'іл'а голо'ви / 'б'іл'а посе'редин'і і з дру'гої сторо'ни три 'рази зро'биў / і ўпу'стиў / то'п'іро т'реба ки'дати 'земл'у з гр'іш'ми кидайут' //.

Скажіть, будь ласка, як оформляють могилу в день поминання?

Ну ў 'ден' по'хо'ван':а оформ'л'айут' мо'гилу заси'пайут' // 'його т'іл'ки ни 'р'і ў / но з зем'лейу / а робл'ат' 'б'іл'а голо'ви 'ширше / а 'б'іл'а н'іг'вужче так йак цим'го 'конусом //.

А де раніше ховали не хрещених дітей мертвонароджених вішалників самогубць і п'яниць?

Ну ў ро'ву шчи'тати не на кладо'вишч'і / на кладо'вишч'і 'т'іл'ки 'б'іл'а кладо'вишча / а 'р'іў там ѝе з'начит' хо'вали там //.

Хто залишається вдома на час поховання і чи замикають хату, хто і коли прибирає в хаті, і чи існують особливі дії які чи якісь застереження під час прибирання в хаті після виносу, і коли викидають сміття і чому?

З'разу ѝак за'ходити ў 'хату / то т'реба ди'витис'а на 'ноги по'к'їїнику / то ни 'будиш бо'їатис'а і не 'буде 'в'ін с'нитис'а то'б'і а це // а ночу'вати но'чуйут' ўс'і 'р'ідн'і 'б'іл'а по'к'їїника / хто 'хоче с'пати да закри'вайут' хату на за'мок / чи на кл'у'ч'і і по'вин'і ўс'і їти / за тру'нойу / за мер'цем прибе'райут' на д'ругий 'ден' пер'шиї 'ден' ни риби'райут' / 'даже цеї ц'у с'кат'ірку чи ѝак воно капу чи коўра на д'ругий 'ден' обов'яз'ково т'реба сполос'кати // це нази'вайет'с'а ду'ша спо'лошчуйет'с'а от // то на д'ругий 'ден' // а на д'ругий ден' ше 'можна зам'їтати / 'т'іки до дев'я'ти 'ден' см'їт':а не ви'носити на 'купку ў ку'точку там ле'жит' / на куп'ц'і а 'через 'дев'їт' 'ден' 'винести і 'викинути см'їт':а на см'їт'ник / або спалити //.

А коли перший раз після поховання перуть і чому?

То ѝаж кажу / шо коли на д'ругий ден' перут п'їсл'а похован':а //.

А як у вашій місцевості називається поминальний обід і чи запрошують на поминальний обід хто де коли і з якими словами і хто приходить на поминальний обід чи приносять щось з собою?

Ну ѝе та'к'і / шо при'нос'ат з со'бойу / а ѝе та'к'і шо ни при'нос'ат / а зап'рошуйут ус'їх / хто на клад'бишч'і буў / то зап'рошуйут ус'їх / хто на поми'нал'ний цеї о'б'їд / ўс'їх л'у'деї зап'рошуйут і 'р'ідн'і і не 'р'ідн'і ўс'і їдут //.

Хто готує поминальну їжу коли і чи печуть у день смерті особливий хліб і як він називається?

пал'а'ниц'і нази'вайет'с'а особ'ливо тут ѝе 'повар / а х'л'їб пе'чец'а нази'вайет'с'а пал'а'ниц'а в'ін к'руглий //.

А скажіть будь ласка склад поминального столу пісний чи скромний парна чи непарна кількість страв і які страви мають бути обовязкові що роблять із залишками поминального обіду?

Іакошо п'їст / то п'їсн'ї ст'рави там ни по'вино 'бути н'ї колба'си / ну 'вобшчим н'їчого ўсе по'вин:е 'рибне 'бути / 'рибне п'їс'не голуб'ц'ї і / то з 'риби 'робл'ат чи з гри'б'їў ше 'робл'ат' / а ўсе п'їс'не робл'ат' пам'пушки робл'ат тоже п'їс'н'ї шчи'тати горох п'їс'нийа / пам'пушки пе'чут' з го'рохом / то на ол'її а ол'її жеши п'їс'ниї шчи'тати //.

А скільки страв має бути парна кількість чи не парна кількість?

Ну ст'раў йа з'найу с'к'їл'ки йак'шо п'їс'ниї / то по'вин:о 'бути / це тако обовяз'ково по'вин:е 'бути 'коливо на стол'ї / це обовяз'ково ў нас го'туйут 'його з 'рису / а ту'ди н'їчо не да'їет'с'а ўби'райут 'т'їки кан'ф'етками і з'верху с'таўл'ат с'в'їчичку / це на 'кажному стол'ї по'вин:о 'бути 'таке //.

А як його коштують?

куш'туйут' три 'рази / 'раз ў'з'ала з'їїла / д'ругий раз і т'рет'їй раз // ўс'о і 'дал'ше по'дала і 'дал'ше йак ба'гато л'у'деї //.

Скажіть, будь ласка, який порядок поминального обіду, з якими словами пригощають і чи просить пробачення рідня у гостей від імені покійника під час поминального обіду?

Іак'шо 'бат'ушка йе п'їсл'а 'того / йак ба'т'ушка посп'ї'ваў 'с'їли ўс'ї за с'т'їл // і 'першим 'долгом бе'рут 'коливо три 'рази / ў'з'али 'коливо / а тод'ї ўже бе'рут ўс'ї ст'рави йа'к'ї йе на стол'ї ўс'ї по т'рошки / а по'том по т'рошки ви'на 'випили го'р'їлки не'ма / ви'на 'випили / а і во'да с'їт'ро чи во'да обикна'вїена йе / то це хто пїе 'воду ц'у от / то 'цего і п'рос'ат про'бачен':а і п'рос'ат / шо йїжете л'уди / шоб д'л'а 'н'ого 'було 'добре там //.

А чи ставлять на стіл тарілку і ложку для померлого?

Ставл'ат' та'р'їлку і 'ложку і с'топочку дл'а по'мерлого / це обовяз'ково по'вин:о 'бути на стол'ї / шо йе ў та'р'їлку по т'рошки ўсе ў та'р'їлку положи / ше на поми'нал'ному об'їд'ї не 'можна 'їїсти 'вилками / а

чого не можна / бо це такий закон їе / що його неначе йак їїсти вилкою / то його колит' буде колоти //.

Якими діями і словами закінчується поминальний обід?

'бат'ушка поїїли попили дали со'лодке // і бат'ушка устаїе з'начит' т'реба їс'ім нам їс'тати устаїемо / ми бат'ушка помо'лиїс'а / пот'ім ми з'нову с'їдаємо і їже п'росим в 'бога щоб його даї живим жит':а / а 'мертвим 'царство не'бесне і це три 'рази т'реба так ска'зати //.

Чи закривають дзеркала в хаті під час і після похорону і чому, що потрібно ще зробити і для чого?

Ну зеркала пот'р'ібно закривати / щоб ни по'казуваїс'а по'к'їйник скр'із' / де їе дзеркала / то т'реба закривати і ше т'реба спи'н'ати го'дин:ик / щоб л'удина 'бачила / що с'тало 'серце л'удини //.

Скільки часу душа перебуває в хаті чи поблизу неї?

Ну 'сорок 'ден' / а пот'ом в'їдл'їтайе на 'небо / ї 'небо ле'тит' от а це //.

А чи є звичай на другий день ходити на могилу, як називається цей звичай і що там роблять, чи існує звичай протягом сорока днів годувати могилу?

Да на мо'гилу 'ход'ат на д'ругий ден' // обов'яз'ково т'реба їти с'н'їдати нес'ти нас 'кажут / а п'рот'агом соро'ка 'ден' т'реба їти 'сорок 'ден' / їа хо'дила 'сорок 'ден' на мо'гилу / то бу'к'ета не'су чи так 'їду в'їд'в'їдувати / то кан'ф'етки не'су //.

А коли протягом сорока днів справляють поминки з частуванням?

Ну на 'сорок 'ден' спраїл'айут по'минки їс'їх л'удеї / ко'го зап'рошуйут / то їс'їх л'удеї час'туйут //

А як називаються поминки цього дня і де їх влаштовують?

Ну де хто ї'дома / а хто прис'тиж'ї шчи'тати їлаш'товуйут //.

Опишіть детально склад поминального столу і порядок поминального обїду і як бере участь душа в цих поминках ?

Ну йак'шо п'іс'ний о'б'ід / то з'начит' по'вин:е ўсе п'іс'не 'бути / ни 'бути / ни ол'і'вйе / ни 'бути ни 'мйаса / ни колба'си / н'і'чого ни по'вин:о 'бути ўсе п'іс'не по'вин:о 'бути // ше йе ў нас та'к'е / шо 'риба ни да'йет'с'а / але ко'ли 'риба йа 'тоже не з'найу / ко'ли риб'ний 'ден' полу'чайет'с'а от / а це а так то ўсе п'іс'не робит'с'а //.

А як душа бере у цих поминках участь?

Ну 'йак ду'ша бе'ре / п'росит' ду'ша йак п'росит' ну ха'з'айка / чи ха'з'айін ходит' 'ходит' / таї за 'душу 'ц'у п'росит' / шо 'л'уди 'ййже 'л'ули 'ниїте //.

А чи проводжають померлого після поминок сорокового дня як відбуваються ці проводи і як вони називаються?

Ну 'п'ісл'а соро'ка 'ден' / на д'ругий 'ден' пр'і'мерно / то ду'ша в'ідл'і'тайе ўже на 'небо / то прова'жайут ййї 'ідут' на клад 'бишче / 'тоже там спраў'л'айут ну / шо ни 'зйїли 'л'уди / то забе'райут ту'ди і ше дой'даїут там //.

Скажіть, будь ласка, де і як справляють річні поминки як проходить обід на річних поминках і як вони називаються?

Ну на по'минки на 'р'ік / 'робл'ат' ў сто'лов'і пр'і'мерно нази'вайетс'а по'минки на соро'ковий 'ден' / це ўже не п'іс'ний о'б'ід / а та'кий та'кий о'б'ід там ўже 'можна ўсе 'йїсти і колба'су / і 'мйасо ўсе 'можна 'йїсти //.

А у чому виявляється траур сім'ї, як він називається, хто повинен дотримуватися його і який колір одягу вважають траурним і чи можна танцювати?

Танц'у'вати не 'можна до 'року // 'ж'інка / 'мати / 'дочка / 'син / ни'в'істка 'чорний 'од'аг чер'воний 'н'е 'чорний по'винен 'бути 'од'аг //.

А як називається поняття тужити сумувати за померлим і через який проміжок часу після поховання не бажано прибирати за померлим і чому?

Ну це ну от / напр'ім'ер/ йак буде сорок ден' чи дев'іт' ден' / то на другий ден' ўсе т'реба ро'бити позам'і'тати 'т'іки на т'рет'ій /аж д'ен' т'реба вики'дати / так 'само 'сорок 'ден' 'будеш ро'бити на т'рет'ій 'ден' /

*т'реба вик'ідати так 'само р'ік / 'будите теж ро'бити на т'рет'ій 'ден'
т'реба вик'ідати ўсе і см'іт':а / шо ўже там 'було ў 'хат'і //.*

А чи годиться згадувати в розмовах негативні вчинки та риси померлого якщо ні то чому про померлого бажано говорити добре?

Да / да / да ну чо'му / шоб 'в'ін не об'іжаўс'а //.